

מספר תיק
172/316/2017

מיקום	מחסן	רחוב	בית	דירה
6	31	48	ג	20

מספר קרגל 4412023
סימון תיק 8551/211
מספר פניה 202105712
תאריך 02/08/21
תיק שיקום 0
שם מזמין: סריקה , פרויקט

112/1558

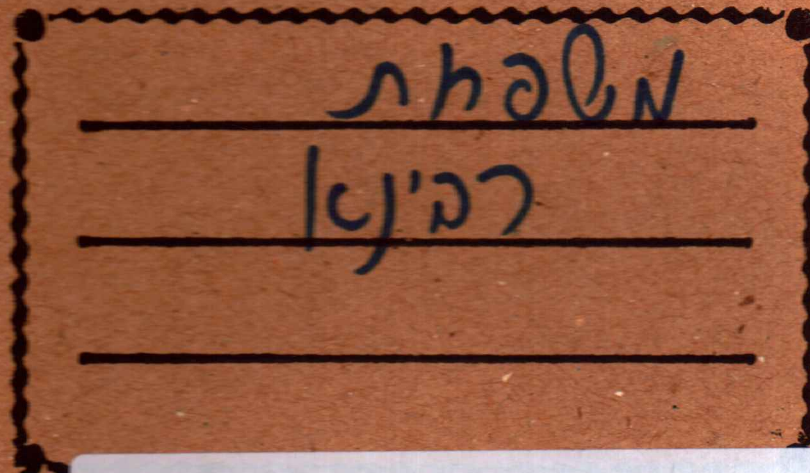

משרד הביטחון

פתוח י' הרן

21/10/09

- סגור -

משפחת
רבינא

316/17
172

מספר משלוח ותיק: 172 316/2017
סימול טופס: 101

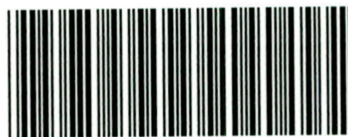
נושא תיק: משפחת רבינא
סוג: ש"י-שירות ידיעות

תאריך ראשון 01/01/1947
תאריך אחרון 31/12/1947
סימון תיק 112/1558

שם תיק: משפחת רבינא
מזהה פיזי: פ-6261/16
מזהה פריט: 001rc93
כתובת: 2-109-4-16-2
תאריך הדפסה: 04/09/2022

התחלת תיק

13191659

מספר משלוח/תיק : 2017 / 316 - 172

תאריך המסמך המוקדם: 01.01.1947

תאריך המסמך המאוחר: 31.12.1947

סימון התיק: 112/1558

הש"י המעשי בין הערבים

לא על פעולות המחלקה הערבית רבת הענפים והידיעה, ולא על פעולות הש"י בין הערבים בכלל, בכוונתי למסור כאן : המצע רחב מדי ואינו ניתן להצפות במסגרת מצומצמת זו, בפרקים אלה אדלה על כן רק מספר מקרים אופייניים שבוצעו על ידי חוליות הש"י, בעיקר בדרום הארץ, ולמטרה זו נעזרנו ב"מודיעים" ערבים לסוגיהם ותכונותיהם השונות, וגם זה רק עבור תקופה קצרה של מאורעות 1936-8 או בסמוך להן, ורק באזור אחד של הארץ.

המקרים המסופרים כאן הם כפי שנלקחו למעשה מעלילה רבה אנפים. בעבודתנו היום - יומית.

לא הזכרנו עלילות ומקרים המעניינים והחשובים לעצמן, א
טרם הגיע הזמן לפרסמם ברבים : -

המסופר לעיל הוא רק צרור קטן משפע של אירועים שנתנסינו בהם בעבודתנו בשטח המעשי בקרב הערבים; זוהי רק טיפה במבול ההתרחשויות שהציפונו בתוכה רבת מעש ומרובת נסיונות קשים. התקופה ההיא הפכה לנחלת ההיסטוריה הרחוקה וקוי דמויותיה אף הם ניטשטשו ונמוגו. כאמור, היו אלה דמויות של גיבורים חיוביים ושליליים, פעילים וסבילים - מהם שמגענו אתם היו לנו לחויה ואחרים, שכל מה שהשאירו מאחוריהם, הוא רגש הבחילה.

באו אלינו ערבים ומסרו ידיעות, אחרי שקצה נפשם ברציחות ורצו להביא לכשלונים של אנשי הדמים. ואחרים שהיו משיחים לפי תומם ואגב כך מגלים לנו מזימות הנרקמות נגדנו. והיה לנו מגע עם מודיעים מקצועיים, שמכרו את האינפורמציה בעד בצע כסף והלשינו על בני עמם וגרמו לכשלונה של התנועה הלאומית הערבית; המין הגרוע ביותר, חלאת הגזע האנושי, היה הפרובוקטור, שיצרו האפל לא ידע כל רסן, והוא לא היה היחידי.

לנו לא נעם המגע עם אנשים אלה. אולם חובת התפקיד והנאמנות להגנה חייבונו לעשות את המלאכה; ידענו שעבודתנו זו מכוונת למטרה הקדושה ביותר, להגן על מפעלנו, לגונן על חיי יהודים, לאמץ כח, כדי לעמוד מנגד בלי רפיון ידים; היינו חוליה אחת רחבת ממדים למדי במערכת הגנתו של הישוב שעיר על נפשו, באשר קמו עליו להכחידו. וטובה היתה בעינינו השליחות ועשינו במיטב יכולתנו, שלא ניכשל.

כידוע, עבר הקשר הטלפוני בין ארצות ערב השכנות דרך ארץ־ישראל. אנשי בולשת בריטיים הופקדו על כך, להאזין לשיחות ולרשום אותן. ואנו מצאנו דרך, שגם אנחנו נדע על המדובר בשיחות טלפוניות אלה בין מנהיג אחד למישנהו ובין מלך ערבי לזולתו. כאשר התכנסו ועידות ערביות, או ישיבות הועד הערבי העליון, הגברנו גם אנו פעילותנו ושאבנו ממקור זה דברים רבים על המתרחש בכינוסים אלה, על דיוניהם, החלטותיהם, מריבות מנהיגיהם.

אנשי הבולשת היו שולחים דינים וחשבונות ממרכז הקליטה וההאזנה למזכיר הראשי ולראש הבולשת ונעשה הסידור, שהרפורטים הגיעו תחילה למרכז הש"י בדרום לשם העתקה או צלום מהיר, וכך שמיפקדת ההגנה והמחלקה הפוליטית של הסוכנות היו יודעות על תוכנם עוד טרם שהגיעו לתעודתם.

גם אינפורמציה זו הושגה הודות ליזמה ועירנות ובדרך שהבלשים הבריטים לא יכלו להבין אותה. חשיבותה היתה גדולה לאין ערוך, היא הושגה ממקור אוביקטיבי ובטוח ולא הצריכה אישור ממקור אחר. היא היתה בדוקה ומהימנה והשגחה היתה מותנית בהסתכנות מסויימת שאנשי ההגנה לא נרתעו ממנה, כנכון.

הזרוע הכמוסה בשטח האינפורמציה הערבית

אחד התפקידים העיקריים של הש"י היה, לאסוף אינפורמציה לכל סוגיה בין הערבים, בין שזו אינפורמציה בעלת אופי כללי ופוליטי ובין שהיא בעלת אופי מעשי ונוגעת לתעלולים טרוריסטיים המסכנים חיי יהודים ורכושם. ידיעות פוליטיות וכלליות היו מועברות למחלקות הערביות של המוסדות הלאומיים, כדי שהמומחים יחוזקו עליהן, ויוציאו מסקנותיהם. ואילו הידיעות המעשיות, על שוטטות כנופיות, הכנות להתנפלויות, קניית נשק והברחתו, היינו, פעולות שהצריכו התערבות מידית, - היו מועברות באופן ישיר למיפקדת ההגנה, שתוכל להחליט על אמצעים נגדיים ולפעול מיד בעת צורך.

זה הצריך, כמובן, מגע מתמיד והדוק בין הענפים לענינים ערביים של הש"י לבין המחלקות הערביות של המוסדות הלאומיים. מגע זה התבסס על אינטרסים הדדיים. כשם שמחלקות אלה השתמשו בש"י כ"זרוע כמוסה" לאיסוף אינפורמציה, כך היו הן לתועלת לש"י בהכוונת עבודתו.

בעת מותר, כמובן, לגלות, שהסוכנות היהודית עמדה מאחורי ההגנה, עודדה וסעדה אותה ואיפשרה לה בכל מידת יכולתה לעשות את שליחותה הלאומית. ואילו ההגנה והש"י בתוכה, ראו במוסדות הלאומיים את ממשלתם, ויו"ר-ראש הסוכנות היהודית היה בכל עת גם המרות העליונה לגבי ההגנה.

הסוכנות היהודית היתה, איפוא, מרכז העצבים, אליו הוליכו כל החוטים וממנו הסתעפו מעשים גדולים וקטנים, שהיתה להם משמעות כל שהיא לגבי המערכה הפוליטית, הכלכלית וההגנתית על גורלו והתפתחותו של המפעל הציוני. הש"י שירת במדה רבה את המטרה הזאת אם באופן ישיר ואם באמצעות מרכז "ההגנה" - וכך צריך להבין עליו, ההכוונה באה בעקיפין ושוטפת מאת מנהל המחלקה הפוליטית של הסוכנות.

במה עסק הש"י?

הש"י פעל בשליחות "ההגנה" והמוסדות הלאומיים שעמדו בראשה ועסק בכל מה שחובת הבטחון הטילה עליו, בשטח הערבי ובכל שטח אחר בכללו. היתה זו התעסקות מכוונת של חוג אנשים שידע, מה השליחות שהוטלה על שכמו של חבר אנשים עוד יותר גדול, שעשתה אותה שליחות בהיסח הדעת, בלא יודעין כמעט. השרות חתר להקיף כל התרחשות, קטנה כגדולה, כל תופעה שהיה לה ושלא היה לה קשר עם ענינים שמטבעם היו שייכים לתחם הנוגע לשרות כזה. תופעות שנראו כבלתי חשובות בעיני איש-השורה של הש"י, עלו לפעמים ראשוניה במעלה, אחרי שפוענחו על ידי מומחים שמלאכתם בכך, להבין דבר מתוך דבר ולהסיק את מסקנתן של תופעות זעירות לגבי ענינים חשובים הנרקמים, או עלולים להרקם.

במסגרת שהצבנו לעצמנו אין בכוונתנו לחבוק את הש"י על פרשו ועל קרביו ולכן לא נוכל גם לעסוק בניתוח כולל ומקיף של התפקיד שמילא במערכת הפוליטית שלנו. הדבר בוודאי ייעשה, כאשר הקרואים לכך יגוללו את כל היריעה. מה שהצבנו לנו למטרה, הוא, - לגולל / יריעה יותר קצרה של ש"י מעש' בעיקר באחד מאזורי הארץ, - הדרום.

עבודה זו נעשתה באמור לפי תכנית מכוונת ומותאמת עם [illegible] מומחי המוסדות הלאומיים. מטה ההגנה עסק בעניני לחימה והתגוננות ולשם כך היה לו צורך בידיעות על הישובים הערביים ועל המתרחש בתוכם. מפת הש"י הקיפה כל ישוב ערבי, קטן כגדול. לכל ישוב כזה היה תיק מיוחד ובו דו"ח עם פרטים שיגרתיים וכן שרטוטים על מיבנה הכפר ותרשימים טופוגרפיים על סביבותיו, ממעיו ושדותיו והדרכים המובילות אליו. חוליות-סיירים היו יוצאות לכפרים ערביים, כדי ל"צלמם" במבט-עין, בעפרון המשרטט, או בעדשת הצלמניה.

בתיק כזה על כפר ערבי היית מוצא פרטים על גודל האוכלוסיה, על מספר הגברים וביחוד הצעירים, כמה מהם שרתו בצבא, או במשטרה ומה הם מקצועות הלחימה שהקנו להם, אם מצויים כלי רכב ממונעים בכפר ומה מספרם ומאילו סוגים, מה מנין הצאן והבקר, הגמלים והסוסים, העופות והחזירים, מקורות המים, בריכות מים, דרכים ושבילים, בתי-ספר, בניני אבן גדולים, חורבות מיושבות וחורבות חרבות ועזובות, ומה הם שטחי הקרקעות שבתחום הכפר, למי הם שייכים, סוגי התבואות שנזרעו ומקורות הכנסה אחרים של התושבים, מלבד החקלאות, וידיעות על בתי האב השונים בכפר ועל היחסים ביניהם, אם קיימים סכסוכים ועל איזה רקע, שמות המוכתרים ונכבדי היישוב והשתייכותם הפוליטית, מקורות השנאה בין נכבד אחד למשנהו ובין מוכתר לרעהו, ואם ישנם פושעים מועדים בכפר ואם ישנם משכילים ומה היא מדת השפעתם ומי הם בעלי ההשפעה הלהוטים אחר רווחים קלים ואם ישנם פקידים ממשלתיים ועל איזו מחלקה הם נמנים, מי הם חסידי המפתי ומי הם מתנגדיו, מבריחי נשק, מבריחי סחורות אסורות, ארגוני נוער, אימונים בנשק חם ושדה האמונים ומי המאמן וכמות הנשק המשוערת וסוגי הנשק, ואם הכפר ידוע כעוין ליהודים וניתן להסתה בקלות, או שגדולה בו השפעת המתונים והמתיחסים בידידות לשכניהם היהודים. ואם רגילים לבוא אורחים מן החוץ לכפר, מטיפים ומסיתים ועל מה רגילים לשוחח/ ב"מדעפה" (בית ההארחה), השייך והשפעתו, היחסים בינו ובין הכפריים והמצב הכלכלי הכללי של הפלחים ועוד.

בתיק היה שאלון, שכלל את ידיעות-השיגרה על כל כפר ערבי. ומדי פעם הוסיפו פרטים לפי זרם הידיעות שהגיע לש"י על כל כפר וכפר.

שמו הטוב היה הולך לפניו ומגיע למרחקים וערבים היו נוהרים אליו, שיגמול גם אתם חסד ויעניק להם מחכמתו שאללה השפיע עליו ברוב חסדו.

חברי "השומר־הגנה" אלה, שופט צדק, הביאו תועלת רבה לעניננו. הם חדרו לפני ולפנים למציאות הערבית ודלו ממנה שלל שחשיבותו לנו היתה לאין ערוך.

נכבד כזה במרחבי הדרום והשפלה היה השומר סימלבוים, שהיה ממונה על השמירה בגבעת־ברנר וסביבתה, הערבים קראו לו בשם אבו־איסמעין, על שם בנו בכורו וכיבדוהו על ישרו ועל הבנתו העמוקה את ההווי הערבי. הם היו משכימים לפתח ביתו והיו מפצירים בו, שיעשה דין צדק ביניהם. הם סמכו על כך שבמאזני המשפט של אבו־איסמעין אין שמץ של עוול ואוון. בביתו אפשר היה למצוא תמיד ערבים כפריים, או בדואים שבאו אליו לרגל מריבותיהם וסכסוכיהם. עקב האמון הבלתי מוגבל שרחשו לו, היו מספרים לו על כל הנעשה באיזור וגם על המסיתים והתועמלנים שפקדו את הכפרים, והיו נוקבים בשמותיהם של בני כפרם שנמנו על אנשי הפקר ונתנו ידם למעשי פשע, לשוד וגניבה הם סיפרו על מה שקרה ועל מה שעלול לקרות בגבולותיהם ואף במקומות מרוחקים יותר. הוא כלכל את שיחותיו עם הכפריים בצורה כזאת, שיוכל להיוודע דברים שהש"י היה מעונין בהם וחדר לכל הנסתרות והצפונות של הישובים הערביים, הוא נהג לבקר לעתים קרובות מאד בכפרים ערבים ולסעוד על שולחנם של ידידיו מוקיריו, ולהמצא ביניהם שעות רבות וימים. הוא לא נהג לרדוף אחרי ידיעות, כי אלה הגיעו אליו, מפי ידידיו בהסח הדעת.

לגבי הש"י היו ידיעותיו כמעין הנובע ובדרך כלל מהימנות מאד והן נרשמו ונלמדו על כל המסקנות שאפשר היה להסיק מהן. באשר היינו מעונינים בשאלות שהוא היה המוסמך למצוא להן את הפתרון, היו מטילים עליו את השליחות והוא היה ממלא אותה במסירות, תבונה ואומץ־לב; ולזכותו יש לזקוף אסונות רבים ברכוש ובנפש שנמנעו. עצם הימצאותו בסביבה זו היתה למקור של בטחון ושקט במשך תקופה ממושכת.

בשתי עשרות בשנים פעל במערכת הבטחון והשמירה ובתפקיד זה קיפח את חייו. ערבים שבאו מאיזור רחוק ולא היכירוהו, פגעו בו בכדור שנורה ממרחק. היה זה סמוך להכרזת עצמאותה של מדינת ישראל שהוא לא זכה לראות בתקומתה, אף שהיה מאותם הרבים, שכל חייהם היו קודש לגאולת ותקומת ישראל.

<u>פקיד יהודי בעיר ערבית</u>

בימי השלטון המנדטורי היה תופעות של זלזול בפקיד היהודי, ששירת את "השלטון הזר". קשה היה לתת מהלכים לדעה שתהיה הולמת את התפקיד האמתי שפקידים אלה מילאו בדרך כלל במקומות שרותיהם, אילו עשינו

חומר זה שנאסף בשקידה ובשיטתיות, היה אחר כך להועלת רבה, כשכפר זה או אחד התחיל להתפרע. היתה זו תרופה שקדמה למכה, באשר הודות לידיעות אלה ידעה ההגנה, כיצד לכלכל את מעשיה ולמנוע שכפרים ערביים יהפכו לשדה הפקר למעשיהם של מסיתים למיניהם.

<u>עושי המלאכה</u>

את החומר הכללי על הישובים הערביים אספו המוכחרים של הישובים העבריים ושומרי השדות ואנשי הגנה אחרים שבאו במגע עם כפריים ערביים. הודות לקשרים שלהם עם ישובים ערביים, הם הכירו אישית רבים מתושביהם, קשרו אתם קשרי ידידות, נהגו להיפגש אתם, לבוא ל"מדעפה" ובתי הקפה הערביים, לשבת ולשוחח על היבולים ודרך אגב על עניני פוליטיקה ועל כל מיני רכילות שהשתקף בה המתרכש בכל השטחים.

אנשי הש"י היו חוזרים מפגישות אלה, רושמים את אשר שמעו ושולחים כסיבה שהעיון בו היה חושף את הלכי הרוחות בקרב הערבים ואת העלול להתרחש ביניהם. היו מקרים, באשר שיחות ידידותיות רגילות כאלה היו גוררות אחריהן את הצורך לפעול במהירות, כדי למנוע התנפלויות על ישובים יהודים, או להתגונן מפניהן.

<u>השופט היושב בשעה.</u>

המיבנה הסוציאלי של הכפר הערבי לא היה שונה מזה שבימי שפוט השופטים, כאשר סכסוכים וחילוקי דעות בעסקי כבוד ובדיני ממונות היו מביאים לשופט היושב בשעה, שיוציא דין צדק. תושבי הכפר היו נמנים לרוב על מספר בתי אב, שעל פי ראשיהם והשייכים שלהם ישק דבר, היחסים בין בתי האב השונים לא היו תקינים מעולם ונפלו מריבות קטנות וגדולות ואף בקרב הנמנים על בתי האב עצמם היו מריבות, שהיו נחתכות על ידי אישיות נכבדה ששני נצדדים סמכו על חוש הצדק והלויאליות שלו.

גם בין אנשי הש"י, שומרי השדות או המוכחרים, היו כאלה שנחשבו בעיני הכפריים כנכבדים, אנשי אמת וצדק, שגדולה חכמתם בעסקי כבוד וממון וכדאי וראוי להביא בפניהם סכסוכים ולהישפט בפניהם ביושר. אנשינו אלה ידוע את השפה הערבית לניביה השונים והכירו את ההווי הכפרי הערבי ולמדו לדעת היטב את המינטליות הערבית, מה צודק ומה לא צודק בעיני הפלח והבדואי והם היו תובלים את דבריהם במימרות ערביות שנונות ועסיסיות ובפסוקים מהקוראן ,

והשפעתם בין הכפריים הערבים היתה גדולה כמדת ידיעותיהם עליהם, היו אלה לעיתים אנשי "השומר" אשר בצדק נמנו על מניחי יסודות ההגנה בכלל, ומאספי אינפורמציה ערבית בפרט, דיין צודק שגילה חכמה והתמצאות, -

זאת היינו שמים לאל מקורות אינפורמציה חשובים ומסכנים את החברים שפעלו, היו ביניהם כאלה, שרותם בפקידות ממשלתית הפך ממש לשליחות לאומית, כך, למשל, הפקידים היהודים שעבדו בערים ערביות. מספרם היה לדאבוננו לא רב, אך הם שימשו לנו כמקור לא אכזב של ידיעות על הנעשה בקרב הערבים.

הם ויתרו על נוחיותם ולעתים על בטחונם האישי והיו שרויים בבדידות, ובלבד שיוכלו לשרת את ענין ההגנה ולתרום לבטחון חיוו של הישוב. הם השכימו לעבודתם ועם היותם כפופים על מכתבותיהם במשך כל שעות היום היו אזניהם קרועות ועיניהם פקוחות לכל המתרחש מסביבם, לשיחות הפקידים הבריטיים והערביים, למגעם עם באי המשרד, למאורעות התרחשויות ששימשו נושא לשיחת הערבים באי המשרד, למתחש בכל פינה נסתרת וגלויה של ההווי הערבי, הם עקבו גם אחרי כל שינוי שנתהווה באוירת המשרד, אוירה שנוצרה כרגיל על ידי הפקיד הבריטי הממונה עליו ושינוי שבישר תמיד "רוח פוליטית" חדשה שמגמתה היתה כרגיל, להרע ולא להטיב לישוב בעברי. פקידים אלה היוו מעין סייזמוגרף פוליטי ובטחוני לגבינו, הם רשמו כל תופעה קטנה וגדולה והביאוה לידיעת הש"י, לצורך אוריינטציה ולשם נקיטת צעדים.

התנאים ששררו אז, לא הרשו, כמובן, לספר ולגלות ברבים את מעלליהם של חברינו אלה, שרבה היתה הסתכנותם אסור היה שיגונב שמץ מכל הטוב והמועיל שבא לנו הודות לעבודתם במוסדות הממשלה בכלל ובייחוד בישובים ערביים. עצם המצאותם בודדים ומנותקים בתוך סביבה עוינת היתה בה משום סכנת נפשות בשבילם ולא אחת הם היו נתונים לאיומים ושימשו מטרה להסתות. הם נשארו על משמרתם בפקודת הש"י וההגנה, כי לעמידתם על משמר זה היתה חשיבות בטחונית, הם עשו מלאכתם תוך הכרה ונאמנות וללא כל תגמול פרס או טובת הנאה.

עתה כשאפשר לדבר עליהם בעל שליחי ההגנה והש"י, נוכל גם להצביע על כמה דוגמאות, שבהן נתקן מעוות היסטורי ולהעמיד דברים באורם הנכון. כך, למשל, הפקיד היהודי שעבד במחלקת רישום הקרקעות וידיעותיו היו מביאות תועלת לפוליטיקה הקרקעית של הישוב. או המודד היהודי, שהיה יוצא עם עוזריו הערביים לפינות נידחות של הארץ, שרגל יהודי לא דרכה שם ומתוך מגעו עם פלחים ובדואים ובעלי קרקעות, יכול היה להתעכב על המתרחש אף באיזורים הערביים המרוחקים ביותר. וכך הפקיד היהודי שעבד במשרד השלטון המחוזי בערים הערביות והיה מצוי אצל מרכזי העצבים של הפוליטיקה הבריטית והערבית בארץ הזאת. וכך השוטר או קצין המשטרה היהודי ששירת בבאר שבע עזה או ג'נין, או בתחנות

משטרה מעורבות, ועינו היתה פקוחה על כל המתרחש בתוך התחנה, שהיתה כרגיל מרכז חשוב של ההווי הערבי, או בבית הקפה הסמוך לה, שבו נרקמו כל המזימות והתכנים ובו סופר על כל פרט במציאות הערבית.

מה שעשו פקידים אלה, לא יכול היה למצוא את הערכתו הנכונה באותה תקופה. והם ראויים לבוא לפחות עתה על ההכרה והברכה.

<u>עבודת הש"י להתעפיותיה</u>

בבוא ההיסטוריון לסכם את תקופת ההגנה, ייכתבו בוודאי ספורים רבים על סמך החומר שנצטבר בתיקיה ובייחוד בתיקי שרות הידיעות שלה. חומר זה נלקט על ידי חבר אנשים ובמשך תקופה ניכרת והוא חובק כל תופעה בחיי הארץ, לפרטיה הגדולים והקטנים.

השאלה הערבית היתה נקודת-המוקד מיום בוא השלטון הבריטי לארץ הזאת ועד יום צאתו. ודו"חות וסקירות ופתקים ותזכורות ותעודות הנוגעים לשאלה זו, ממלאים תיקים רבים עבי כרס בארכיוני כמה וכמה מוסדות. אך באמור אין ידיעה זו מכוונת להקיף את כל החומר הרב הזה. אנו רוצים לדלות כמה דוגמאות מהשלל הגדול הזה, כדי שנצא ידי חובת המשימה שנטלנו על עצמנו. פרט זה או אחר נראה היום כחסר חשיבות, אף שפירושו היה בשעתו, ~~[illegible]~~ בבטחון החיים או סכנת הרס לנקודת ישוב זו או אחרת.

בקראנו את הפתקים שרהו המועטים שנשארו וניצלו מהשמדה מתוך חששות לחפושים, אנו מפנים את מבטנו לאותה התקופה הלא רחוקה ולעיני רוחנו מתחילות לבצבץ דמויות שונות, איש-איש בתקופתו ואיש-איש במקומו באותה משבצת שהיוותה את הפסיפס האנושי של הש"י על חבר מתנדביו המסורים ל"הגנה" ולאשיותה, היו אלה פתקים שהם שלחו, או שהכילו דברים שנרשמו מפיהם, - פתקים מאחוריהם עמדו אנשים שחירפו את נפשם על מזבח נאמנותם לעם ולארגון "ההגנה" נושא הלפיד שלו, פתקים אלה, פיסות הנייר הדהויות, - מונחים עתה בתיקים והמעלעל בהם, עומד על היכולת של המבצע השקט, המאופק, המצניע את עצמו מתחת שכבת אבק של ארכיונים שריח עובש עולה מהם.

אנו לא נדבר כאן על החומר הרב הצבור בתיקים אלה, ויש לציין שזה רק חלק קטן מכל אותם הרפורטים והדו"חים שצברנו ונאלצנו להשמידם מחשש חפושים שהמשטרה נהגה לערוך בישוב. נתעכב רק על סוגיו מהם אפשר לעמוד על ~~[illegible]~~ התעפויותיהם של עבודת הש"י.

תיקים סודיים במשטרה

למשטרת פלשתינה היתה מחלקה ערבית מילה ולצורך ריכוז אינפורמציה בשביל המחלקה הזאת היא החזיקה סוכנים ועובדי משרד רבים. למשטרה היה יותר קל לפעול למען התפקיד מאשר לש"י, באשר היא פעלה בשטח איסוף האינפורמציה בענינים ערביים בגלוי, מלבד שהועמד לרשותה תקציב גדול להחזקת המנגנון ולצורך השלמונים שנתנה בצורת פרסים והענקות למודיעיה ולסוכניה. אך נוסף לזה שירתו קצינים ושוטרים ערביים רבים בשורותיה ולאלה היה מגע עם הציבור הערבי בכל חלקי הארץ ותפקידם של אלה היה, להגיש דו"חות ורפורטים ולספר על הנעשה בין בני עמם. והם מילאו את התפקיד הזה, מבלי שלרוב מסרו דין וחשבון לעצמם, שברות זה שהם עושים משמש את צרכיה של המחלקה הערבית של הבולשת הכללית. המשטרה יכלה לפעול בשטח זה באוות נפשה, כי עמדו לרשותה כל הכלים שעשו שליחות זו לנוחה בשבילה.

הש"י ידע על קיום המחלקה הזאת במשטרה והוא התך להשגת האינפורמציה שנאספה בה. חברי ההגנה שעבדו במשטרה, הומרצו על ידי הש"י להציץ לתיקי המחלקה לענינים ערביים, בהם היו יכולים להשיג אינפורמציה מן המוכן וגם לעמוד על טיב הדברים שהמשטרה מתענינת בהם וללמוד מכך גם מגמות פוליטיות של השלטון הבריטי לגבי הערבים.

בידיעות שמצאנו לפעמים בתיקים אלה, קבלנו אישור לחומר שהגיע אלינו מהמודיעים שלנו. אישור זה היה לעתים הוכחה, שאמנם האינפורמציה היא נכונה או ההיפך מזה, אך יש והוא העמידנו על העובדה, שהמודיע שלנו עובד גם בשביל המשטרה ומוכר אותה סחורה לשני לקוחות גם יחד. דבר זה היה לנו לעזר רב בייחוד לשם קביעת מהימנותו של מודיע, שהיה נשבע לרוב במקנהו, במשפחתו ובאלוהיו, שהוא קשור רק אתנו ואינו משרת אחרים...

מובן שאנו השתדלנו במיטב יכולתנו לנצל את החומר שנסתנן אלינו מתיקי המשטרה - לצרכינו. השוטרים, חברי ההגנה, שעבדו במשרדי הבולשת או בסמוך להם, היו מציצים לתיקים והעתקי אינפורמציה היו נעלמים תחת ידיהם, או שהיו מעתיקים בעצמם וגם מצלמים את החומר שהיינו מעונינים לראותו במקורו.

מיפקדת הש"י קיימה קשר מתמיד עם השוטרים היהודים נאמני ההגנה שהיתה להם אושמיגלו לעצמם-גישה לתיקים אלה והיא ידעה, מה תיקים אלה כוללים, או שנתנה הוראות, מה לחפש בהם, ואנשי המשטרה פעלו בהדרכתה הישירה ומתוך קשר הדדי אמיץ, היו מקרים, שקבלנו ידיעה על חומר חשוב שנכלל בתיקים אלה ושאי אפשר היה להעתיקו במקום, מחשש שחברינו ייתפסו

בשעת מעשה. במקרים כאלה אחת היתה הברירה - להוציא את התיק מבנין הבולשת ולהביאו למשרדי הש"י. פעולה מסוג זה היה [illegible] תמיד מתוכננות למפרע - הן לשמירת השוטר החבר המטפל ב"שאלה" התיק או המסמך, והן לשמירת המקור העלול להפתח במקרה שהפעולה תכשל. במסמכים טפלנו בזהירות רבה, שלא ישארו עקבות העלולים לעורר חשדות ולאחר שצילמנום, החזירום חברינו למקומם, כאילו עין זרה לא חשפה אותם. התיקים חזרו למגרות ולאצטבות במשרדי הסי-איי-די, כפי שהיו מונחים שם קודם לכן ויד "בלתי מהימנה לא נגעה בהם".

היו גם מקרים שהמיסמכים הכמוסים ביותר של המחלקה הערבית של הבולשת, שנשלחו מהמחוזות למרכז בירושלים, או מהמרכז למחוזות, - היו עושות תחנות-ביניים במשרדי הש"י לשם העתקה וצילום. מיפקדת ההגנה והמוסדות הלאומיים ידעו על תוכן מיסמכים אלה עוד בטרם שידע עליו אותו מוסד משטרתי שאליו נשלח.

כדי להדגים את החשיבות הגורלית של הפרוה שקצינים ושוטרים יהודים חברי ההגנה עשו בשטח זה, נזכיר את תקופת המלחמה העולמית, כשרומל ערך את מסעו לעבר גבולות הארץ, וגייס חמשי ערבי הכשיר בה את הקרקע לקראת הדברתה המהירה, לפי הדרכה שקיבל מהמופתי שישב בברלין.

המיסמך הבא נשלח ממשטרת המחוז המחלקה לחקירה פשעים, שכם, למרכז הבולשת בירושלים, בתאריך 25 ביוני 1940.

"חוגי מפלגת ההגנה (הנשאשיבים) בג'נין קיבלו מעבר הירדן, שתוך חמשה עשר יום יש לצפות לפרוץ מהומות בפלשתינה, סוריה, עבר-הירדן ועירק, בעת ובעונה אחת. רשימות המכילות את שמות הנכבדים הערביים הידועים כתומכי השלטון הבריטי כבר נשלחו לפלשתינה, מתוך הוראה לרצחם נפש. פאהד פאיאד ג'ראר מג'נין, עבדול לטיף סאלח מאהור מכפר אילר ואחמד א-סאלח מכפר אמיל כבר הגיעו לשטח הארץ עם מכתב מאת עבדאללה חסאד, אליאס אבו אחמד מכפר בורקה, מוחמד אסאד אל-מנמול מכפר אמיל ואבו קאדו מירושלים יגיעו ארצה היום או מחר עם מכתבים המכילים הוראות מאת חג' אמין. לאוכלוסיה הערבית אין עוד אימון בכחה של הממשלה לרסן את הפעילות הזאת, לנוכח העובדה שחג' אמין מטייל לו בבגדאד ואין ספק, שאם תפרוצנה מהומות, יתמו כל התושבים כאיש אחד ויצייתו לו. שבט אחד בלבד הבטיח לו אלף ומאתיים מאנשיו שילכו בעקבותיו. מספר פקידים ממשלתיים כבר משתתפים בתנועה זו. אנו מתעקבים על האינפורמציה הזאת, כדי להתחקות על נכונותה."

בצד המברק הזה גם אחר, שנשלח ממשטרת מחוז באר שבע למיפקדת הבולשת בירושלים ונותן את המשקל המעשי למברק הקודם. וזו לשון המברק:

"יוסף יונים אלאמיר משבט עמארין החשוד כמנהיגה של כנופיה מזוינה, נמצא עתה בבאר שבע. אם קיימים לגביו פרטים קודמים כל שהם, נא להמציאם עוד היום למשרד זה".

אלה לא היו הידיעות הראשונות על פעילות הגיים החמשי של החג' אמין בגבולות הארץ ועל התארגנות כנופיות, כדי לערער את הבטחון הפנימי לקראת פלישה נאצית. נראה שחג' אמין החחיל בפעילות זו מיד אחרי פרוץ המלחמה ותוצאותיה של זו היו מורגשות כבר בתקופה זו.

משטרת המחוז בתול־כרם הבריקה למשרדי הבולשת בשכם, חיפה, נצרת, בית־שאן וג'נין את המברק הבא, הנושא עליו את תאריך ה־14 באפריל 1940.

"דאוד חוסייני עבדאללה אסאד ואתו כנופיה בת עשרה אנשים חצו את הגבול מעבר=הירדן ביבנה, ה־13 באפריל 1940.
בידינו ידיעה שפאכרי עבדול האדי יוכל לסייע במאסרו של עבדאללה אסאד, אלא שהוא מנסה תחילה לקבל הבטחת פרס כספי מאת איברהים שז ביין, לאחר שידוע שעבדאללה אסאד היה זה שרצח את אחד מבני משפחת ש. ביפו. נודע לנו שבעבר הירדן נאסר לפני שנים או שלושה ימים אדם כשבידו מספר מכתבים שנשלחו מראשי מפלגת חג' אמין בבגדאד לפאכרי עבדול האדי. קבלנו אישור לכך שאצל פאכרי עבדול האדי נמצא עתה אדם בשם סירמאר או שם דומה לזה, שבא מבגדאד והביא מכתבים לפאכרי. נודע גם שעבדול קאדר סאדיק שייך נאג'יב חזר לפלשתינה וביקר ביום ה־13 באפריל בכפר נאזלת=אש=שארקייה, מחוז תול=כרם. מניחים שניהם, עבדאללה אסאד.ועבדול קאדר סאדיק שייך נג'יב באו ליטול שוב לרשותם את מחסני הנשק שהסתירו בשעה שנאלצו לברוח מן הארץ."

ידיעות דומות על פעילות מחודשת של אנשי המופתי בארץ הולכות ונשנות במברקים הנמסרים למשרדי הבולשת השונים בארץ. אינפורמציה על פלוני אלמוני, ראש כנופיה לשעבר שחזר ארצה, כדי לחדש את הטרור ולהטריד את השלטונות בעצם ימי המלחמה, הפכה לדבר של שיגרה. הקשר בין מיפקדתו של המופתי בבגדאד ובין העריב והכפרים הערביים במשולש היה הדוק ומכוון למטרה אחת, להכשיר את הקרקע לשלטונו של המופתי בעזרת הנאצים הפולשים. פעילות זו ריתקה כוחות צבא ומשטרה, שהיו הפעם מעונינים לחסל באבו כל נסיון של הפרת סדר.

ב־27 ביולי 1940 נשלח מהמשטרה הנפחית בעכו למשטרה המחוזית, המחלקה לחקירת פשעים, נצרת, המברק הבא:

"ממקור מהימן קיבל מפקח המשטרה המחוזית כהן את האינפורמציה הבאה שמסר אותה לעוזר המפקח הראשי רינג.
שייך אבו עומר, דאורי מוחמד סעיד ומוסה סאלים נג'מי ואתם כנופיה של מאה ועשרים מזוינים משוטטים עתה באיזורים שבין עכו, נצרת וטבריה. בקרב הכנופיה נמצאים בין השאר: אבוס סאליב, השוהה לפי הנמסר בסוחממה; מוסה סאלים נג'מי, השוהה בבית ג'אנמה; אבו מחמוד הנמצא בכפר בוסייה שבנפת צפת. משמר הרוכבים בתרשיחה קיבל על כך ידיעה ומנסה להתחקות על נכונותה. משמר אחר יצא הבוקר בראשות המפקח בלייק לסאכנין, כדי להתחקות על האינפורמציה הזאת בעזרת גדוד צ'לייר החונה שם. כאשר יתקבל אישור לידיעה, נתקשר שוב."

ב־18.7.40 נשלח מסמך כדלקמן מהבולשת חיפה למרכז מזטרת שכם.

"מאשרים שדהוד (Baoud Husseini) חדר ארצה במטרות טרוריסטיות ופעולות אנטי ממשלתיות. הידיעה אומרת שהוא נמצא במחוז שכם".

במברק אחד שנשלח ממשטרת מחוז נצרת למרכז הבולשת בירושלים, נמסר,

"שבן=אחיו של המופתי עבר את הגבול מעבר=הירדן לפלשתינה ב־22 באוגוסט 1940 בלילה. היתה אתו מזוודה.הוא שהה שהייה קצרה בבצא ומסר לאנשים שנפגש אתם, שבזמן הקרוב יפרצו מהומות בארץ וכי לצורך זה יגיעו ארצה יחידות גדולות של נושאי נשק, שאומנו היטב לתפקיד זה.

ממברקים, ידיעות והודעות שעברו דרך צנזורותיה הכמוסים של הבולשת הבריטית, קיבל הש"י תמונה מלאה על המתרחש בקרב הערבים באותה תקופה הרת סכנות, כשהישוב היה נתון בצבת של אויבים מבחוץ ומבפנים. חשיבותה

הפולימיה של אינפורמציה זו שזרמה אלינו בלי הרף, ומן המוכן, וזה הזדות לחברינו שרתו במשטרה, היתה גדולה לאין־ערוך, כי על סמך אינפורמציה זו יכלו המוסדות הלאומיים לכלכל את מעשיהם למובת מגמותיהם המדיניות. לא נגזים, אם נאמר, שלפעולה זו של הש"י היתה בעקיפין השפעה מכרעת על החלטת שלטונות הצבא הבריטיים, שנתנו את הסכמתם להקמת הפלמ"ח - צעד שהיו לו תוצאות היסטוריות מרחיקות לכת ביותר.

<u>מערבים לבריטים.</u>

ועד היכן הגיעו ידי הש"י, נוכל לעמוד ממיבצע שאין שני לו, שעשה, ברצונו להשיג אינפורמציה שהיתה לה חשיבות פלימית ממדרגה ראשונה במעלה באותה תקופה. בגמר המלחמה התכוננו באנגליה לחוג את חג הנצחון ובמסגרת החגיגה הזאת היו צריכות להשתתף יחידות, או משלחות צבאיות של הדומיניונים, המושבות ושטחי המנדט הבריטיים שהיה להן חלק בהשגת הנצחון. עמדת מוסדותינו היתה, שזוהי שאלת כבוד בשבילנו, שהבריגדה העברית במיסדר בלונדון, לאחר שהשתתפה במסע צבאי של המחנה השמיני מאל־עלמיין עד צפון איטליה ועד השגת הנצחון. חשוב היה, איפוא, לברר, מה עמדת השלטון הבריטי בארץ על השתתפות הבריגדה והערבים במיסדר זה, מה היא הצעת הנציב העליון והמזכיר הראשי למשרד המושבות בנידון זה? האם חשותף הבריגדה שלחמה לצד צבאות הבריתוואם ישותפו הערבים, שציפו לנצחונו של היטלר?

הש"י הירושלמי השיג את הידיעה המבוקשת שהבהירה את עמדת השלטון. על נושא זה היה בירור מקיף במחלקה המדינית של המזכירות הראשית, בהשתתפות שאו, גאטש וניוטון ולבסוף מסר המזכיר הראשי את הערותיו הבאים לנציב העליון :

"אחרי שהתיעצתי עם עוזרי, הגעתי לכלל הסיכום הבא:
<u>הבריגדה העברית</u> - תהיה זו מעין מלחמה נגד טחנת רוח, לייעץ משהו בניגוד למומלץ, שזו הבריגדה העברית תשותף במיוחד ביום הנצחון. הערות נוספות הן מיותרות.
<u>הגדוד הפלשתינאי</u> - סיכום השתתפותם של הערבים במלחמה אינו עשוי לעורר רושם חיובי בשום פנים ואופן, שבויי מלחמה ערביים הצטרפו ליחידות גרמניות.
ואף על פי כן נראה, שמן הדין לשתף גם את הערבים, כמו את היהודים.
<u>חיל הספר העבר=ירדני</u> - חושבני שיש לשתף גם אותם, אף שיש לרשום לחובתם, שבשנת 1941 הם סירבו לצאת לעירק, כדי להשתתף בדיכוי מרד ראשיד עלי. במדה שידוע לי הדבר, תועלתם בימי המלחמה היתה לגמרי בלתי חשובה.
<u>הלגיון הערבי</u> - יחידתו צריכה בלי ספק להשתתף. היישגיהם הם הטובים ביותר ומעולם לא הוטל בהם שום רפול.
בכל השאלה הזאת דעתי היא כדעתך."

בשולי חוות־דעה זו של המזכיר הראשי שאו באה עוד הערה:

"יש להתנגד בכל תוקף להנפת הדגל הציוני על ידי הבריגדה בשעת המיסדר".

לא יהיה זה בלתי מענין להזכיר, שבשעה שהמזכירות הראשית המליצה

בפני משרד המושבות, שלא להרשות את הנפת הרגל הציוני בלונדון - נתן הנציב העליון הבריטי את אשורו לכך, שגדוד וולשי שחנה בנצרת ועמד לערוך מיסדר ביום הולדתו של המלך האנגלי, יתן את ה"סאלוט" לאמיר טלאל - אולי בשלמי־נחמה לערבים שהנצחון על הנאצים גרם להם אכזבה כה רבה. מהאינפורמציה שהוגשה בנידון זה, אפשר להסיק מיד בגמר המלחמה, שהרוחות המנשבות בחלונות הגבוהים של השלטון הבריטי בארץ, לא שינו את כיוונן. בידיעה זו היה משום כלו של המאבק המר שהתנהל עד ראשית 1948 עם המדיניות העוינת של שלטון שלא למד בלום ולא רצה לשנות מדרכו אף כחוט השערה. רק זה עתה נסתיימה המלחמה ושלטון זה כבר החחיל בחיפושי נשק בישובים עבריים ולא שעה לזעקת שארית הפליטה שהתדפקה על שערי הארץ ושלח את קלגסיו, לערוך מצוד על מעפילים וגירש אניות מעפילים מחופי הארץ, ואותה שעה עצמה הוזמן האמיר טלאל לקבל מיסדר של גדוד בריטי ביום הולדתו של המלך.

אחד הפקידים הבריטיים הגבוהים חש שיש בכך משום אי־הגינות.

הנה מה שכותב פלאט, אחד מעובדי המזכירות הראשית לשאו:

"מר איוואנס (מושל מחוז הגליל) סיפר לי שהמשמר הוולשי מתכוון לערוך מיסדר צבאי ביום הולדתו של המלך בנצרת ויש בדעתו להזמין את האמיר טלאל ולמסור לו את ה"סאלוט". בקושי רב הצליח מר איוואנס לשכנע את מפקד הגדוד, שמעשה זה לא יהיה הוגן ביותר".

המזכיר הראשי העביר את הענין להכרעתו של הנציב העליון, שהיה גם המפקד הראשי של הכחות הצבאיים שחנו בארץ. נראה שבינתיים פנה גם מפקד הגדוד ישר לנציב העליון, כי זה האחרון התיצב לצדו של המפקד. וזה נוסח התשובה של הנציב העליון:

"מפקד המשמר הוולשי שאלני, אם מן הדין הוא, שהאמיר טלאל יקבל את המיסדר ביום הולדתו של המלך. אינני רואה סיבה להתנגד לכך".

ומיום מתן תשובה סטיריאוטיפית זו עד "השבת השחורה" לא היה רב המרחק בזמן.

היה זה מומנט פעוט, אך המסקנות שאפשר היה להסיק מהן, חשיבותן יכלה להיות גורלית.

אם ה"חומר הגלמי" הביא הש"י. את המחשבה הפוליטית עשו המוסדות הלאומיים, שתפקידם היה ללמוד ממעשים וסימנים פעוטים כאלה.

ונשתלבו ידיעות אחד בשניה, צפונות הבולשת הבריטית בנסתרות החככים הערביים ולעיני הש"י נצטיירה תמונה שאלה ואלה דוחקים את הקץ. הערבים ראו שהשלטון הבריטי קם עלינו לכלותנו וקיבלו מכך עידוד ושאבו מזה אומץ ואף הם התחילו להתארגן מחדש, לקראת שעת כושר להסתער עלינו לקעקע את יסודות מפעלנו, תוך עזרה פעילה או סבילה של ידידיהם היושבים ראשונה במלכות ממשלת פלשתינה א"י.

פלשתינה בליגה הערבית ?

הנציב העליון הבריטי עסק לפעמים גם בדיפלומטיה. אך נראה שבאשר רצה לקבל החלטה לטובת הערבים, - כמו במקרה המיסדר הצבאי בפני האמיר טלאל - לא היסס מלהחליט על דעת עצמו ואפילו בניגוד לדעת יועציו. ואילו כאשר צריך היה לקבל החלטה שלילית לרעת הערבים תהה תחילה על דעת יועציו ושאל לעצת היועץ המשפטי, שמא ימצא סעיף שיתיר לו תשובה חיובית.

הענין שידובר בו להלן, נוגע לשאלה בעלת חשיבות פוליטית מסוימת, האם ממשלת פלשתינה רשאית לשלוח את נציגיה לכינוס של הליגה הערבית, ששלחה לה הזמנה להשתתף בכינוס זה?

אילו נשאלה השאלה הזאת מילד נבון בן עשר, היה בוודאי עונה מיד בשלילה, בלי שום היסוס. השכל הישר מחייב מכל הבחינות שלא להיענות להזמנה כזאת. ארץ ישראל היא שטח מנדט בריטי. ואפילו אם מגמת שלטון המנדט היא, להסגיר את הארץ במרוצת הימים לידי הערבים, הרי לא מן התבונה הוא, לגלות את המגמה הזאת טרם מועד, על ידי היענות להזמנה כזאת. מתפקידו של הנציב העליון היה, אמנם, לעסוק בדיפלומטיה, אך נראה, שהיה חסר לו חוש האבחנה הדק של דיפלומט וראה צורך לגייס את יועציו, שיפתרו לו את השאלה התמורה.

כל השקלא וטריא הזאת בין הנציב ובין יועציו נפלה לידי הש"י. זהו דוקומנט המכיל הערות קצרות בלבד, שמאחוריהן מסתתרים עולמות שלימים, מעט המכיל את המרובה: כל המדיניות הבריטית בארץ הזאת בימים ההם. הדוקומנט נושא עליו את התאריך: 22 במאי 1946.

נוסח ההזמנה הוא:

"תחת חסות הוד מלכותו מלך מצרים יתקיים בימים 24 - 25 במאי 1946 כינוס של הליגה הערבית במטרה, ללמוד את תחומי שיתוף הפעולה בין ארצות הליגה הזאת, וממשלת פלשתינה מוזמנת להשתתף בו".

ההזמנה הגיעה למזכירות הראשית וזו פנתה בשאלת חכם ליועץ המשפטי, שהשיב:

"חושבני ששאלה זו היא יותר פוליטית מאשר משפטית. אך לפי דעתי השתתפותה של הממשלה או באי-כחה בועידה זו איננו יכולה להיכנס אפילו בגדר שאלה".

לבסוף הושם הענין על שולחנו של המזכיר הפוליטי של הממשלה, גאטש, ואף הוא חיווה את דעתו:

"פלשתינה איננה ארץ של הליגה הערבית ולפי דעתי, אין להסכים לכך שאנו נשלח נציג לועידה הזאת (ביחוד בשעה שהליגה הערבית מארגנת חרם על סחורותינו). אני ממליץ לדחות את ההזמנה".

אחרי שהמזכיר הראשי קיבל את חוות-הדעה מזה ומזה, הוא כתב לנציב העליון:

"הוד מעלתו. דנתי בענין עם היועץ המשפטי. עליך לפעול לפי המוצע על ידי מר גאטש".

תשובתו של הנציב העליון כללה מלה אחת בלבד:

"כן".

ידיעות מסוג זה, שמטבע מהותם לא נגעו בנו ישירות גם הן חשפו את הלכי הרוח בחדר עבודתו של הנציב העליון. מוסדותינו למדו לדעת ולהוכח גם ממסמך זה, שהנציב העליון לכשעצמו נטה להענות להזמנה, ומשום כך רצה לראות בה מלכתחילה שאלה משפטית ולא פוליטית. ושניתן שאילולא החרם הערבי על סחורותינו, היה אולי גם המזכיר הפוליטי מוצא היתר להשתתף בכנוס הליגה הערבית והיה נוצר תקדים לעתיד.

ויש לזכור שימים אלה היו בתקופה שמשרדי הממשלה הגבוהים, הבולשת של המשטרה והאינטליג'נס הצבאי היו עייפים מעבודה מאומצת ותכנון לחפושים מקיפים בישוב, הריסת מוסדותיו ומאסר מנהיגיו.

"הוד מעלתו. דנתי בענין עם היועץ המשפטי. עליך לפעול לפי המוצע על ידי מר גאטש".

תשובתו של הנציב העליון כללה מלה אחת בלבד:

"כן".

ידיעות מסוג זה, שמטבע מהותם לא נגעו בנו ישירות גם הן תשפו את הלכי הרוח בחדר עבודתו של הנציב העליון. מוסדותינו למדו לדעת ולהוכח גם ממסמך זה, שלנציב העליון לכשעצמו נטה להענות להזמנה, ומשום כך רצה לראות בה מלכתחילה שאלה משפטית ולא פוליטית. ושניתן שאילולא החרם הערבי על סחורותינו, היה אולי גם המזכיר הפוליטי מוצא היתר להשתתף בכנוס הליגה הערבית והיה נוצר תקדים לעתיד.

ויש לזכור שימים אלה היו בתקופה שמשרדי הממשלה הגבוהים, הבולשת של המשטרה והאינטליג'נס הצבאי היו עייפים מעבודה מאומצת ותכנון לחפושים מקיפים בישוב, הריסת מוסדותיו ומאסר מנהיגיו.

מאותו מקור – המחלקה לחקירת פשעים (סי־איי־די) שאבנו גם אינפורמציה בדרך הפשוטה ביותר, אם־כי גם זו לא הושגה בצורה חלקה. מחלקה זו הוציאה מדי יום בולטינים סודיים על מקרי הפשיעה שקרו במעת־לעת שלפני כן ברחבי הארץ. היו אלה פרסומים על מקרי שוד ומעשי אלימות אחרים, על אנשים שנתפסו בנשיאת והחזקת נשק, על מקרי רצח, חבלות, התנקשויות וכל דבר פלילי אחר שבא לידיעת המשטרה.

מטבע היותם ענינים מסוג זה, הם נגעו בעיקר לכפרים הערביים ולעריהם. הבולטינים האלה שהגיעו אלינו כל יום, שימשו לנו מקור ראשון לאינפורמציה על המתרחש בשטח הפלילים ברחבי הארץ. הש״י למחוזותיו היה משיג את הבולטינים האלה, שחותמת גדולה "secret" (סודי) היתה טבועה עליהם. הם הופצו בצורת חוזרים בין מחוזות המחלקה לחקירת פשעים בכל הארץ והם שימשו לנו במצפן עזר בעבודתנו. מהם יכולנו ללמוד שבאזור פלוני, או בכפר אלמוני, גברה הפעילות הערבית ורבו-או פחתו-נושאי הנשק ומבצעי הפשעים האחרים.

להלן שורה של תעודות מארכיונו של הש"י הבאות להעיד על הפעילות הערבית לקראת המערכה ההיסטורית שהכריעה את גודל הארץ. תעודות אלה מגלות, אמנם, טפחיים מהאנדרלמוסיה ששררה בין הערבים, שהיתה מקור חולשתם. ויש בהן כדי להאיר גם את סבבי המניעים שפעלו בקרבם, השפעות זרות שרצו לקנות לעצמן שביתה בקרב הערבים מתוך ניצולם לפגיעה ביהודים, ההתנצחות בין נכבדים ומנהיגים, שכל אחד הקים לו את הכח שלו והתחרו זה בזה ב"לאומיות" וכו'. אך אין בדעתנו להתחקות על מניעיה וגורמיה ונושאיה של התנועה הערבית. התעודות אלה הן בעינינו עדות בלבד לתפקיד שהש"י כשליח ההגנה נשא בו.

פעולות הארגונים הערביים

ב-10 באוגוסט 1946 הגיע מהש"י בצפון הארץ דו"ח ממקור ערבי, שסיפר על פעילות מחודשת של הכת הערבית הקיצונית "הקאסמיים" בגליל. הנמנים על כת זאת היו מחסידיו ונושאי תורתו של הדרוויש קאסם, שנתן בשעתו את האות לפרוץ המאורעות בתרצ"ו 1936 ונהרג בהתנגשות עם המשטרה. בדו"ח נאמר:

"ארגון הקאסמיים התחיל בחודש האחרון בפעילות מוגברת. הרוח החיה בפעילות זו הוא אחמד אל-מוטי, שריכז את מיטב כחותיו של ארגון זה בספוריה (צפורי). ולמעשה מכוון הדבר נגד "האחים המושלמים", שאף הם פתחו בפעילות מוגברת בין הערבים. כידוע ישנם גורמים בתנועה הערבית המאשימים את "האחים המושלמים" בשיתוף פעולה עם הקומוניסטים. חכמי הדת הערביים, הרוצים לשמור שמירה מעולה על עקרונות הדת המושלמית, הם שהמריצו את הקאסמיים לחדש פעולתם, החלטה הישירה על חידוש הארגון ועל מינויו של הנ"ל לראש הארגון נתקבלה בהשפעת משפחת שוקיירי מעכו.

בשבת זו נערכה בחיפה אספת מיפקדת הנג'דה. הוחלט על הקמת מיפקדת-משנה בכפר טירה שתחלוש על האיזור שמדרום לכפר זה. נידונה גם בעיית היחסים עם יתר המפלגות והוחלט, שהנג'דה יקיים יחסים רק עם "האחים המושלמים" ועם "הליגה לשחרור לאומי" אף שזו האחרונה נתונה להשפעה קומוניסטית, אך היא אינה מכירה בשלטון הבריטי. ביום ו' זה; אחרי תפלת הצהרים ייצאו מחיפה לארגן את הנג'דה בכפר טירה. הפגישה תתקיים בבית המוכתר".

דו"ח אחר מ-11 לאוגוסט 1946 מוסר: -

"אחמד חילמי פחה ביקר בחיפה ביום 5.9.46 והתראה עם ראשיד חג' איברהים, במשרדו של צובחי אל-חדרה, שאתו יחד נסע אחר כך לטוריה ונמצא שם עד היום. ראשיד נסע באותו יום לאלכסנדריה.

בחיפה אין עוד סימנים של ארגון נוער נוצרי שיעמוד תחת פיקודו של יוסף צהיון; איש המפלגה הערבית (החוסייניות). גם לא מתקבל על הדעת שדבר כזה אפשרי. יוסף צהיון מעמיד תמיד פני מושלמי יותר משהוא נוצרי ורק הודות לכך הוא יכול להחזיק מעמד במפלגה.

אשר לנג'דה; הרי ארגון זה הוא באמת היחידי בעל משקל ציבורי, אבל לא רחוק היום, כשיתארגן המתווה לפלוגותיו: הנג'דה עוד לא הראה שום סימני התקרבות למפלגה כל שהיא ואין לדבר על התקרבותו ל"אחים המושלמים" או לליגה לשחרור לאומי (קומוניסטים). עד כמה שידוע, לא היו בחיפה שום פגישות בין הנג'דה ובין אישים ידועים.

ענין המתווה בחיפה הוא לעת עתה בגדר של דיבורים ובשבועיים הקרובים יתברר, מה עתידו של ארגון זה.

בדו"ח הנושא עליו את התאריך הנ"ל נמסר שוב מפי מודיע אחר דו"ח על שהותו של אחמד חילמי פחה בחיפה:

"ביום 5.9.46 ביקר בחיפה אחמד חילמי פחה ושהה בעיר מהשעה התשיעית עד שעה אחת ובמשך כל השעות האלה היה עם ראשיד חג' איברהים; היוצא שוב למצרים.
הפחה דן עם ראשיד בבעיית הפילוג בתנועות הנוער המקומיות וביחוד בסכסוך הרציני שפרץ בארגון הנג'דה לאחר שובו של ג'אמל אל חוסייני ממצרים ונסיונו להעמיד את הנג'דה תחת פיקוחם של החוסיינים.
נודע שקיים סכסוך רציני בין כמה ממנהיגי התנועה הערבית בדבר השתייכותם המפלגתית של ארגוני הנוער ובמיוחד הנג'דה וארגון הצופים. הסכסוך החריף עוד יותר, לאחר שקם ביזמתו של ג'אמל אל חוסייני ארגון נוער חדש בשם פתווה. גם המנהיג הערבי=נוצרי צהיון מחיפה מטפל בהקמת ארגון=נוער צופי ערבי=נוצרי, כדוגמת ה"כאתאב" הלבנוני, דבר שעורר נגדו את חמתם של המנהיגים הערביים הרואים בכך נטיה להתבדלות נוצרית. צהיון מבין היטב שבלי תנועת נוער חזקה אין לו כל עתיד. והוא רוצה על ידי כך לבסס את עמדתו גם בועד הערבי העליון ויחד עם זה בקרב הנוצרים הארצישראליים. לגזכת מצב זה אפשר כבר לעמוד היום על התפתחותם העתידה של תנועות הנוער הערביות בארץ.

והוא מונה את התנועות האלה ומעמידן אחת מול השניה.

"<u>הנג'דה</u>: ארגון הנוער הפעיל ביותר והמאורגן על בסיס צבאי. שואף <u>לעצמאות</u> מלאה ורואה בתנועה הערבית תנועה שהיא תחת חסותו האדיבה של הנציב העליון הבריטי. ארגון זה התחיל להתקרב לאיסתקלאל ולהשתחרר מהשפעה חוסיינית. הארגון מכיר במנהיגותו של חג' אמין אל חוסייני, שהוא בעיניו מנהיג האומה הפלשתינאית, אך אינו נותן אימון ביתר חברי הועד הערבי העליון. חברי הנג'דה אין נותנים אימון בדברים שחג' אמין שוחרר על ידי הבריטיים, מכיוון שההוראות שהם מקבלים מה"מנהיג", הן אנטי=בריטיות מובהקות. לעומת זה ידוע להם שיתר מנהיגי הערבים בארץ עומדים תחת השפעתו של נזרי פחה סעיד ואינם עצמאיים בפעולותיהם. לעוני ביי עבדול האדי השפעה גדולה על ארגון זה וכן גם למנהיגים הערביים סובחיי ביי אל חדרה, לעו"ד ג'מיל תמיד, לד"ר עומר אל חליל וכן ליעקוב גוסיין.
בזמן האחרון מורגשת התקרבות בין ארגון זה ובין "אגודת האחים המושלמיים" וכתוצאה מכך גם לליגה לשחרור לאומי ובמיוחד לד"ר חליל אל בודיירי".
"<u>הפתווה :</u> זהו ארגון נוער בראשית התהוותו, המנוהל על ידי ג'אמל אל חוסייני והמשרד הערבי בשכם. האמצעים הכספיים שיעמדו לרשות הארגון הזה, יהיו גדולים ולכן יתכן שחלק גדול מאנשי הנג'דה יעבור אל הארגון החדש. יחד עם זהו אלה שישארו בנג'דה יהוו את החומר האנושי המובחר,
בשאלת הפירוד בקרב הנוער דנו הנ"ל בפגישתם בחיפה ואחמד חילמי פחה ביקש את ראשיד חג' איברהים שידון עם ה"מנהיג" במצרים בדבר ניצול השפעתו, שהפיצול הזה יפסק..."

<u>ידיעות, ניחושים, השערות</u>

בהערות הנוספות של שייך נ. ישנם דברים מנוגדים לקודמים, אך יש בהן

גם אינפורמציה על החרוצצות הערבים, שאחרי המהלומה שקיבלו עם תבוסתו של

הימלר, ניסו שוב לשנס את מתניהם להתמודדות מחודשת עם הישוב.

הנה מה ששייך זה מספר : -

"מספר אנשי הנג'דה הוא כ-4000 איש לערך - לפי דברי קצין פעיל בנג'דה, שנחשב כמקור מוסמך. הגיוס נפסק ויותר נכון יהיה לומר, שהחלה עזיבת הנג'דה לשם עריקה לפתווה של המפלגה הערבית החוסיי=נית. אנשי הנג'דה לא קיבלו משכורת והיה עליהם לשאת אף בהוצאות המדים שלבשו. לפי דעת הרצין אין עוד למנוע את הפילוג שכתוצאה ממנו יעבור חלק גדול של אנשי ירושלים ויפו אל ארגון הפתווה.
לא ידוע אף מקרה, שפנו אל קציני משטרה ערביים שיתגייסו לנג'דה, אך ידוע שכמה קצינים ערביים גבוהים תומכים בארגון זה.
אשר לקשר שקשר; כביכול, אמיל טומא עם מחמוד עבד אל האדי, צריך לומר, שאמיל טומא יותר מדי פיקח, משיתקשר עם עבד אל האדי בעניני רוסיה. הקשר שהיה ביניהם, היה רק על רקע עסקי בקשר לעתון "אלמהמאז". מחמוד עבד אל האדי הוא כידוע פקיד בלשכת העתונות הממשלתית.
גם האחים המושלמים רוצים לארגן פלוגות משלהם ואין, איפוא, לדבר על קשר ביניהם ובין הנג'דה.

התכוננות למהומות באיזור חיפה אינן מראות שום סימנים של פעילות רצינית. אנשי המקום ואפילו אלה שעוסקים בהכנת מהומות בכל הארץ, אינם מאמינים שהדבר יקום בכחותיהם העצמיים של ערביי הארץ והם מצפים לעזרת הממשלות הערביות. מובן שהחיפושים אחרי נשק יהודי והפגיעות ביהודים נותנים להם סיפוק רב ומשמשים להם מקור עידוד".

על התחמות הנג'דה בעגלת המופתי אנו מוצאים אשור ברפורם של

שרות הבטחון הצבאי מס. 53;

"חברי הנג'דה עונדים סמני מתכה קטנים עם סמל המופתי חג' אמין הם לוקחים חלק באסוף כספים לטובת ארגונם; ומבצעים את הגביה בין ערבים עשירים תחת הנהלתו של יונים נפהה, מי שהיה מנהיג נג'דה בחיפה וכיום יושב ראש ועדת החרם הערבית - האנטי ציונית.

הש"י קיבל דו"ח, להלן אשור ולבון הידיעות על הנג'דה ממקור

ערבי נוסף: -

"התפתחות הנג'דה התקדמה יותר מהר מהמשוער ועלתה על כל תקוותיהם של המארגנים. המספר הכללי של החברים בארץ הגיע כבר ל-6500, כלומר גידול של למעלה ממאה אחוז במשך חודש וחצי, מאז הכינוס האחרון ביפו. את הגידול הזה אין ליחס לגיאות פתאומית של הלאומיות הערבית, אלא בעיקר לתשלומים שהארגון משלם לחבריו, אם-כי אין לשלול את המומנט הלאומי הכובש מקומו בתנועה הערבית ובפרט בארגון זה, המראה אותות של רצון לנתק את קשרי עם המפלגות המושפעות מגורמי חוץ. כל חבר נג'דה מקבל שלש לירות לחודש בזמן של שלום ולשעת חרום מובטח לו תשלום של עשר לירות לחודש, מלבד תלבושת ואוכל. קציני הנג'דה מקבלים שכר מ-23 עד 45 לא"י לחודש. אגב, בין מציני משטרה ערבים מתנהלת תעמולה לעזוב את משרותיהם ולעבור לנג'דה, תוך העלאה בדרגה. צורת הארגון היא בין זו של "הארגון הצבאי הלאומי" ובין זו של ההגנה. המפקד הכללי בחיפה הוא מחמוד עבד אל האדי, שהיה קצין בצבא ונחשב כמוכשר מאד לנהל ארגון כזה.
למרות הקשרים הקיימים בין ראשי הנג'דה לבין המשרד הערבי בשכם ו"הסוחר בפוליטיקה"(?), הממלא לעת עתה תפקידים עדינים בארגון זה, הרי ניכרת נטיה לעצמאות מלאה של הארגון, נטיה הנעזרת בהרבה על ידי מפקדי "האחים המושלמים" בארץ, שהם, "האחים המושלמים" במצרים, מקיימים קשרים עם רוסיה הסוביטית. אף בחיפה נקשר קשר הדוק בין מחמוד עבד אל האדי לבין אמיל טומא, העומד בראש הקומוניסטים.
מתוך דינים-וחשבונות המתקבלים ממקורות שונים יש להסיק, שכל הארגונים והמפלגות הערביות בארץ מתכוננים למהומות בקנה-מדה רחב ביותר ובעיקר ולמהומות המכוונות נגד היהודים. אומרים שהמהומות יתחילו כעבור חצי שנה, או אחרי ארבעה חדשים, כשיסתיימו ההכנות. במשרד הערבי בשכם שוררת הדעה, שהחיפושים האחרונים לגילוי נשק-מגן יהודי מכוונים להכשיר את הקרקע להלך רוח מלחמתי בקרב הערבים ולהפריך את אגדת הכח היהודי. משתמע מזה שהחיפושים יימשכו עד התחלת המהומות הערביות (אגב, דבר שנתאשר אחר כך - המלביה"ד).
ג'אמל אל חוסייני חזר מביקורו במצרים אצל המופתי. הוא ניסה להשפיע עליו שיקבל את ההצעה הבריטית ויסע ללונדון. ג'אמל הביא לחג' אמין תכנית בריטית שאילו הסכים לה, מובטחת לו שיבה לארץ ישראל ולתפקידו. לדברי המודיע שלנו (או דמיונו - המלביה"ד) לא קיבל חג' אמין את ההצעה מתוך נימוק מקורי ביותר. לפי השמועה אמר, שמשיונו עם היטלר למד, שכל המצר ליהודים, סופו רע. כך היה בימים קדומים וכך גם בימינו. ואם הבריטים ילכו בדרך זו, סופם שהאימפריה שלהם תיחרב בקרוב. יש לעודד את הבריטים שהם עצמם יעשו את המלאכה הזאת ויישאו אחר כך בתוצאות הקשות של מעשיהם. ועל הערבים להיות מוכנים לרשת את מקומה של בריטניה במזרח התיכון. לפי השמועה, שאל ג'אמל את חג' אמין, האם זאת נבואה, או הזיות של עת-זיקנה בלבד?".

לדבריו האחרונים של מודיענו זה לא היתה אמנם חשיבות לכשעצמה, כי

בעצם לא חשוב אם המופתי בטא - או לא בטא - את המילים "שכל המיצר

ליהודים, סופו מר". אולי גם התוספת היא פרי דמיונו של המודיע עצמו,

או דמיונם של ערבים אחרים עמם הוא נפגש. לנו היתה חשובה העובדה לכשעצמה וממנה יכלו מומחינו להוציא מסקנותיהם. שהמופתי נזהר הפעם ואינו אץ במקודם להרתם מחדש ברתמת מוטיביו הבריטיים.

\+ + +

ידיעות אלה על המתרחש בקרב הערבים נתקבלו בעצם ימי המאבק הקשה שהישוב עמד בו מול שלטון עוין, שמערומי איבתו באו לידי גילוי בכל כיעורם. חיפושים, עוצרים, מעצרים ומצודים היו אמצעי האיבה הזאת. מנהיגי הישוב היהודי הוחזקו במעצר. אלפי בני נוער הובלו למחנות מגודרי תיל בתחום המדבר. הערבים הרימו ראש ודיברו על שעת הפעולה שהגיעה. בווין וחבר מרעיו הגבירו את לחצם נגדנו, מלווה הכרזות הגובלות בשנאת ישראל.

ידיעות הש"י שהושגו בדרכים שונות ומתוך סכנות, היו לנו בימים ההם נקודות=אור ועוגן=הצלה. מהן יכולנו לעמוד על כוונותיהם ומזימותיהם של אויבינו מזה ומזה וידענו, כיצד לבלבל את מעשינו. האינפורמציה באה ממקורות שונים, בצנורות שונים, יש וידיעה אחת סתרה את השניה, או שהשלימה ונתנה אשור לשניה. במרבז הש"י נעשתה מלאכת הפיענוח ושם נפתרו חידות רבות, נסתרו בניני דמיון רבים והוקמו בנינים ריאליים במקומם. היתה זו עבודה סיזיפית שדרשה אורך־רוח ורגש של אחריות, שימנע כשלונות. הגמול שהעניק לנו שר האומה, היה גם גמולם של הש"י ואנשיו.

רפורט F.S.B הצבאי מס. 45 מיום 16.9.47.

יו"ר הסתדרות הפועלים הערבית סמי טהה נורה בערב 12 לספטמבר בקרבת חיפה. ההשערות השונות שהגיעו אומרות שהרצח בא מערביי נצרת, ונסו להסביר זאת בנקמה אישית מצד משפחת חוסיני, מפני שהיה מעורב באינטריגות נגדם.

ידיעה יותר מענינת שהגיע אלינו ממקור יהודי אומרת שראו צ'ק על סך -.1000 לירות שניתן לסמי טהה על ידי חברת הנפט I.P.C. בכדי שישבור את השביתה שאורגנה על ידי הקומוניסטים. מקור יהודי זה מוסיף על כן שהקומוניסטים רצחו וירו בו אבל יש גם לזכור שהיהודי הזה הוא אחד מאלה הטוענים שהצרות הנוכחות העוברות על הארץ (פלשתינה) הם עבודתם של האינטריגוה הבריטיות ושהערבים ברצון ובשקט יראו את רכישת חצי ארצם ע"י היהודים. סיפור זה נמסר לאלדרמן הינד חבר הפרלמנט במסעו הנוכחי. שמועות שטהה היה בקשרים קרובים עם ההסתדרות מאמתת את ההשערה שלמעשה נורה על ידי קצין ערבי שיעשה הכל בלבד שלא לשתף פעולה או לנהל משא ומתן על אי אלה תנאים עם היהודים.

רפורט מס. 47 מיום 22.9.47

הרצח של סמי טהה, מנהיג תנועת הפועלים הערבית בחיפה. ספקה את העתונות הערבית בסוף שבוע זה בחמר. העתונות הערבית גנתה את הרצח הזה בחריפות. מחוץ לעתון החוסיני AL WAHDA שבאחרונה התקיף דחופות את מוסה אל עלמי ותומכו הקרוב סמי טהה.

לפני שנסיים את הפרק על "השי" והידיעות הערביות" נביא סכום קצר וציטטות מדו"ח רשמי ו"אוביקטיבי" על ממשלות פלשתינא בשאלה זו, שחובר בראשית שנת 1946.

"מאורעות 1920 - 1921 - ~~הל...~~ היו בעיקר פעולתן של המונים היסטריים שהובאו לידי השתוללות על ידי תועמלנים בלתי אחראיים, שניצלו דעות קדומות גזעניות ואי-סבלנות דתית. סימן רע לעתיד היו פעולותיו בצפון הארץ של הגולה הסורי, השיך איז-א-דין אל קאסם. משנת 1929 עד למותו, - שבא בהתנגשות עם המשטרה בשנת 1935 - הטיף למין תערובת של קנאות דתיה וההנגדות ליהודים ולממשלה על עזרתה לביה לאומי יהודי. בתוצאה מהטפתו הוקם ארגון בלתי חוקי ~~ק~~ רופף שהיה ידוע בשם "קאסמיטים", שחבריו מלאו אחר כך תפקיד חשוב במאורעות 1936. בפרוס מאורעות שנת 1936 היו גדודי הצופים הערביים ותנועות הנוער לבתי היוצר של לאומניות לוחמת ונוצלו בחור שכאלה ונמו בדרך כלל לספק אימון ביסודות פעולות מלחמתיות.

עם פרוס מאורעות 1936 בא שנוי באופיה של פריקת העול הערבית; מניעיה כוונו לתוך אפיק פוליטי אחד. התנועה היתה נתונה לפיקוח מסוים של שלטונות מרכזיים שנתמנו בידי עצמם, תחילה הועד הערבי העליון ואחר כך האג' אמין אל חוסני (המופתי) ומקורביו. שינוי זה בא לידי גילוי ראשון בזה שפאוזי אל קאוקג'י: הרפתקן סורי מפורסם לקח לעצמו את השם של מפקד ראשי של הכוחות המתנגדים לממשלה, והוא התחיל לפרסם "הודעות" ו"הכרזות" בחור שכזה. שלב שלב מוקדם זה של המרד נסתיים ביציאתו הפתאומית של פאוזי לעירק בשנת 1936 והתפיסה של התקוממות לאומית התגבשה רק בשלבים מאוחרים יותר.

את רוב רובו של הפרק הזה יכלו מוסדותנו להזים - הודות לידיעות המהימנות שהיו לה בשטח זה מהש"י והמחלקה הערבית של הסוכנות.

הדו"ח של ממשלת המנדט מבליע בנשימה אחר ואומר ש"גדודי הצופים ותנועות הנער היו לבתי היוצר של הלאומניות הלוחמת", אולם אינו מזכיר שהצופים הערבים והנג'דה היו תחת חסותו של הנציב העליון, ומארגניהם נעזרו בדרך כלל, ע"י הממשלה.

כן נאמר בדו"ח ש"שלב מוקדם זה של המרד נסתיים ביציאתו הפתאומית של פאוזי קאוקג'י לעיראק בשנת 1936". הידיעות שהיו בידי מוסדותנו ממקורות מוסמכים קבעו את העובדה לאמיתה - שהמשטרה הבריטית והצבא אפשרו לקאוקג'י לצאת את הארץ, ונמנעו מלאסרו, למרות שיכלו לעשות זאת. הידיעות שהובאו למוסדותנו היו מבוססות - ומשום כך יכולנו להתריע על כך ולהביא את מחאתנו - ולדברים אלה - שהיו מבוססים על אינפורמציה נכונה - היה ההד הדרוש.

המרד הערבי והש"י (1936 - 1939)

ידיעות רבות לקט הש"י על ההסתה המתנהלת בקרב הערבים; "יהודים חללו בתי קברות ערבים". "יהודים הציתו מסגד ביפו". "ערבים נהרגו בתל-אביב". "נשים ערביות נאנסו/ע"י צעירים יהודים". בסממני הסתה אלה ודומיהם השתמשו התעמלנים הערביים בהסתה ובגלוי, כשהיא נעזרת בהתלהבות ע"י העתונות הערבית.

בסיסמאות ובקריאות "הלאה הציונות הכובשת את פלשתינא הערבית", "תופסק העליה היהודית", "תופסק מכירת הקרקעות ותוקם ממשלה ערבית לאומית", החלו ב-19 לאפריל 1936, ההתנפלויות שנמשכו למעלה משלוש שנים, ההנחה הראשונה היתה שהמאורעות תפגענה בישוב העברי בלבד, אולם לא כן היה למעשה, במרוצת הזמן נפגע גם הישוב הערבי והשלטון הבריטי.

לא נחטא לאמת אם נאמר בגלוי שהש"י והמחלקה הערבית לא ידעו לקבוע את המועד המדויק להתחלת המאורעות, וזה למרות שהאוירה היתה מהולה הסתה שלא ידעה גבולות, ועל אף מקרה הרצח של דננברג ונפח"א ז"ל, בטול שקרה 4 ימים קודם לכן, והיה בזה כדי להעיר על העומד להתרחש.

המאורעות שפרצות "ספונטניות" נמשכו 3 שנים והביאו בעקבותיהן הרס וחורבן לישוב העברי והערבי כאחד, אולם עם זאת חשלו והגבירו את כח המגן העברי וחזקו את עמדת הישוב - שהוסיף להקים נדבך על נדבך בבנינו.

קציר הדמים הראשון ביפו עלה לנו ב-9 קרבנות ו-60 פצועים בוצע לאור היום, כשהמון ערבי מוסת החל רוגם באבנים ומתנפל בנשק קר על עוברים ושבים יהודים שנמצאו בעיר לרגל עבודתם ועסקיהם, שוטרים ערבים כבריטים שנמצאו אותה שעה במקום לא מנעו בעד ההמון המתפרע של חורנים ובני יפו מלבצע את זממם.

מכונית הש"י המחוזי שחשה למקום מיד עם התקבל הידיעה על "אי שקט ביפו", נרגמה באבנים וחזרה בלעומת שבאה.. "נפלתם קרבן לחולשתנו ודלותנו גם בארץ זו. לא דאגנו שיהיה לנו די כח, שהדבר שרדף אותנו בגולה לא יבואנו גם פה" - הספיד ד. בן גוריון את הקרבנות הראשונים.

העברת נשק לנקודות.

עד מהרה פשטה האש בכל הארץ, התסתה הערבית הגיעה עד לכפריהם המרוחקים ביותר ותבעה שביתה כללית וחרם הישוב העברי. ב־23.4.36 נשמעות כבר יריות אל עבר רמת הכובש, עצים נגדעים בעמק יזרעאל, מכוניות "אגד" נוסעות בשיירות, 6000 פליטי השכונות היהודיות ביפו העולות באש נמצאים בת"א, השלטונות מתמהמהים בנקיטת אמצעי בטחון. חריפים ומסתפקים בהטלת עוצר לילה ובהודעת מניסטריון המלחמה הבריטי, "צבא נוסף הולך ונשלח לארץ־ישראל".

בעוד אשר בשעות היום השתננו חברי הגנה לנקודות הספר עם: מעט נשק קטן בכליהם, הרי שאת ה"נשק הכבד", אלה היו בעיקר רובים, צריך היה להעביר תחת כסות החושך. הדבר לא נתן לבצוע. מפאת העוצר והאסור לנוע בעיר (ת"א) ובסביבה. גם אלה המעטים שבידיהם רשיונות מיוחדים לתנועה בשעת העוצר לא יכלו לעשות דבר משום החפושים והבדיקות בדרכים.

ההוראה להמציא את הנשק לנקודות נמסרה לש"י וזו בצעה הדבר ע"י חבריה השוטרים. משמרות מזויינים של שוטרים חבושי קסדות פלדה שמשו להובלת הנשק. בליל העוצר הראשון. הועברו ולעתים אף במכוניות המשטרה עצמה, מאות רובים, פצצות, כדורים ובלי נשק אחרים אל "נקודות החרפה", ואלה "שומרי החוק" השוטרים חברי "הגנה" שמשו כשומרים - מלווים ובעת הצורך מושיטים גם עזרה בהעמסה ופריקה.

פתיחת יריד המזרח

אין יום העובר ללא פגע, התנפלויות, הצתות, רצח ושאר מעשי חבלה, אין לדעת עדין כיצד יתפתח המצב. השלטונות אינם מגלים יזמה להפסקת הטרור ההולך וגובר ותביעת הישוב להגברת אמצעי הבטחון נשארה ללא מענה של ממש.

בימים אלה מתכוננת תל־אביב לחוג את פתיחת יריד המזרח שנקבע ל־30.4.36. המקום שנועד ליריד גדול זה הוא בצפון העיר, שטח הגובל עם אדמת הירקון והים. הרבה מן המוצגים ארוזים עדין בנמל יפו, ובעוד 3 ימים על היריד להפתח. משלחת מטעם הנהלת יריד המזרח ביקרה אצל הנציב העליון והודיע לו כי התערוכה תפתח במועד שנקבע לה ויהי מה, עם הסחורה מחו״ל או בלעדיה. בפתיחה יהיו נוכחים בעדרה אלפים איש והשטח פרוץ לכל עבר ויש חשש למצב הבטחון.

הש״י הפעיל את מודיעיו הערבים על מנת שיבדקו מה אמת בשמועות על ״פצצה שתיזרקנה מעבר לירקון אל תוך הקהל״; ״על מכוניות התופת שתובלנה לאזור התערוכה״ וכו׳, ההגנה הציבה שומרים מבין חבריה בכל השטח ואלה בלשו אחר כל יוצא ובא ואחר כל חפץ חשוד, ועשו מלאכתם באמונה.

התערוכה נפתחה במועדה. חברי ההגנה והש״י שמרו מבחוץ ומבפנים. החרדה למעשה פרובוקציה הביאה למספר חשודים - לשוא שנעצרו לחקירה. החגיגות עברו בשלום.

מיום פרוץ המהומות היתה פתיחת התערוכה המעמד ההמוני הראשון בו השמיעו נכבדי הישוב דברי עדוד ותקוה.

״לא מתוך בוז לשכנינו הערבים ולא מתוך התעלמות ממציאותם מכריזים אנו על אי־נסיגתנו מפני התקפותיהם״ אמר אוסישקין ז״ל. בן גוריון הכריז: ״בראש מורם ובמצפון נקי הננו מצהירים קבל ההיסטוריה האנושית כי לא היה בעולם מפעל התישבות טהור משלנו״ מאיר דיזנגוף ז״ל, ראש העיר ת״א הוסיף: בימי שלום ובימי מלחמה, בימי שקט ובימי חרום ממשיכים אנו בעבודתנו החלוצית״.

במחנה הערבי

ב־25.4.36 נתקיימה הישיבה הראשונה של הועד הערבי העליון שהוקם ע״י חג׳ אמין אל חוסייני (המופתי) בה נדרשה הממשלה להפסיק את העליה ומכירת הקרקעות ליהודים. הועד פותח במסע תעמולה והסתה לחרם כללי על הישוב היהודי; מחלק כספים למקיימי השביתה; פותח משרד תעמולה בירושלים; מגיס צופים ערביים לכפות השביתה בכח על פלחים, פועלים ושאר אזרחים ערבים הממשיכים בעבודה ובמו״מ עם יהודים.

העתונות הערבית מלאה דברי נאצה וסתם נבול פה ואין מוחה בידה. העתון "א־דיפאע" מפרסם ב־18.5.36 : "היהודים הם פסולת העמים והבאנדה של המין האנושי, אויבי האנושיות, האורחים־פורחים בכל ארצות העולם, מזייפי מטבעות וחותמות".

על אף זאת לא נמנע עורך אותו עתון עצמו מלבא עמנו בדברים ותמורת כסף למסור ידיעות ומסמכים על הנעשה בחלונות הגבוהים. משום היותו עורך עתון היה מצוי בין אנשי הועד הערבי העליון ומקורות ידיעותיו היו רבים וחשובים.

עוד אחד מסוגו שמש כמודיע לש״י. כנויו היה "חזנוביץ" על שבהן כמואזין (מעין חזן) באחד המסגדים בסביבה, בו, כבאחרים התנהלה עיקר ההסתה. מודיעים נכבדים ו"יקרים" אלה שהיו מטיפים לחרם על דבר יהודי מעל דפי עתונם ומעל במת מסגדם לא היו לרוב האחרונים לממכר קרקעות ליהודים ומעולם לא עמדו נוכח הפתוי שברווח הצדדי״.. הידיעות שנרכשו או הושגו היו מועברות למוסדות המוסמכים ולמטה ההגנה לידיעה, ולהערכה ולהוצאת מסקנות.

במחנה הערבי

ב־25.4.36 נתקימה הישיבה הראשונה של הועד הערבי העליון שהוקם ע״י חג׳ אמין אל חוסייני (המופתי) בה נדרש״ה הממשלה

משטר או משטרה

אור ליום 6 במאי 1936 הובהל מפקד הש"י לנקודת משלט בשכונת הגבול גבעת משה, שגבלה עם פרדס ערבי ששימש קן לפורעים – מקום בו נהרג חבר ההגנה ישראל בן יהודה ז"ל ושמואל הרשברג נפצע קשה, הנשק ששמש את נקודת המשלט הוחרם.

המקרה העור הביא למקום גם קצין יהודי שהיה עד למקרה ונאלץ להשתתף בחפוש ובהחרמת הנשק.

חקירתנו העלתה, שרצח זה בוצע ע"י שוטרים – ערבי ואנגלי. שהיריות שנורו בלי מתן אות אזהרה וכוונו כלפי המגינים בעת המצאם בפתח בית ומבלי שנשק כל שהוא היה בידיהם.

באמצעות הקצין היהודי הגענו אל תיק החקירה המשטרתית ממנו למדנו שהמשטרה מתכוונת לטהר את השוטרים ולהטיל את האשמה "ב"החזקת נשק ונסיון לרצח שוטרים" על חברנו הרשברג המוטל עדיין פצוע בביח בששוטר שומר עליו.

אם לא די בפרובוקציה לכשעצמה עוד ההגרתה המשטרה והעניקה אותות הצטיינות על "אומץ לב" לשוטרים אשר השתתפו "במעשה הגבורה", ולא חסכה "כבוד" זה אף מן הקצין היהודי... נמול המנוחה גם בלאו הכי.

ב. כצנלסון בדברי הספדו (ב־7.6.36) את החי' בן־יהודה השכיל לצייר את האוירה בה נתון היה הישוב בימי המאורעות הראשונים:

"יתגדל ויתקדש שם ישראל, המעונה בעמים, יתגדל ויתקדש שם בניו, הנושאים גם גורלו בלב נאמן וביד נאמנה",

"ישראל בן־יהודה המשיך את המסורת של מסירות נפש, -- אשר בכוחה קיימת האומה, זו שנתחדשה בימינו בצורה של עמידה על הנפש, ובכוחה שבה האומה לחיים בחודשים --.

אבלות היו דרכי האומה הישראלית, אילו לא היו לה ישראל בן־יהודה וכמוהו, בחייהם ובמותם".

[illegible]

עזרת איטליה למאורעות בארץ

דברי ההסתה נשאו פרי וידיעות על התנפלויות, הצתות וזריקת פצצות הגיעו מכל פנות הארץ. המרד הערבי התפשט כשנושאיו העיקריים היו חלק מהאינטליגנציה העירונית וארגון "הצופים" שלהם. שעמד בעצם תחת חסותם של בריטים נכבדים. תחת חסות זו של צופיות הסתתרו פושעים ופורעים למיניהם, ואף בגיל מבוגר היו ולבשו תלבושת של "צופה", ומבצע פעולות, שהם הניגוד הגמור להכוונות תנועה זו בעולם.

הגיעו אלינו ידיעות שהתנועה הערבית נתמכת על ידי גורמי חוץ, ואף מחוגי המשטרה הודיע לנו שידיעות מוסמכות אומרות על קנוניות איטלקיות במזרח הקרוב, ועל עזרה מאת הארץ הזו באספקת נשק לערבים.

ידיעות וסמנים אחרים - אף הם אשרו הנחות אלה, כי אכן מתפשט המרד והערבים נתמכים בפועל בכסף ובנשק ממקורות חוץ.

תעודות משטרתיות שנפלו לידנו בתקופה מאוחרת יותר (להלן) אשרו לנו ידיעות אלה הלכה למעשה :-

ה"הגנה" בדרכה לא ישבה בחבוק ידים וארגנה את ההתגוננות בכל מקום. הש"י פעל באותו הזמן בכל חלקי הארץ ולמרות החרם ו"אי ההתידדות" עם יהודים השיג מודיעים טובים, אשר בשכר או מסיבת "ידידות" ספקו אינפורמציה, ואפשרו להגנה ובמדה רבה לצבא להטיל מום בכנופיות ובמארגניהם.

לזכותו של הש"י יש לזקוף ראשים של פורעים רבים וראשי כנופיות שנכרתו עקב הידיעות שהמציאו וכן נשפטו רבים למאסר של שנים רבות ונשק רב הוחרם מהם. הדבר ניתן להעשות כי הצבא הבריטי החל להבין משמעות המרד הערבי שהם עצמם נתנו לו להתפתח והתחילו לפעול נגד הכנופיות ביתר מרץ וללא משוא פנים. השלטונות הרגישו שאם לא ירסנו את המאורעות בעוד מועד, תתפשט האש שהערבים בזונו החילה נגד היהודים, נגדם הם - והתגלו כל הסימנים לכך.

גם התערבות מדינות זרות - כאיטליה וגרמניה, אשר עזרו לכנופיות חייבו את הממשלה לצוות על הצבא להלחם בכנופיות מלחמה של ממש ולא רק להמרן.

הערבים מצדם - בהיותם שכורים מנצחונם ומשפיכת דם יהודי וללא התערבות של ממש מצד השלטונות קבלו את העובדה כאמור כהסום ובפחד הממשלה מפניהם והחלו מתקיפים מחנות צבא, ומכוניות צבאיות ומפילים בהם קרבנות.

באותם ימי ההתפכחות החלו השלטונות בגרוש משיתים ערבים ממקומות מגוריהם ואף להטיל עונשים קבוציים על כפרים מהם יצאו כנופיות להתקפה. אולם לפי שעה ללא הועיל, כי הדבר נעשה באחור זמן ובלא התוקף הדרוש.

./.

הקמה נמל ת"א.

היהודים סרבו להשתמש יותר בנמל יפו, לא הסכימו להמצא בעיר רוצחים זו ותבעו פריקה סחורות בת"א והקמת מזח למטרה זו, המחאות היו חריפות והשלטונות נהגו בהגינות ותבונה והסכימו לתביעה זו ניתן הרשיון להקמת נמל (מזח) בת"א.

מיד עם מתן הרשיון (19 למאי 1936) הוכנסה אניה יוגוסלבית "ציטבורט" והחלה פורקת מלט מול מגרש התערוכה בצפון תל־אביב. לשמחת העיר לתופעה זו לא היה קץ. ראש העיר דיזינגוף ז"ל ב"כ המזוכזנת, קהל לאלפים הופיע לחזות במחזה של ראשית נמל בעיר העברית.

הש"י שותף במפעל באפן ניכר. ידיעות הגיעו אליו וממנו הועברו לראשי ההגנה שערבים מתכוננים "להרוס את המזח הארעי שהוקם" "יזרקו פצצות על הפועלים הפורקים או מטעינים סחורה" וכו" . ואמנם היו סימנים מדאיגים לכך. סירות תקודות מיפו נראו רובצות מדי למזח, ספני יפו הערבים - אש היו מהראשונים שהחלו ב בהחרמת היהודים, והשתתפו במבח של הימים הראשונים, למאורעות - החלו לאיים ברצח, בהצתה ובחבלה, ובשלא הושם לב לאיומיהם והנמל העברי המשך לפעול - החלו לאיים, להפיץ שמועות על חבלות שתעשינה בנמל ת"א וכו' ולבסוף חזרו בהם, והצטערו על מעשיהם, אולם כבר אחרו את המועד - הנמל העברי היה לעובדה.

לש"י היו מודיעים מתוך הספנים ביפו, מבין עובדי המכס והפקידים הערביים ומהם קבלנו ולקטנו את הידיעות על המרחש, ועל העומד לקרות, מסרנו זאת למפקדת ההגנה וזו ידעה לסדר את עניני הבטחון ולמנוע חבלות וכדומה. הספנים הערבים המחוצפים והגאים, אשר קודם לכן התעשרו מהעליה היהודית, ובגדו באחרונה, היו למחוסרי עבודה. והחלו להתניף עד כדי כך שהיו מסכימים לפרק אף נשק בשביל היהודים.. וספק ישובו לפרוק - עולים ומשא - בנמל יפו.

ב-15 ליולי נורו יריות רבות בכוון בניני התערוכה והמזח (הנמל) שבאו מעבר לירקון ומפאת הסכנה בדבר היה הכרח לכבות את האורות ולשגר יחידת "הגנה" לחפש אחרי היורים.

אולם, למרות היריות בלילה זה ובלילות אחרים המשיכו במזח-הנמל לפרק סחורות והעבודה לא הופסקה.

ב"יום הים" שסודר לכבוד מאורע הקמת "נמל עברי" אמר מאיר דיזנגוף ז"ל "נרצה, נאמין ונשיג".

ובן גוריון נאם ואמר:-

בלי נמל עצמאי - אין בטחון לקיומנו הכלכלי בארץ, אין בטחון לעליה היהודית. ובמו שלא נסתלק מהקרקע, כמו שלא נסתלק מעבודה עבריה, כמו שלא נסתלק מהלשון העבריה לא נסתלק מים עברי ומנמל עברי. ושום קושי טכני, שום קושי כלכלי. שום עכוב ומכשול פוליטי לא יזיזו אותנו מהמוצא העברי לים".

ומשה שרתוק הוסיף "רק מי שתקע יתד נאמנה בקרקע, הוא יכול לפרוש מפרש, ורק מי שיש לו בית על אדמת מכורה, לו העוז להפליג בספינה למרחקים".

עד עכשו אמרנו "עוד קרקע, עוד נקודות יותר רצופות, ועוד עבודה עבריה בכפר, כל אלה ביבשה". הפעם נוסיף: עוד אניות, נמל עברי, עוד חלוצים בים, עוד ספנים ועמדה איתנה בים".

בחדשים הראשונים להקמת הנמל (המזח) בח"א עקב הש"י אחרי המרחש ויום-יום הושגו ידיעות על המזימות מצד הערבים כלפי מבעל זה. הידיעות על "פצוץ המזח" "זריקת פצצות בעת החגיגות בנמל ובתערוכה" "על פגיעות באניות שתעגנה לפרוק בנמל ח"א" היו מגיעות אלינו למכביר, ולרוב ממקורות "מוסמכים" או מפי "ידידים" אשר בעצמם "קאז/אז שמעו או ראו את ההכנות". הקושי היה להפריד בין הידיעות בעלות הערך והידיעות התפלות, הדבר נעשה במדת היכולת. אולם, ההגנה מצדה הסתמכה על האיומים ושמרה על הנכס הישובי הזה, בהתאם לנוהג ולמסורת שלה, ובכח הורחק מהמקום כל אדם או סירה חשודה שעשתה דרכה בכוון לנמלנו, ובמרוצת הזמן נואשו הפורעים מזממם והשלימו עם העובדה שגם ליהודים נמל משלהם.

כתוצאה מהחרם הכלכלי על היהודים, השבתת הנמל ועוד, נפגעה הכלכלה הערבית, ואף הש"י זכה מתופעה זו. מצד אחד הכירו מטה "ההגנה" יותר ויותר בנחיצותו והגדילה תקציבה להחזקת "מודיעים ערבים" ומצד שני החלו באים אלינו ממחוסרי העבודה בנמל וממקומות אחרים לעבוד "מהתחיבה" או בשכר קבוע. אם מ"התחיבה" היינו משלמים להם לפי טיב הידיעה שהביא ובעיקר לפי התוצאות שהיו עקב זה.

גרמנים בשרות הכנופיות

חברנו מהבולשת וממשרדי ממשלה אחרים, אשרו לנו את הידיעות והשמועות שיד גרמניה בוחשת במאורעות אלה. נתקבלו ידיעות שצופים או נער ערבי אחר נראה מניף דגל נאצי. גם העובדה שהכנופיות החלו משתמשים במוקשים משוכללים למדי, העידו שמדריכיהם ומאמניהם אינם מקרבם. השיגו אותנו ידיעות מוסמכות רבות "שבמושבות הגרמניות בארץ נראו פנים חדשות" "גרמנים ממושבות אלה מאכסנים אנשי כנופיות" "כסף רב שמקורו גרמניה הנאצית הגיע ארצה עבור ערבים" "אמנים גרמנים מצויים בארץ לאמוני הכנופיות" וכו' וכו'.

ידיעות אלה ודומיהן הספיקו לנו כדי להבין ולדעת כי למאורעות אלה אין אופי מקומי בלבד, וכי שהן חמשכנה זמן רב יותר. בכחן לשאת זאת כי הן נתמכות על ידי ממשלות זרות - בארגון ובכסף.

הידיעות שהגיעו אלינו בזמנו בע"פ, מוצאות את אשורן במסמכים הבאים שנפלו לידנו אח"כ:-

נשק גרמני לערבים

"באותם הימים המשיכו להגיע אלינו ידיעות ש"גרמנים מאמנים ערבים בייצור נשק והנחת מוקשים" "בייצור פצצות הזפת" ובעיקר ש"מספקים נשק לערבים מגרמניה גופא".

"מושבות הטמפלרים הגרמניים וילהלמה, שרונה, ולדהים ובן גרמנים הגרים בערים קשורים עם הכנופיות. והם עושים זאת הן עפ"י אינציאטיבה עצמית, והן עפ"י הוראות מגרמניה". ידיעות כאלה הגיעונו אלינו אף ממקורות משטרתיים ו"ההגנה" נתנה תשומת לבה לכך "היו גם ידיעות שביח"ר המוכני הגדול ביפו (של הגרמני וגנר) מייצר פצצות עבור הכנופיות, וכן בבתי מלאכה גרמניים אחרים".

ידיעה אחרת אמרה שביח"ר "לנוי" מתל-אביב קנה גרוטאות מחברה גרמנית בארץ ונתגלו בין הגרוטאות כדורים ורקטות חדשות מתוצרת גרמניה"

על נשק שסופק למרד הערבי ישירות מגרמניה הנאצית אנו מוצאים בתעודות המקוריות (להלן) שאינן זקוקות לפירושים נוספים:"

כתוצאה מידה הרבה של הממשלה בראשית המאורעות כלפי הפורעים מחד, ועזרת מדינות זרות, בהפחת אש המרד, מאידך, הגבירו אלה את פעולתם והרחיבום מסביבות תל־אביב - לכל חלקי הארץ.

לדוגמא ניתן רשימה של 7 - 10 ימים בלבד בהן נזרקו פצצות בת"א, וזה נוסף ליריות ומעשי חבלה, או הצתה אחרים, שנחשבו אז למקרים קלים יותר : -

13.7.36 פצצה נזרקה מהרכבת שנסעה מיפו והצתה את תל־אביב, ילד נהרג ו־19 נפצעו.

15.7.36 פגז מחובר אל חוט חשמל נמצא בבת־ים, תוסל לפני שהופעל.

18.7.36 פצצה גדולה נמצאה על שפת ימה של ת"א, כוונה אל מול מאות המתרחצים בשבת. תוסלה לפני שהופעלה.

24.7.36 פצצה נזרקה במכונית הדאר שהסיעה פועלים יהודים.

23.7.36 פצצה נזרקה על בי"ס (תלמוד תורה) בת"א.

28.7.36 פצצה נזרקה לשכונת נוה־שלום.

יולי פצצות זמן החלו להשלח בחבילות דאר מיפו לת"א, והסכנה היתה רצינית למדי. הקלוב המוסלמי הספורטיבי ביפו היה מקור לחבילות אלה, לא היה כל ספק בדבר שהרכבת הפצצות המיוחדות האלה באה מאמונים שקבלו ממדריכי גרמניה אז איטליה.

./.

רצח האחיות הרחמניות - נחמה צדק ומרתה פינק ז"ל

לשיא הנבלות הגיעו "המורדים" ברצח 2 האחיות הרחמניות (17.8.36) בעת היותן בתפקידיהן בביה"ח הממשלתי ובעת היותן לבושות בבגדיהן הרשמיות הלבנות, הרופא הממשלתי הד"ר אופלטקה ז"ל, נענה לתביעת מפקד הש"י, וירד ליפו המשתוללת להביא את הידיעות בקשר למקרה זה, ומקרים דומים שקרו ביום זה. הוא הביא לנו גם את תגובת השלטונות לפשע זה, וניכר שאף הם הזדעזעו. למרות שגם בימים לאח"ב עוד נהגו בצמצום במתן נשק לישובים העבריים.

מקרה זה הסעיר את הישוב, ורבו התובעים להפסיק את ההבלגה ולהתיר מעשי תגמול, הדרך היחידה שתהיה מובנת לפורעים והיורים מהמארב גם כלפי אחיות רחמניות בעת מלוי תפקידיהן.

העתונות שלנו הודיעה: ש"השלטון המוסיף לנהל מו"מ עם מנהיגי המרצחים, ששלחו את ידם הטמאה לדם אחיות רחמניות, השלטון המקשית לבו מעשות תובתו, לפרוק את זינם של הפורעים ולהטיל את כל האחריות לדם הנקי של שולח הפורעים. [illegible] השלטון הזה משתף עצמו באחריות".

ההגנה הפסיקה את ההבלגה ליומיים וצותה לבצע מעשי תגמול מתוכננים, כלפי פורעים ושולחיהם :-

./.

<u>בצוע פעולות תגמול</u>

למפקדי ההגנה אשר היו בין התובעים מעשי תגמול ניתן מבוקשם. בגבולות הוטלו פצצות אחדות, על צעירים ערבים שפעלו עם הכנופיות, והתוצאות היו ניכרות ביותר, ה"גבורים" מהנער הערבי אשר נהגו להתהלך בשחצנות בגבולות תל־אביב ויפו ללא מורא, לאחר שראו שגם הם או חבריהם בין הנופלים, נעלמו ולא נראו יותר ברחובות, ואף היריות ומעשי החבלה הוגבלו - ולוא גם זמנית.

למחרת ההלויה של 2 האחיות, ירו אנשי "הארגון" שפרש בעצם הימים ההם מההגנה - בתת מקלע על הרכבת שהיו בה נוסעים ערבים, ושתצחה את תל־אביב בדרכה מיפו, התוצאות לא היו ניכרות ואף לפעולה לכשעצמה לא היה ערך צבאי מכריע, אולם מאידך היה לזה השפעה ניכרת כלפי הערבים אשר עד כה נסעו ללא הסוס בסביבות יהודיות מבלי שתחרד מנוחתם.

מטה הש"י במחוז הדרום היה בין אלה שתבע מעשי תגמול, ולו לפתות החרה הרצועה,- למספר ימים, בכדי ללמד את הפורעים לקח ולבלום את שחצנותם.

ההבלגה שהישוב נקט בה, היה טהור וצח לכשעצמו, נאה לפרקי ההיסטוריה בעתיד, ויתכן ומועיל מבחינה פוליטית, אולם קו זה לא ניתן לתפישתם של מתעללים בגופות נרצחים, של רוצחי אחיות רחמניות רופאים ומתנקשים בילדים וזקנים בלתי מוגנים, סוג זה של מורדים מבינים שפה אחת - שפת הכח והתגמול.

הקו שלנו שהתבטא "בהזרמת זרם חיים נוסף לעבודות היצירה, כמעשה נקם על תוקפנות ערבית" "בהקמת נקודות חדשות עם כל חבר "נפל" שאמנם התגשם בימים ההם, היה מוסרי וחשוב לעין ערוך, וכן, היה ערך רב לדברי הועדה הממלכתית בימים ההם, שרשמה בדו"ח שלה לזכות היהודים כדלקמן : -

"נכון הוא כי בימי הפרעות היו היהודים בהשואה לערבים, את החלק של שומרי החוק של אוכלסיה; ואמנם בכל שורות הפרעות, למרות היותם נתונים לסערה רוחות גדולה, הם גילו כושר משמעת והבלגה ראוים לציון."

אזלם, כאמור, הפורעים לא הבינו שפת נועם זו, והכרחי היה, ללמדם לקח, ולברוח במה ראשית של פורעים תמורת כל נרצח שלנו, וכל מכה צריכה להחקל במכת נגד - חזקה פי שנים.

כאמור היה הש"י בדרום אשר היה בין התובעים הגבה במקום ההבלגה, וכפיצוי לעמדה זו ניתנה לש"י הוראה לבצע עם חוליה שלו פעולת הגמול אחה בקן פורעים אחת, שכונת אבו-כביר :-

./.

בגבול תל־אביב יפו בשכונת אבו כביר, היה הכרח להשתיק קן פורעים אשר פגעו כבר בנפשות יהודיות ואיימו על הפסקת התנועה העברית, העוברת דרך שכונה ערבית זו. ההוראה היתה לפגוע בצעירים ערבים הנמנים עם הפורעים ומתהלכים בשכונתם חפשיים ובטוחים מפני פגיעה. המשטר הבריטי היה - בתקופה ההיא - לצד היהודים כביכול, אולם למעשה לא עשה כל דבר בכדי להפסיק את פעולות הפורעים. מספר שעות אחרי התקבל הפקודה, הובאה בפני הפקוד העליון תכנית בצוע אשר תכנה העיקרי היה שמכונית עם 4 אנשי ש״י תחצה את השכונה הערבית המקשרת את תל־אביב עם ישוב עברי סמוך תשתמש באקדחים, פצצות ותת־מקלע, ותפעל נגד צעירים ערבים פורעים; התכנית אושרה ושעת האפס נקבעה למחרת השכם בבקר.

מכונית יהודית הוטענה עם הנשק הדרוש, החלון האחורי במכונית הוצא, והוכן מקום להצבת תת־מקלע אשר תפקידו היה לחפות על הנסיגה. מספרי המכונית הוחלפו, ו־4 אנשי ש״י נתמנו לבצוע הפעולה, ונמסרו להם ההוראות המתאימות.

בהתקרבנו למקום נוכחנו שבסביבה בוצעה פעולת נפל ע״י ארגון פורש, וערבי פצוע הוצא מאהל התקוע בגבול יפו ת״א והובל לבית החולים הצבאי. ידענו שפעולת נפל זו עלולה להפריע לפעולתנו, כי משטרה וצבא התחילו להגיע למקום מכל הצדדים. מבחינת שקול קר היינו צריכים לותר על הפעולה ולחזור לבסיסנו, אולם המשמעת אשר שררה ב״הגנה״ וכן היצר וההכרה בפעולת תגמול ניכרת, גברו על ההגיון הקר, וניתנה הוראה לצאת למקום הפעולה. לפני היציאה התקשרנו עם מפקד הסביבה והודענו לו ההוראה שקבלנו על מהות הפעולה שתבוצע, וכן על ההכנות שעליו לעשות בקשר לזה - במקרה של התפרצות או חפושים מצד המשטרה.

יצאנו אל מקום הפעולה מול אחת הסמטאות, העמדנו את המכונית ובהתאם לפקודה הורקנו את האקדחים לתוך קבוצת צעירים ערבים פורעים. היו חמש פגיעות וכפי שהתברר לנו אחר כך, נפלו במקום לפחות שני חללים ו־3־5 פצועים קשה - כולם מבין אלה אשר השתייכו לכנופיות.

./.

מספר רגעים בלבד ארכה הפעולה ובהסתיימה נסגונו למקום בטוח ומוסוה שהוכן בעוד מועד. החזרנו למבונית את מספריה הנכונים ומפקד הפעולה התיצב בפני הפקוד ומסר דו"ח על הפעולה ותוצאותיה. מצד יחידת הש"י לא היו נפגעים, הערבים לא הספיקו להשיב, כי הם ברחו בבהלה מהמקום.

כשחזרנו והתיצבנו בפני הפקוד התברר לנו שהפקוד כבר ידע על פעולת ההפרעה שהיתה לפני פעולתנו, והם חששו שאנו עלולים לפול בידי הצבא או המשטרה המשוטטת בסביבה; נשלחו רצים על אופנועים לחפש אחרינו ולהחזירנו לפני בצוע המשימה. כשהודענו שכבר סיימנו את התפקיד ושהשתקנו קן מרצחים ופורעים, היתה שביעת רצון שלא נפלנו למאסר ושהפעולה בוצעה בהתאם לפקודה.

כגמול על זה שה"הגנה" התירה מעשי תגמול ולא המשיכה להקפיד על ההבלגה - שהיתה לרצון השלטונות - הוכרז עוצר מיוחד ב־עות היום על שכונות הספר העבריות בגבולות תל־אביב. על ידי העוצר נגרמו קשיים לישובי ספר אחדים, אולם בתוצאה מפעולת התראה זו פחתו ההתנפלויות והערבים חדלו להרגיש את עצמם חפשיים בישוביהם הם. הם נוכחו לדעת שיד ההגנה תשיגם גם בבתיהם, ושזו היתה רק הקדמה ללקח אשר למדו מאת ההגנה בפעולות אחרות ובמקומות אחרים.

./.

עוד על פעולות הש"י במאורעות 1936 - 1934

לא מתפקידנו לפרש את הסבה לנוהג ביד רכה, כלפי פורעים היתה העובדה שבשנה זו נחתם החוזה האנגלו מצרי, והאנגלים רצו באהדת הערבים, ע"ח הדם היהודי - או ע"ח דמם של שני העמים יחד. או שהסבה הדבר היתה הנוהג הקולוניאלי המובהק של "הפרד ומשול" העובדה עבורנו, שמצאה את אשורה היתה שבראשית המאורעות נהג השלטון ביד רכה כלפי הפורעים. הערבים ראו בזה חולשה וחסר יכולת והחלו לנהוג בשחצנות בכלל ובאחרונה להתנפל גם על בריטים, ורק אז הבינו ראשי המשטר במשגה החכמים שלהם ושנו דרכם.

ידי הש"י היו מלאות עבודה בהשגת ידיעות מעשיות, במניעת הטלת פצצות ומוקשים, במניעת חבלה בתחבורה ובנוסעים ובהטלת מום בכנופיות ופעיליהם.

היו לנו מודיעים מתוך הכנופיה גופא, בלילות הלכו עם חבריהם לבצע פעולה וביום היו מוסרים לנו על פעולות שתבוצענה ועל תכניות העשיה. הם נהנו מ"הכנסה" צדדית, ואילו אנו מצאנו את הדרכים לקצור בהם - אם ע"י חוליות ההגנה ואם ע"י חוליות הצבא שהחפו עמנו פעולה, ועצמה עיניה מלראות נשק "בלתי חוקי" בישוב זה או אחר.

באמצעות חברנו השוטרים או הקצינים היינו מתאימים את הידיעות שקבלנו, ולא אחת נוכחנו וראינו כיצד נתפשים אנשי כנופיות, ומשלמים בחייהם, בעד רצון בלבד... להטיל פצצה או להניח מוקש. ואלה לעולם... לא ידעו מי מחבריהם בגד בהם.

הקצין גולדמן ז"ל קבל מאתנו פעמים אחדות ידיעות ובשני המקרים נתפשו החבלנים הערבים, טרם בצעו זממם, כשחמר הנפץ או הפצצות אתם. נאסרו ונשפטו לשנות מאסר רבות או נתלו. היו אלה מוקשים שנועדו להפעלה במקומות צבור, בו מתאסף קהל רב, והאסונות יכלו להיות מחרידים, אילולא נמנעו בעוד מועד.

נוסף לזה החלו הערבים לנהוג בתכסיסי עלילה ופרובוקציות שרק דמיון חולני יכול היה להמציאן. "יהודים ירו על עצמם" "פצצה שנזרקה, (לדבריהם) מצד היהודים לערבים חזרה אליהם ופגעה בהם עצמם" או "שהיהודים זרקו בעצמם פצצה לבית ספר שלהם, בכדי להעליל על העם הערבי האציל שמתנקש בילדים רכים והלוחם את מלחמת הקודש שלו".

הש"י היה חייב ללקט את כל הידיעות האלה ודומיהן ולהכין חומר הכחשה והזמה. המסיבות היו כאלה, שההגנה ומוסדות הישוב שנזקקו לידיעות לצרכי המשפטים, ועדת החקירה וכו' ועלינו היה להמציאן.

מחובתנו היה גם ללקט את הידיעות בין הישוב הערבי גופא; מה קרה בדרכים, מי נפגע ואיך, מי הובא לביה"ח ובאיזה מסיבות, וכו' וכו'. כן היו ו"ידידים"ערבים משכבר היו נפגשים עם ידידיהם היהודים בהסתר ומביאים להם פרורי אינפורמציה. כל זה צריך היה לאסוף, לסכן ולעבד, להפריד בין העיקר והתפל, ומותר לאמר בבטחה שבמרוצת המאורעות מלא הש"י שליחותו והיה גורם ניכר במערכת הבטחון - ההגנה.

התפשטות המרד

כאמור, הגיעו הפרעות לשיאן וקבלו צורת מרד נתמך ע"י ארצות הערביות השכנות, ארצות פשיסטיות באירופה, היד הרוצחת, אשר מלכתחילה לא נבלמה, החלה פוגעת בצורה חמורה בשלטון עצמו. צבא נלחם בכנופיות ולא יכול להם. היו מקרים ואוירונים צבאיים שהנמיכו טוס הופלו ע"י קלעים ערבים. פה ושם נרצחו קצינים, מושלי מחוז בריטיים וחיילים בריטיים. באותו פרק זמן הותקפו גם ישובים יהודים, אולם אלה עמדו בהגנתם ואף ישוב לא נכבש ולא נעזב, בכל מקום עמדה ההגנה איתן בפני המתנפלים.

עקב התנאים נוצרץ שתוף הפעולה האנגלו יהודי, בכל יחידות הצבא במעט הופקדו "מתורגמנים" יהודים. הוגבר מספר הנוטרים וחולק נשק רשמי נוסף לישובים, החלו בפעולות משותפות כלפי פורעים - ועקב זה החלה האינפורמציה של הש"י להיות מנוצלת על ידי "ההגנה" והצבא שלא אחת פעלו במשותף, ידיעות על "מקום משם יגיחו אנשי כנופיות לחבל בתחבורה", או ידיעה "מאיזה מקום יתקיפו נקודה זו או אחרת" היו מנוצלות ופעולות הנגד היו מתוכננות ע"י יחידת הנוטרים (קרי - ההגנה) יחד עם הצבא והמבצע היה משותף, רבים הם המקרים, שהודות לאינפורמציה שהושגה - הן על ידי הש"י והן על ידי יחידות הנוטרים ישירות, פוזרו כנופיות והוסלו מרצחים ופורעים.

הממדים שאליהם הוגיעו הכנופיות היו כאלה שנפות שלמות במעט היו תחת שלטונם בלבד ולחדור לשם יכלו רק בכוחות צבא ניכרים. ובתכנית פעולה צבאית, מפקדת הכנופיות ובתי הדין שלהם, החלו להוציא "רשיונות מעבר" מודפסים ב"חותמות "ל פאוז'י קאוקג'י מתנוססת עליה, כל מחזיק תעודת מעבר ממין זה יכול היה לבוא לפני ולפנים הכפרים שם נמצא המטה, או משרד כנופיות אחר, לש"י היה קשר לפחות עם אחד "החשובים" שעבד ישירות אצל מפקד הכנופיות בדרום הארץ, חסן סלחי, וממנו קבלנו תעודות עם חותמת אורגינלית וחתומות למטרות סיור ואסוף אינפורמציה ישירות מהמקור.

./.

הפעולה המשותפת עם הצבא, שהגיעה לשיא ולידידות אמת, מצאה את בטויה בארגון הכח הלוחם המשותף - של אנשי הגנה וחיילים בריטיים - שהוקם על ידי הקפיטן וינגט, ידיד המפעל הציוני, ושהיה בו כדי להשקיט את כנופיות קאוקג'י ואחרים בעמקים והגליל ובכח קטן באפן יחסי למנוע מעשי חבלה ורצח - כמעט בכל חלקה הצפוני של הארץ.

./.

הקפיטן וינגט ו"פלוגה הלילה"

באמצע שנת 1938 הקים הקפיטן וינגט את הפלוגות המעורבות שלו - מחיילים בריטים ואנשי פלוגות השדה (פו"ש) שלנו. עין חרוד שמשה למטה שלו, ואילו כנרת, גבע וחל עמל לבסיסים ונקודות המוצא לפעולות של חילו הקטן והיעיל הזה, הוא בצע תכניתו לאחר שפעל בעצמו בראש יחידות ההגנה והפו"ש בחניתה, שעלתה על הקרקע בימים אלה, ובמקומות חורפה אחרים, והוכיח לממונים עליו, אשר נמנעו מלהאמין בכחה של ההגנה - ביעילות שבשתוף הפעולה, ובכושרו של הלוחם העברי, עם הכח הזעיר הזה הוא הצליח להדביר את הכנופיות ולהטיל בהם מורא בזמן הקצר ביותר ולמטרה זו השתמש בדרכי המלחמה שלהם עצמם, הן ע"י שימת מארב והן ע"י פשיטות פתע, בתכסיסי המארבים שם מחוץ לכפרים קני כנופיות, הדביק את רוב הכנופיות למקומותיהם והגביר בהם את הפחד לנוע בשעות הלילה, ואילו ההגנה ופלוגות הפו"ש ו"פלוגת הלילה" שלה, היחידה הלוחמת של וינגט, החלו ע"י שנוי תכסיסי הלחימה החדשים מהגנה סטטית, למלחמה ופשיטה על כוחו של האויב, על האדמה מצאו הכנופיות מסתור ומחסה.

לא יפלא אם נגלה - בהמשך הדברים, שלהצלחותיו של וינגט חלק גדול לש"י בשטח הערבי, שנוהל בכשרון ותבונה על ידי אחד ממחוללי השומר וההגנה ובונה ישובי העמק ומגיניו ממעולים, הח' חיים שטורמן ז"ל.

חיים שטורמן, הנאמן לעניני הבטחון מאז ימי "השומר" ועד ימנו אלה, העריך את וינגט ופעל במחיצתו בעצה והדרכה בשטח הידיעות והמודיעים - שימשו נדבך לחסול הכנופיות בסביבה.

עם ראשית פעולותיו של וינגט צורף אליו זמנית בקצין קשר מפקד הש"י מחיפה, ואח"כ הוחלף במפקד הש"י מתל-אביב, שפעל במחיצתו זמן ממושך - כבא כח הסוכנות באופן רשמי ולמעשה, כבא כח ההגנה ובשמה. לא נוכל לקבוע את הסבה שדוקא אנשי ש"י נתמנו "לקציני קשר"

./.

בפעולותיו המיוחדות של הקפטן וינגט, ולא מפקדי הגנה מיחידות אחרות, יתכן אף שהחשוב במטה ההגנה היה שמוטב ו"אנשי מקצוע דומה" יפגשו בעבודה משותפת, והלו מטה ההגנה ידע שוינגט שמש קודם לכן קצין אינטליגנס בסודן.

בעוד אשר הקצינים והחיילים היו נמצאים במנוחה או בלוי זמן ומחכים לפקודות מבצע, היה הקפטן ו. נפגש עם המודיעים הערבים - שבאו אליו ישירות או על ידינו אף מקרב הכנופיות עצמן, את אשר דבר היה מסכם עם חיים שטורמן ז"ל, שהערצה הדדית שררה ביניהם; פונה אל "קצין הקשר" בקשר לזה, להכנות ולאינפורמציה שיש להעביר לישובים בסביבה - ורק לאחר שהוא עבר את הידיעות שקבל, אשר את אמיתותן - החל לתכנן את המבצע לכשעצמו - ויוצא בראש חייליו לפעולה.

רבות יש לספר על אשיותו הנאצלה של וינגט עצמו, על תכונותו המיסטית, על כושרו הצבאי, גבורתו האישית ואהדתו - בלי גבול - את מפעלנו, אולם לא כאן המקום לכך, כי ברצוננו היה רק לאמר מה שטרם הודגש באף מקום, שלהצלחותיו של וינגט חלק ניכר בידיעות שוינגט קבל בעזרתנו, ובעיקר כמובן, לכשרו ויכולתו לנצל את האינפורמציה הזו ו"יחד עם החיילים היהודים להדביר את כל שונאי ציון" כפי שבטא זאת בעצמו בעברית, בפני חיים ז"ל, החי"ם ואנשי גוש ישוב במחון בעמק יזרעאל, בעת מקרה נדיר - הש"י החזיק בידו מסמכים ולא נגע בהם..

לקפטן וינגט היה אמון בב"כ "ההגנה" כדי כך, שהיה מפקיד בידו תיק המסמכים שלו, בעת עזבו את מ"רדו בעין - חרוד. היה והקפטן היה נוסע ליום-יומיים והתיק הבלתי מסודר והמלא חוזרים, רפורטים וביולטינים צבאיים למיניהם היה נשאר אתנו. בתיק היה חומר רב ענין שמפקדת הדיויזיה - אליה השתייך וינגט - היתה מוציאה ושולחת העתק גם לו. אולם, למרות זה שהחומר האינפורמטיבי והמסומן ב"סודי"ביותר" היה מגרה, הובע שנעתיקו עבור מוסדותנו - כפי שנהגנו לעשות לגבי חומר ממין זה בדרך כלל, לא נגענו בו, לא העתקנו ולא צלמנו אותו, לא מעלנו באמון ש"הידיד" הנערץ נתן בנו.

קשה להאמין שחמר מסומן secret או top secret היה בידי מפקד הס"י והוא לא נגע בו, ואכן, דרוש היה כח רב בכדי לעמוד בפני פתוי, ולפעול בעצם בניגוד לתכונה ולמקובל. אולם, לאור אמונו הכנה של וינגט בנו ובמפעלנו, והאמון שלנו לאשיותנו, לכנותו וידידות האמת שלו, היה מחובתנו לנהוג כפי שנהגנו - ולא לפגוע בגשותיו ובאמון שרחש לנו, אף מבלי שידע על כך, ולא היה בדרכנו זו משום "מעילה בתפקיד" כלפי הישוב וההגנה.

על תוצאות הפעולות של יחידות ה S.N.S בא"י בראשותו של הקפטן וינגט אנו מוצאים גם שלש שנים לאחר מכן (9.7.41) ב"דיילי טלגרף":-

"בשים לב לידיעות המרובות על העולם הערבי נתמנה קפטן וינגט לתפקיד מיוחד בארץ ישראל, הוא החליט להשתמש ביחידה מורכבת מחיילים אנגלים ושוטרים מוספים יהודים, מהם במדים ומהם בלבוש אזרחי, לפעולות נגד כנופיות השוד הערביות שהומרצו ע"י המופתי הירושלמי לעורר מהומות בצפון א"י.

בהסיעו בלילה במהירות פלוגות קטנות של 30 - 60 איש באיזור צנור הנפט וגבול הארץ הצפוני, הפתיע וינגט את כנופיות המורדים וביעק בליל את תנועת המרד, באותו זמן התחיל להאמין - והוא מוסיף להאמין - בכח היהודים כלוחמים".

לכתבה קצרה וממצה זו יש לנו להוסיף, שלהצלחותיו של ו. הלק ניכר לגורם הידיעות שוינגט קבל ולפיהן תכנן לרוב את פעולותיו, נאמור היה הוא עצמו איש ש"י ולוחם גדול באחת.

למאורעות עצמן - שנמשכו למעלה משלש שנים, לא ניתן הערכה אחרת, כי אם נסתפק ונאשר את זו שנכתבה ע"י ראש האינטליגנס הבריטי עצמו, המשמש בכנוי ג' סימפסון, בספרו:

ולהלן תכנה המקוצר.

[illegible]

[illegible]

הוצ. הועד למען החייל.

"לממשלת ארץ ישראל יש חלק באחריות למרידה זו, משום שבלי אותה ממשלה לא היתה מתפרצת כל מרידה, או שהמרידה היתה בת קצרה, שממשלת ה.מ. לא היתה מתעוררת למנוע ועדה מלכותית לפני שהמרידה נתקיימה... ההסתפקות בתגובה לפעולות המורדים - לא השיגה דבר; שיטה זו משאירה את כל היזמה בידי הצד שכנגד. היא תובעת זמן־רב מאד ואיננה אלא דרך יקרה מאד וטפשית ביותר להחזרת הסדר... התנהגות השלטונות האזרחיים היתה המזוהה ביותר. לא היה ברור כלל וכלל, אם הם רואים עצמם כגורמים הלוקחים חלק במאמץ להחזרת הסדר, או אינם אלא מעין שופטים בלתי־מפלגתיים בין כוחות־הבטחון שלהם (שהם יכולים לפקח עליהם), בין כוחות הצד־שכנגד (שאין להם כל השפעה לגבי דידם)... ממשלת ארץ ישראל נראתה תמיד מנסה להפריע למשטרה ולצבא לעשות משהו יותר מאשר להגין על עצמם. נתקבל רושם כאילו מעולם לא היתה כוונתה של הממשלה הבריטית להחזיר סדר בארץ בכוחותיה היא: דבר זה צריך היה להעשות ע"י המנהיגים הערבים... האחור בבקשת תגבורת, ההגבלות שהושמו על פעולות הצבא בראשיתן, והאפשרויות רחבות־הלב שניתנו לצד־שכנגד להפריע בעד תנועת הצבא - הנן עדיין בבחינת דבר קל־ערך בהשוואה לחופש הגמור שהושאר למנהיגי המרידה... לא היה כל סוד בדבר, מי הם האנשים המנהלים את המרידה, לא היה כל סוד בדבר אמצעי־פעולתם. המסתורין היחיד היתה תפישתם של השלטונות האזרחיים לגבי חובתם להבטיח סדר וחוק... בראשית אוגוסט 1936 נמצא בארץ כוח צבאי פי שש או שבע מאשר באפריל, אולם הרושם על הערבים לא היה גדול ביותר. [illegible] מתבאר בכך, כי השלטונות האזרחיים היו המחליטים מה צריך להיעשות ומה לא צריך להעשות בכוחות אלה, לרוב הושם הדגש על הברירה השניה... כל הקשיים היו נעלמים מיד לו פעלה הממשלה ביותר מהירות ותקיפות. ראה ע״ע 239,205/203,201,79/77,69,65,5/4) באותו ספר מסביר המחבר הבריטי, כיצד עשוי היה כוח הרבה יותר קטן לדכא את המרד הערבי כליל תוך ימים ספורים, אילו הדאגה להחזרת הסדר היתה עיקר תפקידו ולא סולפה מיסוד ע"י תשבונות פוליטיים צדדיים (ע"ע 237/234).

[illegible]

<u>הסבות בגללן נפגעה אינפורמציה ערבית</u>

עניות. הן רצחו על החשדות הקלים ביותר [illegible], או לבזבז זמן

טרור הכנופיות שהשתולל בארץ [illegible] חוץ –

על פרוצידורה משפטית. הספיקה היתה הלשנה, [illegible]

נגד הישוב העברי. למכווני הטרור היה רק אמצעי אחד – דם, שפיכת דם. באמצעי זה רצו להטיל פחד ולהכניע. אך כדי להשיג את מטרתם, היה למכווני טרור זה צורך, שכל הישוב הערבי יעמוד מאחוריהם ויזדהה אתם הזדהות טוטלית. לשם כך הם היו צריכים להטיל את שלטונם המלא גם על הישוב הערבי. הם קוו להשיג גם את המטרה הזאת באותו אמצעי אחד ויחיד שהיה בידיהם – הטרור. ולכן הופנה נשקם בתרוצת הימים גם נגד אחיהם הערבים.

שלטון כנופיות המופתי – כפי שכונו אז – בקרב הישוב הערבי היה מלא. בכח הפחד והאימים הדביר המופתי את כל מתנגדיו בקרב המחנה הערבי פנימה. כל ערבי חשוד על מגע עם יהודים, אחת דתו, למות. המסחר בין יהודים וערבים הופסק כליל. החרם על היהודים, שהוכרז מצד הכנופיות, נשמר בקפדנות. פסק-דין מות היה צפוי לכל ערבי שנחשד בעבירה על חרם זה, או על קיום מגע ועל אחת כמה וכמה ידידות עם יהודים. סרסורי קרקעות ערביים נרצחו לעין השמש וגופותיהם הושלכו לראווה בחוצות ערים, למען ישמעו וייראו. על גופות הנרצחים הודבקו כתובות-אזהרות: "ככה יעשה לבוגד, המוכר קרקעות ליהודים", או "ככה יעשה לבוגד מלשין, המתידד עם יהודים".

רציחות אלה לא היו תמיד סימן לאשמתו של הקרבן. באורח זה נרצחו גם ערבים חפים מפשע. אך הכנופיות לא הקפידו ולא עסקו בדקדוקי עניות. הן רצחו על החשדות הקלים ביותר, מבלי לחקור, או לבזבז זמן על פרוצידורה משפטית. הספיקה היתה הלשנה, או סיפור בדוי, שפלוני נפגש עם יהודים וכדומה – ויד הכנופיות פגעה בקרבן ללא שיקולים רבים.

ועל רקע "לאומי" זה נפרעו גם המכונות פרטיים רבים. אם מישהו רצה לסלק את יריבו, הלך והלשין עליו אצל ה"באב וזכה ומלאכת הנקם שלו נעשתה על ידי "שליחי האומה".

מספר ההרוגים הערביים מסוג זה הלך וגדל והגדיל מבוכה ופחד בקרב האוכלוסיה הערבית. ואמנם טרור זה השיג את מטרתו שהציב לעצמו. כתוצאה מכך חדלו הערבים במעט לגמרי לבוא במגע עם יהודים והמסחר ההדדי; או הידידות בין יהודים וערבים נפסקו לחלוטין. עקב זה נסתמו מקורות אינפורמציה שמוליכיה הטבעיים היו סוחרי בקר ששוטטו בכפרים הערביים, או שותפים ערביים של סוחרים יהודים. וחדלו לבוא אלינו גם מודיעים ערביים שרגילים היו לעשות לנו שרות "ידידותי" שסכרו בצדו.

ה"גנו מודיעים בב"ז

לנוכח מערבולת דמים זו לא יהיה מטוב הפרזה, אם נאמר שהיה זה מזל מיוחד, אם בכל זאת הצלחנו לגייס מודיעים ערביים גם בתקופה-הטרור האפלה ביותר. גייסנום לצרכינו "באמצעים" משכנעים. אף שהיו תקופי פחד וחרדו לחייהם מהכנופיות ועושי דברם. אף ששילמנו להם לפי המקובל ובעד כל "חתיכת עבודה טובה" הוספנו להם גם הענקות, הרי אפשר לומר, שגם לפי מושגי הימים ההם היו ההוצאות קטנות למדי ושרות זה היה בראי.

הודות למודיעים אלה נפתח לנו אשנב אל הישוב הערבי והתחילו לזרום אלינו ידיעות, שבלעדיהן היינו מגששים באפלה. לא אפריז, אם אומר, שבלי ידיעות אלה לא היתה ההגנה יכולה לפעול ביעילות בתקופה ההיא ובכל מאמציה לעשות את מלאכתה כראוי, היו נחקל בקשיים.

לשם שמירה על שרות זה אחזנו באמצעי הסוואה וזהירות מתאימים. הפגישות עם הסוכנים הערביים נערכו ב"שטח הפקר" שבין הישוב היהודי והערבי. היינו יוצאים לגבעות חול ומסתתרים בין שיחים גבוהים, לבל תחשפנו עין בלתי מהימנה. פגישות אלה היו כרוכות בסכנות אישיות למשתתפים בהן, מכיוון שאפשר היה תמיד לחשוש לפרובוקציה מצד המודיעים הערביים עצמם. היינו מזוינים בנשק אישי, מלבד שחוליית הבטחה הסתתרה בקירבת מקום ושמרה את צעדינו. הסכנה ארבה בכל פינה בימים ההם. בין יתר התכונות השליליות הרבות הצטיינו המודיעים הערבים גם בערמומיותם שאף היא תבעה את קרבנותיה. ולכן היה כלל מקובל גם לגבי המודיעים הערביים: "בַּזֵהוּ וחשדהו", בזנו להם על שבעד בצע כסף הלשינו על בני עמם, וחשדנו בהם, שיחד עם בגידתם באחיהם הם עלולים לבגוד גם בנו ולשים לנו כח ורלכודה. מלאכה זו נעשתה לפי הכלל הישן של קונספירציה; "שנא את המלשין וקבל את מלשינותו".

מודיעים ותכונותיהם

שנים מתוך השלשה היו אחים. שמם היה - עלי ואוסמעין. הם סיפרו לנו שיש להם עוד שני אחים, הפועלים עם הכנופיות. לא היה חשוב לנו, אם אמנם פיהם דובר אמת לגבי הפרט הזה, או שסיפרו זאת רק בדי להגביר את רושם ולהאדיר חשיבות.

אוסמעין גיבב כמה מלים עבריות ושמע אנגלית. הוא עבד מספר שנים במטבח המחנה הצבאי בצריפין וכעבור זמן הוברר לנו שפוטר מעבודתו, לאחר שגנב אקדוח מקצין בריטי גבוה. כל מלשין בזה המציא נימוקים לעבודתו הבזויה, בין להצדיק את מעשיו בעיני עצמו ובין שיסבירם לנו. אוסמעין אמר, שהוא נכנס לשרותנו מתוך שנאתו לבריטים ולשם נקמה בכנופיות,

שפגעו בו אישית ושדדו מרכושו. המציאות והתנאים לא חייבונו שנאמין לו וגם לא התענינו במניעים שהביאוהו אליהו. לנו היה דרוש מודיע ערבי ולא הרבינו לחקור.

אחיו עלי היה בן עשרים ושתים, צעיר מאוסמעין בשלש שנים ושמע ערבית כלבד. היה זריז וערמומי, ידע הרבה על הנעשה בסביבותיו וקרא בשמות וחברי כנופיות רבים. שלל האינפורמציה שלו על הנעשה בקרב הכנופיות וביחוד במיפקדתו של חסן סלמה, מפקד הכנופיות בדרום, ממש הפליאנו. תחילה הסתייגנו מידיעות אלה בגלל שטען הרב שלא היה עשוי לעורר אימון ובימים הראשונים לעבודתו אף לא רשמנו את פרטיהן ולא הודענו עליהן. הוא חש בהסתייגותנו וראה צורך לחזק את דבריו והתחיל מביא לנו הוכחות בצורת תעודות־מעבר שהוצאו על ידי מיפקדת הכנופיה. תעודות־מעבר אלה היו לנו אחר כך לעזר רב, כי לעת צורך יכולנו לשלוח את אנשינו, לשוטט בסביבות ערביות שבלי תעודות כאלה אי אפשר היה להגיע אליהן. הוברר לנו בהמשך הימים שעלי הוא סוכן מועיל, אף שנראה היה לנו שהוא משרתם של שני אדונים בעת ובעונה אחת.

עלי היה "גיבור חיל". הוא שימש בתור שליח־מקשר אצל ראש הכנופיות בכבודו ובעצמו ויחד עם זה עבד "שעות נוספות" אצלנו. אחרי חקירה ובדיקה והשוואה של אינפורמציה נעשה לנו ברור, שיש להחשיב את ידיעותיו ויש לסמוך עליו שיתמיד בשרותו. הודות לידיעות שהביא, יכולנו לצרף יחד את הפסיפס של ההווי הערבי בימים ההם וכיצד נשתלבו הכנופיות בהווי זה, מה מסגרתן של כנופיות אלה, הרכב בתי דיניהן, מיבנה החוליות הלוחמות שלהן וארגון הגנת הכפרים הערביים וכו'.

כח זיכרונו של עלי הפליאנו. הוא זכר כל פרט קטן ורשמנו מפיו דברים רבים, שמות פעילי הכנופיות בערים ובכפרים, היכן הם משוטטים, היכן מקומות המיפגש שלהם, וכיצד הם מתופשים. כאחד מבאי בית המפקדה הראשית, ידע מראש על תכניות ההתנקשויות, היכן ומתי יונחו מוקשים, או שתקרינה התנפלויות מזוינות. והודות לכך ידענו להזהיר, למנוע אסונות וקרבנות ואף להפתיע את האויב ולהכות בו. חוליות ההגנה הקדימו לבוא למקומות המארב ופגעו בכנופיות, והפילו בהן חללים ומנעו את מעשיהם הנפשעים.

כפי שהוברר לנו אחר כך, הוא הפך להיות מלשין על בני עמו רק מפני ששאיפת הכבוד שלו לא באה על סיפוקה. חסן סלמה לא העלהו בדרגה וזה חרה לו עד כדי כך, שהפך להיות לבוגד ולמכור בעד בצע כסף את דמם של חבריו אנשי הכנופיות ודודותיהם, אצל מודיענו זה לא ההענקות והמתנות שקיבל מאתנו, היו המניע העיקרי לבגידתו, אלא מסבה זו שחמתו שבערה בקירבו, על שפגעו בכבודו. זה היה עלי אחיו של אוסמעין.

מודיענו השלישי היה מוסטפה, צעיר עירוני, לבוש אירופית, שדיבר עברית משובשת. הוא עשה את מלאכתו הבזויה בלי שום נקיפת מצפון ובלי שום מניעים צדדיים, רק תמורת הכסף שקיבל מאתנו. היו לו הרבה מכרים יהודיים בתל אביב ובמושבות שאתם עמד קודם לכן בקשרי מסחר וסרסרות. הוא לא העלים, שהעיקר אצלו – השכר שהוא מקבל בעד השרות שהוא עושה לנו ואמר לנו זאת באותה שחצנות אופיינית לנוער הערבי העירוני שהלך אחרי רווחים קלים שבהם קנה תענוגות זולים. הוא גילה לפנינו לא אחת את "השקפת עולמו" ואמר "הוא מוכן לעבוד לכל מי שירבה במחיר ולמכור אפילו את אחיותיו ואת אביו בעד כסף שיענה בעיניו את הכל. הוא דרש מחיר גבוה בעד הידיעות שהמציא לנו.

כאשר מוסטפה בא אלינו, קיבלנוהו לנסיון. סוג מודיע בזה לא עורר בנו אימון. הסכמנו אתו שנשלם לו לפי ה"חתיכה", בתנאי שיביא לנו לפחות שלש ידיעות לשבוע והבטחנו לו גם הענקות מיוחדות, באם התוצאות יצדיקו את האינפורמציה בעלת החשיבות, בדבריו.

אין צורך לומר, ששלשת המודיעים עבדו בנפרד ואיש מהם לא ידע על קיום ומעשי זולתו. אנו חשבנו, אמנם, שהאחים ידעו זה על זה. אך לא היה איכפת לנו הדבר. בשבילנו היה כל אחד מודיע נפרד ועצמאי וכל אחד נדרש לעשות את השליחות שלו. שלשה אלה מלאו את הצרכים ההכרחיים שלנו באינפורמציה על הנעשה במחנה הערבי באיזור ובעת אפשר לסכם ולומר, שהתוצאות היו טובות למדי. בזכות השרות הזה ניצלו יהודים לא מעטים מפגיעה, חוסלו מוקשים בדרכים טרם שהזיקו, נתגלו מארבים בעוד מועד, דוללו שורותיהן של הכנופיות, נתפסו אנשיהן המזוינים שבאו על עונשם, בין על ידי החוליות שלנו ישירות ובין שנמסרו לידי המשטרה והצבא, כדי העמידם לדין. עשרות מקרים של פגיעה בכנופיות הרוצחים היו תוצאות האינפורמציה שקיבלנו משלשת מודיעים אלה והם לא היו היחידים שהביאו את הידיעות לש"י של ההגנה. היתה לנו סיבה להיות שבעי רצון מהמעט שהשגנו, כי ראינו תוצאות טובות.

להלן נספר על אחדים מהמקרים האלה.

עלי נבחן במהימנותו.

הכנופיות ידעו שחבלה בחוטי הטלפון היא פגיעה חמורה במערכת ההגנה שלנו ובייחוד בהגנתם של ישובים נידחים שהטלפון היה דרוש להם לקיום הקשר עם בסיסים ומרכזי פיקוד איזוריים. היינו מעונינים בקיומו של קשר טלפוני תקין יותר מאשר אותו שלטון בריטי, שמיתקן זה

היה מופקד בידיו. ולכן הוספנו שקידה מצרנו לשמירת קוי הטלפון החונים בארץ.

המיבחן הראשון למהימנותו של עלי היה בקשר לחבלה שהכנופיות תכננו נגד קוי הטלפון באזור. הוא בא למקום המיפגש המוסכם וסיפר, שבאותו לילה עומדת כנופיה להצית את עמודי הטלפון. הוא לא ידע את השעה את המדויקת, מלבד שברור היה לו שזה יהיה אחרי חצות הלילה. פרט חשוב אחד באינפורמציה שלו היה - המקום המדויק שם תיעשה החבלה. זו היתה בשבילנו ידיעת-מיבחן, באשר רצינו להיווכח, אב אמנם אפשר לסמוך על עלי המתפאר ביכולתו חייבים היינו לנהוג זהירות, מאחר שהיו ידועים לנו מקרים, שהאינפורמטור היה יחד עם זה גם פרובוקטור, שממן פח לאלה שלהם הוא מכר את ידיעותיו. העובדה שהחבלה היתה מכוונת נגד אוביקט ממשלתי, הקל עלינו את מלאכתו. העברנו מיד את הידיעה ליחידה הצבאית האחה שיתפנו פעולה בביעור הכנופיות. אחרי שיקול עם הקצינים באנו לכלל מסקנה, שמוטב לאפשר לכנופיה שתבצע את זממה ולפגוע בה רק אחר כך, בשעת נסיגתה. בהתאם לכך יצאה כתת חיילים למארב עם קצין בראשה. המארב הוסווה היטב והחיילים היו דרוכים לקראת העלול להתרחש.

כשעה אחרי חצות הלילה הופיעו ערבים מזויינים שספכו נפט על שמונה עמודי טלפון והציתום. גם הצופים שלנו עקבו מרחוק אחרי המתרחש והודיעונו, שאמנם האינפורמציה של עלי נתאמתה. היתה זו הוכחה ראשונה שהמודיע ראוי לאימון.

אחרי ההצתה נשמעו חילופי היריות בין הצבא ובין אנשי הכנופיה החבלנית. הקצין, מפקד היחידה הצבאית וכן הנוטר היהודי - חבר ההגנה שפעל עם הצבא - סיפרו אחר כך על פרטי ההתנקשות ועל תוצאותיהם שהיו חמורות בשביל הכנופיה. הקצין הבריטי התפעל מאד מדיוק האינפורמציה שלנו והודה לנו על ההזדמנות שניתנה לו ולאנשיו לפעול במיבצע שהצלחתו הובטחה על ידי ידיעה כל כך מדויקת. הוא ביקש שנמשיך לספק לו אינפורמציה נוספת מסוג זה והבטיח מארבים יותר רחבים ופעולות יותר נרחבות לחיסול הטרור הערבי באזור.

כאשר נפגשנו בעבור יומיים עם עלי, היתה גאוותו על ידיעותיו הנכונות וזה בעצם היה הרגש היחידי שמילא את לבו. הוא התפאר שהוא יודע הכל. הוא קיבל הענקה של לירות מספר בתוספת הבטחה, שאם יביא לנו אינפורמציה עוד יותר חשובה, נכפיל את ההענקות. מכאן ואילך התחלנו לראות בו "מכשיר" רב-ערך. סוף-סוף לא היה זה דבר שכיח, למצוא

מודיע ערבי החודר לפני ולפנים ללב מבצרי הכנופיות ומביא בעוד מועד ידיעות על מזימות הנרקמות בהם על כל פרטיהן.

ראינו את עצמנו מצווים לשמור על הקשר הזה ועלי עלה בעינינו כמקור אינפורמציה ממדרגה ראשונה.

<u>התנקשות בלב יפו</u>

מיזרותו של עלי הפקנו את מלוא התועלת.

הוא בא באחד הימים למקום המיפגש וסיפר שבית דין הכנופיות הוציא גזר־דין־מות על סרסור ערבי מיפו שמכר קרקעות ליהודים. טרם ידע, מתי והיכן יוצא פסק־הדין לפועל, אך הבטיח שכאשר ייוודע לו הדבר, הוא ימסור לנו אינפורמציה מפורטת.

ואמנם באחד הערבים הוא בא במרוצה והודיע, שלמחרת היום ירצחו את הסרסור. לפי פרטי הביצוע, עמדה זו להיות המתה לדוגמה, למען ישמעו וייראו. הסרסור היה יושב בשעות לפני הצהרים בבית הקפה הגדול שליד בית הסוהר ביפו. אותה שעה יופיעו שלשה ערבים מזויינים בבית הקפה ויפגעו בעד עסקיו עם יהודים ובגידתו בעמו. הפקודה היא, לדבריו להמית את הסרסור לאור היום, לעיני המון באי בית הקפה, בלב העיר, כדי להגביר את פחדן של הכנופיות בעיני התושבים הערביים.

לא היה מקום לנקוט באמצעים מונעים, שהיו, אמנם, מצילים לעת עתה את חייו של הסרסור, אך היו גורמים לכך, ששלשת אנשי הכנופיה יתחמקו מידינו. ולכן הדבר המועיל ביותר, שיכולנו לעשות, היה, לדאוג לכך, ששלשת המתנקשים ייתפסו וייאסרו לאחר המעשה. מפי המודיע ידענו גם על המקום שלשם יסוגו השלשה אחרי הרצח. התקשרנו עם קצין משטרה יהודי, מחברינו, והוא הכין מארב והשתתף בביצוע.

אנשי הכנופיות פעלו בהתאם לתכנית שעלי גילה לנו את פרטיה. הסרסור הערבי נרצח על מפתן בית הקפה וגופתו נסחבה והושלכה לאמצע הרחוב. המתנקשים הכריזו בקול רם באזני באי הקפה וההמון ברחוב, שגזר־דין זה יצא בפקודתו הישירה של ראש הכנופיות חסן סלמה ולא יעיז איש לפצות פה. הם גם התרו בקהל, לא להעיז להרחיק את הגופה מהמקום שלשם הושלכה, עליה להתגולל שם כנבלת כלב שוטה, כדי שתשמש אזהרה לסרסורי קרקעות ובוגדים אחרים.

משסיימו את מלאכתם, נסוגו שלשת המתנקשים עוד בטרם שהמשטרה הבריטית הגיעה למקום. הם באו למקום ששם ארבו להם, ונתפסו כשהנשק מהרצח על גופם, במכוניה משורינת הובלו לבית הסוהר ברמלה.

עלי בא שוב והתפאר שהוא בל־יבול. הוא תבע וקיבל הענקה כספית נוספת. הוא חזר והדגיש בפנינו שהוא מבאי ביתו של ראש הכנופיות ומכיר אפילו את הנשים שחסן סלמה מבלה אתן. לפעם הבאה הבטיח להביא אינפורמציה בעלת חשיבות כזאת, שההיה זה בעינינו סכום כדי משכורת

חדשית שלימה (בתקופה ההיא היינו משלמים שש לירות משכורת חדשית למודיע כזה.)

לצורך שלימות התמונה נוסיף עוד שנים משלשת המתנקשים נשפטו על ידי בית דין ממשלתי לתלות ואילו השלישי נשפט למאסר עולם, המחיר ששילמנו בעד חיסול שלשה רוצחים מסוכנים היה כמעט אפסי. אך עלי ראה צורך הפעם להוכיח שהוא "איש־מצפון" ולהצדקתו התרברב, שהוא הצליח הפעם לחסל שנים מיריביו שנואי נפשו. אנו לא ערערנו על "מוסר מצפונו", אדרבה, שיבחנוהו על היותו גיבור־חיל ורב־יכולת בסידור עניניו...

קיבלנו אינפורמציה גם ממודיע אחר על נסיבות התנקשות בסרסור הערבי, שנרצח בלב יפו, סמוך לבית הסוהר. אך עלי ידע לפרט את המעשה לכל פרטיו, כי מי כמוהו רב־תככים. הוא ידע על פסק הדין של הכנופיות, הוא הסגיר את הרוצחים, הוא הלך לראות במו עיניו, כיצד הסרסור נרצח, הוא מיהר ללכת בעקבות הרוצחים, כדי להיווכח, שאמנם המעגל נסגר והושמה גולת־הכותרת על "מפעל" שערמומיותו נתנה את הדבק לנדבכיו.

<u>כפר יאזור במרכז למתנקשים</u>

אחד המודיעים בא במרוצה וסיפר שבכפר יאזור שעל הכביש הראשי, במבואות הדרומיים של תל־אביב הוקם מחסן לפצצות, חמרי נפץ ומוקשים וחמרי חבלה אחרים. מחסן זה נועד לשמש בסיס־אספקה למתנקשים בתחבורה העבריה.

לפי דבריו הוא מכיר את הבתים שבהם רוכזו כל החמרים האלה. אך הסבריו לא נתנו לנו תמונה ברורה, שלפיה היינו יכולים לפעול לגילוי מטמונים אלה וחיסולם.

היה ברור לנו שהמודיע יצטרך לצאת אתנו למקום, אחרת לא נוכל למצוא את המחסן. פחד אחזהו, כששמע מה רצוננו. הוא אמר שאם אנשי הכפר יגלו את זהותו, הרי הוא אבוד. שידלנוהו בדברים והבטחנו לשמור עליו שלא יאונה לו כל רע ובלבד שייצא עם יחידות הנוטרים והצבא שיערכו את החיפוש במקומות שעליהם יצביע, ממרחק ותחת כסוי אפלת הלילה. אחרי שכללי הזהירות שהבטחנו לנקוט בהם, הניחו את דעתו, הוא נעתר להתלוות לעורכי החיפוש. הלבשנוהו בגדי צבא ושמנו כובע־גרב על ראשו שכיסה גם את פניו, מלבד את עיניו ובכך הפכנוהו לרואה ואיננו נראה. בפנים הכפר ישב כל הזמן במכונית המשוריינת כשהוא מציץ ומכוון אותנו דרך האשנב.

חוליית ה״י וכן חברי ההגנה שהשתתפו במשלחת זו לכפר הערבי, לבשו אף הם תלבושת צבאית ומדי נוטרים וכך יצאו עם היחידה הצבאית הבריטית למיבצע שהתחיל אחרי חצות הלילה.

...למאסר עולם ואילו הרביעי - 9 - הזקן "בחבורה" זובה, ב.....

[illegible] במפתיע. במבואות [illegible]
[illegible] המודיע נסע
[illegible]
[illegible] בכל בית, שכל אחד נבדק
לפניו לטלטליו וכינותיו הגלויות והנסתרות. המודיע נמנע מלדרוך על סף הבתים שהצביע עליהם. הוא נשאר עומד בחוץ, כשבני חיילים שומרים עליו, בפני "עין רעה".

ההוצאות לא היו משביעות רצון. מה שמצאנו, פיגר בהרבה מאחורי דמיונו של המודיע, שדיבר על מחסנים גדולים של מוקשים וחמרי חבלה. אמנם בחמלה מתוך הבתים הרבים שהצביע עליהם מצאנו כמה עשרות מוקשים וחמרי נפץ אחרים. בשנים מתוך חמשת הבתים לא מצאנו איש והסתפקנו בהחרמת חמרי הנפץ שמצאנו.

חוץ בדי החרמת הדברים האסורים עסקו החיילים הבריטיים בנטילת "מזכרות" ששמו לכליהם שלא ברשות בעלים. ואנו, מתוך "נימוס", לא מחינו בעדם.

אותו לילה הובלנו אתנו ארבעה אסירים, שנלקחו הרחק מכפרם. בבית אחד נאסר האב יחד עם בנו, בן העשרים. לדברי המודיע, חילא הצעיר תפקיד פיקודי בכנופיות, הוא היה מעין סגן ראשון וזהותו בכפר היתר להם ביצוע מעשי חבלה.

תוצאת אכספדיציה לילית זו היתה, שגליה וארבעת הנאסרים נשפטו למאסר עולם ואילו הרביעי - הזקן "בחבורה" זובה, בהתחשב בגילו.

כשלקחנו אתנו את האסירים, הסקנו מיחותיהם בינה לבין עצמם, שהם היו בטוחים שחיילינים הם שמסרנו להם כה, אלא שניחושיהם היו רחוקים מהאמת של הסלטין. אחד מהם רמז, שהוא חושד במוכתר הכפר, שאינו נאמן עליו בלל ובלל. גם לשיי היו ידיעות שמוכתר הכפר אינו שבקו הנאמנות לכפר ושיש לו איזה קשר מוסחר עם קצין הבולשת.

הצבא העניק למודיע לנו חמש לירות שכר טירחה ושיבה אותו על הלויאליות לצבא הבריטי. לפעולה זו היתה השפעה ניכרת על מצב הבטחון בסביבה. במשך זמן רב נמנעו אנשי האזור מלפגוע בחבורה העבריה, מתוך חשש שפעילות חדשה תביא להלשנה חדשה ולכליאת חוטבים נוספים בבתי הסהר.

איך קונים ידידים ערבים?

היה מעשה שזיעזע את הציבוריות הערבית ביפו. סרסור קרקעות, בן למשפחה ערבית נכבדה ונפוצה, נרצח לאור היום, ברחוב הראשי של יפו, לעיני המון רב. איש מהקהל לא העיז להתערב, לנוכח הרציחות הרבות ואולי מתוך חשבון פוליטי מסויים, - עמדה גם המשטרה מנגד ולא הטריחה את עצמה לבוא למקום הרצח ולפתוח ב"חקירה" ואפילו רק למראית-עין. הכנופיות הטילו באותה תקופה את חיתתן על יפו וסביבותיה ובמדה שנראו שוטרים ברחובות עיר, היו אלה שוטרים ערביים, שלא זו בלבד שלא התערבו להפסקת מעשי הפשע, אלא אף עמדו לצדם של אנשי הכנופיות, אם מתוך אהדה, או מתוך פחד.

גופת הסרסור הערבי הנרצח הושלכה לרחוב ועליה שלט-אזהרה: "כאן נרצח בוגד - סרסור קרקעות". יומיים התגוללה הגויה ברחוב ואנשי הכנופיות הודיעו שלא ירשו לקברה וכי עליה להירקב ברחוב ולהיות למאכל לכלבים.

אחרי יומיים לבשו בני משפחתו של הנרצח עוז וגנבו את הגויה מהרחוב וקברוה בבית הקברות המושלמי בעג'מי. משנודע הדבר למפקד הכנופיות ביפו, הוא ציוה על אנשיו, להוציא את הנרצח מקברו ולהשליכו שוב לרחוב, במקום שהיה מוטל אחרי הירצחו. הדבר חרה היטב לבני משפחת הנרצח. שהנחם בערה בקרבם, מאחר שהערבים רגישים מאד על כבוד משפחותיהם, יותר מאשר שלכל "כבוד" אחר. הם שוב התגנבו בלילה וקברו את הגויה בשניה. אך אנשי חסן סלמה החליטו להמשיך בתעלוליהם והגויה נמצאה למחרת שוב באותו מקום שמשם נלקחה.

הדבר היה לחרפה של המשפחה, שנכבדיה נמנעו מלהיראות בעיני הבריות מרוב בושה. הם הריצו משלחות למפקד המחוזי של הכנופיות, שעמד במריו ולא נעתר להפצרותיהם ולתחנוניהם. בני המשפחה ניסו לקברו בגניבה גם בפעם השלישית, אך הגופה נמצאה למחרת שוב ברחוב, כשהיא טמונה בשק מלוכלך.

שמועה הגיעה אלינו על "ההתעללות" בבן משפחת ש. הנכבדה והחלטנו ל"רחם" על המשפחה ולהציל את "כבודה" שחולל. ידענו שמעשה זה עשוי להעמיד לצדנו ידידים שנוכל להפיק מהם תועלת במרוצת הימים. ולא ידיד אחד בלבד, אלא משפחה ערבית נכבדה וענפה. באמצעות אחד המודיעים שלנו התקשרנו עם המשפחה והצענו לה לקבור את המת בבית הקברות המושלמי עבדול-נבי שבתחום תל-אביב.

משלא יכלה לשאת את החרפה שהכתה בינתים גלים בכל הארץ היינו בעיני המשפחה כמושיעים ומצילים. הגופה הועברה לתל אביב על ידי שני בני דוד של הנרצח, שאנשי משטרה משמשים להם כבני לויה. היתה זו לויה ערבית מיוחדת במינה. אנשי המחלקה הערבית של הש"י היוו את המלווים העיקריים, הם באו לבית הקברות וניחמו את בני הדוד ועזרו להם לגנוה ולקלל את בני הבליעל וגמולי המצפון מהכנופיות. החמה בערה בקרבם במדה כזאת, שבו במקום, בשעת הלויה נשבעו לנקום את נקמת החרפה הזאת. לנו אמרו, שהם יזכרו לנו עד סוף ימיהם את המעשה הרב שעשינו, בגמלנו חסד של אמת עם בן־דודם האומלל. אחרי שהגופה נקברה, בלינו אתם ביחד ידידותית ואף נדברנו אתם על פגישות נוספות, מתוך קביעת פרטי הסדר בנוגע לפגישות אלה. הפעם לא היינו צריכים להתאמץ ביותר, כדי ללבות בהם את אש הנקמה שבערה בקרבם גם בלאו הכי. אנשי מודיעים ערביים, שעשויים היו לעשות לנו שרותים חשובים, נתווספו לנו במעט בהיסח הדעת.

בני משפחת ש. עמדו בקשרים אתנו במשך למעלה משנה ומסרו לנו ידיעות חשובות שהפקנו מהן תועלת עד גמר תקופת־הדמים של מאורעות תרצ"ו. על סמך סיכום זהיר ביותר מותר לנו לקבוע שהודות לידיעות שקיבלנו מבני משפחה זו בצורות שונות ובאופנים שונים, חוסלו עשרות אנשי כנופיות וסכלו מעשי רצח וחבלה שונים. על קבר זה שנתווסף בבית הקברות המוסלמי הישן בתל אביב נתקיים שוב מה שנאמר לפני דורות רבים: "אל דאספה – יאספוך", ובשיעור ניכר מאד נתקיים הדבר.

מודיע בשני שילינג

מקור לאינפורמציה שימש לנו גב בית הסוהר המחוזי, שהכלואים בו ידעו הרבה על המתרחש בקרב הערבים וידיעות רבות שהגיעו משם, אישרו או סתרו ידיעות שקבלנו ממקורות אחרים. את הידיעות משם קיבלנו באמצעות אסירים ושומרים יהודים.

אך ככל שהחריפו המאורעות ברחבי הארץ, כן החריפו היחסים בין האסירים היהודים והערבים. האסירים הערבים - שמספרם היה גדול ף פי כמה ממספר האסירים היהודים - איימו בגלוי בהתנפלות וברצח המוני בתוך כתלי בית הסוהר. המצב נעשה חמור והשלטונות נאלצו להיענות לדרישת המוסדות היהודיים ולהוציא את האסירים היהודים מכלא מעורב זה ולהעבירם לסביבה יהודית. מכיוון שכך, הוצאו משם גם השומרים היהודים וכך נסתם מקור של אינפורמציה.

הש"י לא השלים עם כך וחפשנו דרך, כיצד להפעיל שוב את הצנור הזה של ידיעות שחשנו בהעדרו, אלה מאנשינו שישבו אי-פעם בבית סוהר זה, יעצו לנו לבוא בקשר עם אחד השומרים הערביים הותיקים ששירת שם זה זמן רב.

שוטר זה היה בן-פלחים, מגודל זקן, שבילה בשרות בהי הסוהר זה למעלה משלשים שנה. כאשר החיר את ל"ונו, היה מספר על חלאות ויסורי יושבי הכלא עוד בימי ג'מאל פחה האכזר, אך לא חסך את קללותיו גם בשליחי המשטר שירש את הטורכים, שגם הם ביצעו מעשי אכזריות ועוול לרוב לנגד עיניו.

בקבלת בקשיש ראה מעשה רגיל, כרואה חולה בתרופה שבלעדיה אין לו ריפוי. כאדם בעל לב טוב מטבעו, לא בחל אף בסכומים קטנים ביותר והיו אסירים שתלו בו כינוי של חיבה: "אבו שילינג". לפעמים נדמה היה, באילו ידו האחד מושטת תמיד לעבר מעניקי המחת, כמו ידו של מלצר אירופי, הרואה בכך עלבון, אם אין נותנים לו את דמי השתיה שהם חלק טבעי מדמי הארוחה.

כרג'נט ערבי זה היה ממונה על פנקסי בית הסוהר וכל התעודות והמיסמכים שנגעו לאסירים. הוא ערך את הרו"חות והפרוטוקולים וידע על כל הנעשה בין כתלי הכלא, על סיבת מאסרו, התנהגותו ומעלליו של כל אסיר. היה ידוע כנוהג ברחמים עם האסירים וסיפרו עליו, שהיה מחלק סיגריות בין מיעוטי היכולת שבהם. טוב לבו רכש לו את ידידות האסירים, שלא נהג אתם בשררה, היה מבקר בתאיהם ונכנס אתם בשיחה, באופן כזה אין פלא, שהוא ידע על האסירים גם מה שלא נרשם בפרוטוקולים; הם היו מחנים בפניו את

צרותיהם, בידעם שלא ישתמש לרעה במה שסיפרו לו.

פנינו אליו והסברנו לו, שהאינפורמציה שאנו מבקשים ממנו - העתקי פרוטוקולים, פרטי שיחות וכו' - דרושים לנו בשביל העתונים. הוא לא היסס אף רגע, אלא שדרש תשלום, שהיה צנוע למדי אף בימים ההם - שלש לירות לחודש, היינו שני שילנג ליום. אנו לא עמדנו על מיקח.

בהתאם למוסכם היה משאיר יום-יום מעטפה עם הפרטים הדרושים במקום שנקבע מראש. פרטים אלה כללו רשימות של אלה שהובאו לבית הסוהר וסיפורי המעשיות ששמע מפיהם. היו אלה ידיעות מריות מפי ראשי ואנשי כנופיות, שנלכדו, או שנפלו בפח שמלשינים טמנו להם.

כל מה ששמע מפיהם, העלה על הכתב ונראה שעסק במלאכה הכתיבה בחשק רב והיה כמעין המתגבר. מדו"חותיו נודעו לנו פרטים רבים על המתרחש במטות הפיקוד של הכנופיות, על סכסוכים הדדיים ומריבות וקטטות ומשפטים שהיו בין ראשיהן ואנשיהן. בפגישותינו אתו היינו מביאים לו מתנות קטנות וממריצים אותו, שיברר עם אסיר זה או אחר כמה וכמה שאלות שהיו סתומות בעינינו. הוא עשה שליחות זו ברצון ולא מצא בה שום עוול.

איש זה שירת אותנו זמן רב ושרותו לא היה כרוך בסיבובים וקשיים מיוחדים. הוא היה אדם נוח וגמולו שקיבל, היה מצער. הוא לא ראה את עצמו כמודיע בשכר, אלא כמי שעושה עבודה מסוימת ומקבל בעדה דמי טירחה. היה שבע-רצון מהופעת" כר זו וגם אנו - מהזרם הרב של ידיעות שזרם אלינו במעטפותיו.

בוגד מתוך קנאות

גם מודיע בזה היה לנו: הוא קינא את קנאת התנועה הלאומית הערבית ובגד בה מרוב להיטות לקרת את טובתה. מוסלמי בן יוגוסלביה, שחי בירושלים עם אשתו הערביה, ילידת העיר. הוא היה פעיל בארגוני הנוער הערבי ובעל השפעה בחוגים רחבים של התנועה הערבית, הודות ליכולת הבימוי שלו והשכלתו :מילא איש לא יכול היה להעלות על דעתו, שצעיר לאומי זה, בעל ההכרה, יתנכר לאחיו לנשק ולרעיון וייהפך במרוצת הזמן למודיע קבוע של הצד שכנגד. אמנם אף הוא עצמו לא הרגיש בסתירה בין מה שהוא התכוון לעשות ובין מה שעשה.

בימי המאורעות מצאנוהו, כשהוא ממלא תפקיד של סגן מפקד הצופים הערבים, שהיה שותף מלא באחריות להחלטות ארגוני הנוער הערביים על המיבצעים נגד היהודים. במעט בכל דו"ח שהיינו מקבלים ממודיעינו על המתרחש בתנועה הערבית, היה נזכר שמו של היוגוסלבי. הוא היה מקורב למנהיגים העומדים ראשונה בתנועה הזאת ונראה, שהשתתפותו ופעילותו הוערכה כראוי. הוא היה ידוע כאיש, שאינו מחפש את תועלתו הפרטית, אלא פועל אך ורק לטובת הכלל.

מכיוון שנוכחנו לדעת, שמרבית ההתנפלויות וכל הקשור בהן, מקורן בארגוני הנוער הערביים, באנו לכלל הכרת ההכרח, שיהיה לנו מודיע מקרב הצמרת, היודע על כל הנעשה במטה הראשי הערבי. נתעורר גם הצורך שאיש נוסף מקרב תנועה זו יוכל להעמידנו על אמיתות האינפורמציה שהגיעה אלינו ממקורות שלא תמיד יכולנו לסמוך עליהם. שקלנו את האפשרויות ובאנו לכלל דעה וסיכום, שעלינו לחזור לשרים עם היוגוסלבי. הבחירה נפלה עליו גם מתוך שיקולים פסיכולוגיים. ידענו שהוא זר בתוכם ואם נתפס ללאומיות קיצונית, משמע שזו נובעת מתוך רגש של נחיתות, או מתוך צורך לחפות על עובדה היותו זר ביניהם.

התחלנו להתענין בו, להתחקות על מעשיו ועל האפשרויות לבוא במגע אתו. ביקשנו ממודיענו, להביא ידיעות עליו והן חשפו בפנינו פרט, שנאחזנו בו, באשר נראה היה בעינינו כדבר שיש בו אחיזה לשאיפתנו. יחסי שנאה היו שוררים בינו ובין ראש הצופים, שנאה זו למסונה עליו העבירה את רוחו והעבירה אותו ממש על דעתו. מחשבה בירסמה בו, שראש הצופים הוא בוגד, מקיים קשרים עם יהודים, מושחת ולוקח שוחד ועל כך נתפס לשגעון של נקם. את חשדותיו הפיץ בגלוי ודיבר עליהם בכל הזדמנות. ושגעון

הרדיפה הוא בדרך כלל סימן־לווי לשגעון הגדלות. הוא וחבריו התומכים בו טענו, שיש להדיח את ראש הצופים, שאינו ראוי לכהונתו ויש למנות אותו, את היוגוסלבי במקומו.

החלטנו לנצל את היריבות הזאת בין הצופים הערבים לטובתנו. תחילה התאמצנו להעביר עוד יותר את היחסים בין היריבים, בהעבירנו "ידיעות" באמצעות מודיעינו אל היוגוסלבי על התנהגותו הבוגדנית של ראש הצופים, על קשריו המפוקפקים ועל מעשי התחירה שלו נגדו. סמכנו על מודיעינו, שדמיונם המזרחי יוסיף עוד בהנה ובהנה נופך משלהם. ואמנם הכדור שנשלח לכיוון מסוים, קלע היטב למטרה. הוא התחיל לדבר ברבים בגנותו של ראש הצופים ומתוך קנאתו לתנועה הלאומית הערבית, היה מחרף ומגדף את ה"בוגד" בראש חוצות, אגב גילוי עניניה הפנימיים של הצמרת הערבית. אנשינו היו רושמים את הדברים ששמעו מפיו והם היו לנו כמפרעה לתשלום שקיבלנו בעד תחבולתנו.

כך הפך הש"י לגורם שהשפעתו הגיעה עד המטה הראשי של תנועת הנוער הלאומית.

כי ראש תנועת הצופים התחיל להשיב מלחמה שערה. הוא הפיץ על היוגוסלבי, שכבן עם זר, אינו יכול אפילו להיות נאמן לתנועה הלאומית וממילא הוא בוגד. מעמדו של היוגוסלבי הצריך חיזוק. ומצאנו דרך לחזקו, מתוך כוונה, להפכו תחילה לבוגד־שלא־מדעת. שלחנו לו חפצים פחותי־ערך, תמונות, חלקי ריהוט, שיתרמם למועדון הצופים. ואמנם בחכה זו שהשלכנו לו. הוא תרם את החפצים למועדון והדבר נתפרסם לטובתו בקרב חברי המועדון והציבור הערבי. ידידיו טענו ואמרו, שהנה, גם מרוותיו הזעומים הוא מקדיש למועדוני הנוער, שרק טובתם לנגד עיניו.

אנחנו התמדנו במשלוח "אותות ידידות" קטנים אלה, שלחנו לו חפצים זולים, אך בולטים לעין, שבהם יוכל היוגוסלבי להפגין את לאומיותו. שמו הלך לפניו ומעמדו נהיה איתן יותר. בתוצאה מכך בא לכלל הכרה, שהגיעה השעה להיפטר מיריבו והתחיל במסע בלתי מרוסן נגדו. מתוך שימוש באמצעים כשרים ובלתי כשרים. לנו היה הדבר לרצון. למודיעינו שהביאו לו את חפצי הש"י הקטנים, היה שופך את לבו ומספר להם על מלחמותיו בפנים הצמרת ועל היחסים בתוכה ועל הנזקים שיריבות זו גרמה לתנועה הלאומית הערבית. בתחילה לא ידע היוגוסלבי, שהמתנות שהוא מעניק למועדוני הנוער, הן אתנן־בגידה, ושהש"י הוא התומך בו ובמעונין בהצלחותיו ובנצחונו על

יריבו שנוא נפשו.

טפין־טפין הובאה לידיעתו העובדה, שתמיכה זו בו באה מצד בלתי צפוי, ששותף לו בנושא שנאתו. לאט־לאט גמלה בו ההכרה, שאין לו ברירה, אלא לשתף אתנו פעולה. והוא, כיוון שהתחיל, המשיך לספק לנו אינפורמציה גם לשמה. והיה למקור לא אכזב של ידיעות. הוא ידע לספר רבות על הנעשה בין העשירים ובעלי ההשפעה בתנועה הערבית, על הנעשה בתנועות הנוער, על החלטות הועד הערבי העליון ולא פסח אף על אישיותו של המופתי.

הוא סיפר על הכל ואגב כך הפך לגנץ לשונא ומתנגד חריף של המנהיגים הערביים, שלפי דבריו, עושים את מלאכת הלאומיות למען רווחים ופרסומת עצמית. הוא היה קנאי ונראה שהאמין בכל שפעל ועשה ואמר. הוא שש ממש לקראת האפשרות להיפגש אתנו ולדבר בגנותם של המנהיגים הערביים, שהיו בעיניו מושחתים ורצה ברעתם, שיחדלו מלהביא אסון על עמם.

קנאותו העבירה אותו במדה כזאת על דעתו, שציפה לעזרתנו, כדי להעביר את ראש הצופים מכהונתו ולהתמנות במקומו. אנו הבטחנוהו להפיץ את דיבת שנואי נפשו ודאגנו לכך, שמה שעשינו בשטח זה, כדי להפיק את רצוננו, יגיע לאזניו דרך צנורות שונים.

כדאי להשקיע במודיע זה טורח ומרץ. ידיעותיו היו מהימנות. הוא לא מסר לנו מעולם אינפורמציה, שבעצמו לא בדק תחילה את אמיתותה.

היוגוסלבי שירת אותנו זמן רב ונוסף על אינפורמציה בעל־פה, היה ממציא לנו גם מיסמכים, כדי לחזק את רושם דבריו.

במשך למעלה משנה העבד אתנו, לא תבע ולא קיבל שום טובת הנאה פרטית, אף ששרותו היה רב בכמות ובאיכות. הוא היה קנאי. הוא היה משוכנע שיריביו הם בוגדים, מוגרי התנועה הלאומית ואין לבדוק באמצעים, כדי להעבירם מכהונתם. בשנאתו העיוורת לא חש במהות המעשה שהוא עצמו עושה; לא חש שיצריו הבלתי מרוסנים מביאים אותו לידי בגידה בכל הקדוש לו.

לגבי שרות הש״י היה אדם זה הניגוד הגמור למודיעים אחרים, שפעלו בדרך כלל בעד בצע כסף, או טובת הנאה בצורה אחרת. האיש היה נקי כפיים ומה שעשה, היה לו ביסוס אידיאלי בעיניו ולא חלה ולא הרגיש, שהוא חידרדר במדרון. הוא לא העלה על דעתו, שידידות זו שהראנו לו אינה אפלטונית, כפי שנאמר לו בהזדמנויות שונות. אם להעביר את אישיותו תחת איזמל הניתוח, אין גם להעלים, שנדמה היה לפעמים, שהוא משתדל להעלים מאתנו, שהוא בהכרה מלאה של מעשיו. אלא שנוח היה לו להעמיד פני קנאי לאומי עד הסוף ולהסתיר את שאיפתו, לנקום ביריביו, אף אם התנועה הלאומית הערביה תסבול מכך. דמות זו היתה בעינינו אב־טיפוס של המזרח, שהוא עבד ליצריו.

אלה מחברי הש״י שעבדו אתו, מלאכתם היתה נוחה לפחות מבחינה אחת: הם ידעו שהפרטנר שלהם הוא איש המצפון, ואדם, שאין כמו תכבים. הוא היה בספר הפתוח - דבר נדיר מאד בקרב הערבים בכלל ובקרב מודיעינו בפרט.

חיי אדם שנקנו בלי כסף

היו גם כאלה: ערבים שנפשם קצה בשפיכת הדמים ובאשר שמעו על מזימות והיה בידם למנוע, הם חשו ומנעו, בייחוד, אם הדבר לא היה כרוך בסכנת־נפש בשבילם.

מודיע ערבי בא וסיפר על פקודה שיצאה מלפני מפקד הכנופיות בדרום, להתקיף נוסעי שני אוטובוסים יהודיים ולרצחם עד אחד ולהצית ולשרוף את רכבם. למודיע היו ידועים גם פרטי תכנית־הביצוע. כנופיה בת ארבעים־חמישים איש תתחלק לארבעה מארבים שיתקיפו את שני האוטובוסים היהודיים העוברים בכביש הראשי לדרום בשעות אחרי הצהרים. לאנשי הכנופיה נאמר במפורש, שאיש מעשרות נוסעי האוטובוסים אסור שיישאר בחיים והמכוניות עצמן צריכות להישרף באש. הוא, המודיע, בטוח שרצח סיטוני זה יבוצע, אך אינו יודע בדיוק, מה הם פרטי הביצוע.

הותקפו האוטובוסים ביריות ממרחק ניכר ומבמה צדדים.

וצעקות פיקוד ועידוד מבין הפרדסים. המתקיפים היו בטוחים בנצחון

גונב לו התאריך שבו יוצע ה מעשה דמים זה, אולם אינו יודע את
הב'התכוננו לרצוח ולשדוד ולטרוף ולא ציפו לכף מערות רובים ובלי יריה
השעה המדויקת וזוהי רק השערה שלו, שהמעדב יוסט לאוטובוסים שרגילים
שחרים יענו להם מתוך האוטובוסים. הפתעה זו בלבלה את תכונותיהם וה
לעבור בכבים הראשי לדרום בשעות אחרי הצהרים. אין לו מושג ידיעה
ואת תוכניהם ועד מהרה הם התחילו לנוס על נפשם ולהיסוג לעבר הכפר
על המקומות המארבים, מלבד זהוא יודע, באילו פרדסים יהיו מקומות
סרייה שבסביבות רמלה. בדרך הם נתקלו גם במשמרות ההגנה שארבו להם
התייפגש של אנשי הכנופיות שעליהם הוטלה ההתנקשות הזאת.
ושלחו בהם את כדוריהם.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ניצלו עדרות יהודים ממות בטעם במות.

[illegible]

[illegible] שעלולה להיות

הטורענות. רצינו להימנע בכל האמצר מיבון עוברי אורח יהודיים. אולם
כדי שלא לעורר את חדש הכנופיות ערב ההמסירה המתאומית של החבורה ובדי
לגמול להן בגמולן, החלט להסיע דרך הכביש הזה שני אוטובוסים עם נוטרים
יהודים מזוינים כשהם מתופשים בנוסעים פשוטים.

האוטובוסים יצאו לדרך, כשאנו עוקבים אחריהם בחרדה ובציפייה
לקראת העלול להתרחש. הנוטרים היו לבושים בבגדים אזרחיים, כשנשקם מתחת
לספסלים. ואמנם קרוב למקום, שלפי הערכתנו היה צריך להיות שם המארב,
הותקפו האוטובוסים ביריות ממרחק ניכר ומבמה צדדים. נשמעו יריות רבות
וצעקות פיקוד ועידוד מבין הפרדסים. המתקיפים היו בטוחים בנצחון קל –
הם התכוננו לרצוח ולשדוד ולטרוף ולא ציפו לכף מערות רובים ובלי יריה
שחרים יענו להם מתוך האוטובוסים. הפתעה זו בלבלה את תכונותיהם וה
ואת תוכניהם ועד מהרה הם התחילו לנוס על נפשם ולהיסוג לעבר הכפר
סרייה שבסביבות רמלה. בדרך הם נתקלו גם במשמרות ההגנה שארבו להם
ושלחו בהם את כדוריהם.

לא יכולנו לברר את תוצאות חילופי היריות וגם אנם היו פגיעות
בקרב אנשי הכנופיות. בגלל החדבה היריה נהוגו גם אנשינו ולא יכלו
לעמוד על תוצאות פעולותיהם. אך התוצאה החשובה ביותר היתה, שהודות
לידיעה שהגיעה אלינו בעוד מועד, ניצלו עדרות יהודים ממות בטעם במות.
וידיעה זו שהצילה חיי יהודים רבים, אף לא עלתה לנו בטחון, היא נמסרה
לנו על ידי ערבי שרצה לנו ידידות ורצה למנוע שפיכת דמים.

ובפועל יוצא חשוב מזה היה, שהעובדה שאנו ידענו מראש על מזימותיהם, הטילה מבוכה בקרב אנשי הכנופיות, ערערה את בטחונם וגרמה לכך שבמשך תקופה ארוכה הם חדלו לשוטט באוות נפשם, מחשש שיודיעו על תנועותיהם והם עלולים להיפגע. קודם לכן היה בטחונם רב, רוב השטחים והכבישים הפכו לשדה ציד מופקר בשבילם, ביודעם שאיש לא יעיז להתקומם נגדם, להלשין עליהם, למסור על תנועותיהם. משראו פעם ופעמיים, שמזימותיהם נתגלו ושעורכים להם מארבים ומפילים בהם חללים הם התחילו להירתע ולרסן את עצמם.

<u>מוקשים שנועדו לתל אביב.</u>

מי מותיקי תל אביב אינו זוכר את הבהלה שאחזה את העיר, כשעבר הלחש, שטרוריסטים ערביים זוממים להטיל מוקש קטלני לתוך המוני מטיילים על שפת הים, או לבין העובדים והשבים הרבים ברחוב אלנבי. וגם היו התנקשויות באלה שרק במקרה לא גרמו לקציר דמים.

היתה תקופה כשהיינו אחוזים בולמוס של מוקשים. ובאותה תקופה עצמה בא פעם מוסטפה ומסר שלמחרת היום לעת ערב יוטלו מוקשי־זמן חשמליים במקומות המונים בתל אביב. הוא אינו יודע, מה הם המקומות שנקבעו להשלחת המוקשים, אך ידע לספר לנו, שבכפר סמוך ליפו כבר מכינים את המוקשים ומרכיבים עליהם את "מנגנוני הזמן" לפיצוץ. לדבריו, המזימה היא להניח את המוקשים בקרבת בתי שעשועים מלאי קהל ולכוון את שעת הפיצוץ למועד שבין הצגה אחת לשניה, כשאלה יוצאים ואלה נכנסים לאולם. באורח זה יהיה האפקט גדול וייהרגו אולי מאות.

הטלנו על מוסטפה שיחזור לכפר ויביא לנו ידיעות יותר מפורטות. היינו צריכים לדעת ויהי מה, כיצד יגניבו את המוקשים העירה, היכן יעברו החבלנים ומה הם כלי הרכב שישמשו להם להובלה. מחויבים היינו לדעת את כל הפרטים האלה כדי לסכל את המזימה בעוד מועד ובמקום שם לא יוכלו המוקשים להזיק אף אם יתפוצצו טרם זמנם, מטרתנו היתה הפעם, למנוע את האסון וזה היה חשוב במקרה זה אף מתפיסת המתנקשים שעלולים היו להגניב את כלי הרצח הדמוניים העירה.

ונוסף לכך, הרי על ידי חיסול המזימה בעוד מועד, מתוך המארב שנשים למחבלים שירצו להסתנן לעיר ייוודע לרוקמיה ולכל העוסקים בדבר במפקדת הכנופיות שאנו בקיאים בכל מחשבותיהם ומעשיהם ויודעים מראש על כל מה שהם זוממים לעשות - דבר שיטיל בהם מבוכה וירתיעם מהתחבלנות מסובכת בתוך שטח יהודי. רצינו לערער בקרב אנשי הכנופיות את האימון ההדדי ולעורר חשדנות איש על רעהו.

ידענו שבתל אביב אפשר להסתנן מכמה צדדים וברחובות העיר מתהלכים המוני אנשים ולפי צורת האנשים העוברים על ידך אי אפשר לקבוע בוודאות אם זה ערבי, או איש מערות המזרח. וזה הכביד על פעולת בילוש בתוך העיר עצמה. ולכן הדבר המועיל ביותר שיכולנו לעשות בנסיבות אלה, היה לסכל את ההתנקשות לפני שהיא עלולה להזיק. לשם כך היינו זקוקים לכל פרטי התכנית לפני ביצועה.

מוסטפה הלך לכפר הערבי ששימש בסיס לחבלנים הערביים. הוא בילה שם לילה שלם ורק למחרת בצהרים ראינוהו שוב. כשהביא אתו ידיעות מלאות על תכנית הטלת המוקשים. מכל מה שסיפר לנו, נתעורר אצלנו הרושם, שהוא עצמו השתתף בתכנון ההתנקשות, או שישב בחברת החבלנים שעות רבות. לא היה לנו עוד שום ספק, שלפנינו מקרה רציני של חבלנות שעלול להביא בכנפיו אסון על עשרות ואולי מאות איש ואשה. ההגנה שקלה בדבר ולא מצאה שום אפשרות להזהיר את התושבים על העלול להתרחש. באנו לכלל מסקנה שאסור לעורר בהלה ויהי מה.

פעלנו במהירות, כי הזמן שעמד לרשותנו, היה קצר. את המודיע החזרנו לשטח ערבי ונדברנו אתו, שישוב [illegible] ויתקשר אתנו רק במקרה שיחול שינוי כל שהוא בתכנית החבלה. לפי מה שסיפר לנו, היו צריכים החבלנים הערביים להסתנן לעיר מצד יפו, בסביבות דרך יפו־תל־אביב. הם עמדו להביא את המוקשים, שלשה במספר, לאחד הבתים הערביים שעל גבול שתי הערים ולהעמיסם עם חשכה על מונית, שתבוא אל העיר. על מוסטפה הוטל לעקוב אחרי מעשיהם של החבלנים עד סמוך לצאתם לפעולה, ואח״כ להתקשר אתנו.

תוך כדי כך הכינונו את פעולת־המניעה שלנו, בשיתוף פעולה עם קציני משטרה יהודיים חברי ההגנה. לנוכח הידיעות המפורטות והמדויקות שמוסטפה הביא לנו, הרי כל מה שהיה עלינו לעשות, עשינו. זמנו מארב לחבלנים וכל החוליה נתפסה בכף הקלע ואתה יחד גם המוקשים, שהיו עשויים צנורות בני שלשה אינטש, עם פריקים מיוחדים. אצל החבלנים הערבים נלקחו האקדוחים, מבלי שיספיקו להשתמש בהם.

הפעם היינו נאלצים להשלים את המלאכה לא באורח המקובל. בשעת החקירה נתעורר בנו החשש, שהערבים אנשי חולית החבלנים חושדים, מי הפיל אותם בפח בהלשינו עליהם. חשש זה שלנו נבע גם מההרגשה שלא נהגנו בזהירות הדרושה בנוגע לזהות המלשין. לא היינו מעוניינים בשום פנים, שהחבלנים אלה יוחזרו ביום מן הימים לסביבה ערבית ויגלו לשולחיהם מי הם הבוגדים ומי לדעתם הפיל אותם בפח, מוסטפה־בתור מקור של אינפורמציה היה חשוב כדי בשבילנו, משנסכן את נפשו. לכן החלטנו לנקוט באמצעי שעשוי היה למנוע שאלה שנתפסו, יוכלו ביום מן הימים לשוב לסביבתם לדובב את החשדים, והדבר ~~והדבר~~ הובטח לנו ואנו מאמינים שבוצע.

מקרה זה כשמוסטפה, מודיע שרק הבצע היה לנגד עיניו בעבודתו - ומנע אסון שאת ממדיו אין לשער, - הצדיק את העמדה שנקטנו כלפי כל מקור של ידיעות ואף המפוקפק ביותר, שהיה כשר בעינינו. היתה זו עמדה של "שלח לחמך על פני המים". השכר שמוסטפה קיבל, - עשרים וחמש לירות - היה סכום גדול למדי לפי מה ששולם למודיעים באותם הימים. אך הכסף לא נלקח מקופת ההגנה הדלה, אלא הושג על ידי הקצין היהודי שהשתתף בחיסול החבלנים מהקופה ממנה היתה המשטרה רגילה לשלם פרסים בעד תפיסת נשק בלתי חוקי. גם הפעם סולקה ההענקה למוסטפה מקרן זו.

<u>הוזי בקרב הכנופיות.</u>

אחד המודיעים שלנו התחיל פתאום לעסוק ב"בוליטיקה" ובמשך למעלה משבועיים לא הביא לנו אף ידיעה מעשית אחת. בכל מקרה שנפגשנו אתו, מסר לנו ידיעות בעלות אופי כללי ובמדת-מה בעלות ערך פוליטי, שהיו חשובות כשלעצמן, אך לא היה להן הערך המעשי, הדרוש "למבצעים" בהן עסק הש"י בימים ההם.

אמרנו לו שאין לנו ענין בידיעות שריח של פוליטיקה נודף מהן. יעסקו בזה "המלומדים" הקוראים עתונים, ולא אנחנו הלוחמים תופסי הנשק. כוונתנו היתה, כמובן, להחזירו למסלול הרגיל. זה לא מנע אותנו, כמובן, לרשום כל מה שסיפר. גם אחרי זה לא סטה מהקו שנקט, מלבד שפה ושם מסר גם על דברים שהיינו מעונינים בהם.

כעבור זמן שוב הוכחנוהו על פניו, שלא נאה שהוא אינו ממלא את שליחותו. וכי זה מענין אותנו, שמפקדי השבאב מסתכסכים ומתקוטטים ביניהם? ולמה יספר לנו על מעילות בכספיות ושחיתות בין קציני הכנופיות, בשכל זה אינו שוה בעינינו אף בקליפת השום? בכל אופן, כך העמדנו פנים והוא לחומו האמין שה"בוליטיקה" באמת אינה מענינת אותנו ולא זה הענין שעליו אנו רוצים לשמוע מפיו. לבסוף הוא ביקש שהות ובטיח שייטיב את דרכיו ויביא לנו ידיעה שנהנה ממנה, ונוכח שהוא סמר (בן חיל).

באחד הימים בא והציג את עצמו דרך צחוק כמי שנמצא עתה בתפקיד רשמי. הוטלה עליו שליחות חשובה: עליו לאסוף חתימות בין מפקדי הכנופיות בדרום הארץ לצורך הגשת מחאה נגד אחד המפקדים החשובים שאינו הולם את הכהונה שבה הוא משמש. על הנייר שהחזיק בידו, ראשים היו לחתום רק קצינים ולא סמלים ועל אחת כמה ובמה לא חיילים פשוטים. הוא נתמנה למקשר-מחתים "הפטיציה" ובתור שכזה הוא משוטט עתה בכל רחבי הדרום ומוציא לפועל מה שהוטל עליו. הוא שמח על שליחות זו, שתאפשר לו להביא לנו ידיעות מקיפות.

עצם העובדה, שקמו על אותו מפקד, כדי להעבירו מתפקידו, היתה ידועה לנו גם ממקור אחר אלא שזה היה בשבילנו - אישור נוסף

ממקור מוסמך. הוא הוסיף פרטים כהנה וכהנה למיתרם.

תוך כדי סיפורו ביקשנוהו שיראה לנו את הגליונות שעליהם הוא מחתים את המשתתפים בפטיציה. הוא מסר לנו את הניירות תוך היסח הדעת ומצאנו בהם רשומים בכתב־יד מאות שמות בערבית. דרך הלצה אמרנו לו, שאין לנו אתנו "המשקפיים הערביות" ולכן לא נוכל לקרוא את הכתוב בניירותיו. בקשנוהו לחכות זמן־מה, לסיים את עישון הסיגריה ואת שתיית הקהוה ואנו ניגש בינתיים למלומד, שיש לו "משקפיים כאלה", שיקרא לנו מה שכתוב בניירות, ואחר כך נחזירם לו.

אחד מחברינו נטל את הניירות והלך לו, אך כעבור חצי שעה היה שוב אתנו. בשובו עשה את עצמו כאומר משהו באזני ואני פניתי מיד למודיע ואמרתי לו, שמה שכתוב בניירות, אינו מעניין אותנו. בנטלו את הניירות, אמר, שכאשר ייפגש אתנו שנית, בוודאי יוכל להביא לנו ידיעות שתהיינה שוות בעינינו הרבה יותר, הבטיח שלא יאכזב אותנו.

אותה חצי שעה כשהניירות לא היו בידי המודיע. אלא בידי אחד מחברינו הספיקה, כדי לצלם אותם. ואין צורך לומר, שהיתה להם חשיבות רבה בעינינו. רשימות אלה שהגיעו אלינו בלי משים, הוליכו אחר כך לחיסול כמה וכמה ראשי כנופיות, שזהותם ומקומות מושביהם הקבועים היו עתה ידועים לנו מתוך אותו המסמך.

לשיחה "ידידותית" זו עם מודיע על כוס קפה היו תוצאות מרחיקות לכת לגבי בטחונם של יהודים וישוביהם באיזורים רחבים של הדרום והיא הוליכה לערעור בטחונם של אנשי הכנופיות ויסודות ארגונם, הם התחילו חושדים שבוגדים יושבים בתוכם, המוסרים לצד שכנגד את סודותיהם הכמוסים ביותר, החל מפקודות המיבצעים ועד למדובר בישיבות המטה שלהם. חשדות אלה שמצאו מהלכים בקרבם, ערערו את האמון ההדדי בין מפקדיהם והיו להם לרועץ, ההדים על כך הגיעו אלינו.

ברשימות קציני הכנופיות מצאנו שמות של ערבים שהיו ידועים לנו בזמנו כידידינו. היה זה אופייני ביותר למינטליות הערבית; המראה פנים לכאן ולכאן. ואילו בא לנו מפגישה זו רק פרט קטן זה, היה די שישביע את רצוננו, פרט זה היו לו תוצאות מרחיקות לכת לגבי מערכת הבטחון בסביבתנו.

את המודיע השארנו, כמובן, באשלייתו התמימה, שהוא עמל לשוא, בהביאו לנו את הרשימות האלה. ה"פוליטיקה" אינה מעניינת אותנו... שיתקוטטו להם קציני הכנופיות ויאספו להם חתימות לפטיציה אחד נגד השני כאוות נפשם. אין זה שוה בעינינו בקליפת השום.

השיגרה היתה, שהידיעות שהושגו על ידי הש"י, זרמו בצורת דו"חות למיפקדת ההגנה. ההחלטות על אופן השימוש בהן היו מתקבלות שם

בהשתתפותו הפעילה של מפקד הש"י. ידיעות שלא היה להן קשר ישיר עם עניני בטחון, והיו נמנות על סוגי הידיעות הכלליות והפוליטיות, הועד להן גורל אחר. הן הועברו מהש"י ישר למוסדות הנוגעים בדבר, כגון המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, או המחלקה הערבית ומחלקות אחרות, לפרט זה או אחר בידיעות אלה היה חשוב להן ושם הן היו מקבלות את הלטוש והעבוד המתאים ע"י המומחים והמתמצאים בשאלה הערבית בכללה.

<u>מקור אינפורמציה - לחברת החשמל</u>

צריך לזכור את הווי הימים ההם, כדי להבין את הקשר שבין הש"י ובין חברת החשמל, או בין העוסקים בחברת החשמל בשאלה הבטחון.

שיטת הטרוריסטים הערביים היתה, לחבל בכל מיתקן שבהריסתו אפשר לגרום לערעור הסדר והבטחון בארץ. הם חיבלו בקוי הטלפון והטלגרף, הפילו עמודי חשמל וגרמו לא אחת לניתוק הזרם החשמלי מאזורים שלמים, חברת החשמל סבלה נזקים גדולים, לאחר שהכנופיות פגעו גם בעמודי המתח הגבוהה ומלבד ההפסד הכספי הרב שבהשחתת עמודים אלה, סיכנו גם את אספקה החשמל הסדירה, - דבר שנגע לא רק לחברת החשמל, אלא גם לישוב.

הפלת עמודי חשמל על ידי הנחת מוקשים תחתם, היתה למעשה יום-יום. ולא היתה כל אפשרות להפסיק את החבלנות, מכיון שהמחבלים בצעו את מלאכתם בחסות החושך, באזורים שהיו מחוץ לטווח פעולות ההגנה בימים ההם, בקירבה כפרים ערביים נידחים, שגם יד ה"חוק" לא הגיעה לשם. לשוא ניסתה חברת החשמל לשים קץ לחבלנות זו בזה, שהחזיקה על חשבונה יחידה נוטרים יהודים ושומרים בריטיים. ידה של יחידה זו קצרה מלהושיע. במקום שהיחידה נזדמנה לשם, לא נעשו חבלות...

באין מוצא אחר, תפ"ה החברה אחרי מודיעים משלה, שימסרו לה בעוד מועד על הזימות להנחת מוקשים מתחת לעמודי החשמל והיא תשלח כל פעם את יחידת השמירה שלה, לסכל את המזימה, להרחיק את המוקשים ולהציל על ידי כך את העמודים שלא יופלו. היתה אחיזה ליזמה זו והחברה החלה לארגן שרות ידיעות משלה כעין ש"י פרטי, שליחי החברה שכרו ערבים שהתחילו ב"גילוי מוקשים". מדי פעם שמענו שנתגלו מוקשים ונמנעו חבלות וידענו שיד מודיעי הש"י הפרטי באמצע.

קיום הש"י הפרטי לא הזדהה עם כוונות ושטות הש"י הכללי של ההגנה הברר לנו גם על הסכומים הגדולים שהחברה משלמת בעד כל ידיעה המוליכה "לגילוי מוקשים ולמניעת חבלות. כל מוקש כזה שנתגלה, היה שכר קבוע בצדו וכך הפך "גילוי המוקשים" לפרנסה מכניסה שכדאי היה לעסוק בה. הערבים שעסקו בדבר, עמדו על רווחים אלה והתאמצו במיטב יכולתם, להגדיל לעשות בשטח השגת האינפורמציה ובמספר המוקשים שנתגלו על ידם. הש"י

של חברת החשמל התחיל הופך לעסק מכניס רוחים ובחור כזה, למפריע לעבודה המדירה של הש"י, בשכר שהיא שילמה בעד מוקש, אחד, יכולנו להחזיק מודיע בשכר מלא במשך חדשים רבים. התחרות זו לא היתה לטובת עבודתנו והתחילה נותנת את אותותיה השליליים.

ריבוי הידיעות על מוקשים תחת עמודי חשמל עורר בנו את החשד שריח ה כר הגבוהה שחברת החשמל משלמת למודיעים שלה הוא הגורם לגיאות פתאומית זו של המרור המכוון נגד עמודי החשמל. התחלנו חוקרים ודורשים ומה שהחקירה העלתה, היה אופייני למינטליות המודיעים הערבים שכלכלה את מעשיה בערמומיות המכניסה רווחים כפולים, לאומיים וגם פרטיים.

מפי המודיעים שלנו ומפי מודיע "קבלן למוקשים" של החברה שנתפס בקלקלתו וספר לנו, העלינו פרטים מענינים על "המסע נגד המוקשים" שמודיעיה של החברה עסקו בו בלהיטות רבה. הם שגרמו לכך שתעשיית כלי החבלה הערבית והמסחר בהם התחילו פורחים בערים ובכפרים הערביים. כדאי היה להם ל"מודיעים" אלה לקנות מוקש בשלש או חמש לירות ולהניחו תחת עמוד ; אחר כך להתקשר עם נציג החברה העשירה ולהבהילו על מוקש המונח אי־שם ומסכן את רכוש החברה. לידיעה כזו היה מתוסף לרוב חבלין של סיפור דמיוני על התלאות וההרפתקאות ש"גילוי" המוקש היה כרוך בהן, והדמיון של המודיע פעל ללא רסן, הטורח היה כדאי כי החברה השלמת בריטב בספה.

ב אנשינו סיפרו, שבעד "גילוי" מוקש כזה משלמת חברת החשמל מששים לירות ומעלה מלבד הוצאות אחרות וזה מקור להתעשרות קלה ביחוד לאלה, המביאים "מוקשים" שלש־ארבע פעמים בשבוע. בעסק מכניס זה אין שום הסתכנות וגם המצפון שקט. אדרבא, כל מי מהערבים שמצליח להונות את החברה היהודית, הרי זה משובח. מודיעי הש"י של חברת החשמל עושים בזה שני מעשים מועילים: הם מגדילים את כבודם בעיני מפקדי הכנופיות בספורט המסוכם שהם עושים ויחד עם זה מדלדלים את קופתם של היהודים. וכי אין זה ספורט נאה, לשים ללעג מנהלים יהודיים נכבדים של חברה גדולה? וכי אין זה מעשה לאומי ראוי להערצה, להוציא בערמה כסף מידי יהודים ולהעבירו לידים ערביות?

אין צורך לומר שהש"י הפרטי הזה לא האריך ימים, ביחוד אחרי שעמדנו על הנזק הכפול שהוא גורם בעצם קיומו. משנפסקו תעלולים אלה, ירד פתאום מחירם של מוקשים בכפרים הערביים, מאין ביקוש להם. הכפריים הרבים שנסתם להם מקור של רווחים קלים, הצטערו מאד על

"תקופת המוקשים" שגזה ואיננה. ועוד זמן רב היו עוסקים הכפריים בשעת בין הערביים בסיפורי עלילותיהם המתובלים בדיחות הדעת על מוקשים שלא היו ולא נבראו ובכל זאת הכניסו כספים רבים לאלה שעסקו בספורט "לאומי" זה. וכאשר נפרדו הכפריים זה מעל זה, נאנחו ואמרו: "זמנים טובים כאלה לא יחזרו עוד..."

המודיע הפרובוקטור

היה לנו מודיע אחד, שלא היה שני לו לחריצות. הוא היה מקור לא אכזב של אינפורמציה מגוונה וגם מדויקת. ובכל מקרה שהודיע לנו על מזימה כל שהיא, על התנקשות שמכינים, על סליק של נשק ערבי, על מארב של אנשי כנופיות, - הרי לרוב גם פעולתנו לביעור הסכנה קלעה למטרה, מכיוון שהידיעה שלו היתה תמיד נכונה.

מודיע זה היה פיקח וערום; מלבד ערבית ואנגלית, שמע גם עברית והבין אף מעט אידיש. אחרי שנוכחנו לדעת, שהוא כלי־יוצלח לכל, היינו שולחים אותו להשיג אינפורמציה בנוגע לדברים שהיינו מעונינים בהם. הוא ידע את מלאכת החדירה ותמיד חזר עם שלל הדרוש והישגיו היו מליאים ביותר, במרוצת הזמן הפך מודיע זה ל"ידיד" והביא לנו ידיעות וחקר ודרש, כדי לעמוד על טיב אינפורמציה שבידינו - גם בשלא נתבקש לכך. הקיצור, איש זה היה לנו לתועלת רבה. הכלל: הידיעות שלו העברו לפעולה כמעט ללא הסתייגות.

כשעמדנו לבסוף על טיבו, התברר לנו, שהוא עומד בקשר גם עם המשטרה ומספק לה ידיעות תמורת סכומים ניכרים שמשלמים לו בעדן, בעוד שמאתנו היה מקבל תשלום רק בעד ידיעה שנמצאה כנכונה.

התחלנו עוקבים אחרי קשריו עם המשטרה ובילוש זה אחריו העלה פרטים מפתיעים ביותר על "שיטת" עבודתו. הוברר שמודיע חרוץ זה לא נרתע מפרובוקציות מהמין הגרוע ביותר ובלבד שיאדיר את תהלתו ויגדיל את הפרסים הכספיים שהיה מקבל בעד שרותיו.

הוא שלח את ידו לכל מיני מעשי פרובוקציה. היה מטמין נשק, כדורים וכצצות בבתים ערביים ואחר כך היה בא למשטרה ומוסר על קני טרוריסטים וממטיני נשק. ואחד המקרים האופייניים ביותר היה, כאשר התחמק ממונית ערבית, שהמשטרה הפתיעה אותה בהסיעה נשק. באותה מונית הוא נסע יחד עם אחד מידידיו, שנאסר, הוא והנהג אתו. במכונית נתפס אקדוח טעון. היה חשד, שהוא הסית את חברו לנסוע למקום מסוים וטרם

שיצאו לדרך, הודיע על כך למשטרה וטרם שהתחמק מהמכונית, הוא השאיר בה את האקדוח הטעון. המחיר שקבל מהמשטרה עבור "חתיכת עבודה" מוצלחת עלה תמיד פי שנים שלוש על מחירו של האקדוח.

מקרה דומה לקודם היה זה, כאשר יצא לשדה עם ארבעה ערבים מזוינים, כדי לבצע התנקשות שהיתה יזומה ומתוכננת בשתופו. החבורה "הופתעה" שוב על ידי המשטרה וארבעה מלויו נתפסו ואילו הוא הצליח שוב להתחמק ולברוח. גם הפעם שיחק משחק כפול; מצד אחד הסית, מצד שני הלשין והוא את עורו הציל ויצא מהעסק ברווחים ניכרים, שבאו לו כלאחר יד. לגורל האנשים שאותם הפיל בפח מעולם לא דאג, ונמנע מלדבר על זאת.

אין זה, אלא שמקור ידיעותיו הלך ודל ולכן התחיל הולך בדרך נלוזה זו של אפרובוקציה. תחילה נהג בשיטה זו כלפי המשטרה, שמשחק זה אתה היה פחות מסוכן. ואחר כך אבד לו כל רסן והתחיל מביים גם לנו מעשים שמתחילתם ועד סופם תוכננו על ידו ולא נרתע מדבר ולא חס על חיי אדם. אין ספק שבין אלה שהפיל בפח, היו גם אנשי כנופיות, אך יחד עם זה שם מלכודת גם לערבים תמימים שהוא עצמו הסיתם והם שנפלו קרבן לתככיו, וכל זה עשה בעיקר בעד בצע כסף, ואולי גם מתוך חשבונות אישיים שהיו לו עם ערבי זה או אחר.

מעשה שהיה שבאחד הימים בא אלינו וסיפר לנו, שלמחרת בשעה מסוימת תעבור מכונית באחת הסמטאות שבין יפו ותל אביב ובה שני ערבים צעירים, שיובילו אתם מוקשים, כדי להטילם לתוך ההמון המצטופף ליד קולנוע מוגרבי, בשעה שהקהל יוצא ונכנס לאולם. סיפורו היה מלווה תיאור הזוועות שיתחוללו ליד הקולנע, אם יינתן למתנקשים לבצע את זוממם: "המוקשים מכוכנים - אמר - ובוודאי יהיו הרוגים רבים. ואלה שמביאים את המוקשים, הם אנשים נועזים שלא יירתעו מלהוציא לפועל את השליחות שהוטלה עליהם.

אך תיאורו של האיש היה כל כך מדויק ומפורט, שלא השאיר כמעט ספק בדבר, שיד הפרובוקציה מאחורי ביזום ההתנקשות הזאת. אז כבר ידענו על תעלוליו, ידענו שהוא ירד למדרגה השפלה של איש מזימות, המסוגל לכל דבר ובלבד ששאיפת הבצע שלו תבוא על סיפוקה. וממילא היה מקום לחשד, שגם הפעם הוא המביים את העלילה או אחד ממתכניה, הוא ישכור את המונית, ישים מוקשים במושבה האחורי - מוקשים שקנה אותם בכספו או שסחבם ממקום כל שהוא - ויזמין אנשי כנופיות או מי שהוא מחבריו, לצאת אתו לטיול בתל אביב. ואחרי שמסר לנו את הידיעה,

הצביע על הסימטה שבה המכונית תעבור ויידע על המקום המדוייק של המארב, יתחמק באמתלה כל שהיא ממנה ואלה שיימצאו בתוכה, ייתפסו יחד עם המוקשים וגורלם ייחתם.

הוא לא היה בעל מצפון, מחשבותיו לא הרתיקו לבח; לא שם לב לגורל שני ערבים צעירים, קרבנותיו, שעלולים היו לשלם בחייהם בעד מוקשים שלא ידעו עליהם כלל וכלל. הפנקסנות שלו היתה אחת: עליו להמציא ידיעות, לספק טרוריסטים ולקבל את שכרו בעדם.

כאשר לא היה לנו כבר שום ספק בנוגע ל"שיטת" עבודתו של מודיע זה גירשנוהו ולא יספנו לעבוד אתו, כי כשם שמסוגל היה למכור את חיי חבריו בעד בצע כסף, היה בוודאי מוכן בהזדמנות הראשונה לגרום גם לנו צרות מאותם טעמים עצמם. צווינו עליו שלא ייראה עוד בסביבותינו ואמרנו לו, שאם תדרוך עוד כף רגלו בשטח יהודי, ניאלץ לבזבז עליו כדור, שגם זה איננו שוה.

סוחר ידיעות.

בין המודיעים הערביים הרבים היה לנו אחד, ממשפחת ש. שקראנו לו לשם המואה "הג'נטלמן". הוא הציג את עצמו בחור שכזה והיה רגיל לומר: "אינני פלח, או ערבי מלוכלך, אני ג'נטלמן". היה מהיר בדיבורו ושחצן בהליכותיו, לבוש הדר ושומר על חצוניות מבריקה, כיאה לאיש "החברה הגבוהה", היה מבאי מועדוני הלילה ולא היה נגמל גם ממשחקי קלפים.

אנו ידענו, מה מסתתר מאחורי הג'נטלמניות הזאת. היא היתה טובה, להסתיר מאחוריה את אופיו האמתי של האיש, שהיה מרסור לכל מיני דברי עבירה, היה מספסר בקרקעות, מבריח דברים אסורים וידו היתה בכל דבר שמחוץ לחוק.

בדרך כלל היינו נוהגים לעבוד עם מודיעים, שעוד נשאר בהם זיק כל־שהוא של מצפון, או אמונה כל שהיא בלב, על רקע אישי או דתי. והיינו נמנעים מלהיפגש עם טיפוסים שצלם אלהים ניטל מהם לגמרי ושמלבד הנאתם ובצעם לא היתה להם שום קדושה. אך בימי מאורעות והתנקשויות קשה היה לנהוג בבררנות יתירה. כל ידיעה מכל מקור שהוא, עשויה היתה להביא תועלת לענייננו, ולכן לא יכולנו להימנע מלקבל ידיעות גם ממקורות מפוקפקים וגם מאנשים שבימים רגילים לא היינו נפגשים אתם.

ה"ג'נטלמן" הביא לנו כמה ידיעות, שמצאו אחר כך את אשורן והיו לנו לתועלת רבה. מובן שלכל הידיעות שלו התיחסנו בהסתייגות ולא היינו בוטחים בהן כל זמן שלא מצאו את אשורן. אך בסופו של דבר, כאשר עשינו סיכום, באנו לכלל מסקנה, שנמצאנו נשכרים מזה שהתגברנו על רגש הבחילה והתקשרנו אתו. הודות לידיעותיו חוסלו טרוריסטים ערביים, מהם נהרגו ומהם נאסרו או נפצעו.

באחד הימים, כשהטרור הערבי פרח והתנפלויות הכנופיות הגיעו לנקודת־שיא, הוא הופיע ואמר:

"יש לי ידיעות חשובות, אך אמכור אותן רק תמורה שכר הגון, הפסדתי הרבה כסף בקלפים ואני שקוע בחובות. אני יודע, שאינכם נותנים אימון בידיעותי ולכן אסכים שתשלמו לי, אחרי שכל ידיעה וידיעה שאמסור לאחר שתתאמת.

הסכמנו להנאיו ונהגנו כפי שהתנה אתנו, כאשר היה מביא ידיעה, קבענו מראש את מחירה, לפי התוצאות והתועלת שהאינפורמציה שלו הביא, כך וכך אנשי כנופיה הרוגים, כך וכך לירות... הוא היה מדבר על כך, כבעל חפץ העובר מיד ליד בתוצאה מפעולה מסחרית רגילה. הוא היה אומר:

"לא איכפת לי שיהרגו ולא יעשו "טראבלס". העיקר שאני אוכל לשלם את החובות שלי. אחרי ששילמתי את החובות, אפסיק את הקשרים אתכם ואז

אבקשכם שגם אתם תניחו לי..."

קל היה להניח, שאנו איננו לקוחותיו היחידים וכי הוא מוכר את שרותיו לכל מי שמוכן לשלם בעדם. נהגנו בו בחשדנות רבה ואמנם הוברר לנו שזהירותינו היתה מוצדקת, כי נתגלה, שהוא התקרב במרוצת הזמן גם לכנופיות ויחד עם זה היה קשור גם עם הבולשת הבריטית. הוא מצא איך שהוא את דרכו אל השבאב העירוני, שעסק בהשלכת פצצות על השכונות העבריות ובהנחת מוקשים בדרכים ואחרי שהיו לו מהלבים בקרבו, התחיל מוסר את אנשיו אחר־אחד לידינו או לידי הבולשת. לנו היה מספר, שהוא פועל לפי שיטה מיוחדת משלו. הוא משתדל לעורר את אמונם של הטרוריסטים אליו, על ידי זה שהוא עוזר להם להעביר נשק ממקום למקום ומוסר להם גם "ידיעות" המועילות להם ולמעשה - כך היה אומר - הוא מספר להם בדיות חסרות ערך.

זכורים כמה מקרים, בשידיעותיו הביאו לנו תועלת ונמנעו אסונות בנפש וברכוש.

פעם הוא בא וסיפר שעומדים להניח מוקשים בכביש בין בית דג'ן וראשון לציון ולחבל בתחבורה העברית. נשלח מארב והכנופיה שעמדה להניח את המוקשים, הוברחה ושנים מאנשיה נהרגו. הם לא הספיקו להניח את המוקשים ובוודאי ניצלו בלי רכב ואנשים, שכלי התחבורה היו מכוונים נגדם. ה"ג'נטלמן" קיבל את שכרו המובטח ולמראה הכסף אורו עיניו והבטיח, שיוסיף לספק לנו ידיעות של ממש, בהתאם למדובר, ולא סיפורי מעשיות. כי הוא נוכח ש"העסק" רציני.

במקרה שני בא ומסר על חוליה קטנה של אנשי כנופיות היוצאת למארב בקירבת לוד. על חוליה זו הוטל לצלוף על המכוניות היהודיות העוברות בכביש ולפגוע בנוסעיהן. הוא הצביע על המקום המדויק של המארב ועל החוליה הונחתה מכה הגונה. אחד מאנשיה נהרג, שני נפצע והשנים הנותרים ברחו, בהשאירם הנפגעים מאחוריהם. הפעם הוא דרש מאתנו תשלום בעד שני "ראשים", באשר טען שההסכם בינינו הוא, לשלם לו לפי מספר הנפגעים ולא לפי ההרוגים, לא היה בדאי לעמוד אתו על המיקח, כי אם הפצוע יחזור לאיתנו, לא יוסיף לצלוף על מכוניות יהודיות במשך שנות שבתו בבית הסוהר.

במשך כמה חדשים התנהג אתנו ב"יושר" וידיעותיו השתלמו, הוא קיבל תמיד את שכרו כמו כם וזכה לאימון אף כדי קבלת מפרעות, כי היינו בטוחים שהגמול לא יאחר לבוא.

אך אופיינו המושחת לא עמד לו זמן רב. נראה, שרק הפחד היה גדול משאיפותיו, שכעבור כמה חדשים התחילה שוב לתת את אותותיה בהתנהגותו, הוא חשב בוודאי בלבו, שבעצם יוכל למכור את ידיעותיו לשני קונים, שאחר

לא ידע על משנהו והוא יקבל שכר כפול, אחר כך סיפר לנו הוא עצמו, שהוא עומד בקשר עם המשטרה, אמר לנו שלמשטרה הוא מספר "בלופים", באשר היא מתענינת בעיקר בעסקי פוליטיקה. סחורה מסוג זה, אמר, קל לייצר, מביוון שלרפורטים פוליטיים אין הכרח שיהיו תוצאות ואין גם צורך להוכיח את אמיתותם. העיקר הוא שהאנגלים משלמים.

הוא היה מתפאר בפנינו, כיצד הוא מוליך שולל את המשטרה הבריטית. העיתונים שימשו לו מקור. את הידיעות היה מגבש ומוסיף להן נופך משלו עם כל מיני חבלינים. וכך חיבר את חיבוריו בשביל הבולשת, כמי שאומר "יודע שור קונהו". הוא נשבע, שאת הידיעות שהוא מביא לנו, אינו רגיל למסור לאחרים. וחזר על הבטחתו זו כל פעם שבא אלינו, נראה, מתוך פחד, כי פעם הביע את חששו, שמא "נסדר" אותו ואיש לא ידע את קברו... הוא היה נאמן להבטחתו זו, - עד המקרה שעליו מסופר להלן.

כאשר בא למקום המיפגש, תיאר לפנינו בהתרגשות רבה, שהנה, אסון גדול עלול להתחולל על שכונת אגרובנק. מתארגנת התנפלות של חמישים-ששים מזוינים על השכונה ועל המכוניות שתגענה אליה בשעת ההתנפלות. הוא ראה במו עיניו את ההכנות להתנפלות זו, ויש חשש שיהיו לה תוצאות חמורות, אולי עשרות הרוגים. הכנופיה מצויידת בנשק אישי, רמונים ומוקשים והיא תפעל בכל כחה.

אחרי שבאנו אתו לידי הסכם על התנאים הכספיים, הוא מסר לנו על מקומות המארבים ועל שעת האפס להתחלת ההתנפלות. לפי התיאור החי ששמענו מפיו על ההכנות, היינו בטוחים, שלקח חבל פעיל בתכנון ודעתו היתה אף המכריעה בבמה פרטיו.

ההגנה הציבה במה חוליות-קרב מזוינות היטב, שהוטל עליהן לקצור בכנופיה ולהרבות בחלליה. חברינו היו דרוכים לפגישה זו עם הטרוריסטים מיפו והם יצאו למקום המארב, מתוך תקוה, ליטול גמול ונקם על דם יהודי שנשפך ועל מירדות רבות שהוטרדו באותה תקופה.

אולם, רק הודות לעירנותם נחלצו מן הפח שהוטמן להם. הם ראו פתאום, שהמשטרה מופיעה בשטח בכח רב והם היו נאלצים להסתלק, כשהם מטמינים את נשקם בחפזון.

ה"ג'נטלמן" ניסה להפגיש שלשת לקוחותיו בשדה-חזיון משותף. במקום שם עמד להתחולל קרב ההשמדה נגד הכנופיה הערבית, הופיעו במפתיע המשטרה מצד אחר ואנשים לבושים אזרחית מהצד השני. אלה האחרונים היו, כנראה, אנשי צבא, באשר את זהותם האישית הסתירו בבגדיהם הציביליים, אך את מכוניותיהם הצבאיות לא הטריחו את עצמם להסוות.

לנו היה אחר כך ברור, שלנו ולצבא הועיד תפקיד אחד. הם היו בוודאי "מטפלים" תחילה בכנופיה ואחר כך היו נטפלים לאנשינו, לחקרם את ני קם ולאסרם. אך הפרובוקציה לא עלתה יפה, היו יריות בודדות שהחמיצו את מטרתן.

הכנופיה הופיעה, אמנם, במקום המארב, אך משנתקלה בהתנגדות, ירתה כמה יריות וברחה על נפשה. ה"ג'נטלמן" טיבך היטב את הוטי מזימתו. הוא עשה שליחותם של כל הצדדים. עשה יד אחת עם הכנופיה, שעזר לה בהכנותיה, כאחד מאנשיה. אחר כך הלך ומכר את האינפורמציה לכל מי שהיה מוכן לקנותה: לנו, למשטרה וגם לצבא. ואנו בטוחים, שהוא לא חש שום זרות במעשהו ולא ראה בו עוול, כי הוא ראה את עצמו כסוחר, שיש לו סחורה מסוימת ועליו למכרה לכל דורש, לפי הביקוש.

אמנם הצטערנו על כך, שלא יכולנו ללמד לקח את השבאב היפואי וליטול אצלו את החשק להרפתקאות, אך למע"ה השגנו את מטרתנו העיקרית, במנענו אסון משכונה יהודית, תושבי השכונה וגם רבים מתושבי תל אביב הותיקים זוכרים בוודאי על הלהט־רחש שעבר אז על הכנופיה העומדת להתנפל וכן את ההתרגשות בקשר ליריות. מה שקרה באמת, יתגלה להם עתה, מהמסופר לעיל.

את ה"ג'נטלמן" עוד ראינו פעם אחד, הוא בא אלינו והודה על מעשהו ומאחר שמנע למעשה את ההתנפלות, לא נגענו בו לרעה, למרות חבכיו. אך מכאן ואילך הפסקנו אתו את הקשרים, מלבד שהדבר קרה סמוך לסיום המהומות הערביות. בעל תככים היה ה"ג'נטלמן" כולו היה רק שפלה ואף כל פי כן הועיל לנו ועקה לנו פרותים, שעברו היה בצדם וגם שכרנו - יהודים רבים ניצלו הודות לידיעותיו, שהוליכו להיסול אנשי דמים רבים. לגביו נתקיימה במלואה המימרא: "המטרה מקדשת את האמצעים"; המטרה היתה קדושה לנו, אף שהוא, בתור אמצעי, היה בזוי בעינינו.

מכף רגל ועד ראש

סיפרנו על אמצעי הש״י להשיג את ידיעותיו וייחדנו את הדיבור על כל סוגי האמצעים האלה, בין בשלביהם הנמוכים ובין בשלבים הגבוהים. אך כדי להשלים את התמונה, עלינו להגיע גם אל הפיסגה.

כל צורה של אינפורמציה היתה מנוצלת למטרותינו לפי ערכה ולפי מה שהתיחסנו אליה, או לפי מה שנתאשרה. החומר שהשגנו ממקורות ערביים, היה נבדק ונשקל ומנוצל רק אחרי ניפוי. אם היתה זו ידיעה מעשית, יכולנו לעמוד על טיבה ונכונותה מיד, או לאחר זמן ומכך למדנו גם על טיבו של המודיע שהביא לנו את הידיעה. אך לא כן היה הדבר לגבי ידיעות בעלי אופי כללי ופוליטי. הן הצריכו ניתוח וליבון ותיאום והשוואה עם מקורות אחרים, כדי שאפשר יהיה להסיק מהן מסקנות פחות או יותר נכונות.

לא בחלנו בשום אינפורמציה שהגיעה אלינו ואפילו אם המדובר היה בסיפורים ותיאורים על יחסים בין משפחות ערביות, או שבטי בידואים. גם מחומר זה אפשר היה ללמוד משהו ולהפיק תועלת כל שהיא. ואם היתה זו אינפורמציה בעלת אופי כללי או פוליטי, היא היתה מועברת למחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, לשם ליבון ולימוד על ידי מומחים שמלאכתם היתה בכך.

במרכז הש״י היו מרכזים את החומר הרב שזרם מכל חלקי הארץ ולפי חומר זה היו עורכים סקירה וסיכום - לידיעתם של הנהלת הסוכנות היהודית ואנשי הש״י למחוזותיהם. ידיעות שנאספו בפנים הארץ, הושוו עם אלה שהגיעו מהארצות הערביות השכנות ובך קמה לנגד עיני המומחים תמונה ברורה על סיכויי הבטחון ועל ההתפתחויות הפוליטיות האפשריות. מכל חלקי הארץ גאה ועלה זרם בלתי פוסק של אינפורמציה - ממודיעים, מאנשי משטרה, מפקידים ממשלתיים, מסוחרים וכו׳ - ועבר דרך מקשרים, מפקדי נפות ומחוזות למרכז הארצי ונצטבר לים של ידיעות, שנופו ונבדקו ועברו תחת שבט ביקורת קפדנית, שלא יכשילו ולא ייהפכו מקור של אסון.

המחלקה הערבית של הסוכנות היהודית פירסמה עלון לאינפורמציה, שסקר את המתרחש בקרב הערבים בכל הארץ, בהסתמכו על הידיעות שנמצאו כמוסכמות. מובן שהידיעות שנתפרסמו בעלון זה, לא נתנו בשום פנים ואופן מקום לחשד על מקורן ממנו נשאבו. הכלל היה שמוטב להעלים ידיעה ולא לפרסמה, אם היא עלולה להטיל חשד על המודיע ולגלות את זהותו.

ידיעות ממקור ראשון ומוסמכת

אך היה לנו בדרום הארץ מקור של ידיעות, שהיה ראש וראשון לאינפורמציה מבלי אובייקטיבי ובלתי משוחד על הנעשה בארצות הערביות השכנות, על היחסים ביניהן ובייחוד בין מנהיגיהן. ב״מכשיר״ זה של אינפורמציה אי אפשר היה להטיל חשד וכל מה שהשגנו דרכו, היה בבחינת חידוש וסנסציה. לא היינו צריכים לפנות למקורות אחרים כל שהם, כדי לבחון את אמיתותן של ידיעות שקבלנו בצורה זה.

השי"י המעשי בין הערבים

לא על פעולות המחלקת הערבית רבת הענפים והידיעה, ולא על פעולות הש"י בין הערבים בכלל, בכוונתי למסור כאן : המצע רחב מדי ואינו ניתן להעפות במסגרת מצומצמת זו, בפרקים אלה אדלה על כן רק מספר מקרים אופייניים שבוצעו על ידי חוליות הש"י, בעיקר בדרום הארץ, ולמטרה זו נעזרנו ב"מודיעים" ערבים לסוגיהם ותכונותיהם השונות, וגם זה רק עבוד תקופה קצרה של מאורעות 1936-8 או בסמוך להן, ורק באזור אחד של הארץ.

המקרים המסופרים כאן הם כפי שנלקחו למעשה מעלילה רבת אנפים. בעבודתנו היום - יומית.

לא הזכרנו עלילות ומקרים המעניינים והחשובים לעצמן, אולם טרם הגיע הזמן לפרסמם ברבים : -

הזרוע הכמוסה בשטח האינפורמציה הערבית

אחד התפקידים העיקריים של הש"י היה, לאסוף אינפורמציה לכל סוגיה בין הערבים, בין שזו אינפורמציה בעלת אופי כללי ופוליטי ובין שהיא בעלת אופי מעשי ונוגעת לתעלולים טרוריסטיים המסכנים חיי יהודים ורכושם. ידיעות פוליטיות וכלליות היו מועברות למחלקות הערביות של המוסדות הלאומיים, כדי שהמומחים יתחזקו עליהן, ויוציאו מסקנותיהם. ואילו הידיעות המעשיות, על שוממות כנופיות, הכנות להתנפלויות, קניית נשק והברחתו, היינו, פעולות שהצריכו התערבות מידית, - היו מועברות באופן ישיר למיפקדת ההגנה, שתוכל להחלים על אמצעים נגדיים ולפעול מיד בעת צורך.

זה הצריך, כמובן, מגע מתמיד והדוק בין הענפים לענינים ערביים של הש"י לבין המחלקות הערביות של המוסדות הלאומיים. מגע זה התבסס על אינטרסים הדדיים. כשם שמחלקות אלה השתמשו בש"י כ"זרוע כמוסה" לאיסוף אינפורמציה, כך היו הן לתועלת לש"י בהכוונת עבודתו.

בעת מותר, כמובן, לגלות, שהסוכנות היהודית עמדה מאחורי ההגנה, עודדה וסעדה אותה ואיפשרה לה בכל מידה יכולתה לעשות את שליחותה הלאומית. ואילו ההגנה והש"י בתוכה, ראו במוסדות הלאומיים את ממשלתם, ויושב-ראש הסוכנות היהודית היה בכל עת גם המרות העליונה לגבי ההגנה.

הסוכנות היהודית היתה, איפוא, מרכז העצבים, אליו הוליכו כל החוטים וממנו הסתעפו מעשים גדולים וקטנים, שהיתה להם משמעות כל שהיא לגבי המערכה הפוליטית, הכלכלית וההגנתית על גורלו והתפתחותו של המפעל הציוני. הש"י שירת במדה רבה את המטרה הזאת אם באופן ישיר ואם באמצעות מרכז "ההגנה" - וכך צריך להבים עליו, ההכוונה באה בעקיפין ושופטת מאת מנהל המחלקה הפוליטית של הסוכנות:

במה עסק הש"י?

הש"י פעל בשליחות "ההגנה" והמוסדות הלאומיים שעמדו בראשה ועסק בכל מה שחובת הבטחון הטילה עליו, בשטח הערבי ובכל שטח אחר בכללו. יהיתה זו התעסקות מכוונת של חוג אנשים שידע, מה השליחות שהוטלה על שכמו של חבר אנשים עוד יותר גדול, שעשתה אותה שליחות בהיסח הדעת, בלא יודעין כמעט, השרות חתר להקיף כל התרחשות, קטנה כגדולה, כל תופעה שהיה לה ושלא היה לה קשר עם ענינים שמטבעם היו שייכים לתחום הנוגע לשרות כזה. תופעות שנראו כבלתי חשובות בעיני איש-השורה של הש"י, עלו לפעמים ראשוניות במעלה, אחרי שפוענחו על ידי מומחים שמלאכתם בכך, להבין דבר מתוך דבר ולהסיק את מסקנתן של תופעות זעירות לגבי ענינים חשובים הנרקמים, או עלולים להרקם.

במסגרת שהצבנו לעצמנו אין בכוונתנו לחבוק את הש"י על פרשו ועל קרביו ולכן לא נוכל גם לעסוק בניתוח כולל ומקיף של התפקיד שמילא במערכת הפוליטית שלנו. הדבר בוודאי ייעשה, כאשר הקרואים לכך יגוללו את כל היריעה. מה שהצבנו לנו למטרה, הוא, - לגולל יריעה יותר קצרה של ש"י מעשי בעיקר באחד מאזורי הארץ, - הדרום.

עבודה זו נעשתה באמור לפי תבנית מכוונת ומותאמת עם [illegible] מומחי המוסדות הלאומיים. מטה ההגנה עסק בעניני לחימה התגוננות ולשם כך היה לו צורך בידיעות על הישובים הערביים ועל המתרחש בתוכם. מפת הש"י הקיפה כל ישוב ערבי, קטן כגדול. לכל ישוב כזה היה תיק מיוחד ובו דו"ח עם פרטים שיגרתיים וכן שרטוטים על מיבנה הכפר ותרשימים טופוגרפיים על סביבותיו, מטעיו ושדותיו והדרכים המובילות אליו. חוליות-סיירים היו יוצאות לכפרים ערביים, כדי ל"צלמם" במבט-עין, בעפרון המשרטט, או בעדשת הצלמניה.

בתיק כזה על כפר ערבי היית מוצא פרטים על גודל האוכלוסיה, על מספר הגברים וביחוד הצעירים, כמה מהם שרתו בצבא, או במשטרה ומה הם מקצועות הלחימה שהקנו להם, אם מצויים כלי רכב ממונעים בכפר ומה מספרם ומאילו סוגים, מה מנין הצאן והבקר, הגמלים והסוסים, העופות והחזירים, מקורות המים, בריכות מים, דרכים ושבילים, בתי-ספר, בניני אבן גדולים, חורבות מיושבות וחורבות חרבות ועזובות, ומה הם שטחי הקרקעות שבתחום הכפר, למי הם שייכים, סוגי תבואות שנזרעו ומקורות הכנסה אחרים של התושבים, מלבד חקלאות, וידיעות על בתי האב השונים בכפר ועל היחסים ביניהם, אם קיימים סכסוכים ועל איזה רקע, שמות המובחרים ונכבדי היישוב והשתייכותם הפוליטית, מקורות השנאה בין נכבד אחד למשנהו ובין מובחר לרעהו, ואם ישנם פושעים מועדים בכפר ואם ישנם משכילים ומה היא מדת השפעתם ומי הם בעלי ההשפעה תלהוטים אחר רווחים קלים ואם ישנם פקידים ממשלתיים ועל איזו מחלקה הם נמנים, מי הם חסידי המפתי ומי הם מתנגדיו, מבריחי נשק, מבריחי סחורות אסורות, ארגוני נוער, אימונים בנשק חם ושדה האמונים ומי המאמן וכמות הנשק המשוערת וסוגי הנשק, ואם הכפר ידוע כעוין ליהודים וניתן להסתה בקלות, או שגדולה בו השפעת המתונים והמתיחסים בידידות לשכניהם היהודים. ואם רגילים לבוא אורחים מן החוץ לכפר, מטיפים ומסיתים ועל מה רגילים לשוחח/ ב"מדעפה" (בית ההארחה), השייך והשפעתו, היחסים בינו ובין הכפריים והמצב הכלכלי הכללי של הפלחים ועוד.

בתיק היה שאלון, שכלל את ידיעות-השיגרה על כל כפר ערבי. ומדי פעם הוסיפו פרטים לפי זרם הידיעות שהגיע לש"י על כל כפר וכפר.

חומר זה שנאסף בשקידה ובשיטתיות, היה אחר כך לתועלת רבה, כשבכפר זה או אחר התחיל להתפרע. היתה זו תרופה שקדמה למכה, באשר הודות לידיעות אלה ידעה ההגנה, כיצד לבלבל את מעשיה ולמנוע שכפרים ערביים יהפכו לשדה הפקר למעשיהם של מסיתים למיניהם.

עושי המלאכה

את החומר הכללי על הישובים הערביים אספו המוכחרים של הישובים העבריים ושומרי השדות ואנשי הגנה אחרים שבאו במגע עם כפריים ערביים. הודות לקשרים שלהם עם ישובים ערביים, הם הכירו אישית רבים מתושביהם, קשרו אתם קשרי ידידות, נהגו להיפגש אתם, לבוא ל"מדעפה" ובתי הקפה הערביים, לשבח ולשוחח על היבולים ודרך אגב על עניני פוליטיקה ועל כל מיני רכילות שהשתקף בה המתרחש בכל השטחים.

אנשי הש"י היו חוזרים מפגישות אלה, רושמים את אשר שמעו ושולחים כסיבה שהעיון בו היה חושף את הלכי הרוחות בקרב הערבים ואת העלול להתרחש ביניהם. היו מקרים, כאשר שיחות ידידותיות רגילות כאלה היו גוררות אחריהן את הצורך לפעול במהירות, כדי למנוע התנפלויות על ישובים יהודים, או להתגונן מפניהן.

השופט היושב בשעה.

המיבנה הסוציאלי של הכפר הערבי לא היה שונה מזה שבימי שפוט השופטים, באשר סכסוכים וחילוקי דעות בעסקי כבוד ובדיני ממונות היו מביאים לשופט היושב בשעה, שיוציא דין צדק. תושבי הכפר היו נמנים לרוב על מספר בתי אב, שעל פי ראשיהם והשייכים שלהם ישק דבר, היחסים בין בתי האב השונים לא היו תקינים מעולם ונפלו מריבות קטנות וגדולות ואף בקרב הנמנים על בתי האב עצמם היו מריבות, שהיו נחתכות על ידי אישיות נכבדה ששני נצדדים סמכו על חוש הצדק והלויאליות שלו.

גם בין אנשי הש"י, שומרי השדות או המוכחרים, היו כאלה שנחשבו בעיני הכפריים כנכבדים, אנשי אמת וצדק, שגדולה חכמתם בעסקי כבוד וממון וכדאי וראוי להביא בפניהם סכסוכים ולהישפט בפניהם ביושר. אנשינו אלה ידעו את השפה הערבית לניביה השונים והכירו את ההווי הכפרי הערבי ולמדו לדעת היטב את המינטליות הערבית, מה צודק ומה לא צודק בעיני הפלח והבדואי והם היו תובלים את דבריהם במימרות ערביות שנונות ועסיסיות ובפסוקים מהקוראן ,

והשפעתם בין הכפריים הערבים היתה גדולה כמדת ידיעותיהם עליהם, היו אלה לעיתים אנשי "השומר" אשר בצדק נמנו על מניחי יסודות ההגנה בכלל, ומאספי אינפורמציה ערבית בפרט, דיין צודק שגילה חכמה והתמצאות, -

שמו הטוב היה הולך לפניו ומגיע למרחקים וערבים היו נוהרים אליו, שיגמול גם אתם חסד ויעניק להם מחכמתו שאללה השפיע עליו ברוב חסדו.

חברי "השומר"־הגנה" אלה, שופט צדק, הביאו תועלת רבה לע/נייננו. הם חדרו לפני ולפנים למציאות הערבית ודלו ממנה שלל שחשיבותו לנו היתה לאין ערוך.

נכבד כזה במרחבי הדרום והשפלה היה השומר טיימלבוים, שהיה ממונה על השמירה בגבעת־ברנר וסביבתה, הערבים קראו לו בשם אבו־איסמעין, על שם בנו בכורו וכיבדוהו על ישרו ועל הבנתו העמוקה את ההווי הערבי. הם היו מסכימים לפתח ביתו והיו מפצירים בו, שיעשה דין צדק ביניהם. הם סמכו על כך שבמאזני המשפט של אבו־איסמעין אין שמץ של עוול ואוון. בביתו אפשר היה למצוא תמיד ערבים כפריים, או בדואים שבאו אליו לרגל מריבותיהם וסכסוכיהם. עקב האמון הבלתי מוגבל שרחשו לו, היו מספקים לו על כל הנעשה באיזור וגם על המסיתים והתועמלנים שפקדו את הכפרים, והיו נוקבים בשמותיהם של בני כפרם שנמנו על אנשי הפקר ונתנו ידם למעשי פשע, לשוד וגניבה הם סיפרו על מה שקרה ועל מה שעלול לקרות בגבולותיהם ואף במקומות מרוחקים יותר. הוא כלכל את שיחותיו עם הכפריים בצורה כזאת, שיוכל להיוודע דברים שהש"י היה מעונין בהם וחדר לכל הנסתרות והצפונות של הישובים הערביים, הוא נהג לבקר לעתים קרובות מאד בכפרים ערבים ולסעוד על שולחנם של ידידיו מוקיריו, ולהמצא ביניהם שעות רבות וימים. הוא לא נהג לרדוף אחרי ידיעות, כי אלה הגיעו אליו, מפי ידידיו בהסח הדעת.

לגבי הש"י היו ידיעותיו כמעין הנובע ובדרך כלל מהימנות מאד והן נרשמו ונלמדו על כל המסקנות שאפשר היה להסיק מהן. באשר היינו מעונינים בשאלות שהוא היה המוסמך למצוא להן את הפתרון, היו מטילים עליו את השליחות והוא היה ממלא אותה במסירות, תבונה ואומץ־לב. ולזכותו יש לזקוף אסונות רבים ברכוש ובנפש שנמנעו. עצם הימצאותו בסביבה זו היתה למקור של בטחון ושקט במשך תקופה ממושכת.

כשתי עשרות בשנים פעל במערכת הבטחון והשמירה ובתפקיד זה קיפח את חייו. ערבים שבאו מאיזור רחוק ולא היכירוהו, פגעו בו בכדור שנורה ממרחק. היה זה סמוך להכרזת עצמאותה של מדינת ישראל שהוא לא זכה לראות בתקומתה, אף שהיה מאותם הרבים, שכל חייהם היו קודש לגאולת ותקומת ישראל.

פקיד יהודי בעיר ערבית

בימי השלטון המנדטורי היתה תופעות של זלזול בפקיד היהודי, ששירת את "השלטון הזר". קשה היה לתת מהלכים לדעה שתהיה הולמת את התפקיד האמתי שפקידים אלה מילאו בדרך כלל במקומות שרותיהם, אילו עשינו

חומר זה שנאסף בשקידה ובשיטתיות, היה אחר כך לתועלת רבה, כשכפר זה או אחר התחיל להתפרע. היתה זו תרופה שקדמה למכה, באשר הודות לידיעות אלה ידעה ההגנה, כיצד לבלבל את מעשיה ולמנוע שכפרים ערביים ייהפכו לשדה הפקר למעשיהם של מסיתים למיניהם.

עושי המלאכה

את החומר הכללי על הישובים הערביים אספו המוכחרים של הישובים העבריים ושומרי השדות ואנשי הגנה אחרים שבאו במגע עם כפריים ערביים. הודות לקשרים שלהם עם ישובים ערביים, הם הכירו אישית רבים מתושביהם, קשרו אתם קשרי ידידות, נהגו להיפגש אתם, לבוא ל״מדעפה״ ובתי הקפה הערביים, לשבת ולשוחח על היבולים ודרך אגב על עניני פוליטיקה ועל כל מיני רכילות שהשתקף בה המתרחש בכל השטחים.

אנשי הש״י היו חוזרים מפגישות אלה, רושמים את אשר שמעו ושולחים כסיבה שהעיון בו היה חושף את הלכי הרוחות בקרב הערבים ואת העלול להתרחש ביניהם. היו מקרים, כאשר שיחות ידידותיות רגילות כאלה היו גוררות אחריהן את הצורך לפעול במהירות, כדי למנוע התנפלויות על ישובים יהודים, או להתגונן מפניהן.

השופט היושב בשער.

המיבנה הסוציאלי של הכפר הערבי לא היה שונה מזה שבימי שפוט השופטים, באשר סכסוכים וחילוקי דעות בעסקי כבוד ובדיני ממונות היו מביאים לשופט היושב בשער, שיוציא דין צדק. תושבי הכפר היו נמנים לרוב על מספר בתי אב, שעל פי ראשיהם והשייכים שלהם ישק דבר, היחסים בין בתי האב השונים לא היו תקינים מעולם ונפלו מריבות קטנות וגדולות ואף בקרב הנמנים על בתי האב עצמם היו מריבות,שהיו נחתכות על ידי אישיות נכבדה ששני נצדדים סמכו על חוש הצדק והלויאליות שלו.

גם בין אנשי הש״י, שומרי השדות או המוכחרים, היו באלה שנחשבו בעיני הכפריים כנכבדים, אנשי אמת וצדק, שגדולה חכמתם בעסקי כבוד וממון וכדאי וראוי להביא בפניהם סכסוכים ולהישפט בפניהם ביושר. אנשינו אלה ידעו את השפה הערבית לניביה השונים והכירו את ההווי הכפרי הערבי ולמדו לדעת היטב את המינטליות הערבית, מה צודק ומה לא צודק בעיני הפלח והבדואי והם היו תובלים את דבריהם במימרות ערביות שנונות ועסיסיות ובפסוקים מהקוראן ,

והשפעתם בין הכפריים הערבים היתה גדולה כמדת ידיעותיהם עליהם, היו אלה לעיתים אנשי ״השומר״ אשר בצדק נמנו על מניחי יסודות ההגנה בכלל, ומאספי אינפורמציה ערבית בפרט, דיין צודק שגילה חכמה והתמצאות, -

זאת היינו שמים לאל מקורות אינפורמציה חשובים ומסכנים את החברים שפעלו, היו ביניהם כאלה, שרותם בפקידות ממשלתית הפך ממש לשליחות לאומית, כך, למשל, הפקידים היהודים שעבדו בערים ערביות. מספרם היה לדאבוננו לא רב, אך הם שימשו לנו כמקור לא אכזב של ידיעות על הנעשה בקרב הערבים.

הם וויתרו על נוחיותם ולעתים על בטחונם האישי והיו שרויים בבדידות, ובלבד שיוכלו לשרת את ענין ההגנה ולתרום לבטחון חיוו של הישוב. הם הסכימו לעבודתם ועם היותם כפופים על מכתבותיהם במשך כל שעות היום היו אזניהם קרועות ועיניהם פקוחות לכל המתרחש מסביבם, לשיחות הפקידים הבריטיים והערביים, למגעם עם באי המשרד, למאורעות ותרחשויות ששימשו נושא לשיחת הערבים באי המשרד, למתחש בכל פינה נסתרת וגלויה של ההווי הערבי, הם עקבו גם אחרי כל שינוי שנתהווה באוירת המשרד, אוירה שנוצרה כרגיל על ידי הפקיד הבריטי הממונה עליו ושינוי שבישר תמיד "רוח פוליטית" חדשה שמגמתה היתה כרגיל, להרע ולא להטיב לישוב בעברי. פקידים אלה היוו מעין סייזמוגרף פוליטי ובטחוני לגבינו, הם רשמו כל תופעה קטנה וגדולה והביאוה לידיעת הש"י, לצורך אוריינטציה ולשם נקיטת צעדים.

התנאים ששררו אז, לא הרשו, כמובן, לספר ולגלות ברבים את מעלליהם של חברינו אלה, שרבה היתה הסתכנותם אסור היה שיגונב שמץ מכל הטוב והמועיל שבא לנו הודות לעבודתם במוסדות הממשלה בכלל ובייחוד בישובים ערביים. עצם המצאותם בודדים ומנותקים בתוך סביבה עוינת היתה בה משום סכנת נפשות בשבילם ולא אחת הם היו נתונים לאיומים ושימשו מטרה להסתה. הם נשארו על משמרתם בפקודת הש"י וההגנה, כי לעמידתם על משמר זה היתה חשיבות בטחונית, הם עשו מלאכתם תוך הכרה ונאמנות וללא כל תגמול פרס או טובת הנאה.

עתה כשאפשר לדבר עליהם בעל שליחי ההגנה והש"י, נוכל גם להצביע על כמה דוגמאות, שבהן נתקן מעוות היסטורי ולהעמיד דברים באורם הנכון. כך, למשל, הפקיד היהודי שעבד במחלקת רישום הקרקעות וידיעותיו היו מביאות תועלת לפוליטיקה הקרקעית של הישוב. או המודד היהודי, שהיה יוצא עם עוזריו הערביים לפינות נידחות של הארץ, שרגל יהודי לא דרכה שם ומתוך מגעו עם פלחים ובדואים ובעלי קרקעות, יכול היה להתעכב על המתרחש אף באיזורים הערביים המרוחקים ביותר. וכך הפקיד היהודי שעבד במשרד השלטון המחוזי בערים הערביות והיה מצוי אצל מרכזי העצבים של הפוליטיקה הבריטית והערבית בארץ הזאת. וכך השוטר או קצין המשטרה היהודי ששירת בבאר שבע עזה או ג'נין, או בתחנות

משטרה מעורבות, ועינו היתה פקוחה על כל המתרחש בתוך התחנה, שהיתה כרגיל מרכז חשוב של ההווי הערבי, או בבית הקפה הסמוך לה, שבו נרקמו כל המזימות והתככים ובו סופר על כל פרט במציאות הערבית.

מה שעשו פקידים אלה, לא יכול היה למצוא אף הערכתו הנכונה באותה תקופה. והם ראויים לבוא לפחות עתה על ההכרה והברכה.

<u>עבודת הש״י להסתעפויותיה</u>

בבוא ההיסטוריון לסכם את תקופת ההגנה, ייכתבו בוודאי ספורים רבים על סמך החומר שנצטבר בתיקיה וביחוד בתיקי שרות הידיעות שלה. חומר זה נלקט על ידי חבר אנשים ובמשך תקופה ניכרת והוא חובק כל תופעה בחיי הארץ, לפרטיה הגדולים והקטנים.

השאלה הערבית היתה נקודת־המוקד מיום בוא השלטון הבריטי לארץ הזאת ועד יום צאתו. דו״חות וסקירות ופתקים ותזכורות ותעודות הנוגעים לשאלה זו, ממלאים תיקים רבים עבי כרס בארכיוני כמה וכמה מוסדות. אך כאמור אין ידיעה זו מכוונת להקיף את כל החומר הרב הזה. אנו רוצים לדלות כמה דוגמאות מהשלל הגדול הזה, כדי שנצא ידי חובת המשימה שנטלנו על עצמנו. פרט זה או אחר נראה היום כחסר חשיבות, אף שפירושו היה בשעתו, בבטחון החיים או סכנת הרס לנקודת ישוב זו או אחרת.

בקראנו את הפתקים שדהו המועטים שנשארו וניצלו מהשמדה מתוך חששות לחפושים, אנו מפנים את מבטנו לאותה התקופה הלא רחוקה ולעיני רוחנו מתחילות לבצבץ דמויות שונות, איש־איש בתקופתו ואיש־איש במקומו באותה מסבצת שהיוותה את הפסיפס האנושי של הש״י על חבר מתנדביו המסורים ל״הגנה״ ולאשיותה, היו אלה פתקים שהם שלחו, או שהכילו דברים שנרשמו מפיהם, - פתקים מאחוריהם עמדו אנשים שחירפו את נפשם על מזבח נאמנותם לעם ולארגון ״ההגנה״ נושא הלפיד שלו, פתקים אלה, פיסות הנייר הדהויות, - מונחים עתה בתיקים והמעלעל בהם, עומד על היכולת של המבצע השקט, המאומץ, המצניע את עצמו מתחת שכבת אבק של ארכיונים שריח עובש עולה מהם.

אנו לא נדבר כאן על החומר הרב הצבור בתיקים אלה, ויש לציין שזה רק חלק קטן מכל אותן הרפורטים והדו״חים שצברנו ונאלצנו להשמידם מחשש חפושים שהמשטרה נהגה לערוך בישוב. נתעכב רק על סוגיו מהם אפשר לעמוד על כל הסתעפויותיהם של עבודת הש״י.

תיקים סודיים במשטרה

למשטרת פלשתינה היתה מחלקה ערבית מסלה ולצורך ריכוז אינפורמציה בשביל המחלקה הזאת היא החזיקה סוכנים ועובדי משרד רבים. למשטרה היה יותר קל לפעול למען התפקיד מאשר לש״י, באשר היא פעלה בשטח איסוף האינפורמציה בענינים ערביים בגלוי, מלבד שהועמד לרשותה תקציב גדול להחזקת המנגנון ולצורך השלמונים שנתנה בצורת פרסים והענקות למודיעיה ולסוכניה. אך נוסף לזה שירתו קצינים ושוטרים ערביים רבים בשורותיה ולאלה היה מגע עם הציבור הערבי בכל חלקי הארץ ותפקידם של אלה היה, להגיש דו״חות ורפורטים ולספר על הנעשה בין בני עמם. והם מילאו את התפקיד הזה, מבלי שלרוב מסרו דין וחשבון לעצמם, שמרות זה שהם עושים משמש את צרכיה של המחלקה הערבית של הבולשת הכללית. המשטרה יכלה לפעול בשטח זה באוות נפשה, כי עמדו לרשותה כל הכלים שעשו שליחות זו לנוחה בשבילה.

הש״י ידע על קיום המחלקה הזאת במשטרה והוא חתך להשגת האינפורמציה שנאספה בה. חברי ההגנה שעבדו במשטרה, הומרצו על ידי הש״י להציץ לתיקי המחלקה לענינים ערביים, בהם היו יכולים להשיג אינפורמציה מן המובן וגם לעמוד על טיב הדברים שהמשטרה מתעניינת בהם וללמוד מכך גם מגמות פוליטיות של השלטון הבריטי לגבי הערבים.

בידיעות שמצאנו לפעמים בתיקים אלה, קבלנו אישור לחומר שהגיע אלינו מהמודיעים שלנו. אישור זה היה לעתים הוכחה, שאמנם האינפורמציה היא נכונה או ההיפך מזה, אך יש והוא העמידנו על העובדה, שהמודיע שלנו עובד גם בשביל המשטרה ומוכר אותה סחורה לשני לקוחות גם יחד. דבר זה היה לנו לעזר רב בייחוד לשם קביעת מהימנותו של מודיע, שהיה נשבע לרוב במקנהו, במשפחתו ובאלוהיו, שהוא קשור רק אתנו ואינו משרת אחרים...

מובן שאנו השתדלנו במיטב יכולתנו לנצל את החומר שנסתנן אלינו מתיקי המשטרה – לצרכיננו. השוטרים, חברי ההגנה, שעבדו במשרדי הבולשת או בסמוך להם, היו מציצים לתיקים והעתקי אינפורמציה היו נעלמים תחת ידיהם, או שהיו מעתיקים בעצמם וגם מצלמים את החומר שהיינו מעוניינים לראותו במקורו.

מיפקדת הש״י קיימה קשר מתמיד עם השוטרים היהודים נאמני ההגנה שהיתה להם או/שסיגלו לעצמם גישה לתיקים אלה והיא ידעה, מה תיקים אלה כוללים, או שנתנה הוראות, מה לחפש בהם, ואנשי המשטרה פעלו בהדרכתה הישירה ומתוך קשר הדדי אמיץ, היו מקרים, שקבלנו ידיעה על חומר חשוב שנכלל בתיקים אלה ושאי אפשר היה להעתיקו במקום, מחשש שחברינו ייתפסו

בשעת מעשה. במקרים כאלה אחת היתה הברירה - להוציא את התיק מבנין הבולשת ולהביאו למשרדי הש"י. פעולה מסוג זה היה תמיד מתוכננת למפרע - הן לשמירת השוטר החבר המטפל ב"שאלת" התיק או המסמך, והן לשמירת המקור העלול להפתח במקרה שהפעולה תכשל. במסמכים טפלנו בזהירות רבה, שלא ישארו עקבות העלולים לעורר חשדות ולאחר שצילמנום, החזירום חברינו למקומם, כאילו עין זרה לא חשפה אותם. התיקים חזרו למגרות ולאצטבות במשרדי הסי־איי־די, כפי שהיו מונחים שם קודם לכן ויד "בלתי מהימנה לא נגעה בהם".

היו גם מקרים שהמיסמכים המגומים ביותר של המחלקה הערבית של הבולשת, שנשלחו מהמחוזות למרכז בירושלים, או מהמרכז למחוזות, - היו עושות התנות־ביניים במשרדי הש"י לשם העתקה וצילום. מיפקדת ההגנה והמוסדות הלאומיים ידעו על תוכן מיסמכים אלה עוד בטרם שידע עליו אותו מוסד משטרתי שאליו נשלח.

כדי להדגים את החשיבות הגורלית של הפרות שקצינים ושוטרים יהודים חברי ההגנה עשו בשטח זה, נזכיר את התקופת המלחמה העולמית, כשרומל ערך את מסעו לעבר גבולות הארץ, וגייס חמשי ערבי הכשיר בה את הקרקע לקראת הדברתה המהירה, לפי הדרכה שקיבל מהמופתי שישב בברלין.

המיסמך הבא נשלח ממשטרת המחוז המחלקה לחקירת פשעים, שכם, למרכז הבולשת בירושלים, בתאריך 25 ביוני 1940.

"חוגי מפלגת ההגנה (הנשאשיבים) בג'נין קיבלו מעבר הירדן שתוך חמ"ה עשר יום יש לצפות לפרוץ מהומות בפלשתינה, סוריה, עבר-הירדן ועירק, בעת ובעונה אחת. רשימות המכילות את שמות הנכבדים הערביים הידועים כתומכי השלטון הבריטי כבר נשלחו לפלשתינה, מתוך הוראה לרצוח נפש. פאהר פאיאד ג'ראר מג'נין, עבדול לטיף סאלח קאהור מכפר אילר ואחמד א-סאלח מכפר אטיל כבר הגיעו לשטח הארץ עם מכתב מאת עבדא-ללה חסאד, אליאס אבו אחמד מכפר בורקה, מוחמד אסאד אל-מכמול מכפר אטיל ואבו קאדו מירושלים יגיעו ארצה היום או מחר עם מכתבים המכילים הוראות מאת חג' אמין לאוכלוסיה הערבית אין עוד אימון בכחה של הממשלה לרפן את הפעילות הזאת, לנוכח העובדה שחג' אמין מטייל לו בבגדאד ואין ספק, שאם תפרוצנה מהומות, יקומו כל התושבים כאיש אחד ויצייתו לו. שבט אחד בלבד הבטיח לו אלף ומאתיים מאנשיו שילכו בעקבותיו. מספר פקידים ממשלתיים כבר משתתפים בתנועה זו. אנו מתעקבים על האינפורמציה הזאת, כדי להתחקות על נכונותה".

בצד המברק הזה גם אחר, שנשלח ממשטרת מחוז באר שבע למיפקדת הבולשת בירושלים ונותן את המשקל המעשי למברק הקודם. וזו לשון המברק:

"יוסף יונים אלאמיר משבט עמארין החשוד כמנהיגה של כנופיה מזוינת, נמצא עתה בבאר שבע. אם קיימים לגביו פרטים קודמים כל שהם, נא להמציאם עוד היום למשרד זה".

אלה לא היו הידיעות הראשונות על פעילות הגייס החמשי של החג' אמין בגבולות הארץ ועל התארגנות כנופיות, כדי לערער את הבטחון הפנימי לקראת פלישה נאצית. נראה שחג' אמין התחיל בפעילות זו מיד אחרי פרוץ המלחמה ותוצאותיה של זו היו מורגשות כבר בתקופה זו.

משטרת המחוז בחול-כרם הבריקה למשרדי הבולשת בשכם, חיפה, נצרת, בית-שאן וג'נין את המברק הבא, הנושא עליו את תאריך ה-14 באפריל 1940.

"דאוד חוסייני עבדאללה אסאד ואתו כנופיה בת עשרה אנשים חצו את הגבול מעבר-הירדן בליל ה-13 באפריל 1940. בידינו ידיעה שפאכרי עבדול האדי יוכל לסייע במאסרו של עבדאללה אסאד, אלא שהוא מנסה תחילה לקבל הבטחת פרס כספי מאת איברהים שז ביין, לאחר שידוע שעבדאללה אסאד היה זה שרצח את אחד מבני משפחת ש. ביפו. נודע לנו שבעבר הירדן נאסר לפני שנים או שלשה ימים אדם כשבידו מספר מכתבים שנשלחו מראשי מבלגת חג' אמין בבגדאד לפאכרי עבדול האדי. קבלנו אישור לכך שאצל פאכרי עבדול האדי נמצא עתה אדם בשם סירמאר או שם דומה לזה, שבא מבגדאד והביא מכתבים לפאכרי. נודע גם שעבדול קאדר סאדיק שייך נאג'יב חזר לפלשתינה וביקר ביום ה-13 באפריל בכפר נאזלט-אש-שארקייה, מחוז תול-כרם. מניחים ששניהם, עבדאללה אסאד. ועבדול קאדר סאדיק שייך נג'יב באו ליטול שוב לרשותם את מחסני הנשק שהסתירו בשעה שנאלצו לברוח מן הארץ."

ידיעות דומות על פעילות מחודשת של אנשי המופתי בארץ הולכות ונשנות במברקים הנמסרים למשרדי הבולשת השונים בארץ. אינפורמציה על פלוני אלמוני, ראש כנופיה לשעבר שחזר ארצה, כדי לחדש את הטרור ולהטריד את השלטונות בעצם ימי המלחמה, הפכה לדבר של שיגרה. הקשר בין מיפקדתו של המופתי בבגדאד ובין הערים והכפרים הערביים במשולש היה הדוק ומכוון למטרה אחת, להכשיר את הקרקע לשלטונו של המופתי בעזרת הנאצים הפולשים. פעילות זו ריתקה כחות צבא ומשטרה, שהיו הפעם מעונינים לחסל באבו כל נסיון של הפרת סדר.

ב-27 ביולי 1940 נשלח מהמשטרה הנפתית בעכו למשטרה המחוזית, המחלקה לחקירות פשעים, נצרת, המברק הבא:

"ממקור מהימן קיבל מפקח המשטרה המחוזית כהן את האינפורמציה הבאה שמסר אותה לעוזר המפקח הראשי רינג. שייך אבו עומר, דאורי מוחמד סעיד ומוסה סאלים נג'מי ואתם כנופיה של מאה ועשרים מזוינים מיוסטים עתה באיזורים שבין עכו, נצרת וטבריה. בקרב הכנופיה נמצאים בין היתר: אבוס סאליב, השוהה לפי הנמסר בסוחמטה; מוסה סאלים נג'מי, השוהה בבית ג'אנטה; אבו מחמוד הנמצא בכפר בומייה שבנפת צפת. משמר הרוכבים בתרשיחה קיבל על כך ידיעה ומנסה להתחקות על נכונותה. משמר אחר יצא הבוקר בראשות המפקח בלייק לסאכנין, כדי להתחקות על האינפורמציה הזאת בעזרת גדוד צ'שייר החונה שם. כאשר יתקבל אישור לידיעה, נתקשר שוב."

ב-18.7.40 נשלח חסמך כדלקמן מהבולשת חיפה למרכז מזטרת שכם.

"מאשרים שדהוד (Baoud Husseini) חדר ארצה במטרות טרוריסטיות ופעולות אנטי ממשלתיות. הידיעה אומרת "הוא נמצא במחוז שכם".

במברק אחד שנשלח ממשטרת מחוז נצרת למרכז הבולשת בירושלים, נמסר,

"שבן-אחיו של המופתי עבר את הגבול מעבר-הירדן לפלשתינה ב-22 באוגוסט 1940 בלילה. היתה אתו מזוודה.הוא שהה שהייה קצרה בבצא ומסר לאנשים שנפגש אתם; שבזמן הקרוב יפרצו מהומות בארץ וכי לצורך זה יגיעו ארצה יחידות גדולות של נושאי נשק, שאומנו היטב לתפקיד זה.

ממברקים, ידיעות והודעות שעברו דרך צנזורותיה הכמוסים של הבולשת הבריטית, קיבל הש"י תמונה מלאה על המתרחש בקרב הערבים באותה תקופה הרת סכנות, כשהישוב היה נתון בצבת של אויבים מבחוץ ומבפנים. חשיבותה

הפוליטית של אינפורמציה זו שזרמה אלינו בלי הרף, זמן המוכן, וזה הודות לחברינו שרתו במשטרה, היתה גדולה לאין־ערוך, כי על סמך אינפורמציה זו יכלו המוסדות הלאומיים לכלכל את מעשיהם לטובת מגמותיהם המדיניות. לא נגזים, אם נאמר, שלפעולה זו של הש״י היתה בעקיפין השפעה מכרעת על החלטת השלטונות הצבא הבריטיים, שנתנו את הסכמתם להקמת הפלמ״ח - צעד שהיו לו תוצאות היסטוריות מרחיקות לכת ביותר.

<u>מערבים לברימים.</u>

ועד היכן הגיעו ידי הש״י, נוכל לעמוד ממיבצע שאין שני לו, שעשה, ברצותו להשיג אינפורמציה שהיתה לה חשיבות פליטית ממדרגה ראשונה במעלה באותה תקופה. בגמר המלחמה התכוננו באנגליה לחוג את חג הנצחון ובמסגרת החגיגה הזאת היו צריכות להשתתף יחידות, או משלחות צבאיות של הדומניונים, המושבות ושטחי המנדט הבריטיים שהיה להן חלק בהשגת הנצחון. עמדת מוסדותינו היתה, שזוהי שאלת כבוד בשבילנו, שהבריגדה העברית במיסדר בלונדון, לאחר שהשתתפה במסע צבאי של המחנה השמיני מאל־עלמיין עד צפון איטליה ועד השגת הנצחון. חשוב היה, איפוא, לברר, מה עמדת השלטון הבריטי בארץ על השתתפות הבריגדה והערבים במיסדר זה, מה היא הצעת הנציב העליון והמזכיר הראשי למשרד המושבות בנידון זה? האם תשותף הבריגדה שלחמה לצד צבאות הברית? ואם ישותפו הערבים, שציפו לנצחונו של היטלר?

הש״י הירושלמי השיג את הידיעה המבוקשת שהבהירה את עמדת השלטון. על נושא זה היה בירור מקיף במחלקה המדינית של המזכירות הראשית, בהשתתפות שאו, גאטש וניוטון ולבסוף מסר המזכיר הראשי את הערותיו הבאים לנציב העליון :

"אחרי שהתיעצתי עם עוזרי, הגעתי לכלל הסיכום הבא: <u>הבריגדה העברית</u> - תהיה זו מעין מלחמה נגד מחנת רוח, לייעץ משהו בניגוד למומלץ, שזו הבריגדה העברית תשותף במיוחד ביום הנצחון. הערות נוספות הן מיותרות.
<u>הגדוד הפלשתינאי</u> - סיכום השתתפותם של הערבים במלחמה אינו עשוי לעורר רושם חיובי בשום פנים ואופן, שבויי מלחמה ערביים הצטרפו ליחידות גרמניות.
ואף על פי כן נראה, שמן הדין לשתף גם את הערבים, כמו את היהודים.
<u>חיל הספר העבר-ירדני</u> - חושבני שיש לשתף גם אותם, אף שיש לרשום לחובתם, שבשנת 1941 הם סירבו לצאת לעירק, כדי להשתתף בדיכוי מרד ראשיד עלי. במדה שידוע לי הדבר, תועלתם בימי המלחמה היתה לגמרי בלתי חשובה.
<u>הלגיון הערבי</u> - יחידתו צריכה בלי ספק להשתתף. הישיגיהם הם הטובים ביותר ומעולם לא הוטל בהם שום פסול.
בכל השאלה הזאת דעתי היא כדעתך."

בשולי חוות־דעת זו של המזכיר הראשי שאו באה עוד הערה:

"יש להתנגד בכל תוקף להנפת הדגל הציוני על ידי הבריגדה בשעת המיסדר".

לא יהיה זה בלתי מענין להזכיר, שבשעה שהמזכירות הראשית המליצה

בפני משרד המושבות, שלא להרשות את הנפת הדגל הציוני בלונדון - נתן הנציב העליון הבריטי את אשורו לכך, שגדוד וולשי שחנה בנצרת ועמד לערוך מיסדר ביום הולדתו של המלך האנגלי, יתן את ה"סאלוט" לאמיר טלאל - אולי כשלמי-נחמה לערבים שהנצחון על הנאצים גרם להם אכזבה כה רבה. מהאינפורמציה שהוגשה בנידון זה, אפשר להסיק מיד בגמר המלחמה, שהרוחות המנשבות בחלונות הגבוהים של השלטון הבריטי בארץ, לא שינו את כיוונן. בידיעה זו היה משום כלו של המאבק המר שהתנהל עד ראשית 1948 עם המדיניות העוינת של שלטון שלא למד כלום ולא רצה לשנות מדרכו אף כחוט השערה. רק זה עתה נסתיימה המלחמה ושלטון זה כבר התחיל בחיפושי נשק בישובים עבריים ולא שעה לזעקת שארית הפליטה שהתדפקה על שערי הארץ ושלח את קלגסיו, לערוך מצוד על מעפילים וגירש אניות מעפילים מחופי הארץ, ואותה שעה עצמה הוזמן האמיר טלאל לקבל מיסדר של גדוד בריטי ביום הולדתו של המלך.

אחד הפקידים הבריטיים הגבוהים חש שיש בכך משום אי-הגינות.

הנה מה שכותב פלאס, אחד מעובדי המזכירות הראשית לשאו:

"מר איוזאנס (מושל מחוז הגליל) סיפר לי שהמשמר הוולשי מתכונן לערוך מיסדר צבאי ביום הולדתו של המלך בנצרת ויש בדעתו להזמין את האמיר טלאל ולמסור לו את ה"סאלוט". בקושי רב הצליח מר איוזאנס לשכנע את מפקד הגדוד, שמעשה זה לא יהיה הוגן ביותר".

המזכיר הראשי העביר את הענין להכרעתו של הנציב העליון, שהיה גם המפקד הראשי של הכחות הצבאיים שחנו בארץ. נראה שבינתיים פנה גם מפקד הגדוד ישר לנציב העליון, כי זה האחרון התיצב לצדו של המפקד.

וזה נוסח התשובה של הנציב העליון:

"מפקד המשמר הוולשי שאלני, אם מן הדין הוא, שהאמיר טלאל יקבל את המיסדר ביום הולדתו של המלך. אינני רואה סיבה להתנגד לכך".

ומיום מתן תשובה סטיריאוטיפית זו עד "השבת השחורה" לא היה רב המרחק בזמן.

היה זה מזמנם פעוט, אך המסקנות שאפשר היה להסיק מהן, חשיבותן יכלה להיות גורלית.

אם "החומר הגלמי" הביא הש"י. את המחשבה הפוליטית עשו המוסדות הלאומיים, שתפקידם היה ללמוד ממעשים וסימנים פעוטים כאלה.

ונשתלבו ידיעות אחד בשניה, צפונות הבולשת הבריטית בנסתרות התככים הערביים ולעיני הש"י נצטיירה תמונה שאלה ואלה דוחקים את הקץ. הערבים ראו שהשלטון הבריטי קם עלינו לכלותנו וקיבלו מכך עידוד ושאבו מזה אומץ ואף הם התחילו להתארגן מחדש, לקראת שעת כושר להסתער עלינו לקעקע את יסודות מפעלנו, תוך עזרה פעילה או סבילה של ידידיהם היושבים ראשונה במלכות ממשלת פלשתינה א"י.

מאותו מקור – המחלקה לחקירת פשעים (סי־אי־די) שאבנו גם אינפורמציה בדרך הפשוטה ביותר, אם־כי גם זו לא הושגה בצורה חלקה. מחלקה זו הוציאה מדי יום בולטינים סודיים על מקרי הפשיעה שקרו במעת־לעת שלפני כן ברחבי הארץ. היו אלה פרסומים על מקרי שוד ומעשי אלימות אחרים, על אנשים שנתפסו בנשיאת והחזקת נשק, על מקרי רצח, חבלות, התנקשויות וכל דבר פלילי אחר שבא לידיעת המשטרה.

מטבע היותם ענינים מסוג זה, הם נגעו בעיקר לכפרים הערביים ולעריהם. הבולטינים האלה שהגיעו אלינו כל יום, שימשו לנו מקור ראשון לאינפורמציה על המתרחש בשטח הפלילים ברחבי הארץ. השג למחוזותיו היה משיג את הבולטינים האלה, שחותמת גדולה "secret" (סודי) היתה טבועה עליהם. הם הופצו בצורת חוזרים בין מחוזות המחלקה לחקירת פשעים בכל הארץ והם שימשו לנו במצפן עזר בעבודתנו. מהם יכולנו ללמוד שבאזור פלוני, או בכפר אלמוני, גברה הפעילות הערבית ורבו-או פחתו-נושאי הנשק ומבצעי הפשעים האחרים.

פלשתינה בליגה הערבית ?

הנציב העליון הבריטי עסק לפעמים גם בדיפלומטיה. אך נראה שבאשר רצה לקבל החלטה לטובת הערבים, - כמו במקרה המיסדר הצבאי בפני האמיר טלאל - לא היסס מלהחלים על דעת עצמו ואפילו בניגוד לדעת יועציו. ואילו כאשר צריך היה לקבל החלטה שלילית לדעת הערבים תחה תחילה על דעת יועציו ושאל לעצת היועץ המשפטי, שמא ימצא סעיף שיתיר לו תשובה חיובית.

הענין שידובר בו להלן, נוגע לשאלה בעלת חשיבות פוליטית מסוימת, האם ממשלת פלשתינה רשאית לשלוח את נציגיה לכינוס של הליגה הערבית, ששלחה לה הזמנה להשתתף בכינוס זה?

אילו נשאלה השאלה הזאת מילד נבון בן עשר, היה בוודאי עונה מיד בשלילה, בלי שום היסוס. השכל הישר מחייב מכל הבחינות שלא להיענות להזמנה כזאת. ארץ ישראל היא שטח מנדט בריטי. ואפילו אם מגמת שלטון המנדט היא, להסגיר את הארץ במרוצת הימים לידי הערבים, הרי לא מן התבונה הוא, לגלות את המגמה הזאת טרם מועד, על ידי היענות להזמנה כזאת. מתפקידו של הנציב העליון היה, אמנם, לעסוק בדיפלומטיה, אך נראה, שהיה חסר לו חוש האבחנה הדק של דיפלומט וראה צורך לגייס את יועציו, שיפתרו לו את השאלה התמורה.

כל השקלא וטריא הזאת בין הנציב ובין יועציו נפלה לידי הש"י. זהו דוקומנט המכיל הערות קצרות בלבד, שמאחוריהן מסתתרים עולמות שלימים, מעט המכיל את המרובה: <u>כל המדיניות הבריטית בארץ הזאת בימים ההם.</u> הדוקומנט נושא עליו את התאריך: 22 במאי 1946.

נוסח ההזמנה הוא:

"תחת חסות הוד מלכותו מלך מצרים יתקיים בימים 24 - 25 במאי 1946 כינוס של הליגה הערבית במטרה, ללמוד את תחומי שיתוף הפעולה בין ארצות הליגה הזאת, וממשלת פלשתינה מוזמנת להשתתף בו".

ההזמנה הגיעה למזכירות הראשית וזו פנתה בשאלת חכם ליועץ המשפטי, שהשיב: "חושבני ששאלה זו היא יותר פוליטית מאשר משפטית. אך לפי דעתי השתתפותה של הממשלה או באי־כחה בועידה זו איננו יכולה להיכנס אפילו בגדר שאלה".

לבסוף הושם הענין על שולחנו של המזכיר הפוליטי של הממשלה, גאטש, ואף הוא חיווה את דעתו:

"פלשתינה איננה ארץ של הליגה הערבית ולפי דעתי, אין להסכים לכך שאנו נשלח נציג לועידה הזאת (בייחוד בשעה שהליגה הערבית מארגנת חרם על סחורותינו). אני ממליץ לדחות את ההזמנה".

אחרי שהמזכיר הראשי קיבל את חוות־הדעת מזה ומזה, הוא כתב לנציב העליון:

יהוד מעלתו. דנתי בענין עם היועץ המשפטי. עליך לפעול לפי המוצע על ידי מר גאטש".

תשובתו של הנציב העליון כללה מלה אחת בלבד:

"כן".

ידיעות מסוג זה, שמטבע מהותם לא נגעו בנו ישירות גם הן חשפו את הלכי הרוח בחדר עבודתו של הנציב העליון. מוסדותינו למדו לדעת ולהוכח גם ממסמך זה, שלנציב העליון לכשעצמו נטה להענות להזמנה, ומשום כך רצה לראות בה מלכתחילה שאלה משפטית ולא פוליטית. ושניתן שאילולא החרם הערבי על סחורותינו, היה אולי גם המזכיר הפוליטי מוצא היתר להשתתף בכנוס הליגה הערבית והיה נוצר תקדים לעתיד.

ויש לזכור שימים אלה היו בתקופה שמשרדי הממשלה הגבוהים, הבולשת של המשטרה והאינטליג'נס הצבאי היו עייפים מעבודה מאומצת ותכנון לחפושים מקיפים בישוב, הריסת מוסדותיו ומאסר מנהיגיו.

להלן שורה של תעודות מארכיוננו של הש"י הבאות להעיד על הפעילות הערבית לקראת המערכה ההיסטורית שהכריעה את גורל הארץ. תעודות אלה מגלות, אמנם, טפחיים מהאנדרלמוסיה ששררה בין הערבים, שהיתה מקור חולשתם. ויש בהן כדי להאיר גם את סבבי המניעים שפעלו בקרבם, השפעות זרות שרצו לקנות לעצמן שביתה בקרב הערבים מתוך ניצולם לפגיעה ביהודים, ההתנצחות בין מכובדים ומנהיגים, שכל אחד הקים לו את הכת שלו והתחרו זה בזה ב"לאומיות" וכו'. אך אין בדעתנו להתחקות על מניעיה וגורמיה ונושאיה של התנועה הערבית. והתעודות אלה הן בעינינו עדות בלבד לתפקיד שהש"י כשליח ההגנה נשא בו.

פעולות הארגונים הערביים

ב-10 באוגוסט 1946 הגיע מהש"י בצפון הארץ דו"ח ממקור ערבי, שסיפר על פעילות מחודשת של הכת הערבית הקיצונית "הקאסמיים" בגליל. הנמנים על כת זאת היו מחסידיו ונושאי תורתו של הדרוויש קאסם, שנתן בשעתו את האות לפרוץ המאורעות בתרצ"ו ונהרג בהתנגשות עם המשטרה.

בדו"ח נאמר:

ארגון הקאסמיים התחיל בחודש האחרון בפעילות מוגברת. הרוח החיה בפעילות זו הוא אחמד אל-מוסי, שריכז את מיטב כחותיו של ארגון זה בספוריה (צפורי). ולמעשה מכוון הדבר נגד "האחים המושלמים", שאף הם פתחו בפעילות מוגברת בין הערבים. כידוע ישנם גורמים בתנועה הערבית המאשימים את "האחים המושלמים" בשיתוף פעולה עם הקומוניסטים. חכמי הדת הערביים, הרוצים לשמור שמירה מעולה על עקרונות הדת המושלמית, הם שהמריצו את הקאסמיים לחדש פעולתם. ההחלטה הישירה על חידוש הארגון ועל מינויו של הנ"ל לראש הארגון נתקבלה בהשפעת משפחת שוקיירי מעכו.
בשבת זו נערכה בחיפה אספת מיפקדת הנג'דה. הוחלט על הקמת מיפקדת-מישנה בכפר טירה שתחלוש על האיזור שמדרום לכפר זה. נידונה גם בעיית היחסים עם יתר המפלגות והוחלט, שהנג'דה יקיים יחסים רק עם "האחים המושלמים" ועם "הליגה לשחרור לאומי" אף שזו האחרונה נתונה להשפעה קומוניסטית, אך היא אינה מכירה בשלטון הבריטי. ביום ו' זה, אחרי תפלת הצהרים ייצאו מחיפה לארגן את הנג'דה בכפר טירה. הפגישה תתקיים בבית המוכתר".

דו"ח אחר מ-11 לאוגוסט 1946 מוסר: -

"אחמד חילמי פחה ביקר בחיפה ביום 5.9.46 והתראה עם ראשיד חג' איברהים, במשרדו של צובחי אל-חדרה, שאתו יחד נסע אחר כך לסוריה ונמצא שם עד היום. ראשיד נסע באותו יום לאלכסנדריה.
בחיפה אין עוד סימנים של ארגון נוער נוצרי שיעמוד תחת פיקודו של יוסף צהיון, איש המפלגה הערבית (החוסיינית). גם לא מתקבל על הדעת שדבר כזה אפשרי. יוסף צהיון מעמיד תמיד פני מושלמי יותר משהוא נוצרי ורק הודות לכך הוא יכול להחזיק מעמד במפלגה.
אשר לנג'דה, הרי ארגון זה הוא באמת היחידי בעל משקל ציבורי, אבל לא רחוק היום, כשיתארגן הפתווה לפלוגותיו: הנג'דה עוד לא הראה שום סימני התקרבות למפלגה כל שהיא ואין לדבר על התקרבותו ל"אחים המושלמים" או לליגה לשחרור לאומי (קומוניסטים). עד כמה שידוע, לא היו בחיפה שום פגישות בין הנג'דה ובין אישים ידועים.
ענין הפתווה בחיפה הוא לעת עתה בגדר של דיבורים ובשבועיים הקרובים יתברר, מה עתידו של ארגון זה.

בדו"ח הנושא עליו את התאריך הנ"ל נמסר שוב מפי מודיע אחר דו"ח על שהותו של אחמד חילמי פחה בחיפה:

"ביום 5.9.46 ביקר בחיפה אחמד חילמי פחה ושהה בעיר מהשעה התשיעית עד שעה אחת ובמשך כל השעות האלה היה עם ראשיד חג' איברהים; היוצא שוב למצרים.
הפחה דן עם ראשיד בבעיית הפילוג בתנועות הנוער המקומיות וביחוד בסכסוך הרציני שפרץ בארגון הנג'דה לאחר שובו של ג'אמל אל חוסייני ממצרים ונסיונו להעמיד את הנג'דה תחת פיקוחם של החוסיינים.
נודע שקיים סכסוך רציני בין כמה ממנהיגי התנועה הערבית בדבר השתייכותם המפלגתית של ארגוני הנוער ובמיוחד הנג'דה וארגון הצופים. הסכסוך החריף עוד יותר, לאחר שקם ביזמתו של ג'אמל אל חוסייני ארגון נוער חדש בשם פתווה. גם המנהיג הערבי-נוצרי צהיון מחיפה מטפל בהקמת ארגון-נוער צופי ערבי-נוצרי, כדוגמת ה"כאתאבּ" הלבנוני, דבר שעורר נגדו את חמתם של המנהיגים הערביים הרואים בכך נטיה להתבדלות נוצרית. צהיון מבין היטב שבלי תנועת נוער חזקה אין לו כל עתיד. והוא רוצה על ידי כך לבסס את עמדתו גם בוועד הערבי העליון ויחד עם זה בקרב הנוצרים הארצישראליים. לנוכח מצב זה אפשר כבר לעמוד היום על התפתחותם העתידה של תנועות הנוער הערביות בארץ.

והוא מונה את התנועות האלה ומעמידן אחת מול השניה.

"הנג'דה: ארגון הנוער הפעיל ביותר והמאורגן על בסיס צבאי. שואף לעצמאות מלאה ורואה בתנועה הערבית תנועה שהיא תחת חסותו האדיבה של הנציב העליון הבריטי. ארגון זה התחיל להתקרב לאיסתקלאל ולהשתחרר מהשפעה חוסיינית. הארגון מכיר במנהיגותו של חג' אמין אל חוסייני, שהוא בעיניו מנהיג האומה הפלשתינאית, אך אינו נותן אימון ביתר חברי הועד הערבי העליון. חברי הנג'דה אין נוחנים אימון בדברים שחג' אמין שוחרר על ידי הבריטיים, מכיוון שההוראות שהם מקבלים מה"מנהיג", הן אנטי-בריטיות מובהקות. לעומת זה ידוע להם שיתר מנהיגי הערבים בארץ עומדים תחת השפעתו של נורי פחה סעיד ואינם עצמאיים בפעולותיהם. לעוני ביי עבדול האדי השפעה גדולה על ארגון זה וכן גם למנהיגים הערביים סובחי ביי אל חדרה, לעו"ד ג'מיל חמיד, לד"ר עומר אל חליל וכן ליעקוב גוסיין.
בזמן האחרון מורגשת התקרבות בין ארגון זה ובין "אגודת האחים המושלמיים" וכתוצאה מכך גם לליגה לשחרור לאומי ובמיוחד לד"ר חליל אל בודיירי".
"הפתווה: זהו ארגון נוער בראשית התהוותו, המנוהל על ידי ג'אמל אל חוסייני והמשרד הערבי בשכם. האמצעים הכספיים שיעמדו לרשות הארגון הזה, יהיו גדולים ולכן יתכן שחלק גדול מאנשי הנג'דה יעבור אל הארגון החדש. יחד עם זהו אלה שישארו בנג'דה יהוו את החמר האנושי המובחר.
בשאלת הפירוד בקרב הנוער דנו הנ"ל בפגישתם בחיפה ואחמד חילמי פחה ביקש את ראשיד חג' איברהים שידון עם ה"מנהיג" במצרים בדבר ניצול השפעתו, שהפיצול הזה ייפסק..."

ידיעות, ניחושים, השערות

בהערות הנוספות של שייך נ. ישנם דברים מנוגדים לקודמים, אך יש בהן גם אינפורמציה על התרוצצות הערבים, שאחרי המהלומה שקיבלו עם תבוסתו של היטלר, ניסו שוב לשנס את מתניהם להתמודדות מחודשת עם הישוב.

הנה מה ששייך זה מספר :-

"מספר אנשי הנג'דה הוא כ-4000 איש לערך - לפי דברי קצין פעיל בנג'דה, שנחשב כמקור מוסמך. הגיוס נפסק ויותר נכון יהיה לומר, שהחלה עזיבת הנג'דה לשם עריקה לפתווה של המפלגה הערבית החוסיי-נית. אנשי הנג'דה לא קיבלו משכורת והיה עליהם לשאת אף בהוצאות המדים שלבשו. לפי דעת הקצין אין עוד למנוע את הפילוג שכתוצאה ממנו יעבור חלק גדול של אנשי ירושלים ויפו אל ארגון הפתווה.
לא ידוע אף מקרה, שפנו אל קציני משטרה ערביים שיתגייסו לנג'דה, אך ידוע שכמה קצינים ערביים גבוהים תומכים בארגון זה. אי"ר לקשר שקשר; בביבול, אמיל טומא עם מחמוד עבד אל האדי, צריך לומר, שאמיל טומא יותר מדי פיקח, משיתקשר עם עבד אל האדי בעניני רוסיה. הקשר שהיה ביניהם, היה רק על רקע עסקי בקשר לעתון "אלמהמאז". מחמוד עבד אל האדי הוא כידוע פקיד בלשכת העתונות הממשלתית.
גם האחים המושלמים רוצים לארגן פלוגות משלהם ואין, איפוא, לדבר על קשר ביניהם ובין הנג'דה.

התכנות למהומות באיזור חיפה אינן מראות שום סימנים של פעילות רצינית. אנשי המחוז ואפילו אלה שעוסקים בהכנת מהומות בכל הארץ, אינם מאמינים שהדבר יקום בכחותיהם העצמיים של ערביי הארץ והם מצפים לעזרת הממשלות הערביות. מובן שהחיפושים אחרי נשק יהודי והפגיעות ביהודים נותנים להם סיפוק רב ומשמשים להם מקור עידוד".

על התחמות הנג'דה בעגלת המופתי אנו מוצאים אשור ברפורם של

שרות הבטחון הצבאי מס. 53;

"חברי הנג'דה עונדים סמני מתכת קטנים עם סמל המופתי חג' אמין הם לוקחים חלק באסוף כספים לטובת ארגונם; ומבצעים את הגביה בין ערבים עשירים תחת הנהלתו של יונים נפהה, מי שהיה מנהיג אג'דה בחיפה וכיום יושב ראש ועדת החרם הערבית - האנטי ציונית.

הש"י קיבל דו"ח, להלן אשור ולבון הידיעות על הנג'דה ממקור

ערבי נוסף: -

"התפתחות הנג'דה התקדמה יותר מהר מהמשוער ועלתה על כל תקוותיהם של המארגנים. המספר הכללי של החברים בארץ הגיע כבר ל-6500, כלומר גידול של למעלה ממאה אחוז במשך חודש וחצי, מאז הכינוס האחרון ביפו. את הגידול הזה אין ליחס לגיאות פתאומית של הלאומיות הערבית, אלא בעיקר לתשלומים "הארגון משלם לחבריו, אם-כי אין לשלול את המומנט הלאומי הכובש מקומו בתנועה הערבית ובפרט בארגון זה, המראה אותות של רצון לנתק את קשרי עם המפלגות המושפעות מגורמי חוץ.
כל חבר נג'דה מקבל שלש לירות לחודש בזמן של שלום ולשעת חרום מובטח לו תשלום של עשר לירות לחודש, מלבד תלבושת ואוכל. קציני הנג'דה מקבלים שכר מ-23 עד 45 לא"י לחודש. אגב, בין קציני משטרה ערבים מתנהלת תעמולה לעזוב את משרותיהם ולעבור לנג'דה, תוך העלאה בדרגה. צורת הארגון היא בין זו של "הארגון הצבאי הלאומי" ובין זו של ההגנה. המפקד הכללי בחיפה הוא מחמוד עבד אל האדי, שהיה קצין בצבא ונחשב כמוכשר מאד לנהל ארגון כזה.
למרות הקשרים הקיימים בין ראשי הנג'דה לבין המשרד הערבי בשכם ו"הסוחר בפוליטיקה"(?), הממלא לעת עתה תפקידים עדינים בארגון זה, הרי ניכרת נטיה לעצמאות מלאה של הארגון, נטיה הנעזרת בהרבה על ידי מפקדי "האחים המושלמים" בארץ, שהם, "האחים המושלמים" במצרים, מקיימים קשרים עם רוסיה הסוביטית. אף בחיפה נקשר קשר הדוק בין מחמוד עבד אל האדי לבין אמיל טומא, העומד בראש הקומוניסטים.
מתוך דינים-וחשבונות המתקבלים ממקורות שונים יש להסיק, שכל הארגונים והמפלגות הערביות בארץ מתכוננים למהומות בקנה-מדה רחב ביותר ובעיקר ולמהומות המכוונות נגד היהודים. אומרים שהמהומות יתחילו כעבור חצי שנה, או אחרי ארבעה חדשים, כשיסתיימו ההכנות. במשרד הערבי בשכם שוררת הדעה, שהחיפושים האחרונים לגילוי נשק-מגן יהודי מכוונים להכשיר את הקרקע להלך רוח מלחמתי בקרב הערבים ולהפריך את אגדת הכח היהודי. משתמע מזה שהחיפושים יימשכו עד התחלת המהומות הערביות (אגב, דבר שנתאשר אחר כך - המלביה"ד).
ג'אמל אל חוסייני חזר מביקורו במצרים אצל המופתי. הוא ניסה להשפיע עליו שיקבל את ההצעה הבריטית ויסע ללונדון. ג'אמל הביא לחג' אמין תכנית בריטית שאילו הסכים לה, מובטחת לו שיבה לארץ ישראל ולתפקידו. לדברי המודיע שלנו (או דמיונו - המלביה"ד) לא קיבל חג' אמין את ההצעה מתוך נימוק מקורי ביותר. לפי השמועה אמר, שמסיונו עם היטלר למד, שכל המצר ליהודים, סופו רע. כך היה בימים קדומים וכך גם בימינו. ואם הבריטים ילכו בדרך זו, סופם שהאימפריה שלהם תיחרב בקרוב. יש לעודד את הבריטים שהם עצמם יעשו את המלאכה הזאת וישאו אחר כך בתוצאות הקשות של מעשיהם. ועל הערבים להיות מוכנים לרשת את מקומה של בריטניה במזרח התיכון. לפי השמועה, שאל ג'אמל את חג' אמין, האם זאת נבואה, או הזיות של עת-זיקנה בלבד?".

לדבריו האחרונים של מודיענו זה לא היתה אמנם חשיבות לכשעצמה, כי בעצם לא חשוב אם המופתי בטא - או לא בטא - את המילים "שכל המיצר ליהודים, סופו מר". אולי גם התוספת היא פרי דמיונו של המודיע עצמו,

או דמיונם של ערבים אחרים עמם הוא נפגש. לנו היתה חשובה העובדה לכשעצמה וממנה יכלו מומחינו להוציא מסקנותיהם. שהמופתי נזהר הפעם ואינו אץ במקודם להרתם מחדש ברתמת מוטיביו הבריטי/ם.

\+ + +

ידיעות אלה על המתרחש בקרב הערבים נתקבלו בעצם ימי המאבק הקשה שהישוב עמד בו מול שלטון עוין, שמערומי איבתו באו לידי גילוי בכל ביעורם. חיפושים, עוצרים, מעצרים ומצודים היו אמצעי האיבה הזאת. מנהיגי הישוב היהודי הוחזקו במעצר. אלפי בני נוער הובלו למחנות מגודרי תיל בתחום המדבר. הערבים הרימו ראש ודיברו על שעת הפעולה שהגיעה. בווין וחבר מרעיו הגבירו את לחצם נגדנו, מלווה הכרזות הגובלות בשנאת ישראל.

ידיעות הש"י שהושגו בדרכים שונות ומתוך סכנות, היו לנו בימים ההם נקודות=אור ועוגן=הצלה. מהן יכולנו לעמוד על כוונותיהם ומזימותיהם של אויבינו מזה ומזה וידענו, כיצד לכלכל את מעשינו. האינפורמציה באה ממקורות שונים, בצנורות שונים, יש וידיעה אחת סתרה את השניה, או שהשלימה ונתנה אשור לשניה. במרכז הש"י נעשתה מלאכת האפיענות ושם נפתרו חידות רבות, נסתרו בניני דמיון רבים והוקמו בנינים ריאליים במקומם. היתה זו עבודה סיזיפית שדרשה אורך־רוח ורגש של אחריות, שימנע כשלונות. הגמול שהעניק לנו שר האומה, היה גם גמולם של הש"י ואנשיו.

רפורט F.S.B הצבאי מס. 45 מיום 16.9.47.

יו"ר הסתדרות הפועלים הערבית סמי טהה נורה בערב 12 לספטמבר בקרבת חיפה. ההשערות השונות שהגיעו אומרות שהרצח בא מערביי נצרת, ונסו להסביר זאת בנקמה אישית מצד משפחת חוסיני, מפני שהיה מעורב באינטריגות נגדם.

ידיעה יותר מענינת שהגיע אלינו ממקור יהודי אומרת שראו צ'ק על סך - 1000. לירות שניתן לסמי טהה על ידי חברת הנפט I.P.C. בכדי שישבור את השביתה שאורגנה על ידי הקומוניסטים. מקור יהודי זה מוסיף על כן שהקומוניסטים רצחו וירו בו אבל יש גם לזכור שהיהודי הזה הוא אחד מאלה הטוענים שהצרות הנוכחות העוברות על הארץ (פלשתינה) הם עבודתם של האינטריגות הבריטיות ושהערבים ברצון ובשקט יראו את רכישת חצי ארצם ע"י היהודים. סיפור זה נמסר לאלדרמן הינד חבר הפרלמנט במסעו הנוכחי. שמועות שטהה היה בקשרים קרובים עם ההסתדרות מאמתת את ההשערה שלמעשה נורה על ידי קצין ערבי שיעשה הכל בלבד שלא לשתף פעולה או לנהל משא ומתן על אי אלה תנאים עם היהודים.

רפורט מס. 47 מיום 22.9.47

הרצח של סמי טהה, מנהיג תנועת הפועלים הערבית בחיפה. ספקה את העתונות הערבית בסוף שבוע זה בחמר. העתונות הערבית גנתה את הרצח הזה בחריפות. מחוץ לעתון החוסיני AL WAHDA שבאחרונה התקיף דחופות את מוסה אל עלמי ותומכו הקרוב סמי טהה.

לפני שנסיים את הפרק על"הש"י והידיעות הערביות" נביא סכום קצר וציטטות מדו"ח רשמי ו"אוביקטיבי" על ממשלות פלשתינא בשאלה זו, שחובר בראשית שנת 1946.

// "מאורעות 1920 - 1921 - ~~המליבד~~ היו בעיקר פעולתן של המונים היסטריים שהובאו לידי השתוללות על ידי תועמלנים בלתי אחראיים, שניצלו דעות קדומות גזעניות ואי-סבלנות דתית. סימן רע לעתיד היו פעולותיו בצפון הארץ של הגולה הסורי, השיך איז-א-דין אל קאסם. משנת 1929 עד למותו, - שבא בהתנגשות עם המשטרה בשנת 1935 - הטיף למין תערובת של קנאות דתית וההנגדות ליהודים ולממשלה על עזרתה לבית לאומי יהודי. כתוצאה מהטפתו הוקם ארגון בלתי חוקי ~~א~~ רופף שהיה ידוע בשם "קאסמיטים", שחבריו מלאו אחר כך תפקיד חשוב במאורעות 1936. בפרוס מאורעות שנת 1936 היו גדודי הצופים הערביים ותנועות הנוער לבתי היוצר של לאומניות לוחמת ונוצלו בחור שבאלה ונטו בדרך כלל לספק אימון ביסודות פעולות מלחמתיות.

ציטט

עם פרוס מאורעות 1936 בא שנוי באופיה של פריקת העול הערבית; מניעיה כוונו לתוך אפיק פוליטי אחד. התנועה היתה נתונה לפיקוח מסוים של שלטונות מרכזיים שנתמנו בידי עצמם, תחילה הועד הערבי העליון ואחר כך האג' אמין אל חוסני (המופתי) ומקורביו. שינוי זה בא לידי גילוי ראשון בזה שפאוזי אל קאוקג'י: הרפתקן סורי מפורסם לקח לעצמו את השם של מפקד ראשי של הכוחות המתנגדים לממשלה, והוא התחיל לפרסם "הודעות" ו"הכרזות" בחור שבזה. שלב שלב מוקדם זה של המרד נסתיים ביציאתו הפתאומית של פאוזי לעירק בשנת 1936 והתפיסה של התקוממות לאומית התגבשה רק בשלבים מאוחרים יותר. //

את רוב רובו של הפרק הזה יכלו מוסדותנו להזים - הודות לידיעות המהימנות שהיו לה בשטח זה מהש"י והמחלקה הערבית של הסוכנות.

הדו"ח של ממשלת המנדט מבליע בנשימה אחר ואומר ש"גדודי הצופים ותנועות הנער היו לבתי היוצר של הלאומניות הלוחמת", אולם איננו מזכיר שהצופים הערבים והנג'דה היו תחת חסותו של הנציב העליון, ומארגניהם נעזרו בדרך כלל, ע"י הממשלה.

כן נאמר בדו"ח ש"שלב מוקדם זה של המרד נסתיים ביציאתו הפתאומית של פאוזי קאוקג'י לעיראק בשנת 1936". הידיעות שהיו בידי מוסדותנו ממקורות מוסמכים קבעו את העובדה לאמיתה - שהמשטרה הבריטית והצבא אפשרו לקאוקג'י לצאת את הארץ, ונמנעו מלאסרו, למרות שיכלו לעשות זאת. הידיעות שהובאו למוסדותנו היו מבוססות - ומשום כך יכולנו להתריע על כך ולהביא את מחאתנו - ולדברים אלה - שהיו מבוססים על אינפורמציה נכונה - היה ההד הדרוש.

המרד הערבי והש"י (1936 - 1939)

ידיעות רבות לקט הש"י על ההסתה המתנהלת בקרב הערבים; "יהודים חללו בתי קברות ערביים". "יהודים הציתו מסגד ביפו". "ערבים נהרגו בתל-אביב". "נשים ערביות נאנסו ע"י צעירים יהודים". בסממני הסתה אלה ודומיהם השתמשו התעמלנים הערביים בהסתה ובגלוי, כשהיא נעזרת בהתלהבות ע"י העתונות הערבית.

בסיסמאות ובקריאות "הלאה הציונות הכובשת את פלשתינא הערבית", "תופסק העליה היהודית", "תופסק מכירת הקרקעות ושתוקם ממשלה ערבית לאומית", החלו ב-19 לאפריל 1936, ההתנפלויות שנמשכו למעלה משלוש שנים, ההנחה הראשונה היתה שהמאורעות תפגענה בישוב העברי בלבד, אולם לא כן היה למעשה, במרוצת הזמן נפגע גם הישוב הערבי והשלטון הבריטי.

לא נחטא לאמת אם נאמר בגלוי שהש"י והמחלקה הערבית לא ידעו לקבוע את המועד המדויק להתחלת המאורעות, וזה למרות שהאוירה היתה מהולה הסתה שלא ידעה גבולות, ועל אף מקרה הרצח של דננברג ונפח"א ז"ל, בטול שקרה 4 ימים קודם לכן, והיה בזה כדי להעיד על העומד להתרחש.

המאורעות שפרצו "ספונטנית" נמשכו 3 שנים והביאו בעקבותיהן הרס וחורבן לישוב העברי והערבי כאחד, אולם עם זאת חשלו והגבירו את כח הרגן העברי וחזקו את עמדת הישוב - שהוסיף להקים נדבך על נדבך בבנינו.

קציר הדמים הראשון ביפו עלה לנו ב-9 קרבנות ו-60 פצועים בוצע לאור היום, כשהמון ערבי מוסת החל רוגם באבנים ומתנפל בנשק קר על עוברים ושבים יהודים שנמצאו בעיר לרגל עבודתם ועסקיהם, שוטרים ערבים כבריטים שנמצאו אותה שעה במקום לא מנעו בעד ההמון המתפרע של חורנים ובני יפו מלבצע את זממם.

מכונית הש"י המחוזי טחשה למקום מיד עם התקבל הידיעה על "אי שקט ביפו", נרגמה באבנים וחזרה כלעומת שבאה... "נפלתם קרבן להולשתנו ודלותנו גם בארץ זו. לא דאגנו שיהיה לנו די כח, שהדבר שרדף אותנו בגולה לא יבואנו גם פה" - הספיד ד. בן גוריון את הקרבנות הראשונים.

העברת נשק לנקודות.

עד מהרה פשטה האש בכל הארץ, התסתה הערבית הגיעה עד לכפריהם המרוחקים ביותר ותבעה שביתה כללית וחרם הישוב העברי. ב־23.4.36 נשמעות כבר יריות אל עבר רמת הכובש, עצים נגדעים בעמק יזרעאל, מכוניות "אגד" נוסעות בשיירות, 6000 פליטי השכונות היהודיות ביפו העולות באש נמצאים בת"א, השלטונות מתמהמהים בנקיטת אמצעי בטחון. חריפים ומסתפקים בהטלת עוצר לילה ובהודעת מיניסטריון המלחמה הבריטי, "צבא נוסף הולך ונשלח לארץ־ישראל".

בעוד אשר בשעות היום הסתננו חברי הגנה לנקודות הספר עם: מעט נשק קטן בכליהם, הרי שאת ה"נשק הכבד", אלה היו בעיקר רובים, צריך היה להעביר תחת כסות החושך. הדבר לא נתן לבצוע. מפאת העוצר והאסור לנוע בעיר (ת"א) ובסביבה. גם אלה המעטים שבידיהם רשיונות מיוחדים לתנועה בשעת העוצר לא יכלו לעשות דבר מתום החפושים והבדיקות בדרכים.

ההוראה להמציא את הנשק לנקודות נמסרה לש"י וזו בצעה הדבר ע"י חבריה השוטרים. משמרות מזויינים של שוטרים חבושי קסדות פלדה שמשו להובלת הנשק. בליל העוצר הראשון, הועברו ולעתים אף במכוניות המשטרה עצמה, מאות רובים, פצצות, כדורים וכלי־נשק אחרים אל"נקודות החרפה", ואלה "שומרי החוק" השוטרים חברי "הגנה" שמשו כשומרים - מלווים ובעת הצורך מושיטים גם עזרה בהעמסה ופריקה.

פתיחת יריד המזרח

אין יום העובר ללא פגע, התנפלויות, הצתות, רצח ושאר מעשי חבלה, אין לדעת עדין כיצד יתפתח המצב. השלטונות אינם מגלים יזמה להפסקת הטרור ההולך וגובר ותביעת הישוב להגברת אמצעי הבטחון נשארה ללא מענה של ממש.

בימים אלה מתכוננת תל־אביב לחוג את פתיחת יריד המזרח שנקבע ל־30.4.36. המקום שנועד ליריד גדול זה הוא בצפון העיר, שטח הגובל עם אדמת הירקון והים. הרבה מן המוצגים ארוזים עדין בנמל יפו, ובעוד 3 ימים על היריד להפתח. משלחת מטעם הנהלת יריד המזרח בקרה אצל הנציב העליון והודיע לו כי התערוכה תפתח במועד שנקבע לה ויהי מה, עם התמורה מחו"ל או בלעדיה. בפתיחה יהיו נוכחים כעשרת אלפים איש והשטח פרוץ לכל עבר ויש חשש למצב הבטחון.

הש"י הפעיל את מודיעיו הערבים על מנת שיבדקו מה אמת בשמועות על "פצצה שתזרקנה מעבר לירקון אל תוך הקהל"; "על מכוניות התופת שתוכנס לאזור התערוכה" וכו', ההגנה הציבה שומרים מבין חבריה בכל השטח ואלה בלשו אחר כל יוצא ובא ואחר כל חפץ חשוד, ועשו מלאכתם באמונה.

התערוכה נפתחה במועדה. חברי ההגנה והש"י שמרו מבחוץ ומבפנים. החרדה למעשה פרובוקציה הביאה למספר חשודים - לשוא שנעצרו לחקירה. החגיגות עברו בשלום.

מיום פרוץ המהומות היתה פתיחת התערוכה המעמד ההמוני הראשון בו השמיעו נכבדי הישוב דברי עידוד ותקוה.

"לא מתוך בטול לשכנינו הערבים ולא מתוך התעלמות ממציאותם מכריזים אנו על אי־נסיגתנו מפני ה"קפוחיהם" אמר אוסישקין ז"ל. בן גוריון הטביע: "בראש מורם ובמצפון נקי הננו מצהירים קבל ההיסטוריה האנושית כי לא היה בעולם מפעל התישבות טהור משלנו" מאיר דיזנגוף ז"ל, ראש העיר ת"א הוסיף: בימי שלום ובימי מלחמה, בימי שקט ובימי חרום ממשיכים אנו בעבודתנו החלוצית".

<u>**במחנה הערבי**</u>

ב־25.4.36 נתקימה הישיבה הראשונה של הועד הערבי העליון שהוקם ע"י חג' אמין אל חוסייני (המופתי) בה נדרשה הממשלה להפסיק את העליה ומכירת הקרקעות ליהודים. הועד פותח במסע תעמולה והסתה לחרם כללי על הישוב היהודי; מחלק כספים למקיימי השביתה; פותח משרד תעמולה בירושלים; מגים צופים ערביים לכפות השביתה בכח על פלחים, פועלים ושאר אזרחים ערבים המסתיבים בעבודה ובמו"מ עם יהודים.

העתונות הערבית מלאה דברי נאצה וסתה נבול פה ואין מוחה בידה. העתון "א־דיפאע" מפרסם ב־18.5.36: "היהודים הם פסולת העמים והבאנדה של המין האנושי, אויבי האנושיות, האורחים־פורחים בכל ארצות העולם, מזייפי מטבעות ותותמותי".

על אף זאת לא נמנע עורך אותו עתון עצמו מלבא עמנו בדברים ותמורת כסף למסור ידיעות ומסמכים על הנעשה בחלונות הגבוהים. משום היותו עורך עתון היה צוי בפן אנשי הועד הערבי העליון ומקורות ידיעותיו היו רבים וחשובים.

עוד אחד מסוגו שמש כמודיע לש"י. כנויו היה "חזנוביץ" על שבהן כמואזין (מעין חזן) באחד המסגדים בסביבה, בו, כבאחרים התנהלה עיקר ההסתה. מודיעים נכבדים ו"יקרים" אלה שהיו מטיפים לחרם על דבר יהודי מעל דפי עתונם ומעל במת מסגדם לא היו לרוב האחרונים לממכר קרקעות ליהודים ומעולם לא עמדו נוכח הפתוי שבררות הצדדי... הידיעות שנרכשו או הושגו היו מועברות למוסדות המוסמכים ולמטה ההגנה לידיעה, ולהערכה ולהוצאת מסקנות.

משטר או משטרה

אור ליום 6 במאי 1936 הובהל מפקד הש"י לנקודת משלט בשכונת הגבול גבעת משה, שגבלה עם פרדס ערבי ששימש קן לפורעים - מקום בו נהרג חבר ההגנה ישראל בן יהודה ז"ל ושמואל הרשברג נפצע קשה, הנשק ששמש את נקודת המשלט הוחרם.

המקרה העור הביא למקום גם קצין יהודי שהיה עד למקרה ונאלץ להשתתף בחפוש ובהחרמת הנשק.

חקירתנו העלתה, שרצח זה בוצע ע"י שוטרים - ערבי ואנגלי, שהיריות שנורו בלי מתן אות אזהרה ושכוונו בלפי המגינים בעת המצאם בפתח בית ומבלי שנשק כל שהוא היה בידיהם.

באמצעות הקצין היהודי הגענו אל תיק החקירה המשטרתית ממנו למדנו שהמשטרה מתכוונת לטהר את השוטרים ולהטיל את האשמה -"החזקת נשק ונסיון לרצח שוטרים" על חברנו הרשברג המוטל עדיין פצוע בביתו בשוטר שומר עליו.

אם לא די בפרובוקציה לכשעצמה עוד הגרתה המשטרה והעניקה אותות הצטיינות על "אומץ לב" לשוטרים אשר השתתפו "במעשה הגבורה", ולא חסכה "כבוד" זה אף מן הקצין היהודי... נטול המנוחה גם בלאו הכי.

ב. כצנלסון בדברי הספדו (ב-7.6.36) את החי בן-יהודה השכיל לצייר את האוירה בה נתון היה הישוב בימי המאורעות הראשונים:

"יתגדל ויתקדש שם ישראל, המעונה בעמים, יתגדל ויתקדש שם בניו, הנושאים גם גורלו בלב נאמן וביד נאמנה"

"ישראל בן-יהודה המשיך את המסורת של מסירות נפש, -- אשר בכוחה קיימת האומה, זו שנתחדשה בימינו בצורה של עמידה על הנפש, ובכוחה שבה האומה לחיים בחודשים --.

אבלות היו דרכי האומה הישראלית, אילו לא היו לה ישראל בן-יהודה וכמותו, בחייהם ובמותם"

עזרה איטליה למאורעות בארץ

דברי ההסתה נשאו פרי וידיעות על התנפלויות, הצתות וזריקת פצצות הגיעו מכל פנות הארץ. המרד הערבי התפשט בשנושאיו העיקריים היו חלק מהאינטליגנציה העירונית וארגון "הצופים" שלהם. שעמד בעצם חווה חסותם של ברימים נכבדים. תחת חסות זו של צופיות הסתתרו פושעים ופורעים למיניהם, ואף בגיל מבוגר היו ולבשו תלבשת של "צופה", ומבצע פעולות, שהם הניגוד הגמור להכוונות תנועה זו בעולם.

ב הגיעו אלינו ידיעות שהתנועה הערבית נתמכת על ידי גורמי חוץ, ואף מחוגי המשטרה הודיע לנו שידיעות מוסמכות אומרות על קנוניות איטלקיות בצורת הרוב, ועל עזרה ~~קאץ~~ הארץ הזו באספקת נשק לערבים.

ידיעות וסמנים אחרים – אף הם אשרו הנחות אלה, כי אכן מתפשט המרד והערבים נתמכים בפועל בכסף, ובנשק ממקורות חוץ.

התעודות משטרתיות שנפלו לידנו בתקופה מאוחרת יותר (להלן) אשרו לנו ידיעות אלה הלכה למעשה : –

ה״הגנה״ בדרכה לא ישבה בחבוק ידים וארגנה את ההתגוננות בכל מקום. הש״י פעל באותו הזמן בכל חלקי הארץ ולמרות החרם ו״אי ההתידדות״ עם יהודים השיג מודיעים טובים, אשר בשכר או מסיבת ״ידידות״ ספקו אינפורמציה, ואפשרו להגנה ובמדה רבה לצבא להטיל מום בכנופיות ובמארגניהם.

לזכותו של הש״י יש לזקוף ראשים של פורעים רבים וראשי כנופיות שנכרתו עקב הידיעות שהמציאו וכן נשפטו רבים למאסר של שנים רבות ונשק רב הוחרם מהם. הדבר ניתן להעשות כי הצבא הבריטי החל להבין משמעות המרד הערבי שהם עצמם נתנו לו להתפתח והתחילו לפעול נגד הכנופיות ביתר מרץ וללא משוא פנים. השלטונות הרגישו שאם לא ירסנו את המאורעות בעוד מועד, התפשט האש שהערבים כוונו תחילה נגד היהודים, נגדם הם - והתגלו כל הסימנים לכך.

גם התערבות מדינות זרות - באיטליה וגרמניה, אשר עזרו לכנופיות חייבו את הממשלה לצוות על הצבא להלחם בכנופיות מלחמה של ממש ולא רק להתרן.

הערבים מצדם - בהיותם שכורים מנצחונם ומשפיכת דם יהודי וללא התערבות של ממש מצד השלטונות קבלו את העובדה כאמור בהסום ובפחד הממשלה מפניהם והחלו מתקיפים מחנות צבא, ומכוניות צבאיות ומפילים בהם קרבנות.

באותם ימי ההתפכחות החלו השלטונות בגרוש מסיתים ערבים ממקומות מגוריהם ואף להטיל עונשים קבוציים על כפרים מהם יצאו כנופיות להתקפה. אולם לפי שעה ללא הועיל, כי הדבר נעשה באחור זמן ובלא התוקף הדרוש.

./.

<u>הקמת נמל ת"א.</u>

היהודים סרבו להשתמש יותר בנמל יפו, לא הסכימו להמצא בעיר רוצחים זו ותבעו פריקת סחורות בת"א והקמת מזח למטרה זו, המחאות היו חריפות והשלטונות נהגו בהגיונות ותבונה והסכימו לתביעה זו ניתן הרשיון להקמת נמל (מזח) בת"א.

מיד עם מתן הרשיון (19 למאי 1936) הוכנסה אניה יוגוסלבית "ציטבורמ" והחלה פורקת מלט מול מגרש התערוכה בצפון תל-אביב. לשמחת העיר לתופעה זו לא היה קץ. ראש העיר דיזינגוף ז"ל ב"ב הזכונת, קהל לאלפים הופיע לחזות במחזה של ראשית נמל בעיר העברית.

הש"י שותף במפעל באפן ניכר. ידיעות הגיעו אליו וממנו הועברו לראשי ההגנה לערבים מתכוננים "להרוס את המזח הארעי "הזמני" "יזרקו פצצות על הפועלים העובדים או מטעינים סחורה" וכו" . ואמנם היו סימנים מדאיגים לכך. סירות הקורוה מיפו נראו רובצות מדי למזח, ספני יפו הערבים - אשר היו מהראשונים שהחזיקו בהחרמת היהודים, והשתתפו בשבת של הימים הראשונים, למאורעות - החלו לאיים ברצח, בהצתה ובחבלה, ובשקט הושם לב לאיומיהם והנמל העברי המשיך לפעול - החלו לאיים, להפיץ שמועות על מבלות שהעשינה בנמל ת"א וכו' ולבסוף חזרו בהם, והצטערו על מעשיהם, אולם כבר אחרו את המועד - הנמל העברי היה לעובדה.

./.

לש"י היו מודיעים מתוך הספנים ביפו, מבין עובדי המכס והפקידים הערביים ומהם קבלנו ולקטנו את הידיעות על המרחש, ועל העומד לקרות, מסרנו זאת למפקדת ההגנה וזו ידעה לסדר את עניני הבטחון ולמנוע חבלות וכדומה. הספנים הערבים המחוצפים והגאים, אשר קודם לכן התעשרו מהעליה היהודית, ובגדו באחרונה, היו לחוסרי עבודה. והחלו להתניף עד כדי כך שהיו מסכימים לפרק אף נשק בשביל היהודים... ונשק ישובו לפרוק - עולים ומשא - בנמל יפו.

ב-15 ליולי נורו יריות רבות בכוון בניני הערובה והמזח (הנמל) שבאו מעבר לירקון ומפאת הסכנה בדבר היה הכרח לכבות את האורות ולשגר יחידת "הגנה" לחפש אחרי היורים.

אולם, למרות היריות בלילה זה ובלילות אחרים המשיכו במזח-הנמל לפרק סחורות והעבורה לא הופסקה.

ב"יום הים" שסודר לכבוד מאורע הקמת "נמל עברי" אמר מאיר דיזנגוף ז"ל "נרצה, נאמין ונשיג".

ובן גוריון נאם ואמר:-

בלי נמל עצמאי - אין בטחון לקיומנו הכלכלי בארץ, אין בטחון לעליה היהודית. וכמו שלא נסתלק מהקרקע, כמו שלא נסתלק מעבודה עבריה, כמו שלא נסתלק מהלשון העבריה לא נסתלק מים עברי ומנמל עברי. ושום קושי טכני, שום קושי כלכלי. שום עכוב ומכשול פולימי לא יזיזו אותנו מהמוצא העברי לים".

ומשה שרתוק הוסיף "רק מי שתקע יתד נאמנה בקרקע, הוא יכול לפרוש מפרש, ורק מי שיש לו בית על אדמה מכורה, לו העוז להפליג בספינה למרחקים".

עד עכשו אמרנו "עוד קרקע, עוד נקודות יותר רצופות, ועוד עבודה עברית בכפר, כל אלה ביבשה". הפעם נוסיף: עוד אניות, נמל עברי, עוד חלוצים בים, עוד ספנים ועמדה איתנה בים".

./.

בחדשים הראשונים להקמת הנמל (המזח) בת"א עקב הש"י אחרי המרחש ויום "יום הוצגו ידיעות על המזימות מצד הערבים כלפי מפעל זה. הידיעות על "פצוץ המזח" "זריקת פצצות בעת החגיגות בנמל ובתערובה" "על פגיעות באניות שהעגנה לפרוק בנמל ת"א" היו מגיעות אלינו למכביר, ולרוב ממקורות "מוסמכים" או מפי "ידידים" אשר בעצמם "[illegible] שמעו או ראו את ההכנות". הקושי היה להפריד בין הידיעות בעלות הערך והידיעות התפלות, הדבר נעשה במדת היכולת. אולם, ההגנה מצדה הסתמכה על האיומים ושמרה על הנכס הישובי הזה, בהתאם לנוהג ולמסורת שלה, ובכח הורחק מהמקום כל אדם או סירה חשודה שעשתה דרכה בכוון לנמלנו, ובמרוצת הזמן נואשו המודעים מזממם והשלימו עם העובדה שגם ליהודים נמל משלהם.

כתוצאה מהחרם הכלכלי על היהודים, השבתת הנמל ועוד, נפגעה הכלכלה הערבית, ואף הש"י זכה מתופעה זו. מצד אחד הכירו מטה "ההגנה" יותר ויותר בנחיצותו והגדילה תקציבה להחזקת "מודיעים ערבים" ומצד שני החלו באים אלינו ממחוסרי העבודה בנמל וממקומות אחרים לעבוד "מהתחיבה" או בשכר קבוע. את מ"ההתחיבה" היינו משלמים להם לפי טיב הידיעה שהביא ובעיקר לפי התוצאות שהיו עקב זה.

גרמנים בשרות הכנופיות

חברנו מהבולשת ומשרדי ממשלה אחרים, אשרו לנו את הידיעות והשמועות שיד גרמניה בוחשת במאורעות אלה. נתקבלו ידיעות שצופים או נער ערבי אחר נראה מניף דגל נאצי. גם העובדה שהכנופיות החלו משתמשים במוקשים משוכללים למדי, העידו שמדריכיהם ומאמניהם אינם מקרבם. השיגו אותנו ידיעות מוסמכות רבות "שבמושבות הגרמניות בארץ נראו פנים חדשות" "גרמנים ממושבות אלה מאכסנים אנשי כנופיות" "כסף רב שמקורו גרמניה הנאצית הגיע ארצה עבור ערבים" "מאמנים גרמנים מצויים בארץ לאמוני הכנופיות" וכו' וכו'.

ידיעות אלה ודומיהן הספיקו לנו כדי להבין ולדעת כי למאורעות אלה אין אופי מקומי בלבד, וכי שהן חמשכנה זמן רב יותר. בכחן לשאת זאת כי הן נתמכות על ידי ממשלות זרות - בארגון ובכסף.

הידיעות שהגיעו אלינו בזמנו בע"פ, מוצאות את אשורן במסמכים הבאים שנפלו לידנו אח"כ:-

<u>נשק גרמני לערבים</u>

באותם הימים המשיכו להגיע אלינו ידיעות ש"גרמנים מאמנים ערבים בייצור נשק והנחת מוקשים" "~~[illegible]~~ בייצור פצצות תופת" ובעיקר ש"מספקים נשק לערבים מגרמניה גופא".

"מושבות הטמפלרים הגרמניים וילהלמה, שרונה, ולדהים וכן גרמנים הגרים בערים קשורים עם הכנופיות והם עושים זאת הן עפ"י איניציאטיבה עצמית, והן עפ"י הוראות מגרמניה". ידיעות כאלה הסתננו אלינו אף ממקורות משטרתיים וה"הגנה" נתנה תשומת לבה לכך "היו גם ידיעות שביח"ר המוכני הגדול ביפו (של הגרמני וגנר) מייצר פצצות עבור הכנופיות, וכן בבתי מלאכה גרמניים אחרים".

ידיעה אחרת אמרה שביח"ר "אלנו" מתל־אביב קנה גרוטאות מחברה גרמנית בארץ ונתגלו בין הגרוטאות כדורים ורקטות חדשות מתוצרת גרמניה"

על נשק שסופק למרד הערבי ישירות מגרמניה הנאצית אנו מוצאים בתעודות המקוריות (להלן) שאינן זקוקות לפירושים נוספים:

כתוצאה מידה הרבה של הממשלה בראשית המאורעות כלפי הפורעים מחד, ועזרת מדינות זרות, בהפחת אש המרד, מאידך, הגבירו אלה את פעולתם והרחיבום מסביבות תל־אביב - לכל חלקי הארץ.

לדוגמא ניתן רשימה של 7 - 10 ימים בלבד בהן נזרקו פצצות בת״א, וזה נוסף לירויות ומעשי חבלה, או הצתה אחרים, שנחשבו אז למקרים קלים יותר :-

13.7.36 פצצה נזרקה מהרכבת שנסעה מיפו והצתה את תל־אביב, ילד נהרג ו־19 נפצעו.

15.7.36 פגז מחובר אל חוט חשמל נמצא בבת־ים, הוסל לפני שהופעל.

18.7.36 פצצה גדולה נמצאה על שפת ימה של ת״א, כוונה אל מול מאות המתרחצים בשבת. הוסלה לפני שהופעלה.

24.7.36 פצצה נזרקה במכונית הדאר שהסיעה פועלים יהודים.

23.7.36 פצצה נזרקה על בי״ס (תלמוד תורה) בת״א.

28.7.36 פצצה נזרקה לשכונת נוה־שלום.

יולי פצצות זמן החלו להשלח בחבילות דאר מיפו לת״א, והסכנה היתה רצינית למדי. הקלוב המוסלמי הספורטיבי ביפו היה מקור לחבילות אלה, לא היה כל ספק בדבר שהרכבת הפצצות המיוחדות האלה באה מאמונים שקבלו מדריכי גרמניה או איטליה.

./.

רצח האחיות הרחמניות - נחמה צדק ומרחה פינק ז"ל

לשיא הנבלות הגיעו "המורדים" ברצח 2 האחיות הרחמניות (17.8.36) בעת היותן בתפקידיהן בביה"ח הממשלתי ובעת היותן לבושות בבגדיהן הרשמיות הלבנות, הרופא הממשלתי הד"ר אופלטקה ז"ל, נענה לתביעת מפקד הש"י, וירד ליפו המשתוללת להביא את הידיעות בקשר למקרה זה, ומקרים דומים שקרו ביום זה. הוא הביא לנו גם את תגובת השלטונות לפשע זה, וניכר שאף הם הזדעזעו. למרות שגם בימים לאח"כ עוד נהגו בצמצום במתן נ"ק לישובים העבריים.

מקרה זה הסעיר את הישוב, ורבו התובעים להפסיק את ההבלגה ולהתיר מעשי תגמול, הדרך היחידה שתהיה מובנת לפורעים והיורים מהמארב גם כלפי אחיות רחמניות בעת מלוי תפקידיהן.

העתונות שלנו הודיעה: ש"השלטון המוסיף לנהל מו"מ עם מנהיגי המרצחים, ששלחו את ידם הטמאה לדם אחיות רחמניות, השלטון המקשיח לבו מעשות תובתו, לפרוק את זינם של הפורעים ולהטיל את כל האחריות לדם הנקי של שולח הפורעים. האם השלטון הזה משתף עצמו באחריות".

ההגנה הפסיקה את ההבלגה ליומיים וצוחה לבצע מעשי תגמול מתוכננים, בלפי פורעים ושולחיהם :-

בצוע פעולות תגמול

למפקדי ההגנה אשר היו בין התובעים מעשי תגמול ניתן מבוקשם. בגבולות הומלו פצצות אחדות, על צעירים ערבים שפעלו עם הכנופיות, והתוצאות היו ניכרות ביותר, ה"גבורים" מהנער הערבי אשר נהגו להתהלך בשחצנות בגבולות תל־אביב ויפו ללא מורא, לאחר שראו שגם הם או חבריהם בין הנופלים, נעלמו ולא נראו יותר ברחובות, ואף הירויות ומעשי החבלה הוגבלו - ולוא גם זמנית.

למחרת ההלויה של 2 האחיות, ירו אנשי "הארגון" שפרש בעצם הימים ההם מההגנה - בחת מקלע על הרכבת שהיו בה נוסעים ערבים, ושחצתה את תל־אביב בדרכה מיפו, התוצאות לא היו ניכרות ואף לפעולה לכשעצמה לא היה ערך צבאי מכריע, אולם מאידך היה לזה השפעה ניכרת כלפי הערבים אשר עד כה נסעו ללא הסוס בסביבות יהודיות מבלי שחרד מנוחתם.

מטה הש"י במחוז הדרום היה בין אלה שתבע מעשי תגמול, ולו לפחות החרת הרצועה,- למספר ימים, בכדי ללמד את הפורעים לקח ולבלום את שחצנותם.

ההבלגה שהישוב נקטה בה, היה טהור וצח לכשעצמו, נאה לפרקי ההיסטוריה בעתיד, ויתכן ומועיל מבחינה פוליטית, אולם קו זה לא ניתן להפישתם של מתעללים בגופות נרצחים, של רוצחי אחיות רחמניות רופאים ומתנקשים בילדים וזקנים בלתי מוגנים, סוג זה של מורדים מבינים שפה אחת - שפת הכח והתגמול.

הקו שלנו שהתבטא "בהזרמת זרם חיים נוסף לעבודות היצירה, במעשה נקם על תוקפנות ערבית" "בהקמת נקודות חדשות עם כל חבר שנפל" שאמנם התגשם בימים ההם, היה מוסרי וחשוב לעין ערוך, וכן, היה ערך רב לדברי הועדה הממלכתית בימים ההם, שרשמה בדו"ח שלה לזכות היהודים כדלקמן : -

"נכון הוא כי בימי הפרעות היו היהודים בהשואה לערבים, את החלק של שומרי החוק של אוכלסיה; ואמנם בכל שורת הפרעות, למרות היותם נתונים לסערה רוחות גדולה, הם גילו כושר משמעת והבלגה ראוים לציון."

./.

אולם, כאמור, הפורעים לא הבינו שפת נועם זו, והכרחי היה, ללמדם לקח, ולברור במה ראשית של פורעים תמורת כל נרצח שלנו, וכל מכה צריכה להחקל במכת נגד - חזקה פי שנים.

כאמור היה הש״י בדרום אשר היה בין התובעים הגבה במקום ההבלגה, ובפיצוי לעמדה זו ניתנה לש״י הוראה לבצע עם חוליה שלו פעולת הגמול אחת בקן פורעים אחת, שכונת אבו־כביר : -

./.

בגבול תל־אביב יפו בשכונת אבו כביר, היה הכרח להשתיק קן פורעים אשר פגעו כבר בנפשות יהודיות ואיימו על הפסקת התנועה העברית, העוברת דרך שכונה ערבית זו. ההוראה היתה לפגוע בצעירים ערבים הנמנים עם הפורעים ומתהלכים בשכונתם חפשיים ובטוחים מפני פגיעה. המשטר הבריטי היה - בתקופה ההיא - לצד היהודים כביכול, אולם למעשה לא עשה כל דבר בכדי להפסיק את פעולות הפורעים. מספר שעות אחרי התקבל הפקודה, הובאה בפני הפקוד העליון תכנית בצוע אשר תכנה העיקרי היה שמכונית עם 4 אנשי ש"י תחצה את השכונה הערבית המקשרת את תל־אביב עם ישוב עברי סמוך תשתמש באקדחים, פצצות ותת־מקלע, ותפעל נגד צעירים ערבים פורעים. התכנית אושרה ושעת האפס נקבעה למחרת השכם בבקר.

מכונית יהודית הוטענה עם הנשק הדרוש, החלון האחורי במכונית הוצא, והוכן מקום להצבת תת־מקלע אשר תפקידו היה לחפות על הנסיגה. מספרי המכונית הוחלפו, ו־4 אנשי ש"י נתמנו לבצוע הפעולה, ונמסרו להם ההוראות המתאימות.

בהתקרבנו למקום נוכחנו שבסביבה בוצעה פעולת נפל ע"י ארגון פורש, וערבי פצוע הוצא מאהל התקוע בגבול יפו ת"א והובל לבית החולים הצבאי. ידענו שפעולת נפל זו עלולה להפריע לפעולתנו, כי משטרה וצבא התחילו להגיע למקום מכל הצדדים. מבחינה שקול קר היינו צריכים לותר על הפעולה ולחזור לבסיסנו, אולם המשמעת אשר שררה ב"הגנה" וכן היצר וההכרה בפעולת תגמול ניכרת, גברו על ההגיון הקר, וניתנה הוראה לצאת למקום הפעולה. לפני היציאה התקשרנו עם מפקד הסביבה והודענו לו [את] ההוראה שקבלנו על מהות הפעולה שתבוצע, וכן על ההכנות שעליו לעשות בקשר לזה - במקרה של התפרצות או חפושים מצד המשטרה.

יצאנו אל מקום הפעולה מול אחת המסטאות, העמדנו את המכונית ובהתאם לפקודה הורקנו את האקדחים לתוך קבוצת צעירים ערבים פורעים. היו חמש פגיעות וכפי שהתברר לנו אחר כך, נפלו במקום לפחות שני חללים ו־3־5 פצועים קשה - כולם מבין אלה אשר השתייכו לכנופיות.

./.

מספר רגעים בלבד ארכה הפעולה ובהסתיימה נסגונו למקום בטוח ומוסוה שהוכן בעוד מועד. החזרנו למכונית את מספריה הנכונים ומפקד הפעולה התיצב בפני הפקוד ומסר דו"ח על הפעולה ותוצאותיה. מצד יחידת הש"י לא היו נפגעים, הערבים לא הספיקו להשיב, כי הם ברחו בבהלה מהמקום.

כשחזרנו והתיצבנו בפני הפקוד התברר לנו שהפקוד כבר ידע על פעולת ההפרעה שהיתה לפני פעולתנו, והם חששו שאנו עלולים לפול בידי הצבא או המשטרה המשוטטת בסביבה; נשלחו רצים על אופנועים לחפש אחרינו ולהחזירנו לפני בצוע המשימה. כשהודענו שכבר סיימנו את התפקיד ושהשתקנו קן מרצחים ופורעים, היתה שביעת רצון שלא נפלנו למאסר ושהפעולה בוצעה בהתאם לפקודה.

כגמול על זה שה"הגנה" התירה מעשי תגמול ולא המשיכה להקפיד על ההבלגה - שהיתה לרצון השלטונות - הוכרז עוצר מיוחד בשעות היום על שכונות הספר העבריות בגבולות תל-אביב. על ידי העוצר נגרמו קשיים ליישובי ספר אחדים, אולם כתוצאה מפעולה הוראה זו פחתו ההתנפלויות והערבים חדלו להרגיש את עצמם חפשיים ביישוביהם הם. הם נוכחו לדעת שיד ההגנה תשיגם גם בבתיהם, ושזו היתה רק הקדמה ללקח אשר למדו מאת ההגנה בפעולות אחרות ובמקומות אחרים.

./.

עוד על פעולות הש״י במאורעות 1936 - 1934

לא מתפקידנו לפרש את הסבה לנוהג ביד רכה, כלפי פורעים היתה העובדה שבשנה זו נחתם החוזה האנגלו מצרי, והאנגלים רצו באהדת הערבים, ע״ח הדם היהודי - או ע״ח דמם של שני העמים יחד. או שסבת הדבר היתה הנוהג הקולוניאלי המובהק של ״הפרד ומשול״ העובדה עבורנו, שמצאה את אשורה היתה שבראשית המאורעות נהג השלטון ביד רכה כלפי הפורעים. הערבים ראו בזה חולשה וחסר יכולת והחלו לנהוג בשחצנות בכלל ובאחרונה להתנפל גם על בריטים, ורק אז הבינו ראשי המשטר במשגה התכסיסי שלהם ושנו דרכם.

ידי הש״י היו מלאות עבודה בהשגת ידיעות מעשיות, במניעת הטלת פצצות ומוקשים, במניעת חבלה בתחבורה ובנוסעים ובהטלת מום בכנופיות ופעיליהם.

היו לנו מודיעים מתוך הכנופיות גופא, בלילות הלכו עם חבריהם לבצע פעולה וביום היו מוסרים לנו על פעולות שתבוצענה ועל תכניות העשיה. הם נהנו מ״הכנסה״ צדדית, ואילו אנו מצאנו את הדרכים לקצור בהם - אם ע״י חוליות ההגנה ואם ע״י חוליות הצבא ששתפו עמנו פעולה, ועצמה עיניה מלראות נשק ״בלתי חוקי״ בישוב זה או אחר.

באמצעות חברנו השוטרים או הקצינים היינו מתאימים את הידיעות שקבלנו, ולא אחת נוכחנו וראינו כיצד נתפשים אנשי כנופיות, ומשלמים בחייהם, בעד רצון בלבד... להטיל פצצה או להניח מוקש. ואלה לעולם... לא ידעו מי מחבריהם בגד בהם.

הקצין גולדמן ז״ל קבל מאתנו פעמים אחדות ידיעות ובשני המקרים נתפשו החבלנים הערבים, טרם בִצעו זממם, בשמר הנפץ או הפצצות אתם. נאסרו ונשפטו לשנות מאסר רבות או נתלו. היו אלה מוקשים שנועדו להפעלה במקומות צבור, בו מתאסף קהל רב, והאסונות יכלו להיות מחרידים, אילולא נמנעו בעוד מועד.

./.

נוסף לזה החלו הערבים לנהוג בתכסיסי עלילה ופרובוקציות שרק דמיון חולני יכול היה להמציאן. "יהודים ירו על עצמם" "פצצה שנזרקה, (לדבריהם) מצד היהודים לערבים חזרה אליהם ופגעה בהם עצמם" או "שהיהודים זרקו בעצמם פצצה לבית ספר שלהם, בכדי להעליל על העם הערבי האציל שמתנקש בילדים רבים והלוחם את מלחמת הקודש שלו".

הש"י היה חייב ללקט את כל הידיעות האלה ודומיהן ולהכין חומר הכחשה והזמה. המסיבות היו באלה, שההגנה ומוסדות הישוב שנזקקו לידיעות לצרכי המשפטים, ועדת החקירה וכו' ועלינו היה להמציאן.

מחובתנו היה גם ללקט את הידיעות בין הישוב הערבי גופא; מה קרה בדרכים, מי נפגע ואיך, מי הובא לביה"ח ובאיזה מסיבות, וכו' וכו'. כן היו "ידידים"ערבים משכבר היו נפגשים עם ידידיהם היהודים בהסתר ומביאים להם פרורי אינפורמציה. כל זה צריך היה לאסוף, לסכן ולעבד, להפריד בין העיקר והתפל, ומותר לאמר בבטחה שבמרוצת המאורעות מלא הש"י שליחותו והיה גורם ניכר במערכת הבטחון - ההגנה.

התפשטות המרד

כאמור, הגיעו הפרעות לשיאן וקבלו צורת מרד נתמך ע"י ארצות הערביות~~הקיצוניות~~ השכנות, ארצות פשיסטיות באירופה, היד הרוצחת, אשר מלכתחילה לא נבלמה, החלם פוגעת בצורה חמורה בשלטון עצמו. צבא נלחם בכנופיות ולא יכול להם. היו מקרים ואוירונים צבאיים שהנמיכו טום הופלו ע"י קלעים ערבים. פה ושם נרצחו קצינים, מושלי מחוז בריטיים וחיילים בריטיים. באותו פרק זמן הותקפו גם ישובים יהודים, אולם אלה עמדו בהגנתם ואף ישוב לא נכבש ולא נעזב, בכל מקום עמדה ההגנה איתן בפני המתנפלים.

עקב התנאים נוצרץ שתוף הפעולה האנגלו יהודי, בכל יחידות הצבא במעט הופקדו "מתורגמנים" יהודים. הוגבר מספר הנוטרים וחולק נשק רשמי נוסף לישובים, החלו בפעולות משותפות כלפי פורעים - ועקב זה החלה האינפורמציה של הש"י להיות מנוצלת על ידי "ההגנה" והצבא שלא אחת פעלו במשותף. ידיעות על "מקום משם יגיחו אנשי כנופיות לחבל בתחבורה", או ידיעה "מאיזה מקום יתקיפו נקודה זו או אחרת" היו מנוצלות ופעולות הנגד היו מתוכננות ע"י יחידת הנוטרים (קרי - ההגנה) יחד עם הצבא והמבצע היה משותף. רבים הם המקרים, שהודות לאינפורמציה שהושגה - הן על ידי הש"י והן על ידי יחידות הנוטרים ישירות, פוזרו כנופיות והופלו מרצחים ופורעים.

המסדים שאליהם הוגיעו הכנופיות היו באלה שנפות שלמות פמעט היו תחת שלטונם בלבד ולחדור לשם יכלו רק בכוחות צבא ניכרים. ובתכניה פעולה צבאית, מפקדת הכנופיות ובתי הדין שלהם, החלו להוציא "רשיונות מעבר" מודפסים בחותמות של פאוזי' קאוקג'י' מתנוססת עליה. כל מחזיק תעודת מעבר ממין זה יכול היה לבוא לפני ולפנים הכפרים שם נמצא המטה, או משרד כנופיות אחר. לש"י היה קשר לפתות עם אחד "החשובים" שעבד ישירות אצל מפקד הכנופיות בדרום הארץ, חסן סלמי, וממנו קבלנו תעודות עם חותמת אורגינלית וחתומות למטרות סיור ואסוף אינפורמציה ישירות מהמקור.

הפעולה המשותפת עם הצבא, שהגיעה לשיא ולידידות אמת, מצאה את בטויה בארגון הכח הלוחם המשותף - של אנשי הגנה וחיילים בריטיים - שהוקם על ידי הקפיטן וינגט, ידיד המפעל הציוני, ושהיה בו כדי להשקוט את כנופיות קאוקג'י ואחרים בעמקים והגליל ובכח קטן באפן יחסי למנוע מעשי חבלה ורצח - כמעט בכל חלקה הצפוני של הארץ.

./.

הקפיטן וינגט ו"פלוגת הלילה"

באמצע שנת 1938 הקים הקפיטן וינגט את הפלוגות המעורבות שלו - מתיילים בריטים ואנשי פלוגות השדה (פו"ש) שלנו. עין חרוד שמשה למטה שלו, ואילו כנרת, גבע וחל עמל לבסיסים ונקודות המוצא לפעולות של חילו הקטן והיעיל הזה, הוא בצע תכניותו לאחר שפעל בעצמו בראש יחידות ההגנה והפו"ש בתניתה, שעלתה על הקרקע בימים אלה, ובמקומות חורפה אחרים, והוכיח לממונים עליו, אשר נמנעו מלהאמין בכחה של ההגנה - ביעילות שבשתוף הפעולה, ובכושרו של הלוחם העברי, עם הכח הזעיר הזה הוא הצליח להדביר את הכנופיות ולהטיל בהם מורא בזמן הקצר ביותר ולמטרה זו השתמש בדרכי המלחמה שלהם עצמם, הן ע"י שימת מארב והן ע"י פשיטות פתע, בתכסיסי המארבים ששם מחוץ לכפרים קני כנופיות, הדביק את רוב הכנופיות למקומותיהם והגביר בהם את הפחד לנוע בשעות הלילה, ואילו ההגנה ופלוגות הפו"ש ו"פלוגת הלילה" שלה, היחידה הלוחמת של וינגט, החלו ע"י שנוי תכסיסי הלחימה החדשים מהגנה סטטית, למלחמה ופשיטה על כוחו של האויב, על האדמה מצאו הכנופיות מסתור ומחסה.

לא יפלא אם נגלה - בהמשך הדברים, שלהצלחותיו של וינגט חלק גדול לש"י בשטח הערבי, שנוהל בכשרון ותבונה על ידי אחד ממחוללי השומר וההגנה ובונה ישובי העמק ומגיניו₪ ממעולים, החי חיים שטורמן ז"ל.

חיים שטורמן, הנאמן לעניני הבטחון מאז ימי "השומר" ועד ימנו אלה, העריך את וינגט ופעל במחיצתו בעצה והדרכה בשטח הידיעות והמודיעים - שמשו נדבך לחסול הכנופיות בסביבה.

עם ראשית פעולותיו של וינגט צורף אליו זמנית בקצין קשר מפקד הש"י מחיפה, ואח"כ הוחלף במפקד הש"י מתל-אביב, שפעל במחיצתו זמן ממושך - כבא כח הסוכנות באופן רשמי ולמעשה, כבא כח ההגנה ובשמה. לא נוכל לקבוע את הסבה שדוקא אנשי ש"י נתמנו"לקציני קשר"

./.

בפעולותיו המיוחדות של הקפטן וינגט, ולא מפקדי הגנה מיחידות אחרות, יתכן אף שהחשוב במטה ההגנה היה שמוטב ו"אנשי מקצוע דומה" יפגשו בעבודה משותפת, והלו מטה ההגנה ידע שוינגט שמש קודם לכן קצין אינטליגנס בסודן.

בעוד אשר הקצינים והחיילים היו נמצאים במנוחה או בלוי זמן ומחכים לפקודות מבצע, היה הקפטן ו. נפגש עם המודיעים הערבים - שבאו אליו ישירות או על ידינו אף מקרב הכנופיות עצמן, את אשר דבר היה מסכם עם חיים שטורמן ז"ל, שהערצה הדדית שררה ביניהם; פונה אל "קצין הקשר" בקשר לזה, לההכנות ולאינפורמציה שיש להעביר לישובים בסביבה - ורק לאחר שהוא עבד את הידיעות שקבל, אשר את אמיתותן - החל לתכנן את המבצע לכשעצמו - ויוצא בראש חייליו לפעולה.

רבות יש לספר על אשיותו הנאצלה של וינגט עצמו, על תכונתו המיסטית, על כושרו הצבאי, גבורתו האישית ואהדתו - בלי גבול - את מפעלנו, אולם לא כאן המקום לכך, כי ברצוננו היה רק לאמר מה שטרם הודגש באף מקום, שלהצלחותיו של וינגט חלק ניכר בידיעות שוינגט קבל בעזרתנו, ובעיקר במובן, לכשרו ויכולתו לנצל את האינפורמציה הזו ו"יחד עם החיילים היהודים להדביר את כל שונאי ציון" כפי שבטא זאת בעצמו בעברית, בפני חיים ז"ל, החי"ם ואנשי גוש ישוב במחון בעמק יזרעאל, בעת מקרה נדיר - הש"י החזיק בידו מסמכים ולא נגע בהם..

לקפטן וינגט היה אמון בב״כ ״ההגנה״ כדי כך, שהיה מפקיד בידו תיק המסמכים שלו, בעת עזבו את משרדו בעין - חרוד. היה והקפטן היה נוסע ליום-יומיים והתיק הבלתי מסודר והמלא חוזרים, רפורטים ובוליטנים צבאיים למיניהם היה נשאר אתנו. בתיק היה חומר רב ענין שמפקדה הדיויזיה - אליה השתייך וינגט - היתה מוציאה ושולחת העתק גם לו. אולם, למרות זה שהחומר האינפורמטיבי והמסומן ב״סודי״ב״יותר״ היה מגרה, הובע שנעתיקו עבור מוסדותנו - כפי שנהגנו לעשות לגבי חומר ממין זה בדרך כלל, לא נגענו בו, לא העתקנו ולא צלמנו אותו, לא מעלנו באמון ש״הידיד״ הנערץ נתן בנו.

קשה להאמין שחמר מסומן top secret או secret היה בידי מפקד הש״י והוא לא נגע בו, ואכן, דרוש היה כח רב בכדי לעמוד בפני פתוי, ולפעול בעצם בניגוד לתכונה ולמקובל. אולם, לאור אמונו הכנה של וינגט בנו ובמפעלנו, והאמון שלנו לאשיותו, לכנותו וידידות האמת שלו, היה מחובתנו לנהוג כפי שנהגנו - ולא לפגוע בבגשותיו ובאמן שרחש לנו, אף מבלי שידע על כך, ולא היה בדרכנו זו משום ״מעילה בתפקיד״ כלפי הישוב וההגנה.

על תוצאות הפעולות של יחידות ה S.N.S בא״י בראשותו של הקפטן וינגט אנו מוצאים גם שלש שנים לאחר מכן (9.7.41) ב״דיילי טלגרף״:-

״בשים לב לידיעות המרובות על העולם הערבי נתמנה קפטן וינגט לתפקיד מיוחד בארץ ישראל, הוא החליט להשתמש ביחידה מורכבת מחיילים אנגלים ושוטרים מוספים יהודים, מהם במדים ומהם בלבוש אזרחי, לפעולות נגד כנופיות השוד הערביות שהומרצו ע״י המופתי הירושלמי לעורר מהומות בצפון א״י.

בהסיעו בלילות במהירות פלוגות קטנות של 30 - 60 איש באיזור צנור הנפט וגבול הארץ הצפוני, הפתיע וינגט את כנופיות המורדים וביעת בליל את תנועת המרד, באותו זמן התחיל להאמין - והוא מוסיף להאמין - בכח היהודים כלוחמים״.

./.

לכתבה קצרה ומחצה זו יש לנו להוסיף, שלהצלחותיו של ו. הלק ניכר לגורם הידיעות שוינגט קבל ולפיהן תכנן לרוב את פעולותיו, באמור היה הוא עצמו איש ש"י ולוחם גדול באחת.

למאורעות עצמן - שנמשכו למעלה משלש שנים, לא ניתן הערכה אחרת, כי אם נסתפק ונאשר את זו שנכתבה ע"י ראש האינטליגנס הבריטי עצמו, המשמש בכנוי ג' סימפסון, בספרו:

ולהלן תכנה המקוצר.

./.

הציונות ואנגליה א. ליבנשטין

הוצ. הועד למען החייל.

"לממשלת ארץ ישראל יש חלק באחריות למרידה זו, משום שבלי איתה ממשלה לא היתה מתפרצת כל מרידה, או שהמרידה היתה בת קצרה, שממשלת ה.מ. לא היתה מתעוררת למנוח וערה מלכוחית לפני שהמרידה נסתיימה... ההסתפקות בתגובה לפעולות המורדים - לא השיגה דבר; שיטה זו משאירה את כל היזמה בידי הצד שכנגד. היא תובעה זמן־רב מאד ואיננה אלא דרך יקרה מאד וטפשית ביותר להחזרת הסדר... התנהגות השלטונות האזרחיים היתה תמוהה ביותר. לא היה ברור כלל וכלל, אם הם רואים עצמם כגורם הלוקח חלק במאמץ להחזרת הסדר, או אינם אלא מעין שופטים בלתי־מפלגתיים בין כוחות־הבטחון שלהם (שהם יכולים לפקח עליהם), בין כוחות הצד־שכנגד (שאין להם כל השפעה לגבי דידם)... ממשלת ארץ ישראל נראתה תמיד מנסה להפריע למשטרה ולצבא לעשות משהו יותר מאשר להגין על עצמם. נתקבל רושם כאילו מעולם לא היתה כוונתה של הממשלה הבריטית להחזיר סדר בארץ בכוחותיה היא: דבר זה צריך היה להעשות ע"י המנהיגים הערביה... האחור בבקשת תגבורת, ההגבלות שהושמו על פעולות הצבא בראשיתן, והאפשרויות רחבות־הלב שניתנו לצד־שכנגד להפריע בעד תנועת הצבא - הנן עדיין בבחינת דבר קל־ערך בהשוואה לחופש הגמור שהושאר למנהיגי המרידה... לא היה כל סוד בדבר, מי הם האנשים המנהלים את המרידה, לא היה כל סוד בדבר אמצעי־פעולתם. המסתורין היחיד היתה תפישתם של השלטונות האזרחיים לגבי תובתם להבטיח סדר וחוק... בראשית אוגוסט 1936 נמצא בארץ כוח צבאי פי שש או שבע מאשר באפריל, אולם הרושם על הערבים לא היה גדול ביותר. מתבאר בכך, כי השלטונות האזרחיים היו המחליטים מה צריך להיעשות; לא צריך להעשות בכוחות אלה, לרוב הושם הדגש על הברירה השניה... הקשיים היו נעלמים מיד לו פעלה הממשלה ביותר מהירות ותקיפות. ראו 5/4, 65, 69, 77/79, 201, 203/205, 239) באותו ספר מסביר המחבר הבריטי כיצד עשוי היה כוח הרבה יותר קטן לדכא את המרד הערבי בליל תוך ימים ספורים, אילו הדאגה להחזרת הסדר היתה עיקר תפקידו ולא סולפה יסודה ע"י חשבונות פוליטיים צדדיים (ע"ע 234/237).

גם ערבים [illegible]
עניות. הן רצחו על החשדות ~~הקלים~~ [illegible] ~~הסבות בגלל המגע אינפורמציה ערבים~~ לחקור, או לבזבז זמן
על פרוצידורה משפטית. מספיקה היתה הלשנה, או [illegible]

טרור הכנופיות שהתחולל בארץ היה מופנה [illegible] כלפי חוץ – נגד הישוב העברי. למכווני הטרור היה רק אמצעי אחד – דם, שפיכת דם. באמצעי זה רצו להטיל פחד ולהכניע. אך כדי להשיג את מטרתם, היה למכווני טרור זה צורך, שכל הישוב הערבי יעמוד מאחוריהם ויזדהה אתם הזדהות טוטלית. לשם כך הם היו צריכים להטיל את שלטונם המלא גם על הישוב הערבי. הם קוו להשיג גם את המטרה הזאת באותו אמצעי אחד ויחיד שהיה בידיהם – הטרור. ולכן הופנה נשקם במרוצת הימים גם נגד אחיהם הערבים.

שלטון כנופיות המופתי – כפי שכונו אז – בקרב הישוב הערבי היה מלא. בכח הפחד והאיומים הדביר המופתי את כל מתנגדיו בקרב המחנה הערבי פנימה. כל ערבי חשוד על מגע עם יהודים, אחת דתו, למות. המסחר בין יהודים וערבים הופסק כליל. החרם על היהודים, שהוכרז מצד הכנופיות, נשמר בקפדנות. פסק-דין מות היה צפוי לכל ערבי שנחשד בעבירה על חרם זה, או על קיום מגע ועל אחת כמה וכמה ידידות עם יהודים. סרסורי קרקעות ערביים נרצחו לעין השמש וגופותיהם הושלכו לראווה בחוצות ערים, למען ישמעו וייראו. על גופות הנרצחים הודבקו כתובות-אזהרות: "ככה ייעשה לבוגד, המוכר קרקעות ליהודים", או "ככה ייעשה לבוגד מלשין, המתידד עם יהודים".

רציחות אלה לא היו תמיד סימן לאשמתו של הקרבן. באורח זה נרצחו גם ערבים תמים מפשע. אך הכנופיות לא הקפידו ולא עסקו בדקדוקי עניות. הן רצחו על החשדות הקלים ביותר, מבלי לחקור, או לבזבז זמן על פרוצידורה משפטית. מספיקה היתה הלשנה, או סיפור בדוי, שפלוני נפגש עם יהודים וכדומה – ויד הכנופיות פגעה בקרבן ללא שיקולים רבים.

ועל רקע "לאומי" זה נפרעו גם חשבונות פרטיים רבים. אם מישהו רצה לסלק את יריבו, הלך והלשין עליו אצל השבאב וזכה ומלאכת הנקם שלו נעשתה על ידי "שליחי האומה".

מספר ההרוגים הערביים מסוג זה הלך וגדל והגדיל מבוכה ופחד בקרב האוכלוסיה הערבית. ואמנם טרור זה השיג את מטרתו שהציב לעצמו. כתוצאה מכך חדלו הערבים כמעט לגמרי לבוא במגע עם יהודים והמסחר ההדדי; או הידידות בין יהודים וערבים נפסקו לחלוטין. עקב זה נסתמו מקורות אינפורמציה שמוליכיה הטבעיים היו סוחרי בקר ששוטטו בכפרים הערביים, או שותפים ערביים של סוחרים יהודים. וחדלו לבוא אלינו גם מודיעים ערביים שרגילים היו לעשות לנו שרות "ידידותי" ששכרו בצדו.

השגנו מודיעים בכ"ז

לנוכח מערבולת דמים זו לא יהיה מטוב הפרזה, אם נאמר שהיה זה מזל מיוחד, אם בכל זאת הצלחנו לגייס מודיעים ערביים גם בתקופה הטרור האפלה ביותר. גייסנום לצרכינו "באמצעים" משכנעים. אף שהיו תקופי פחד וחרדו לחייהם מהכנופיות ועושי דברם. אף ששילמנו להם לפי המקובל ובעד כל "התחיבת עבודה טובה" הוספנו להם גם הענקות, הרי אפשר לומר, שגם לפי מושגי הימים ההם היו ההוצאות קטנות למדי ושרות זה היה כדאי.

הודות למודיעים אלה נפתח לנו אשנב אל הישוב הערבי והתחילו לזרום אלינו ידיעות, שבלעדיהן היינו מגששים באפלה. לא אפריז, אם אומר, שבלי ידיעות אלה לא היתה ההגנה יכולה לפעול ביעילות בתקופה ההיא וכל מאמציה לעשות את מלאכתה כראוי, היו נחקל בקשיים.

לשם שמירה על שרות זה אחזנו באמצעי הסוואה וזהירות מתאימים. הפגישות עם הסוכנים הערביים נערכו ב"שטח הפקר" שבין הישוב היהודי והערבי. היינו יוצאים לגבעות חול ומסתתרים בין שיחים גבוהים, לבל תחשפנו עין בלתי מהימנה. פגישות אלה היו כרוכות בסכנות אישיות למשתתפים בהן, מביוון שאפשר היה תמיד לחשוש לפרובוקציה מצד המודיעים הערביים עצמם. היינו מזוינים בנשק אישי, מלבד שחוליית הבמחה הסתתרה בקירבת מקום ושמרה את צעדינו. הסכנה ארבה בכל פינה בימים ההם. בין יתר התכונות השליליות הרבות הצטיינו המודיעים הערבים גם בערמומיותם שאף היא תבעה את קרבנותיה. ולכן היה כלל מקובל גם לגבי המודיעים הערביים: "בַּזֵהו וחשדהו", בזנו להם על שבעד בצע כסף הלשינו על בני עמם, וחשדנו בהם, שיחד עם בגידתם באחיהם הם עלולים לבגוד גם בנו ולשים לנו פח ומלכודת. מלאכה זו נעשתה לפי הכלל הישן של קונספירציה; "שנא את המלשין וקבל את מלשינותו".

מודיעים ותכונותיהם

שנים מתוך השלשה היו אחים. שמם היה - עלי ואוסמעין. הם סיפרו לנו שיש להם עוד שני אחים, הפועלים עם הכנופיות. לא היה חשוב לנו, אם אמנם פיהם דובר אמת לגבי הפרט הזה, או שסיפרו זאת רק כדי להגביר את רושם ולהאדיר חשיבות.

אוסמעין גיבב כמה מלים עבריות ושמע אנגלית. הוא עבד מספר שנים במטבח המחנה הצבאי בצריפין וכעבור זמן הוברר לנו שפוטר מעבודתו, לאחר שגנב אקדוח מקצין בריטי גבוה. כל מלשין בזה המציא נימוקים לעבודתו הבזויה, בין להצדיק את מעשיו בעיני עצמו ובין שיסבירם לנו. אוסמעין אמר, שהוא נכנס לשרותנו מתוך שנאתו לבריטים ולשם נקמה בכנופיות,

שפגעו בו אישית ושדדו מרכושו. המציאות והתנאים לא חייבונו שנאמין לו וגם לא התענינו במניעים שהביאוהו אליהו. לנו היה דרוש מודיע ערבי ולא הרבינו לחקור.

אחיו עלי היה בן עשרים ושתים, צעיר מאומסעין בשלש שנים ושמע ערביה בלבד. היה זריז וערמומי, ידע הרבה על הנעשה בסביבותיו וקרא בשמות וחברי כנופיות רבים. שלל האינפורמציה שלו על הנעשה בקרב הכנופיות וביחוד במיפקדתו של חסן סלמה, מפקד הכנופיות בדרום, ממש הפליאנו. תחילה הסתייגנו מידיעות אלה בגלל שפען הרב שלא היה עשוי לעורר אימון ובימים הראשונים לעבודתו אף לא רשמנו את פרטיהן ולא הודענו עליהן. הוא חש בהסתייגותנו וראה צורך לחזק את דבריו והתחיל מביא לנו הוכחות בצורת תעודות-מעבר שהוצאו על ידי מיפקדת הכנופיות. תעודות-מעבר אלה היו לנו אחר כך לעזר רב, כי לעת צורך יכולנו לשלוח את אנשינו, לשוטט בסביבות ערביות שבלי תעודות באלה אי אפשר היה להגיע אליהן. הוברר לנו בהמשך הימים שעלי הוא סוכן מועיל, אף שנראה היה לנו שהוא משרתם של שני אדונים בעת ובעונה אחת.

עלי היה "גיבור חיל". הוא שימש בתור שליח-מקשר אצל ראש הכנופיות בכבודו ובעצמו ויחד עם זה עבד "שעות נוספות" אצלנו. אחרי חקירה ובדיקה והשוואות של אינפורמציה נעשה לנו ברור, שיש להחשיב את ידיעותיו ויש לשמור עליו שיתמיד בשרותו. הודות לידיעות שהביא, יכולנו לצרף יחד את הפסיפס של ההווי הערבי בימים ההם וכיצד נשתלבו הכנופיות בהווי זה, מה מסגרתן של כנופיות אלה, הרכב בתי דיניהן, מיבנה החוליות הלוחמות שלהן וארגון הגנת הכפרים הערביים וכו'.

בת זיכרונו של עלי הפליאנו. הוא זכר כל פרט קטן ורשמנו מפיו דברים רבים, שמות פעילי הכנופיות בערים ובכפרים, היכן הם מסתתרים, היכן מקומות המיפגש שלהם, וכיצד הם מתופשים. באחד מבאי בית המפקדה הראשית, ידע מראש על תכניות ההתנקשויות, היכן ומתי יונחו מוקשים, או שתקרינה התנפלויות מזוינות. והודות לכך ידענו להזהיר, למנוע אסונות וקרבנות ואף להפתיע את האויב ולהכות בו. חוליות ההגנה הקדימו לבוא למקומות המארב ופגעו בכנופיות, והפילו בהן חללים ומנעו את מעשיהם הנפשעים.

כפי שהוברר לנו אחר כך, הוא הפך להיות מלשין על בני עמו רק מפני ששאיפת הכבוד שלו לא באה על סיפוקה. חסן סלמה לא העלהו בדרגה וזה חרה לו עד כדי כך, שהפך להיות לבוגד ולמכור בעד בצע כסף את דמם של חבריו אנשי הכנופיות ומזודותיהם, אצל זקנו מודיענו זה לא ההענקות והמתנות שקיבל מאתנו, היו המניע העיקרי לבגידתו, אלא מסבה זו שחמתו שבערה בקירבו, על שפגעו בכבודו. זה היה עלי אחיו של אומסעין.

מודיענו השלישי היה מוסטפה, צעיר עירוני, לבוש אירופית, שדיבר עברית משובשת. הוא עשה את מלאכתו הבזויה בלי שום נקיפת מצפון ובלי שום מניעים צדדיים, רק תמורת הכסף שקיבל מאתנו. היו לו הרבה מכרים יהודיים בתל אביב ובמושבות שאתם עמד קודם לכן בקשרי מסחר וסרסרות. הוא לא העלים, שהעיקר אצלו - השכר שהוא מקבל בעד השרות שהוא עושה לנו ואמר לנו זאת באותה שחצנות אופיינית לנוער הערבי העירוני שהלך אחרי רווחים קלים שבהם קנה תענוגות זולים. הוא גילה לפנינו את את "השקפת עולמו" ואמר "הוא מוכן לעבוד לכל מי שירבה במחיר ולמכור אפילו את אחיותיו ואת אביו בעד כסף שיענה בעיניו את הכל. הוא דרש מחיר גבוה בעד הידיעות שהמציא לנו.

כאשר מוסטפה בא אלינו, קיבלנוהו לנסיון. סוג מודיע בזה לא עורר בנו אימון. הסכמנו אתו שנשלם לו לפי ה"תתיכה", בתנאי שיביא לנו לפחות שלש ידיעות לשבוע והבטחנו לו גם הענקות מיוחדות, באם התוצאות יצדיקו את האינפורמציה בעלת החשיבות, כדבריו.

אין צורך לומר, ששלשת המודיעים עבדו בנפרד ואיש מהם לא ידע על קיום ומעשי זולתו. אנו חששנו, אמנם, שהאחים ידעו זה על זה. אך לא היה איכפת לנו הדבר. בשבילנו היה כל אחד מודיע נפרד ועצמאי וכל אחד נדרש לעשות את השליחות שלו. שלשה אלה מלאו את הצרכים ההכרחיים שלנו באינפורמציה על הנעשה במחנה הערבי באיזור ובעת אפשר לסכם ולומר, שהתוצאות היו טובות למדי. בזכות השרות הזה ניצלו יהודים לא מעטים מפגיעה, הוסלו מוקשים בדרכים טרם שהזיקו, נתגלו מארבים בעוד מועד, דוללו שורותיהן של הכנופיות, נתפסו אנשיהן המזוינים שבאו על עונשם, בין על ידי החוליות שלנו ישירות ובין שנמסרו לידי המשטרה והצבא, כדי להעמידם לדין. עשרות מקרים של פגיעה בכנופיות הרוצחים היו תוצאות האינפורמציה שקיבלנו משלשת מודיעים אלה והם לא היו היחידים שהביאו את הידיעות לש"י של ההגנה. היתה לנו סיבה להיות שבעי רצון מהמעט שהשגנו, כי ראינו תוצאות טובות.

להלן נספר על אחדים מהמקרים האלה.

<u>עלי נבחן במהימנותו.</u>

הכנופיות ידעו שחבלה בחוטי הטלפון היא פגיעה חמורה במערכת ההגנה שלנו ובייחוד בהגנתם של ישובים נידחים שהטלפון היה דרוש להם לקיום הקשר עם בסיסים ומרכזי פיקוד איזוריים. היינו מעוניינים בקיומו של קשר טלפוני תקין יותר מאשר אותו טלפון בריטי, שמיתקן זה

היה מופקד בידיו. ולכן הוספנו שקידה מצדנו לשמירת קוי הטלפון החיונים בארץ.

המיבחן הראשון למהימנותו של עלי היה בקשר לחבלה שהכנופיות תכננו נגד קוי הטלפון באזור. הוא בא למקום המיפגש המוסכם וסיפר, שבאותו לילה עומדת כנופיה להצית את עמודי הטלפון. הוא לא ידע את השעה המדויקת, מלבד שברור היה לו שזה יהיה אחרי חצות הלילה. פרט חשוב אחד באינפורמציה שלו היה - המקום המדויק שם תיעשה החבלה. זו היתה בשבילנו ידיעת־מיבחן, באשר רצינו להיווכח, אם אמנם אפשר לסמוך על עלי המתפאר ביכולתו חייבים היינו לנהוג זהירות, מאחר שהיו ידועים לנו מקרים, שהאינפורמטור היה יחד עם זה גם פרובוקטור, שממן פה לאלה שלהם הוא מכר את ידיעותיו. העובדה שהחבלה היתה מכוונת נגד אובייקט ממשלתי, הקל עלינו את מלאכתו. העברנו מיד את הידיעה ליחידה הצבאית שאחה שיתפנו פעולה בביעור הכנופיות. אחרי שיקול עם הקצינים באנו לכלל מסקנה, שמוטב לאפשר לכנופיה שתבצע את זממה ולפגוע בה רק אחר כך, בשעת נסיגתה. בהתאם לכך יצאה כחת חיילים למארב עם קצין בראשה. המארב הוסווה היטב והחיילים היו דרוכים לקראת העלול להתרחש.

כשעה אחרי חצות הלילה הופיעו ערבים מזויינים ששפכו נפט על שמונה עמודי טלפון והציתום. גם הצופים שלנו עקבו מרחוק אחרי המתרחש והודיעונו, שאמנם האינפורמציה של עלי נתאמתה. היתה זו הוכחה ראשונה שהמודיע ראוי לאימון.

אחרי ההצתה נשמעו חילופי היריות בין הצבא ובין אנשי הכנופיה החבלנית. הקצין, מפקד היחידה הצבאית וכן הנוטר היהודי - חבר ההגנה שפעל עם הצבא - סיפרו אחר כך על פרטי ההתנקשות ועל תוצאותיהם שהיו חמורות בשביל הכנופיה. הקצין הבריטי התפעל מאד מדיוק האינפורמציה שלנו והודה לנו על ההזדמנות שניתנה לו ולאנשיו לפעול במיבצע שהצלחתו הובטחה על ידי ידיעה כל כך מדויקת. הוא ביקש שנמשיך לספק לו אינפורמציה נוספת מסוג זה והבטיח מארבים יותר רחבים ופעולות יותר נרחבות לחיסול הטרור הערבי באזור.

כאשר נפגשנו כעבור יומיים עם עלי, היתה גאוותו על ידיעותיו הנכונות וזה בעצם היה הרגש היחידי שמילא את לבו. הוא התפאר שהוא יודע הכל. הוא קיבל הענקה של לירות מספר בתוספת הבטחה, שאם יביא לנו אינפורמציה עוד יותר חשובה, נכפיל את ההענקות. מכאן ואילך התחלנו לראות בו "מכשיר" רב־ערך. סוף־סוף לא היה זה דבר שכיח, למצוא

מודיע ערבי החודר לפני ולפנים ללב מבצרי הכנופיות ומביא בעוד מועד ידיעות על מזימות הנרקמות בהם על כל פרטיהן.

ראינו את עצמנו מצווים לשמור על הקשר הזה ועלי עלה בעינינו כמקור אינפורמציה ממדרגה ראשונה.

התנקשות בלב יפו

משרותו של עלי הפקנו את מלוא התועלת.

הוא בא באחד הימים למקום המיפגש וסיפר שבית דין הכנופיות הוציא גזר־דין־מות על סרסור ערבי מיפו שמכר קרקעות ליהודים. טרם ידע, מתי והיכן יוצא פסק־הדין לפועל, אך הבטיח שכאשר ייוודע לו הדבר, הוא ימסור לנו אינפורמציה מפורטת.

ואמנם באחד הערבים הוא בא במרוצה והודיע, שלמחרת היום ירצחו את הסרסור. לפי פרטי הביצוע, עמדה זו להיות המתה לדוגמה, למען ישמעון וייראון. הסרסור היה יושב בשעות לפני הצהרים בבית הקפה הגדול שליד בית הסוהר ביפו. אותה שעה יופיעו שלשה ערבים מזויינים בבית הקפה ויפגעו בעד עסקיו עם יהודים ובגידתו בעמו. הפקודה היא, לדבריו להמית את הסרסור לאור היום, לעיני המון באי בית הקפה, בלב העיר, כדי להגביר את פחדן של הכנופיות בעיני התושבים הערביים.

לא היה מקום לנקוט באמצעים מונעים, שהיו, אמנם, מצילים לעת עתה את חייו של הסרסור, אך היו גורמים לכך, ששלשת אנשי הכנופיה יחמקו מידינו. ולכן הדבר המועיל ביותר, שיכולנו לעשות, היה, לדאוג לכך, שלשת המתנקשים ייתפסו וייאסרו לאחר המעשה. מפי המודיע ידענו גם על המקום שלשם יסוגו השלשה אחרי הרצח. התקשרנו עם קצין משטרה יהודי, מחברינו, והוא הכין מארב והשתתף בביצוע.

אנשי הכנופיות פעלו בהתאם לתכנית שעלי גילה לנו את פרטיה. הסרסור הערבי נרצח על מפתן בית הקפה וגופתו נסחבה והושלכה לאמצע הרחוב. המתנקשים הכריזו בקול רם באזני באי הקפה וההמון ברחוב, שגזר־דין זה יצא בפקודתו הישירה של ראש הכנופיות חסן סלמה ולא יעיז איש לפצות פה. הם גם התרו בקהל, לא להעיז להרחיק את הגופה מהמקום שלשם הושלכה, עליה להתגולל שם כנבלת כלב שוטה, כדי שתשמש אזהרה לסרסורי קרקעות ובוגדים אחרים.

משסיימו את מלאכתם, נסוגו שלשת המתנקשים עוד בטרם שהמשטרה הבריטית הגיעה למקום. הם באו למקום ששם ארבו להם, ונתפסו כשהנשק מהרצח על גופם, במכונית משוריינת הובלו לבית הסוהר ברמלה.

עלי בא שוב והתפאר שהוא כל־יכול. הוא תבע וקיבל הענקה כספית נוספת. הוא חזר והדגיש בפנינו שהוא מבאי ביתו של ראש הכנופיות ומכיר אפילו את הנשים שחסן סלמה מבלה אתן. לפעם הבאה הבטיח להביא אינפורמציה בעלת חשיבות כזאת, שתהיה שוה בעינינו סכום כדי משכורת

חדשית שלימה (בתקופה ההיא היינו משלמים שש לירות משכורת חדשית למודיע כזה).

לצורך שלימות התמונה נוסיף עוד שנים משלשת המתנקשים נשפטו על ידי בית דין ממשלתי למות ואילו השלישי נשפט למאסר עולם, המחיר ששילמנו בעד חיסול שלשה רוצחים מסובנים היה במעט אפסי. אך עלי ראה צורך הפעם להוכיח שהוא "איש-מצפון" ולהצדקתו התרברב, שהוא הצליח הפעם לחסל שנים מיריביו שנואי נפשו. אנו לא ערערנו על "מוסר מצפונו", אדרבה, שיבחנוהו על היותו גיבור-חיל ורב-יכולת בסידור עניניו...

קיבלנו אינפורמציה גם ממודיע אחר על נסיבות התנקשות בסרסור הערבי, שנרצח בלב יפו, סמוך לבית הסוהר. אך עלי ידע לפרט את המעשה לכל פרטיו, כי מי כמוהו רב-הכבים. הוא ידע על פסק הדין של הכנופיות, הוא הסגיר את הרוצחים, הוא הלך לראות במו עיניו, כיצד הסרסור נרצח, הוא מיהר ללכת בעקבות הרוצחים, כדי להיווכח, שאמנם המעגל נסגר והושמה גולת-הכותרת על "מפעלי" שערמומיותו נתנה את הדבק לנדבביו.

<u>כפר יאזור במרכז למתנקשים</u>

אחד המודיעים בא במרוצה וסיפר שבכפר יאזור שעל הכביש הראשי, במבואות הדרומיים של תל-אביב הוקם מחסן לפצצות, חמרי נפץ ומוקשים וחמרי חבלה אחרים. מחסן זה נועד לשמש בסיס-אספקה למתנקשים בחבורה העבריה.

לפי דבריו הוא מכיר את הבתים שבהם רוכזו כל החמרים האלה. אך הסבריו לא נתנו לנו תמונה ברורה, שלפיה היינו יכולים לפעול לגילוי מטמונים אלה וחיסולם.

היה ברור לנו שהמודיע יצטרך לצאת אתנו למקום, אחרת לא נוכל למצוא את המחסן. פחד אחזהו, כששמע מה רצוננו. הוא אמר שאם אנשי הכפר יגלו את זהותו, הרי הוא אבוד. שידלנוהו בדברים והבטחנו לשמור עליו שלא יאונה לו כל רע ובלבד שייצא עם יחידות הנוטרים והצבא שיערכו את החיפוש במקומות שעליהם יצביע, ממרחק ותחת כסוי אפלת הלילה. אחרי שבללי הזהירות שהבטחנו לנקוט בהם, הניחו את דעתו, הוא נעתר להתלוות לעורכי החיפוש. הלבשנוהו בגדי צבא ושמנו כובע-גרב על ראשו שכיסה גם את פניו, מלבד את עיניו וכך הפכנוהו לרואה ואינו נראה. בפנים הכפר ישב כל הזמן במכונית המשוריינת כשהוא מציץ ומכוון אותנו דרך האשנב.

חוליית הש"י וכן חברי ההגנה שהשתתפו במשלחת זו לכפר הערבי, לבשו אף הם תלבושת צבאית ובגדי נוטרים וכך יצאו עם היחידה הצבאית הבריטית למיבצע שהתחיל אחרי חצות הלילה.

...עולם ואילו הרביעי - הזקן שבחבורה" זוכה, ב...

[illegible]

שלפניו למטלטליו ופינותיו הגלויות והנסתרות. המודיע נמנע מלדרוך על סף הבתים שהצביע עליהם. הוא נשאר עומד בחוץ, כשחיילים שומרים עליו, בפני "עין רעה".

התוצאות לא היו משביעות רצון. מה שמצאנו, פיגר בהרבה מאחורי דמיונו של המודיע, שדיבר על מחסנים גדולים של מוקשים וחמרי חבלה. אמנם בחמשה מתוך הבתים הרבים שהצביע עליהם מצאנו כמה עשרות מוקשים וחמרי נפץ אחרים. בשנים מתוך חמשת הבתים לא מצאנו איש והסתפקנו בהחרמת חמרי הנפץ שמצאנו.

תוך כדי החרמת הדברים האסורים עסקו החיילים הבריטיים בנטילת "מזכרות" ששמו לכליהם שלא ברשות בעלים. ואנו, מתוך "נימוס", לא מחינו בעדם.

אותו לילה הובלנו אתנו ארבעה אסירים, שנלקחו הרחק מכפרם. בבית אחד נאסר האב יחד עם בנו, בן העשרים. לדברי המודיע, מילא הצעיר תפקיד פיקודי בכנופיות, הוא היה מעין סגן ראשון ושהותו בכפר היתר לכם ביצוע מעשי חבלה.

תוצאת אכספדיציה לילית זו היתה, ששלשה מארבעת הנאסרים נשפטו למאסר עולם ואילו הרביעי - הזקן שבחבורה" זוכה, בהתחשב בגילו.

כשלקחנו אתנו את האסירים, הפקנו מיחסיהם בינם לבין עצמם, שהם היו בטוחים שמלשינים הם שסמנו להם פח, אלא שניחושיהם היו רחוקים מזהותו של המלשין. אחד מהם רמז, שהוא חושד במוכתר הכפר, שאינו נאמן עליו כלל וכלל. גם לשיי היו ידיעות שמוכתר הכפר אינו "בקו הנאמנות" לכפר ויש לו איזה קשר מוסתר עם קצין הבולשת.

הצבא העניק למודיע "לנו חמש לירות שכר טירחה ושיבח אותו על הלויאליות לצבא הבריטי. לפעולה זו היתה השפעה ניכרת על מצב הבטחון בסביבה. במשך זמן רב נמנעו אנשי יאזור מלפגוע בחבורה העבריה. מתוך חשש שפעילות חדשה תביא להלשנה חדשה ולכליאת תושבים נוספים בבתי הסהר.

איך קונים ידידים ערבים?

היה מעשה שזיעזע את הציבוריות הערבית ביפו. סרסור קרקעות, בן למשפחה ערבית נכבדה ונפוצה, נרצח לאו היום, ברחוב הראשי של יפו, לעיני המון רב. איש מהקהל לא העיז להתערב, לנוכח הרציחות הרבות ואולי מתוך חשבון פוליטי מסויים, - עמדה גם המשטרה מנגד ולא הטריחה את עצמה לבוא למקום הרצח ולפתוח ב"חקירה" ואפילו רק לשם מראית־עין. הכנופיות הטילו באותה תקופה את חתיתן על יפו וסביבותיה ובבדה שנראו שוטרים ברחובות עיר, היו אלה שוטרים ערביים, שלא זו בלבד שלא התערבו להפסקת מעשי הפשע, אלא אף עמדו לצדם של אנשי הכנופיות, אם מתוך אהדה, או מתוך פחד.

גופת הסרסור הערבי הנרצח הושלכה לרחוב ועליה שלט־אזהרה: "כאן נרצח בוגד - סרסור קרקעות". יומיים התגוללה הגויה ברחוב ואנשי הכנופיות הודיעו שלא ירשו לקברה וכי עליה להירקב ברחוב ולהיות למאכל לכלבים.

אחרי יומיים לבשו בני משפחתו של הנרצח עוז וגנבו את הגויה מהרחוב וקברוה בבית הקברות המושלמי בעג'מי. משנודע הדבר למפקד הכנופיות ביפו, הוא ציוה על אנשיו, להוציא את הנרצח מקברו ולהשליכו שוב לרחוב, במקום שהיה מוטל אחרי הירצחו. הדבר חרה היטב לבני משפחת הנרצח. שחמתם בערה בקרבם, מאחר שהערבים רגישים מאד על כבוד משפחותיהם, יותר מאשר על כל "כבוד" אחר. הם שוב התגנבו בלילה וקברו את הגופה בשניה. אך אנשי חסן סלמה החליטו להמשיך בתעלוליהם והגופה נמצאה למחרת שוב באותו מקום שמשם נלקחה.

הדבר היה לחרפה של המשפחה, שניכבדיה נמנעו מלהיראות בעיני הבריות מרוב בושה. הם הריצו משלחות למפקד המחוזי של הכנופיות, שעמד במריו ולא נעתר להפצרותיהם ולתחנוניהם. בני משפחתו ניסו לקברו בגניבה גם בפעם השלישית, אך הגופה נמצאה למחרת שוב ברחוב, כשהיא ממונה בשק מלובלך.

שמועה הגיעה אלינו על "ההתעללות" בבן משפחת ש. הנכבדה והחלטנו "לרחם" על המשפחה ולהציל את "כבודה" שחולל. ידענו שמעשה זה עשוי להעמיד לצדנו ידידים שנוכל להפיק מהם תועלת במרוצת הימים. ולא ידיד אחד בלבד, אלא משפחה ערבית נכבדה וענפה. באמצעות אחד המודיעים שלנו התקשרנו עם המשפחה והצענו לה לקבור את המת בבית הקברות המושלמי עבדול־נבי שבתחום תל־אביב.

משלא יכלה לשאת את החרפה שהכתה בינתים גלים בכל הארץ היינו בעיני המשפחה במושיעים ומצילים. הגופה הועברה לתל אביב על ידי שני בני דוד של הנרצח, שאנשי משטרה משמשים להם כבני לויה. היתה זו לויה ערבית מיוחדת במינה. אנשי המחלקה הערבית של הש"י היוו את המלווים העיקריים, הם באו לבית הקברות וניחמו את בני הדוד ועזרו להם לגנות ולקלל את בני הבליעל ונטולי המצפון מהכנופיות. חמתם בערה בקרבם במדה כזאת, שבו במקום, בשעת הלויה נשבעו לנקום את נקמת החרפה הזאת. לנו אמרו, שהם יזכרו לנו עד סוף ימיהם את המעשה הרב שעשינו, בגמלנו חסד של אמת עם בן־דודם האומלל. אחרי שהגופה נקברה, בלינו אתם בשיחה ידידותית ואף נדברנו אתם על פגישות נוספות, מתוך קביעת פרטי הסדר בנוגע לפגישות אלה. הפעם לא היינו צריכים להתאמץ ביותר, כדי ללבות בהם את אש הנקמה שבערה בקרבם גם בלאו הכי. אנשי מודיעים ערביים, שעשויים היו לעשות לנו שרותים חשובים, נתווספו לנו במעט בהיסח הדעת.

בני משפחת ש. עמדו בקשריב אתנו במשך למעלה משנה ומסרו לנו ידיעות חשובות שהפקנו מהן תועלת עד גמר תקופת־הדמים של מאורעות תרצ"ו. על סמך סיכום זהיר ביותר מותר לנו לקבוע שהודות לידיעות שקיבלנו מבני משפחה זו בצורות שונות ובאופנים שונים, חוסלו עדרות אנשי כנופיות וסבלו מעשי רצח וחבלה שונים. על קבר זה שנתווסף בבית הקברות המוסלמי הישן בתל אביב נתקיים שוב מה שנאמר לפני דורות רבים: "אל דאספת - יאספוך", ובשיעור ניכר מאד נתקיים הדבר.

מודיע בשני שילינג

מקור לאינפורמציה שימש לנו גם בית הסוהר המחוזי, שהכלואים בו ידעו הרבה על המתרחש בקרב הערבים וידיעות רבות שהגיעו משם, אישרו או סתרו ידיעות שקבלנו ממקורות אחרים. את הידיעות משם קיבלנו באמצעות אסירים ושומרים יהודים.

אך ככל שהחריפו המאורעות ברחבי הארץ, כן החריפו היחסים בין האסירים היהודים והערבים. האסירים הערבים - שמספרם היה גדול לפי כמה ממספר האסירים היהודים - איימו בגלוי בהתנפלות וברצח המוני בתוך כתלי בית הסוהר. המצב נעשה חמור והשלטונות נאלצו להיענות לדרישת המוסדות היהודיים ולהוציא את האסירים היהודים מכלא מעורב זה ולהעבירם לסביבה יהודית. מכיוון שכך, הוצאו משם גם השומרים היהודים וכך נסתם מקור של אינפורמציה.

הש״י לא השלים עם כך וחפשנו דרך, כיצד להפעיל שוב את הצנור הזה של ידיעות שחסנו בהעדרו, אלה מאנשינו שישבו אי-פעם בבית סוהר זה, יעצו לנו לבוא בקשר עם אחד השוטרים הערביים הותיקים ששירת שם זה זמן רב.

שוטר זה היה בן-פלחים, מגודל זקן, שבילה בשרות בתי הסוהר זה למעלה משלשים שנה. כאשר התיר את לשונו, היה מספר על תלאות ויסורי יושבי הכלא עוד בימי ג׳מאל פחה האכזר, אך לא חסך את קללותיו גם בשליחי המשטר שירש את התורכים, שגם הם ביצעו מעשי אכזריות ועוול לרוב לנגד עיניו.

בקבלת בקשיש ראה מעשה רגיל, כרואה חולה בתרופה שבלעדיה אין לו ריפוי. כאדם בעל לב טוב מטבעו, לא בחל אף בסכומים קטנים ביותר והיו אסירים שתלו בו כינוי של חיבה: ״אבו שילינג״. לפעמים נדמה היה, כאילו ידו האחד מושטת תמיד לעבר מעניקי המתת, כמו ידו של מלצר אירופי, הרואה בכך עלבון, אם אין נותנים לו את דמי השתיה שהם חלק טבעי מדמי הארוחה.

כרג׳נט ערבי זה היה ממונה על פנקסי בית הסוהר וכל התעודות והמיסמכים שנגעו לאסירים. הוא ערך את הדו״חות והפרוטוקולים וידע על כל הנעשה בין כתלי הכלא, על סיבת מאסרו, התנהגותו ומעלליו של כל אסיר. היה ידוע כנוהג ברחמים עם האסירים וסיפרו עליו, שהיה מחלק סיגריות בין מיעוטי היכולת שבהם. טוב לבו רכש לו את ידידות האסירים, שלא נהג אתם בשררה, היה מבקר בתאיהם ונכנס אתם בשיחה, באופן כזה אין פלא, שהוא ידע על האסירים גם מה שלא נרשם בפרוטוקולים; הם היו מתנים בפניו את

צרותיהם, בידעם שלא ישתמש לרעה במה שסיפרו לו.

פנינו אליו והסברנו לו, שהאינפורמציה שאנו מבקשים ממנו - העתקי פרוטוקולים, פרטי שיחות וכו' - דרושים לנו בשביל העתונים. הוא לא היסס אף רגע, אלא שדרש תשלום, שהיה צנוע למדי אף בימים ההם - שלש לירות לחודש, היינו שני שילנג ליום. אנו לא עמדנו על מיקח.

בהתאם למוסכם היה משאיר יום-יום מעטפה עם הפרטים הדרושים במקום שנקבע מראש. פרטים אלה כללו רשימות של אלה שהובאו לבית הסוהר וסיפורי המעשיות ששמע מפיהם. היו אלה ידיעות מריות מפי ראשי ואנשי בנופיות, שנלכדו, או שנפלו בפח שמלשינים טמנו להם.

כל מה ששמע מפיהם, העלה על הכתב ונראה שעסק במלאכה הכתיבה בחשק רב והיה במעין המתגבר. מדו"חותיו נודעו לנו פרטים רבים על המתרחש במטות הפיקוד של הכנופיות, על סכסוכים הדדיים ומריבות וקטטות ומשפטים שהיו בין ראשיהן ואנשיהן. בפגישותינו אתו היינו מביאים לו מתנות קטנות וממריצים אותו, שידבר עם אסיר זה או אחר כמה וכמה שאלות שהיו פתומות בעינינו. הוא עשה שליחות זו ברצון ולא מצא בה שום עוול.

איש זה שירת אותנו זמן רב ושרותו לא היה כרוך בסיבובים וקשיים מיוחדים. הוא היה אדם נוח וגמולו שקיבל, היה מצער. הוא לא ראה את עצמו כמודיע בשכר, אלא כמי שעושה עבודה מסוימת ומקבל בעדה דמי טירחה. היה שבע-רצון מתוספת" כר זו וגם אנו - מהזרם הרב של ידיעות שזרם אלינו במעטפותיו.

בוגד מתוך קנאות

גם מודיע כזה היה לנו: הוא קינא את קנאת התנועה הלאומית הערבית ובגד בה מרוב להיטות לשרת את טובתה. מושלמי בן יוגוסלביה, שחי בירושלים עם אשתו הערביה, ילידת העיר. הוא היה פעיל בארגוני הנוער הערבי ובעל השפעה בחוגים רחבים של התנועה הערבית, הודות ליכולת הבימוי שלו והשכלתו ממילא איש לא יכול היה להעלות על דעתו, שצעיר לאומי זה, בעל ההכרה, יתנכר לאחיו לנשק ולרעיון ויהפך בפרוצת הזמן למודיע קבוע של הצד שכנגד. אמנם אף הוא עצמו לא הרגיש בסתירה בין מה שהוא התכוון לעשות ובין מה שעשה.

בימי המאורעות מצאנוהו, כשהוא ממלא תפקיד של סגן מפקד הצופים הערבים, שהיה שותף מלא באחריות להחלטות ארגוני הנוער הערביים על המיבצעים נגד היהודים. כמעט בכל דו"ח שהיינו מקבלים ממודיעינו על המתרחש בתנועה הערבית, היה נזכר שמו של היוגוסלבי. הוא היה מקורב למנהיגים העומדים ראשונה בתנועה הזאת ונראה, שהשתתפותו ופעילותו הוערכה כראוי. הוא היה ידוע כאיש, שאינו מחפש את תועלתו הפרטית, אלא פועל אך ורק לטובת הכלל.

מכיוון שנוכחנו לדעת, שמרבית ההתנפלויות וכל הקשור בהן, מקורן בארגוני הנוער הערביים, באנו לכלל הכרת ההכרח, שיהיה לנו מודיע מקרב הצמרת, היודע על כל הנעשה במטה הראשי הערבי. נתעורר גם הצורך שאיש מוסמך מקרב תנועה זו יוכל להעמידנו על אמיתות האינפורמציה שהגיעה אלינו ממקורות שלא תמיד יכולנו לסמוך עליהם. שקלנו את האפשרויות ובאנו לכלל דעה וסיכום, שעלינו לחתור לקשרים עם היוגוסלבי. הבחירה נפלה עליו גם מתוך שיקולים פסיכולוגיים. ידענו שהוא זר בחובב ואם נתפס ללאומיות קיצונית, משמע שזו נובעת מתוך רגש של נחיתות, או מתוך צורך לחפות על עובדת היותו זר ביניהם.

התחלנו להתעניין בו, להתחקות על מעשיו ועל האפשרויות לבוא במגע אתו. ביקשנו ממודיענו, להביא ידיעות עליו והן חשפו בפנינו פרט, שנאחזנו בו, באשר נראה היה בעינינו כדבר שיש בו אחיזה לשאיפתנו. יחסי שנאה היו שוררים בינו ובין ראש הצופים, שנאה זו לממונה עליו העבירה את רוחו והעבירה אותו ממש על דעתו. מחשבה בירסמה בו, שראש הצופים הוא בוגד, מקיים קשרים עם יהודים, מוזחת ולוקח שוחד ועל כך נתפס לשגעון של נקם. את חשדותיו הפיץ בגלוי ודיבר עליהם בכל הזדמנות. ושגעון

הרדיפה הוא בדרך כלל סימן־לווי לשגעון הגדלות. הוא וחבריו התומכים בו טענו, שיש להדיח את ראש הצופים, שאינו ראוי לכהונתו ויש למנות אותו, את היוגוסלבי במקומו.

החלטנו לנצל את היריבות הזאת בין הצופים הערבים לטובתנו. תחילה התאמצנו להעביר עוד יותר את היחסים בין היריבים, בהעבירנו "ידיעות" באמצעות מודיעינו אל היוגוסלבי על התנהגותו הבוגדנית של ראש הצופים, על קשריו המפוקפקים ועל מעשי החתירה שלו נגדו. סמכנו על מודיעינו, שדמיונם המזרחי יוסיף עוד בהנה ובהנה נופך משלהם. ואמנם הכדור שנשלח לכיוון מסוים, קלע היטב למטרה. הוא התחיל לדבר ברבים בגנותו של ראש הצופים ומתוך קנאתו לתנועה הלאומית הערבית, היה מחרף ומגדף את ה"בוגד" בראש חוצות, אגב גילוי עינייניה הפנימיים של המטרת הערבית. אנשינו היו רושמים את הדברים ששמעו מפיו והם היו לנו כמפרעה לתשלום שקיבלנו בעד תחבולתנו.

כך הפך הש"י לגורם שהשפעתו הגיעה עד המטה הראשי של תנועת הנוער הלאומית.

כי ראש תנועת הצופים התחיל להשיב מלחמה שערה. הוא הפיץ על היוגוסלבי, שכבן עם זר, אינו יכול אפילו להיות נאמן לתנועה הלאומית וממילא הוא בוגד. מעמדו של היוגוסלבי הצריך חיזוק. ומצאנו דרך לחזקו, מתוך כוונה, להפכו תחילה לבוגד־שלא־מדעת. שלחנו לו חפצים פחותי־ערך, תמונות, חלקי ריהוט, שיתרמם למועדון הצופים. ואמנם (הוא נפלה) בחכה זו שהשלכנו לו. הוא תרם את החפצים למועדון והדבר נתפרסם לטובתו בקרב חברי המועדון והציבור הערבי. ידידיו טענו ואמרו, שהנה, גם מרווחיו הזעומים הוא מקדיש למועדוני הנוער, שרק טובתם לנגד עיניו.

אנחנו התמדנו במשלוח "אותות ידידות" קטנים אלה, שלחנו לו חפצים זולים, אך בולטים לעין, שבהם יוכל היוגוסלבי להפגין את לאומיותו. שמו הלך לפניו ומעמדו נהיה איתן יותר. בתוצאה מכך בא לכלל הכרה, שהגיעה השעה להיפטר מיריבו והתחיל במסע בלתי מרוסן נגדו. מתוך שימוש באמצעים כשרים ובלתי כשרים. לנו היה הדבר לרצון. למודיעינו שהביאו לו את חפצי הש"י הקטנים, היה שופך את לבו ומספר להם על מלחמותיו בפנים המטרת ועל היחסים בתוכה ועל הנזקים שיריבות זו גרמה לתנועה הלאומית הערבית. בתחילה לא ידע היוגוסלבי, שהמתנות שהוא מעניק למועדוני הנוער, הן אתנן־בגידה, ושהש"י הוא התומך בו ובמעונין בהצלחותיו ובנצחונו על

יריבו שנוא נפשו.

טפין־טפין הובאה לידיעתו העובדה, שחמיכה זו בו באה מצד בלתי צפוי, שעותף לו בנושא שנאתו. לאט־לאט גמלה בו ההכרה, שאין לו ברירה, אלא לשתף אתנו פעולה. והוא, כיוון שהתחיל, המשיך לספק לנו אינפורמציה גם לשמה. והיה למקור לא אכזב של ידיעות. הוא ידע לספר רבות על הנעשה בין העשירים ובעלי ההשפעה בתנועה הערבית, על הנעשה בתנועות הנוער, על החלטות הועד הערבי העליון ולא פסח אף על אישיותו של המופתי.

הוא סיפר על הכל ואגב כך הפך לגלוי לשונא ומתנגד חריף של המנהיגים הערביים, שלפי דבריו, עושים את מלאכת הלאומיות למען רווחים ופרסומת עצמית. הוא היה קנאי ונראה שהאמין בכל שפעל ועשה ואמר. הוא שש ממש לקראת האפשרות להיפגש אתנו ולדבר בגנותם של המנהיגים הערביים, שהיו בעיניו מושחתים ורצה ברעתם, שיחדלו מלהביא אסון על עמם.

קנאותו העבירה אותו במדה בזאת על דעתו, שציפה לעזרתנו, כדי להעביר את ראש הצופים מכהונתו ולהתמנות במקומו. אנו הבטחנוהו להפיץ את דיבת שנואי נפשו ודאגנו לכך, שמה שעשינו בשטח זה, כדי להפיק את רצוננו, יגיע לאזניו דרך צנורות שונים.

כדאי להשקיע במודיע זה מרות ומרץ. ידיעותיו היו מהימנות. הוא לא מסר לנו מעולם אינפורמציה, שבעצמו לא בדק תחילה את אמיתותה.

היוגוסלבי שירת אותנו זמן רב ונוסף על אינפורמציה בעל־פה, היה ממציא לנו גם מיסמכים, כדי לחזק את רושם דבריו.

במשך למעלה משנה העבד אתנו, לא תבע ולא קיבל שום טובת הנאה פרטית, אף ששרותו היה רב בכמות ובאיכות. הוא היה קנאי. הוא היה משוכנע שיריביו הם בוגדים, מוברי התנועה הלאומית ואין לבדוק באמצעים, כדי להעבירם מכהונתם. בשנאתו העיוורת לא חש במהות המעשה שהוא עצמו עושה; לא חש שיצריו הבלתי מרוסנים מביאים אותו לידי בגידה בכל הקדוש לו.

לגבי שרות הש״י היה אדם זה הניגוד הגמור למודיעים אחרים, שפעלו בדרך כלל בעד בצע כסף, או טובת הנאה בצורה אחרת. האיש היה נקי כפיים ומה שעשה, היה לו ביסוס אידיאלי בעיניו ולא חלה ולא הרגיש, שהוא מידרדר במדרון. הוא לא העלה על דעתו, שידידות זו שהראנו לוף אינה אפלטונית, כפי שנאמר לו בהזדמנויות שונות. אם להעביר את אישיותו תחת איזמל הניתוח, אין גם להעלים, שנדמה היה לפעמים, שהוא משתדל להעלים מאתנו, שהוא בהכרה מלאה של מעשיו. אלא שנוח היה לו להעמיד פני קנאי לאומי עד הסוף ולהסתיר את שאיפתו, לנקום ביריביו, אף אם התנועה הלאומית הערבית תסבול מכך. דמות זו היתה בעינינו אב־טיפוס של המזרח, שהוא עבד ליצריו.

אלה מחברי הש״י שעבדו אתו, מלאכתם היתה נוחה לפתות מבחינה אחת: הם ידעו, שהפרטנר שלהם הוא איש המצפון, ואדם, שאין כמו חכבים. הוא היה כספר הפתוח - דבר נדיר מאד בקרב הערבים בכלל ובקרב מודיעינו בפרט.

היו גם כאלה: ערבים שנפשם קצה בשפיכת הדמים ובאשר שמעו על מזימות והיה בידם למנוע, הם חשו ומנעו, ביחוד, אם הדבר לא היה כרוך בסכנת־נפש בשבילם.

מודיע ערבי בא וסיפר על פקודה שיצאה מלפני מפקד הכנופיות בדרום, להתקיף נוסעי שני אוטובוסים יהודיים [illegible] ולרצחם עד אחד ולהציה ולשרוף את רכבם. למודיע היו ידועים גם פרטי תבנית־הביצוע. כנופיה בת ארבעים־חמישים איש תחלק לארבעה מארבים שיתקיפו את שני האוטובוסים היהודיים העוברים בכביש הראשי לדרום בשעות אחרי הצהרים. לאנשי הכנופיה נאמר במפורש, שאיש מעשרות נוסעי האוטובוסים אסור שיישאר בחיים והמכוניות עצמן צריכות להישרף באש. הוא, המודיע, בטוח שרצח סיטוני זה יבוצע, אך אינו יודע בדיוק, מה הם פרטי הביצוע.

הותקפו האוטובוסים ביריות מרחק ניכר ומכמה צדדים.

וצעקות פיקוד ועידוד מבין הפרדסים. המתקיפים היו בטוחים בנצחון

גונב לו המאריך שבו ייעשה מעשה דמים זה, אולם אינו יודע את
הם התכוננו לרצוח ולשדוד ולשרוף ולא ציפו לכך שעשרות רובים ובלי יריה

השעה המדויקת וזוהי רק השערה שלו, שהמערב יושם לאוטובוסים רגילים
אחרים יענו להם מתוך האוטובוסים. הפתעה זו בלבלה את חשבונותיהם והם

לעבור בכביש הראשי לדרום בשעות אחרי הצהרים. אין לו שום ידיעה
ואת חושיהם ועד מהרה הם התחילו לנוס על נפשם ולהיסוג לעבר הכפר

על המקומות המארבים, מלבד שהוא יודע, באילו פרדסים יהיו מקומות
סמרייה שבסביבות רמלה. בדרך הם נתקלו גם במשמרות ההגנה שארבו להם

המיפגש של אנשי הכנופיות שעליהם הוטלה ההתנקשות הזאת.
ושלחו בהם את בדוריהם.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ניצלו עשרות יהודים ממות בטעם במות.

[illegible]

[illegible] שעלולה להיות

הפורענות. רצינו להימנע בכל האפשר מסיכון עוברי אורח יהודיים. אולם

כדי שלא לעורר את חדש הכנופיות עקב ההפסקה הפתאומית של התחבורה וכדי

לגמול להן בגמולן, החלט להסיע דרך הכביש הזה שני אוטובוסים עם נוטרים

יהודים כזוינים כשהם מחופשים כנוסעים פשוטים.

האוטובוסים יצאו לדרך, כשאנו עוקבים אחריהם בחרדה ובציפייה

לקראת העלול להתרחש. הנוטרים היו לבושים בבגדים אזרחיים, כשנשקם מתחת

לספסלים. ואמנם סמוך למקום, שלפי השערתנו היה צריך להיות שם המארב,

הותקפו האוטובוסים ביריות מרחק ניכר ומכמה צדדים. נשמעו יריות רבות

וצעקות פיקוד ועידוד מבין הפרדסים. המתקיפים היו בטוחים בנצחון קל -

הם התכוננו לרצוח ולשדוד ולשרוף ולא ציפו לכך שעשרות רובים ובלי יריה

אחרים יענו להם מתוך האוטובוסים. הפתעה זו בלבלה את חשבונותיהם והם

ואת חושיהם ועד מהרה הם התחילו לנוס על נפשם ולהיסוג לעבר הכפר

סמרייה שבסביבות רמלה. בדרך הם נתקלו גם במשמרות ההגנה שארבו להם

ושלחו בהם את בדוריהם.

לא יכולנו לברר את תוצאות חילופי היריות ואם אמנם היו פגיעות

בקרב אנשי הכנופיות. בגלל החשכה שירדה נהוגו גם אנשינו ולא יכלו

לעמוד על תוצאות פעולותיהם. אך התוצאה החשובה ביותר היתה, שהודות

לידיעה שהגיעה אלינו בעוד מועד, ניצלו עשרות יהודים ממות בטעם במות.

וידיעה זו שהצילה חיי יהודים רבים, אף לא עלתה לנו בממון, היא נמסרה

לנו על ידי ערבי שרוה לנו ידידות ורצה לינוע שפיכת דמים.

ופועל יוצא חשוב מזה היה, שהעובדה שאנו ידענו מראש על מזימותיהם, הטילה מבוכה בקרב אנשי הכנופיות, עררה את בטחונם וגרמה לכך שבמשך תקופה ארוכה הם חדלו לשוטט באוות נפשם, מחשש שיודיעו על תנועותיהם והם עלולים להיפגע. קודם לכן היה בטחונם רב, רוב השטחים והכבישים הפכו לשדה ציד מופקר בשבילם, בידעם שאיש לא יעיז להתקומם נגדם, להלשין עליהם, למסור על תנועותיהם. משראו פעם ופעמיים, שמזימותיהם נתגלו ושעורכים להם מארבים ומפילים בהם חללים הם התחילו להירתע ולרסן את עצמם.

<u>מוקשים שנועדו לתל אביב.</u>

מי מותיקי תל אביב אינו זוכר את הבהלה שאחזה את העיר, כשעבר הלחש, שטרוריסטים ערביים זוממים להטיל מוקש קטלני לתוך המוני מטיילים על שפת הים, או לבין העובדים־והשבים הרבים ברחוב אלני. וגם היו התנקשויות כאלה שרק במקרה לא גרמו לקציר דמים.

היתה תקופה כשהיינו אחוזים בולמוס של מוקשים. ובאותה תקופה עצמה בא פעם מוסטפה וסיפר שלמחרת היום לעת ערב יוטלו מוקשי־זמן חשמליים במקומות מוגנים בתל אביב. הוא איננו יודע, מה הם המקומות שנקבעו להשלחת המוקשים, אך ידע לספר לנו, שבכפר סמוך ליפו כבר מכינים את המוקשים ומרכיבים עליהם את "מנגנוני זמן" לפיצוץ. לדבריו, המזימה היא להניח את המוקשים בקרבת בתי שעשועים מלאי קהל ולכוון את שעת הפיצוץ למועד שבין הצגה אחת לשניה, כשאלה יוצאים ואלה נכנסים לאולם. באורח זה יהיה האפקט גדול וייהרגו אולי מאות.

הטלנו על מוסטפה שיחזור לכפר ויביא לנו ידיעות יותר מפורטות. היינו צריכים לדעת זיהי מה, כיצד יגניבו את המוקשים העירה, היכן יעברו החבלנים ומה הם כלי הרכב שישמשו להם להובלה. מחויבים היינו לדעת את כל הפרטים האלה כדי לסכל את המזימה בעוד מועד ובמקום שם לא יוכלו המוקשים להזיק אף אם יתפוצצו טרם זמנם, מטרתנו היתה הפעם, למנוע את האסון וזה היה חשוב במקרה זה או מתפישת המתנקשים שעלולים היו להגניב את כלי הרצח הסימוני העירה.

ונוסף לכך, הרי על ידי סיכול המזימה בעוד מועד, מחוץ המארב שנשים למחבלים שירצו להסתנן לעיר ייוודע לרוקמיה ולכל העוסקים בדבר במפקדת הכנופיות שאנו בקיאים בכל מחשבותיהם ומעשיהם ויודעים מראש על כל מה שהם זוממים לעשות - דבר שיטיל בהם מבוכה וירתיעם מחבלנות מסוכנת בתוך שטח יהודי. רצינו לערער בקרב אנשי הכנופיות את האימון ההדדי ולעורר חשדנות איש על רעהו.

ידענו שלתל אביב אפשר להסתנן מכמה צדדים וברחובות העיר מתהלכים המוני אנשים ולפי צורת האנשים העוברים לידך אי אפשר לקבוע בוודאות אם זה ערבי, או איש מערות המזרח. וזה הכביד על פעולה בילוש בתוך העיר עצמה. ולכן הדבר המועיל ביותר שיכולנו לעשות בנסיבות אלה, היה לסכל את ההתנקשות לפני שהיא עלולה להזיק. לשם כך היינו זקוקים לכל פרטי התכנית לפני ביצועה.

מוסטפה הלך לכפר הערבי ששימש בסיס לחבלנים הערביים. הוא בילה שם לילה שלם ורק למחרת בצהרים ראינוהו שוב. כשהביא אתו ידיעות מלאות על תכנית המלת המוקשים. מכל מה שסיפר לנו, נתעורר אצלנו הרושם, שהוא עצמו השתתף בתכנון ההתנקשות, או שישב בחברת החבלנים שעות רבות. לא היתה לנו עוד שום ספק, שלפנינו מקרה רציני של חבלנות שעלול להביא בכנפיו אסון על עשרות ואולי מאות איש ואשה. ההגנה שקלה בדבר ולא מצאה שום אפשרות להזהיר את התושבים על העלול להתרחש. באנו לכלל מסקנה שאסור לעורר בהלה ויהי מה.

פעלנו במהירות, כי הזמן שעמד לרשותנו, היה קצר. את המודיע החזרנו למטה ערבי ונדברנו אתו, שישוב [illegible] ויתקשר אתנו רק במקרה שיחול שינוי כל שהוא בתכנית החבלה. לפי מה שסיפר לנו, היו צריכים החבלנים הערביים להסתנן לעיר מצד יפו, בסביבות דרך יפו־תל־אביב. הם עמדו להביא את המוקשים, שלשה במספר, לאחד הבתים הערביים שעל גבול שתי הערים ולהעמיסם עם חבית על מזניות, שתבוא אל העיר. על מוסטפה הוטל לעקוב אחרי מעשיהם של החבלנים עד סמוך לצאתם לפעולה, ואח״כ להתקשר אתנו.

חוץ כדי כך הכינונו את פעולת־המניעה שלנו, בשיתוף פעולה עם קציני משטרה יהודיים חברי ההגנה. לנוכח הידיעות המפורטות והמדויקות שמוסטפה הביא לנו, הרי כל מה שהיה עלינו לעשות, עשינו. שמנו מארב לחבלנים וכל החוליה נתפשה בכף הקלע ואתה יחד גם המוקשים, שהיו עשויים צנורות בני שלשה אינטש, עם פקקים מיוחדים. אצל החבלנים הערבים נלקחו האקדוחים, מבלי שיספיקו להשתמש בהם.

הפעם היינו נאלצים להשלים את המלאכה לא באורח המקובל. בשעת החקירה נתעורר בנו החשש, שהערבים אנשי חולית החבלנים חושדים, מי הפיל אותם בפח בהלשינו עליהם. חשש זה שלנו נבע גם מההרגשה שלא נהגנו בזהירות הדרושה בנוגע ליחות המלשין. לא היינו מעונינים בשום פנים, שהחבלנים אלה יוחזרו ביום מן הימים לסביבה ערבית ויגלו לשולחיהם במי הם חושדים ומי לדעתם הפיל אותם בפח, מוסטפה־בתור מקור של אינפורמציה היה חשוב מדי בשבילנו, משנסכן את נפשו. לכן החלטנו לנקוט באמצעי שעשוי היה למנוע שאלה שנתפסו, יוכלו ביום מן הימים לשוב לסביבתם לדובב את החשדים, והדבר ~~והדבר~~ הובטח לנו ואנו מאמינים שבוצע.

מקרה זה כשמוסטפה, מודיע שרק הבצע היה לנגד עיניו בעבודתו - ומנע אסון שאת ממדיו קאין לשער, - הצדיק את העמדה שנקטנו כלפי כל מקור של ידיעות ואף המפוקפק ביותר, שהיה בשר בעינינו. היתה זו עמדה של "שלח לחמך על פני המים". השכר שמוסטפה קיבל, - עשרים וחמש לירות - היה סכום גדול למדי לפי מה ששולם למודיעים באותם הימים. אך הכסף לא נלקח מקופת ההגנה הדלה, אלא הושג על ידי הקצין היהודי שהשתתף בחיסול החבלנים מהקופה ממנה היתה המשטרה רגילה לשלם פרסים בעד תפישת נשק בלתי חוקי. גם הפעם סולקה הענקה למוסטפה מקרן זו.

הזוי בקרב הכנופיות.

אחד המודיעים שלנו התחיל פתאום לעסוק ב"פוליטיקה" ובמשך למעלה משבועיים לא הביא לנו אף ידיעה מעשית אחת. בכל מקרה שנפגשנו אתו, מסר לנו ידיעות בעלות אופי כללי ובמדת-מה בעלות ערך פוליטי, שהיו חשובות כשלעצמן, אך לא היה להן הערך המעשי, הדרוש "למבצעים" בהן עסק הש"י בימים ההם.

אמרנו לו שאין לנו ענין בידיעות שריח של פוליטיקה נודף מהן. יעסקו בזה "המלומדים" הקוראים עתונים, ולא אנחנו הלוחמים תופסי הנשק. כוונתנו היתה, כמובן, להחזירו למסלול הרגיל. זה לא מנע אותנו, כמובן, לרשום כל מה שסיפר. גם אחרי זה לא סטה מהקו שנקט, מלבד שפה ושם מסר גם על דברים שהיינו מעונינים בהם.

בעבור זמן שוב הוכחנוהו על פניו, שלא נאה שהוא אינו ממלא את שליחותו. וכי זה מענין אותנו, שמפקדי השבאב מסתכסכים ומתקוטטים ביניהם? ולמה יספר לנו על מעילות בכספים ושחיתות בין קציני הכנופיות, בשכל זה אינו שוה בעינינו אף בקליפת השום? בכל אופן, כך העמדנו פנים והוא לתומו האמין שה"פוליטיקה" באמת אינה מענינת אותנו ולא זה הענין שעליו אנו רוצים לשמוע מפיו. לבסוף הוא ביקש שהות ובטיח שייטיב את דרכיו ויביא לנו ידיעה שנהנה ממנה, ונוכח שהוא שֶטֶר (בן חייל).

באחד הימים בא והציג את עצמו דרך צחוק כמי שנמצא עתה בתפקיד רשמי. הוטלה עליו שליחות חשובה: עליו לאסוף חתימות בין מפקדי הכנופיות בדרום הארץ לצורך הגשת מחאה נגד אחד המפקדים החשובים שאינו הולם את הכהונה שבה הוא משמש. על הנייר שהחזיק בידו, ראשים היו לחתום רק קצינים ולא סמלים ועל אחת כמה וכמה לא חיילים פשוטים. הוא נתמנה למקשר-מתהים "הפטיציה" ובתור שכזה הוא משוטט עתה בכל רחבי הדרום ומוציא לפועל מה שהוטל עליו. הוא שמח על שליחות זו, שהאפשר לו להביא לנו ידיעות אקיפות.

עצם העובדה, שקמו על אותו מפקד, כדי להעבירו מתפקידו, היתה ידועה לנו גם ממקור אחר אלא שזה היה בשבילנו - אישור נוסף

ממקור מוסמך. הוא הוסיף פרטים כהנה וכהנה למיתרם.

תוך כדי סיפורו ביקשנוהו שיראה לנו את הגליונות שעליהם הוא מחתים את המשתתפים בפטיציה. הוא מסר לנו את הניירות תוך היסח הדעת ומצאנו בהם רשומים בכתב־יד מאות שמות בערבית. דרך הלצה אמרנו לו, שאין לנו אתנו "המשקפיים הערביות" ולכן לא נוכל לקרוא את הכתוב בניירותיו. בקשנוהו לחכות זמן־מה, לסיים את עישון הסיגריה ואת שתיית הקהוה ואנו ניגש בינתיים למלומד, שיש לו "משקפיים באלה", שיקרא לנו מה שכתוב בניירות, ואחר כך נחזירם לו.

אחד מחברינו נטל את הניירות והלך לו, אך כעבור חצי שעה היה שוב אתנו. בשובו עשה את עצמו באומר משהו באזני ואני פניתי מיד למודיע ואמרתי לו, שמה שכתוב בניירות, אינו מענין אותנו. בנטלו את הניירות, אמר, שכאשר יפגש אתנו שנית, בוודאי יוכל להביא לנו ידיעות שתהיינה שוות בעינינו הרבה יותר, הבטיח שלא יאכזב אותנו.

אותה חצי שעה כשהניירות לא היו בידי המודיע. אלא בידי אחד מחברינו המפיקה, כדי לצלם אותם. ואין צורך לומר, שהיתה להם חשיבות רבה בעינינו. רשימות אלה שהגיעו אלינו בלי משים, הוליכו אחר כך לחיסול כמה וכמה ראשי כנופיות, שזהותם ומקומות מושביהם הקבועים היו עתה ידועים לנו מחוץ אותו המסמך.

לשיחה "ידידותית" זו עם מודיע על כוס קפה היו תוצאות מרחיקות לכת לגבי בטחונם של יהודים וישוביהם באיזורים רחבים של הדרום והיא הוליכה לערעור בטחונם של אנשי הכנופיות ויסודות ארגונם, הם התחילו חושדים שבוגדים יושבים בתוכם, המוסכים לצד שכנגד את סודותיהם הכמוסים ביותר, החל מפקודות המיבצעים ועד למדובר בישיבות המטה שלהם. חשדות אלה שמצאו מהלכם בקרבם, ערערו את האמון ההדדי בין מפקדיהם והיו להם לרועץ, ההדים על כך הגיעו אלינו.

ברשימות קציני הכנופיות מצאנו שמות של ערבים שהיו ידועים לנו בזמנו כידידינו. היה זה אופייני ביותר למינטליות הערבית; המראה פנים לכאן ולכאן. ואילו בא לנו מפגישה זו רק פרט קטן זה, היה די שישביע את רצוננו, פרט זה היו לו תוצאות מרחיקות לכת לגבי מערכת הבטחון בסביבתנו.

את המודיע השארנו, כמובן, באשלייתו התמימה, שהוא עמל לשוא, בהביאו לנו את הרשימות האלה. ה"פוליטיקה" אינה מענינת אותנו... שיתקוטטו להם קציני הכנופיות ויאספו להם חתימות לפטיציה אחד נגד השני כאוות נפשם. אין זה שוה בעינינו בקליפת השום.

הסיגרה היתה, שידיעות שהושגו על ידי הש"י, זרמו בצורת דו"חות למיפקדת ההגנה. ההחלטות על אופן השימוש בהן היו מתקבלות שם

בהשתתפותו הפעילה של מפקד הש"י. ידיעות שלא היה להן קשר ישיר עם עניני בטחון, והיו נמנות על סוגי הידיעות הכלליות והפוליטיות, הועד להן גורל אחר. הן הועברו מהש"י ישר למוסדות הנוגעים בדבר, כגון המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, או המחלקה הערבית ומחלקות אחרות, שפרט זה או אחר בידיעות אלה היה חשוב להן ושם הן היו מקבלות את הלטוש והעבוד המתאים ע"י המומחים והמתמצאים בשאלה הערבית בכללה.

מקור אינפורמציה - לחברת החשמל

צריך לזכור את הווי הימים ההם, כדי להבין את הקשר שבין הש"י ובין חברת החשמל, או בין העוסקים בחברת החשמל בשאלת הבטחון.

שיטת הטרוריסטים הערביים היתה, לחבל בכל מיתקן שבהריסתו אפשר לגרום לערעור הסדר והבטחון בארץ. הם חיבלו בקוי הטלפון והטלגרף, הפילו עמודי חשמל וגרמו לא אחת לניתוק הזרם החשמלי מאזורים שלימים, חברת החשמל סבלה נזקים גדולים, לאחר שהכנופיות פגעו גם בעמודי המתח הגבוהה ומלבד ההפסד הכספי הרב שבהשחתת עמודים אלה, סיכנו גם את אספקת החשמל הסדירה, - דבר שנגע לא רק לחברת החשמל, אלא גם לישוב.

הפלת עמודי חשמל על ידי הנחת מוקשים תחתם, היתה למעשה יום-יום. ולא היתה כל אפשרות להפסיק את החבלנות, מכיוון שהמחבלים בצעו את מלאכתם בחסות החושך, באזורים שהיו מחוץ לטווח פעולות ההגנה בימים ההם, בקירבת כפרים ערביים נידחים, שגם יד "החוק" לא הגיעה לשם. לשוא ניסתה חברת החשמל לשים קץ לחבלנות זו בזה, שהחזיקה על חשבונה יחידת נוטרים יהודים ושוטרים בריטיים. ידה של יחידה זו קצרה קצרה מלהושיע. במקום שהיחידה נזדמנה לשם, לא נעשו חבלות...

באין מוצא אחר, חפשה החברה אחרי מודיעים משלה, שימסרו לה בעוד מועד על מזימות להנחת מוקשים מתחת לעמודי חשמל והיא תשלח כל פעם את יחידת השמירה שלה, לסכל את המזימה, להרחיק את המנקשים ולהציל על ידי כך את העמודים שלא יופלו. היתה אחיזה ליזמה זו והחברה התחילה לארגן שרות ידיעות משלה בעין ש"י פרטי, שליחי החברה שכרו ערבים שהתחילו ב"גילוי מוקשים". מדי פעם שמענו שנתגלו מוקשים ונמנעו חבלות וידענו שיד מודיעי הש"י הפרטי באמצע.

קיום הש"י הפרטי לא הזדהה עם כוונות ושטות הש"י הכללי של ההגנה הברר לנו גם על הסכומים הגדולים שהחברה משלמת בעד כל ידיעה המוליכה "לגילוי מוקשים ולמניעת חבלות. כל מוקש כזה שנתגלה, היה שכר קבוע בצדו וכך הפך "גילוי המוקשים" לפרנסה מכניסה שכדאי היה לעסוק בה. הערבים שעסקו בדבר, עטו על רווחים אלה והתאמצו כמיטב יכולתם, להגדיל לעשות בשטח השגת האינפורמציה ובמספר המוקשים שנתגלו על ידם. הש"י

של חברת החשמל התחיל הופך לעסק מכניס רווחים ובתור כזה למפריע לעבודה הסדירה של הש״י, בשכר שהיא שילמה בעד מוקש, אחד, יכולנו להחזיק מודיע בשכר מלא במשך חדשים רבים. התחרות זו לא היתה לטובת עבודתנו והתחילה נותנת את אותותיה השליליים.

ריבוי הידיעות על מוקשים תחת עמודי חשמל עורר בנו את החשד שריח השכר הגבוהה שחברת החשמל משלמת למודיעים [illegible] שלהם הוא [illegible] הגורם לציאות פתאומית זו של הטרור המכוון נגד עמודי החשמל. התחלנו חוקרים ודורשים ומה שהחקירה העלתה, היה אופייני למינטליות המודיעים הערבים שכלכלה את מעשיה בערמומיות המכניסה רווחים כפולים, לאומיים וגם פרטיים.

מפי המודיעים שלנו ומפי מודיע "קבלן למוקשים" של החברה שנתפס בקלקלתו וספר לנו, העלינו פרטים מעניינים על "המסע נגד המוקשים" שמודיעיה של החברה עסקו בו בלהיטות רבה. הם שגרמו לכך שהעשייה בלי החבלה הערבית והמסחר בהם התחילו פורחים בערים ובכפרים הערביים. כדאי היה להם ל"מודיעים" אלה לקנות מוקש בשלש או חמש לירות ולהניחו תחת עמוד ואחר כך להתקשר עם נציג החברה העשירה ולהבהילו על מוקש המונח אי־שם ומסכן את רכוש החברה. לידיעה כזו היה מתוסף לרוב תבלין של סיפור דמיוני על התלאות וההרפתקאות ש"גילוי" המוקש היה כרוך בהן, והדמיון של המודיע פעל ללא רסן, הטורח היה כדאי כי החברה משלמת במיטב כספה.

ב אנשינו סיפרו, שבעד "גילוי" מוקש כזה משלמת חברת החשמל מששים לירות ומעלה מלבד הוצאות אחרות וזה מקור להתעשרות קלה ביחוד לאלה, המביאים "מוקשים" שלש־ארבע פעמים בשבוע. בעסק מכניס זה אין שום הסתכנות וגם המצפון שקט. אדרבא, כל מי מהערבים שמצליח להונות את החברה היהודיה, הרי זה משובח. מודיעי הש״י של חברת החשמל עושים בזה שני מעשים מועילים: הם מגדילים את כבודם בעיני מפקדי הכנופיות בספורט המסוכן שהם עושים ויחד עם זה מדלדלים את קופתם של היהודים. וכי אין זה ספורט נאה, לשים ללעג מנהלים יהודיים נכבדים של חברה גדולה? וכי אין זה מעשה לאומי ראוי להערצה, להוציא בערמה כסף מידי יהודים ולהעבירו לידים ערביות?

אין צורך לומר שהש״י הפרטי הזה לא האריך ימים, ביחוד אחרי שעמדנו על הנזק הכפול ההוא גורם בעצם קיומו. משנפסקו תעלולים אלה, ירד פתאום מחירם של מוקשים בכפרים הערביים, מאין ביקוש להם. הכפריים הרבים שנסתם להם מקור של רווחים קלים, הצטערו מאד על

"תקופת המוקשים" שגזה ואיננה. ועוד זמן רב היו עוסקים הכפריים בשעת בין הערביים בסיפורי עלילותיהם המחובלים בדיחות הדעת על מוקשים שלא היו ולא נבראו ובכל זאת הכניסו כספים רבים ללאלה שעסקו בספורט "לאומי" זה. וכאשר נפרדו הכפריים זה מעל זה, נאנחו ואמרו: "זמנים טובים כאלה לא יחזרו עוד..."

<u>המודיע הפרובוקטור</u>

היה לנו מודיע אחד, שלא היה שני לו לחריצות. הוא היה מקור לא אכזב של אינפורמציה מגוונת וגם מדויקת. ובכל מקרה שהודיע לנו על מזימה כל שהיא, על התנקשות שמכינים, על סליק של נשק ערבי, על מארב של אנשי כנופיות, - הרי לרוב גם פעולתנו לביעור הסכנה קלעה למטרה, מכיוון שהידיעה שלו היתה תמיד נכונה.

מודיע זה היה פיקח וערום; מלבד ערביה ואנגליה, שמע גם עברית והבין אף מעט אידיש. אחרי שנוכחנו לדעת, שהוא כלי-יוצלח לכל, היינו שולחים אותו להשיג אינפורמציה בנוגע לדברים שהיינו מעונינים בהם. הוא ידע את מלאכת החדירה ותמיד חזר עמשלל הדרוש והישגיו היו נפלאים ביותר, במרוצת הזמן הפך מודיע זה ל"ידיד" והביא לנו ידיעות וחקר ודרש, כדי לעמוד על טיב אינפורמציה שבידינו - גם בשלא נתבקש לכך. הקיצור, איש זה היה לנו לתועלת רבה. הכלל: הידיעות שלו הועברו לפעולה כמעט ללא הסתייגות.

בשעמדנו לבסוף על טיבו, התברר לנו, שהוא עומד בקשר גם עם המשטרה ומספק לה ידיעות תמורה סכומים ניכרים שמשלמים לו בעדן, בעוד שמאתנו היה מקבל תשלום רק בעד ידיעה שנמצאה בנכונה.

התחלנו עוקבים אחרי קשריו עם המשטרה ובילוש זה אחריו העלה פרטים מפתיעים ביותר על "שיטת" עבודתו. הוברר שמודיע חרוץ זה לא נרתע מפרובוקציות מהמין הגרוע ביותר ובלבד שיאדיר את תהלתו ויגדיל את הפרסים הכספיים שהיה מקבל בעד שרותיו.

הוא שלח את ידו לכל מיני מעשי פרובוקציה. היה מטמין נשק, כדורים ופצצות בבתים ערביים ואחר כך היה בא למשטרה ומוסר על קני טרוריסטים וממטיני נשק. ואחד המקרים האופייניים ביותר היה, כאשר התחמק ממונית ערבית, שהמשטרה הפתיעה אותה בהסיעה נשק. באותה מונית הוא נסע יחד עם אחד מידידיו, שנאסר, הוא והנהג אתו. במכונית נתפס אקדות טעון. היה חשד, שהוא הסית את חברו לנסוע למקום מסוים ותרם

שיצאו לדרך, הודיע על כך למשטרה וטרם שהתחמק מהמונית, הוא השאיר בה את האקדוח הטעון. המחיר שקבל מהמשטרה עבור "חתיכת עבודה" מוצלחת עלה תמיד פי שנים שלוש על מחירו של האקדוח.

מקרה דומה לקודם היה זה, כאשר יצא לשדה עם ארבעה ערבים מזוינים, כדי לבצע התנקשות שהיתה יזומה ומתוכננת בשתופו. החבורה "הופתעה" שוב על ידי המשטרה וארבעה מלויו נתפסו ואילו הוא הצליח שוב להתחמק ולברוח. גם הפעם שיחק משחק כפול; מצד אחד הסית, מצד שני הלשין והוא את עורו הציל ויצא מהעסק ברווחים ניכרים, שבאו לו כלאחר יד. לגורל האנשים שאותם הפיל בפח מעולם לא דאג, ונמנע מלדבר על זאת.

אין זה, אלא שמקור ידיעותיו הלך ודל ולכן התחיל הולך בדרך נלוזה זו של פרובוקציה. מחלה נהג בשיטה זו כלפי המשטרה, שמשחק זה אתה היה פחות מסובך. ואחר כך אבד לו כל רסן והתחיל מביים גם לנו מעשים שמתחילתם ועד סופם תוכננו על ידו ולא נרתע מדבר ולא חס על חיי אדם. אין ספק שבין אלה שהפיל בפח, היו גם אנשי כנופיות, אך יחד עם זה שם מלכודת גם לערבים תמימים שהוא עצמו הסיתם והם שנפלו קרבן לתככיו, וכל זה עשה בעיקר בעד בצע כסף, ואולי גם מתוך חשבונות אישיים שהיו לו עם ערבי זה או אחר.

מעשה שהיה שבאחד הימים בא אלינו וסיפר לנו, שלמחרת בשעה מסוימת תעבור מכונית באחת הסמטאות שבין יפו ותל אביב ובה שני ערבים צעירים, שיובילו אתם מוקשים, כדי להטילם לתוך ההמון המצטופף ליד קולנוע מוגרבי, בשעה שהקהל יוצא ונכנס לאולם. סיפורו היה מלווה תיאור הזוועות שיתחוללו ליד הקולנע, אם יינתן למתנקשים לבצע את זממם: "המוקשים מסוכנים - אמר - ובוודאי יהיו הרוגים רבים. ואלה שמביאים את המוקשים, הם אנשים נועזים שלא יירתעו מלהוציא לפועל את השליחות שהוטלה עליהם.

אך תיאורו של האיש היה כל כך מדויק ומפורט, שלא השאיר כמעט ספק בדבר, שיד הפרובוקציה מאחורי ביום ההתנקשות הזאת. אז כבר ידענו על תעלוליו, ידענו שהוא ירד למדרגה השפלה של איש מזימות, המסוגל לכל דבר ובלבד שאיפת הבצע שלו תבוא על סיפוקה. וממילא היה מקום לחשד, שגם הפעם הואהמביים את העלילה או אחד ממתכניה, הוא ישכור את המונית, ישים מוקשים במושבה האחורי - מוקשים שקנה אותם בכספו או שמתבם ממקום כל שהוא - ויזמין אנשי כנופיות או מי שהוא מחבריו, לצאת אתו לטיול בתל אביב. ואחרי שמסר לנו את הידיעה,

הצביע על הסימטה שבה המכונית תעבור ויידע על המקום המדוייק של המארב, יחתק באמתלה כל שהיא ממנה ואלה שימצאו בתוכה, ייתפשו יחד עם המוקשים וגורלם ייחתם.

הוא לא היה בעל מצפון, מחשבותיו לא הרחיקו לכת; לא שם לב לגורל שני ערבים צעירים, קרבנותיו, שעלולים היו לשלם בחייהם בעד מוקשים שלא ידעו עליהם כלל וכלל. הפנקסנות שלו היתה אחת: עליו להמציא ידיעות, לספק טרוריסטים ולקבל את שכרו בעדם.

באשר לא היה לנו כבר שום ספק בנוגע ל"שיטת" עבודתו של מודיע זה גירשנוהו ולא יספנו לעבוד אתו, כי בשם שמסוגל היה למכור את חיי חבריו בעד בצע כסף, היה בוודאי מוכן בהזדמנות הראשונה לגרום גם לנו צרות מאותם טעמים עצמם. צווינו עליו שלא ייראה עוד בסביבותינו ואמרנו לו, שאם תדרוך עוד כף רגלו בשטח יהודי, ניאלץ לבזבז עליו כדור, שגם זה אינו שוה.

סוחר ידיעות.

בין המודיעים הערביים הרבים היה לנו אחד, ממשפחת ש. שקראנו לו לשם הסואה "הג'נטלמן". הוא הציג את עצמו בחור שבזה והיה רגיל לומר: "אינני פלח, או ערבי מלוכלך, אני ג'נטלמן". היה מהיר בדיבורו ושחצן בהליכותיו, לבוש הדר ושומר על הצוניות מבריקה, כיאה לאיש "החברה הגבוהה", היה מבאי מועדוני הלילה ולא היה נגמל גם ממשחקי קלפים.

אנו ידענו, מה מסתתר מאחורי הג'נטלמניות הזאת. היא היתה טובה, להסתיר מאחוריה את אופיו האמתי של האיש, שהיה סרסור לכל מיני דברי עבירה, היה מספסר בקרקעות, מבריח דברים אסורים וידו היתה בכל דבר שמחוץ לחוק.

בדרך כלל היינו נוהגים לעבוד עם מודיעים, שעוד נשאר בהם זיק כל־שהוא של מצפון, או אמונה כל שהיא בלב, על רקע אישי או דתי. והיינו נמנעים מלהיפגש עם טיפוסים שצלם אלהים ניטל מהם לגמרי ושמלבד הנאתם ובצעם לא היתה להם שום קדושה. אך בימי מאורעות והתנקשויות קשה היה לנהוג בבררנות יתירה. כל ידיעה מכל מקור שהוא, עשויה היתה להביא תועלת לענייננו, ולכן לא יכולנו להימנע מלקבל ידיעות גם ממקורות מפוקפקים וגם מאנשים שבימים רגילים לא היינו נפגשים אתם.

ה"ג'נטלמן" הביא לנו כמה ידיעות, שמצאו אחר כך את אשורן והיו לנו לתועלת רבה. מובן שלכל הידיעות שלו התיחסנו בהסתייגות ולא היינו בוטחים בהן כל זמן שלא מצאו את אשורן. אך בסופו של דבר, באשר עשינו סיכום, באנו לכלל מסקנה, שנמצאנו נשכרים מזה שהתגברנו על רגש הבחילה והתקשרנו אתו. הודות לידיעותיו חוסלו טרוריסטים ערביים, מהם נהרגו ומהם נאסרו או נפצעו.

באחד הימים, כשהטרור הערבי פרח והתנפלויות הכנופיות הגיעו לנקודת־שיא, הוא הופיע ואמר:

"יש לי ידיעות חשובות, אך אמכור אותן רק תמורת שכר הגון, הפסדתי הרבה כסף בקלפים ואני שקוע בחובות. אני יודע, שאינכם נותנים אימון בידיעותי ולכן אסכים שתשלמו לי, אחרי שכל ידיעה וידיעה שאמסור לאחר שתתאמת.

הסכמנו לתנאיו ונהגנו כפי שהתנה אתנו, כאשר היה מביא ידיעה, קבענו מראש את מחירה, לפי התוצאות והתועלת שהאינפורמציה שלו הביא, כך וכך אנשי כנופיה הרוגים, כך וכך לירות... הוא היה מדבר על־כך, כבעל חפץ העובר־מיד ליד בהוצאה מפעולה מסחרית רגילה. הוא היה אומר:

"לא איכפת לי שייהרגו ולא יעשו "טראבלס". העיקר שאני אוכל לשלם את החובות שלי. אחרי ששילמתי את החובות, אפסיק את הקשרים אתכם ואז

אבקשכם שגם אתם תניחו לי..."

קל היה להניח, שאנו איננו לקוחותיו היחידים וכי הוא מוכר את שרותיו לכל מי שמוכן לשלם בעדם. נהגנו בו בחשדנות רבה ואמנם הוברר לנו שזהירותינו היתה מוצדקת, כי נתגלה, שהוא התקרב במרוצת הזמן גם לכנופיות ויחד עם זה היה קשור גם עם הבולשת הבריטית. הוא מצא איך שהוא את דרכו אל השבאב העירוני, שעסק בהשלכת פצצות על השכונות העבריות ובהנחת מוקשים בדרכים ואחרי שהיו לו מהלכים בקרבו, התחיל מוסר את אנשיו אחד-אחד לידינו או לידי הבולשת. לנו היה מספר, שהוא פועל לפי שיטה מיוחדת משלו. הוא משתדל לעורר את אמונם של הטרוריסטים אליו, על ידי זה שהוא עוזר להם להעביר נשק ממקום למקום ומוסר להם גם "ידיעות" המועילות להם ולמעשה - כך היה אומר - הוא מספר להם בדיות חסרות שחר.

זכורים כמה מקרים, כשידיעותיו הביאו לנו תועלת ונמנעו אסונות בנפש וברכוש.

פעם הוא בא וסיפר שעומדים להניח מוקשים בכביש בין בית דג'ן וראשון לציון ולחבל בתחבורה העברית. נשלח מארב והכנופיה שעמדה להניח אה המוקשים, הוברחה ושנים מאנשיה נהרגו. הם לא הספיקו להניח את המוקשים ובוודאי ניצלו בלי רכב ואנשים, שכלי החברה היו מכוונים נגדם. ה"ג'ינטלמן" קיבל את שכרו המובטח ולמראה הכסף אורו עיניו והבטיח, שיוסיף לספק לנו ידיעות של ממש, בהתאם למובר, ולא סיפורי מעשיות. כי הוא נוכח ש"העסק" רציני.

במקרה שני בא ומסר על חוליה קטנה של אנשי כנופיות היוצאת למארב בקירבת לוד. על חוליה זו הוטל לצלוף על המכוניות היהודיות העוברות בכביש ולפגוע בנוסעיהן. הוא הצביע על המקום המדויק של המארב ועל החוליה הונחתה מכה הגונה. אחד מאנשיה נהרג, שני נפצע והשנים הנותרים ברחו, בהשאירם הנפגעים מאחוריהם. הפעם הוא דרש מאתנו תשלום בעד שני "ראשים", באשר טען שההסכם בינינו הוא, לשלם לו לפי מספר הנפגעים ולא לפי ההרוגים, לא היה כדאי לעמוד אתו על המיקח, כי אף אם הפצוע יחזור לאיתנו, לא יוסיף לצלוף על מכוניות יהודיות במשך שנות שבתו בבית הטוהר.

במשך כמה חדשים התנהג אתנו ב"יושר" וידיעותיו השתלמו, הוא קיבל תמיד את שכרו כמוסכם וזכה לאימון אף בדי קבלת מפרעות, כי היינו בטוחים שהגמול לא יאחר לבוא.

אך אופיין המושחת לא עמד לו זמן רב. נראה, שרק הפחד היה גדול משחיתותו, שכעבור כמה חדשים התחילה שוב לתת את אותותיה בהתנהגותו, הוא חשב בוודאי בלבו, שבעצם יוכל למכור את ידיעותיו לשני קונים, שאחד

לא יידע על משנהו והוא יקבל שכר כפול, אחר כך סיפר לנו הוא עצמו, שהוא עומד בקשר עם המשטרה, אמר לנו שלמשטרה הוא מספר "בלופים", באשר היא מתענינת בעיקר בעסקי פוליטיקה. סחורה מסוג זה, אמר, קל לייצר, מביוזן שלרפורטים פוליטיים אין הכרח שיהיו תוצאות ואין גם צורך להוכיח את אמיתותם. העיקר הוא שהאנגלים משלמים.

הוא היה מתפאר בפנינו, כיצד הוא מוליך שולל את המשטרה הבריטית. העיתונים שימשו לו מקור. את הידיעות היה משבש ומוסיף להן נופך משלו עם כל מיני תבלינים. וכך חיבר את חיבוריו בשביל הבולשת, כמי שאומר "יודע שור קונהו". הוא נשבע, שאת הידיעות שהוא מביא לנו, אינו רגיל למסור לאחרים. וחזר על הבטחתו זו כל פעם שבא אלינו, נראה, מתוך פחד, כי פעם הביע את חששו, שמא "נסדר" אותו ואיש לא יידע את קברו... הוא היה נאמן להבטחתו זו, - עד המקרה שעליו מסופר להלן.

כאשר בא למקום המיפגש, תיאר לפנינו בהתרגשות רבה, שהנה, אסון גדול עלול להתחולל על שכונת אגרובנק. מתארגנת התנפלות של חמישים-ששים מזוינים על השכונה ועל המכוניות שתגענה אליה בשעת ההתנפלות. הוא ראה במו עיניו את ההכנות להתנפלות זו, ויש חשש שיהיו לה תוצאות חמורות, אולי עשרות הרוגים. הכנופיה מצטיידת בנשק אישי, רמונים ומוקשים והיא תפעל בכל כחה.

אחרי שבאנו אתו לידי הסכם על התנאים הכספיים, הוא מסר לנו על מקומות המארבים ועל שעת האפס להתחלת ההתנפלות. לפי התיאור החי ששמענו מפיו על ההכנות, היינו בטוחים, שלקח חלק פעיל בתכנון ודעתו היתה אף המכריעה בכמה פרטים.

ההגנה הציבה בכמה חוליות־קרב מזוינות היטב, שהוטל עליהן לקצור בכנופיה ולהרבות בחלליה. חברינו היו דרוכים לפגישה זו עם הטרוריסטים מיפו והם יצאו למקום המארב, מתוך תקוה, ליטול גמול ונקם על דם יהודי שנשפך ועל מירדות רבות שהוטרדו באותה תקופה.

אולם, רק הודות לעירנותם נחלצו מן הפח שהוטמן להם. הם ראו פתאום, שהמשטרה מופיעה בשטח בכח רב והם היו נאלצים להסתלק, כשהם מטמינים את נשקם בחפזון.

ה"ג'נטלמן" ניסה להפגיש שלשת לקוחותיו בשדה־חזיון משותף. במקום שם עמד להתחולל קרב התסמדה נגד הכנופיה הערבית, הופיעו במפתיע המשטרה מצד אחר ואנשים לבושים אזרחית מהצד השני. אלה האחרונים היו, כנראה, אנשי צבא, באשר את זהותם האישית הסתירו בבגדיהם הציביליים, אך את מכוניותיהם הצבאיות לא הטריחו את עצמם להסוות.

לנו היה אחר כך ברור, שלנו ולצבא הועיד תפקיד אחד. הם היו בוודאי "מטפלים" תחילה בכנופיה ואחר כך היו נטפלים לאנשינו, להחרים את נשקם ולאסרם. אך הפרובוקציה לא עלתה יפה, היו יריות בודדות שהחמיצו את מטרתן.

הכנופיה הופיעה, אמנם, במקום המארב, אך משנתקלה בהתנגדות, ירתה כמה יריות וברחה על נפשה. ה"ג'נטלמן" סיבך היטב את חוטי מזימתו. הוא עשה שליחותם של כל הצדדים. עשה יד אחת עם הכנופיה, שעזר לה בהכנותיה, כאחד מאנשיה. אחר כך הלך ומכר את האינפורמציה לכל מי שהיה מוכן לקנותה: לנו, למשטרה וגם לצבא. ואנו בטוחים, שהוא לא חש שום זרות במעשהו ולא ראה בו עוול, כי הוא ראה את עצמו כסוחר, שיש לו סחורה מסוימת ועליו למכרה לכל דורש, לפי הביקוש.

אמנם הצטערנו על כך, שלא יכולנו ללמד לקח את השבאב היפואי וליטול אצלו את החשק להרפתקאות, אך למעשה השגנו את מטרתנו העיקרית, במנענו אסון משכונה יהודית, תושבי השכונה וגם רבים מתושבי תל אביב הותיקים זוכרים בוודאי על הלתט־רתט שעבר אז על הכנופיה העומדת להתנפל וכן את ההתרגשות בקשר ליריות. מה שקרה באמת, יתגלה להם עתה, מהמספור לעיל.

את ה"ג'נטלמן" עוד ראינו פעם אחד, הוא בא אלינו והודה על מעשהו ומאחר שמנע למעשה את ההתנפלות, לא נגענו בו לרעה, למרות חטביו. אך מכאן ואילך הפסקנו אתו את הקשרים, מלבד שהדבר קרה סמוך לסיום המהומות הערביות. בעל חכבים היה ה"ג'נטלמן" כולו היה רק שלילה ואף כל פי כן הועיל לנו ועשה לנו שרותים, שבכרו היה בצדם וגב שכרנו - יהודים רבים ניצלו הודות לידיעותיו, שהוליכו לחיסול אנשי דמים רבים. לגביו נתקיימה במלואה המימרא: "המטרה מקדשת את האמצעים"; המטרה היתה קדושה לנו, אף שהוא, בתור אמצעי, היה בזוי בעינינו.

מכף רגל ועד ראש

סיפרנו על אמצעי הש"י להשיג את ידיעותיו וייחדנו את הדיבור על כל סוגי האמצעים האלה, בין בשלביהם הנמוכים ובין בשלבים הגבוהים. אך כדי להשלים את התמונה, עלינו להגיע גם אל הפיסגה.

כל צורה של אינפורמציה היתה מנוצלת למטרותינו לפי ערכה ולפי מה שהתיחסנו אליה, או לפי מה שנתאשרה. החומר שהשגנו ממקורות ערביים, היה נבדק ונשקל ומנוצל רק אחרי ניפוי. אם היתה זו ידיעה מעשית, יכולנו לעמוד על טיבה ונכונותה מיד, או לאחר זמן ומכך למדנו גם על טיבו של המודיע שהביא לנו את הידיעה. אך לא כן היה הדבר לגבי ידיעות בעלי אופי כללי ופוליטי. הן הצריכו ניתוח וליבון ותיאום והשוואה עם מקורות אחרים, כדי שאפשר יהיה להסיק מהן מסקנות פחות או יותר נכונות.

לא בחלנו בשום אינפורמציה שהגיעה אלינו ואפילו אם המדובר היה בסיפורים ותיאורים על יחסים בין משפחות ערביות, או שבטי בידואים. גם מחומר זה אפשר היה ללמוד משהו ולהפיק תועלת כל שהיא. ואם היתה זו אינפורמציה בעלת אופי כללי או פוליטי, היא היתה מועברת למחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, לשם ליבון ולימוד על ידי מומחים שמלאכתם היתה בכך.

במרכז הש"י היו מרכזים את החומר הרב שזרם מכל חלקי הארץ ולפי חומר זה היו עורכים סקירה וסיכום - לידיעתם של הנהלת הסוכנות היהודית ואנשי הש"י למחוזותיהם. ידיעות שנאספו בפנים הארץ, הושוו עם אלה שהגיעו מהארצות הערביות השכנות וכך קמה לנגד עיני המומחים תמונה ברורה על סיכויי הבטחון ועל ההתפתחויות הפוליטיות האפשריות. מכל חלקי הארץ גאה ועלה זרם בלתי פוסק של אינפורמציה - ממודיעים, מאנשי משטרה, מפקידים ממשלתיים, מסוחרים וכו' - ועבר דרך מקשרים, מפקדי נפות ומחוזות למרכז הארצי ונצטבר לים של ידיעות, שנופו ונבדקו ועברו תחת שבט ביקורת קפדנית, שלא יכשילו ולא ייהפכו מקור של אסון.

המחלקה הערבית של הסוכנות היהודית פירסמה עלון לאינפורמציה, שסקר את המתרחש בקרב הערבים בכל הארץ, בהסתמכו על הידיעות שנמצאו כמוסמכות. מובן שהידיעות שנתפרסמו בעלון זה, לא נתנו בשום פנים ואופן מקום לחשד על מקורן ממנו נשאבו. הכלל היה שמוטב להעלים ידיעה ולא לפרסמה, אם היא עלולה להטיל חשד על המודיע ולגלות את זהותו.

ידיעות ממקור ראשון ומוסמך

אך היה לנו בדרום הארץ מקור של ידיעות, שהיה ראש וראשון לאינפורמציה מכלי אובייקטיבי ובלתי משוחד על הנעשה בארצות הערביות השכנות, על היחסים ביניהן ובייחוד בין מנהיגיהן. ב"מכשיר" זה של אינפורמציה אי אפשר היה להטיל חשד וכל מה שהשגנו דרכו, היה בבחינת חידוש וסנסציה. לא היינו צריכים לפנות למקורות אחרים כל שהם, כדי לבחון את אמיתותן של ידיעות שקלנו באופן זה.

המסופר לעיל הוא רק צרור קטן משפע של אירועים שנתנסינו בהם לעבודתנו בש"י המעשי בקרב הערבים; זוהי רק טיפה במבול ההתרחשויות שהציפונו בחליפה רבה מאד ומרובת נסיונות קשים. התקופה ההיא הפכה לנחלת ההסטוריה הרחוקה וקוי דמויותיה אף הם נטשטשו ונמוגו. כאמור, היו אלה דמויות של גיבורים חיוביים ושליליים, פעילים וסבילים - מהם שמגענו אתם היו לנו לחויה ואחרים, שכל מה שהשאירו מאחוריהם, הוא רגש הבחילה.

באו אלינו ערבים ומסרו ידיעות, אחרי שקצה נפשם ברציחות ורצו להביא לכשלונים של אנשי הדמים. ואחרים שהיו משיחים לפי תומם ואגב כך מגלים לנו מזימות הנרקמות נגדנו. והיה לנו מגע עם מודיעים מקצועיים, שמכרו את האינפורמציה בעד בצע כסף והלשינו על בני עמם וגרמו לכשלונה של התנועה הלאומית הערבית; המין הגרוע ביותר, חלאת הגזע האנושי, היה הפרובוקטור, שיצרו האפל לא ידע כל רסן, והוא לא היה היחידי.

לנו לא נעם המגע עם אנשים אלה. אולם חובת התפקיד והנאמנות להגנה חייבונו לעשות את המלאכה; ידענו שעבודתנו זו מכוונת למטרה הקדושה ביותר, להגן על מפעלנו, לגונן על חיי יהודים, לאמץ כח, כדי לעמוד מנגד בלי רפיון ידים; היינו חוליה אחת רחבה ממדים למדי במערכת הגנתו של הישוב שעמד על נפשו, באשר קמו עליו להכחידו. וטובה היתה בעינינו השליחות ועשינו במיטב יכולתנו, שלא ניכשל.

כידוע, עבר הקשר הטלפוני בין ארצות ערב השכנות דרך ארץ־ישראל. אנשי בולשת בריטיים הופקדו על כך, להאזין לשיחות ולרשום אותן. ואנו מצאנו דרך, שגם אנחנו נדע על המדובר בשיחות טלפוניות אלה בין מנהיג אחד למישנהו ובין מלך ערבי לזולתו. באשר התכנסו ועידות ערביות, או ישיבות הועד הערבי העליון, הגברנו גם אנו פעילותנו ושאבנו ממקור זה דברים רבים על המתרחש בכינוסים אלה, על דיוניהם, החלטותיהם, מריבות מנהיגיהם.

אנשי הבולשת היו שולחים דינים וחשבונות ממרכז הקליטה וההאזנה למזכיר הראשי ולראש הבולשת ונעשה הסידור, שהרפורטים הגיעו תחילה למרכז הש״י בדרום לשם העתקה או צלום מהיר, וכך שמיפקדת ההגנה והמחלקה הפוליטית של הסוכנות היו יודעות על תוכנם עוד טרם שהגיעו לתעודתם.

גם אינפורמציה זו הושגה הודות ליזמה ועירנות ובדרך שהבלשים הבריטים לא יכלו להבין אותה. חשיבותה היתה גדולה לאין ערוך, היא הושגה ממקור אוביקטיבי ובטוח ולא הצריכה אישור ממקור אחר. היא היתה בדוקה ומהימנה והשגתה היתה מותניה בהסתכנות מסויימת שאנשי ההגנה לא נרתעו ממנה, ...